

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗
และมาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม
โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

THE LEGAL MEASURES ON TO THE PERFORMANCE OF DUTY AND POWER
UNDER SECTION 37 AND SECTION 38 OF THE SANGHA ACT, B.E. 2505
AMENDED BY THE SANGHA ACT (NO. 2), B.E. 2535

พระมหาสมบัตินรนปญโญ (ฉลองนิตติกุล)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๔

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗
และมาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม
โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

พระมหาสมบัตี ธนปญโญ (ฉลองนิตินิเทศ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Legal Measures on to the Performance of Duty and Power
Under Section 37 and Section 38 of the Sangha Act, B.E. 2505
Amended by the Sangha act (No. 2), B.E. 2535

Phramaha Sombat Dhanapañño (Chalongnittikul)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Master of Laws)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2021

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ เรื่อง “มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และมาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขา วิชานิติศาสตร์

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, รศ. ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(รศ. ดร.ภูมิ โชคเหมา)

กรรมการ

(ผศ. ร.อ. ดร.ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล)

กรรมการ

(ผศ. ดร.ประเสริฐ ลิ้มประเสริฐ)

กรรมการ

(ดร.วรพจน์ ถนอมกุล)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ. ดร.ประเสริฐ ลิ้มประเสริฐ

ประธานกรรมการ

ดร.วรพจน์ ถนอมกุล

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาสมบัติ ธนบุญ)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ
มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

ผู้วิจัย : พระมหาสมบัติ ธนปญโญ (ฉลองนิติกุล)

ปริญญา : นิติศาสตรมหาบัณฑิต (นิติศาสตร์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ลิ้มประเสริฐ, น.บ. (นิติศาสตร์),
ศศ.บ. (รัฐศาสตร์), น.บ.ท. (เนติบัณฑิตไทย), น.ม.(นิติศาสตร์),
ศศ.ม.(รัฐศาสตร์), ศศ.ม.(การบริหารกระบวนการยุติธรรม), น.ด.(นิติศาสตร์)
: ดร.วรพจน์ ถนอมกุล น.บ.(นิติศาสตร์),น.บ.ท.(เนติบัณฑิตไทย),
น.ม.(นิติศาสตร์), น.ด.(นิติศาสตร์)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๔ เมษายน ๒๕๖๕

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจ ๒) เพื่อวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจ ๓) เพื่อเสนอแนะแนวทางการปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และมาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมุ่งศึกษาเนื้อหาตามหน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาส การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เอกสาร และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ผลการศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ คือ ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล และ มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจ ได้แก่ ๑) ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตรองเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด ๒) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปจากวัด ๓) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

๒. ผลการวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติ

คณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ มีความเหมือนกัน ได้แก่ มาตรา ๓๗ เป็นหน้าที่ที่พึงปฏิบัติ และ มาตรา ๓๘ เป็นอำนาจที่ต้องปฏิบัติ โดยผลการวิเคราะห์หน้าที่ของพระสังฆาธิการของคณะสงฆ์ในประเทศไทย อังกฤษ ญี่ปุ่น และประเทศกัมพูชาส่วนที่เหมือนกันกับคณะสงฆ์ไทยคือการมีสิกขาบทหรือพระธรรมวินัยที่เหมือนกันแต่ในส่วนที่แตกต่างกัน คือ การบริหารงานระดับวัดที่ของต่างประเทศนั้นได้มีการกำหนดแบ่งแยกหน้าที่ในการจัดการอย่างชัดเจนในการมอบหมายให้รองเจ้าวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสนั้นมีภาระหน้าที่ต้องทำในการดำเนินกิจการของวัดแต่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้าอาวาส

๓. ข้อเสนอแนะแนวทางการปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ โดยการปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมาย ได้แก่ (๑) ควรปรับแก้ไขกฎหมายและกฎหมายอาญาให้พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสมีหน้าที่และอำนาจในการทำงานตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔ ทั้ง (ด้าน + ๑) ให้เป็นมาตรการทางกฎหมาย (๒) มีกระบวนการคัดกรองการเป็นผู้แทนของวัดของเจ้าอาวาสในการจัดการศาสนสมบัติของวัด (๓) ควบคุมตรวจสอบและการถ่วงดุลย์อำนาจของผู้เกี่ยวข้อง (๔) จัดการศาสนสมบัติของวัดตามวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

Thesis Title : The Legal Measures on to the Performance of Duty and Power Under Section 37 and Section 38 of the Sangha Act, B.E. 2505 Amended by the Sangha act (No. 2), B.E. 2535

Researcher : Phramaha Sombat Dhanapañño (Chalongnittikul)

Degree : Master of Arts (Master of Laws)

Thesis Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr. Prasert Limprasert, B.A. (General Management), B.A. (Political Science), LL.B. (General Management), LL.M. (General Management), M.A. (Political Science), M.A. (Criminal Justice Administration), LL.D. (General Management)

: Dr. Worapote Thanomkul, B.A. (General Management), LL.B. (General Management), M.A. (Political Science), LL.D. (General Management)

Date of Graduation : April 24, 2022

Abstract

The objectives of this research are: 1) to study the legal measures relating to the performance of duty and power, 2) to analyze the legal measures relating to the performance of duty and power, and 3) to suggest guidelines for the implementation of the legal measures on to the performance of duty and power under section 37 and Section 38 of the Sangha Act, B.E. 2505 amended by the Sangha Act (No. 2), B.E. 2535. Document analysis and content analysis were used in the data analysis.

The results showed that:

1. The results of a study on legal measures relating to the performance of duty and power under Section 37 and Section 38 of the Sangha Act, B.E. 2505, amended by the Sangha Act (No. 2), B.E. 2535 indicate that the duties of the abbots are as follows: 1) To maintain the temple and manage the temple affairs and religious treasures well; 2) To administrate and supervise the temple subordinates to follow Dhamma and Vinaya, regulations, rules, or orders of the Sangha Council; 3) To engage in the study, training and teaching of the Dharma and Vinaya to monks and lay people; and 4) To provide reasonable convenience in performing merit making. In Section 38, the abbot has the powers as follows: 1) To forbid the monks and lay people who are not allowed to live or stay in the temple; 2) To order the monks and

the layman who do not follow the abbot's teaching to leave the temple; 3) To order the monks and the householder who reside in the temple to work in the temple or make parole or to ask for forgiveness when the monks or laymen in the temple misbehave the abbot which has been duly ordered in accordance with the Dharma and Vinaya or the Sangha Council's rules, regulations, or orders.

2. The results of the analysis of legal measures relating to the performance of duty and power under section 37 and section 38 of the Sangha Act, B.E. 2502, amended by the Sangha Act (No. 2), B.E. 2535 of the Sangha in England, Japan, Cambodia and Thailand are the same in Section 37: The duty should be performed and Section 38: The power must be performed. The difference was found in temple management depending on each country conditions. The temple management was clearly divided for vice-abbot or abbot assistant but under the supervision of the lord abbot.

3. The proposed guidelines for the implementation of legal measures relating to the performance of duty and power under Section 37 and Section 38 of the Sangha Act, B.E. 2502, amended by the Sangha Act (No. 2), B.E. 2535 comply with legal measures, including: (1) The law and the Sangha Council's rules should be revised for the abbot to have duty and authority in working according to the Strategic Plan for Reforming Buddhist Affairs B.E. 2560-2564 in 6 areas + 1 as a legal measure, (2) There should be a screening process for the representative of the temple or of the abbot in the management of the temple's religious properties; (3) To control, check and balance the powers of those involved; and (4) To manage religious properties of the temple in accordance with the methods prescribed in the Ministerial Regulations.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ก็เนื่องด้วยได้รับการช่วยเหลือสนับสนุน เอื้อเพื่อเกื้อกูล เมตตาอนุเคราะห์ จากท่านผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยขอขอบคุณและอนุโมทนาขอบคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพรขอบคุณ ผศ.ดร.ประเสริฐ ลิ้มประเสริฐ และ ดร.วรพจน์ ฅนอมกุล ที่ได้เมตตา กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าช่วยตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหา ระเบียบวิธี และเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยทั้งให้ข้อเสนอแนะ และให้การแนะนำตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณคณาจารย์และผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับเครื่องมือในการวิจัย และประธานคณะกรรมการสอบป้องกัน ผู้ทรงคุณวุฒิและคณะกรรมการทุกท่าน

ขอเจริญพรขอบคุณ คุณแม่ลำไย นายณัฐวุฒิ นางสาวไศศิษฐา นายศรวิสัย นายอริยวัฒน์ นางสาวณัฐภรณ์ นางสาวณัฐวิศา ฉลองนิติดีกุล พร้อมครอบครัว คุณบุญชัย คุณอำภา สวาทยานนท์ พร้อมครอบครัว พอ.นพ.พูลผล คุณสุชาดา แสงอิน พร้อมครอบครัว คุณสุวิชา พูลเกษ พร้อมครอบครัว และผู้มีอุปการคุณทุกท่าน

ขอกราบขอบคุณพระอาจารย์ทุกรูป และขอบคุณคณาจารย์คณะสังคมศาสตร์ทุกท่าน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ทุกท่าน ที่ได้ให้ความรู้ประสิทธิภาพการ และประสบการณ์ รวมถึงให้ความเมตตาเอื้อเพื่อ ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ และเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยตลอดมา คุณความดี การทำประโยชน์ใดๆ อันเกิดจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณแด่มารดา บิดา ครอบครัว ญาติกาสาโยโหลิต มิตรสหายผู้เป็นที่รัก เพื่อนสหธรรมิกร่วมชั้นเรียนทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่เป็นกำลังใจและให้การสนับสนุนในทุกๆ เรื่องรวมทั้งผู้มีอุปการคุณทุกท่าน

พระมหาสมบัติ ธนปญโญ (ฉลองนิติดีกุล)

๒๔ เมษายน ๒๕๖๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามวิจัย	๓
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๕
๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๗
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๘
บทที่ ๒ แนวคิดเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕	
๒.๑ แนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่และอำนาจของเจ้าอาวาส	๙
๒.๒ บทบาทหน้าที่พระสังฆาธิการและเจ้าอาวาสวัด	๔๕
๒.๓ แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔	๗๗
๒.๔ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส	๘๘
๒.๕ การใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕	๙๕

บทที่ ๓	มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕	
๓.๑	วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕	๑๐๒
๓.๒	วิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจของเจ้าอาวาส	๑๐๗
๓.๓	มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ	๑๑๔
๓.๔	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕	๑๒๑
บทที่ ๔	วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕	
๔.๑	วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕	๑๓๑
๔.๒	วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามมาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕	๑๓๓
๔.๓	องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๓๖
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๓๘
๕.๒	การอภิปรายผลการวิจัย	๑๔๐
๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๑๔๓
บรรณานุกรม		๑๔๕
ประวัติผู้วิจัย		๑๔๘

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ การวิเคราะห์ความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๑๖
๒.๒ การวิเคราะห์งานการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๒๐
๒.๓ การวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง	๒๖
๒.๔ การวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษา	๒๙
๒.๕ การวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓๒
๒.๖ การวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่	๓๗
๒.๗ การวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสุขการ	๔๐
๒.๘ การวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์	๔๒
๒.๙ สรุปผลการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๔๓
๒.๑๐ สรุปเปรียบเทียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง	๕๒
๒.๑๑ สรุปหน้าที่พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส	๖๑
๒.๑๒ สรุปข้อมูลจำนวนวัดทั่วประเทศ	๗๑
๒.๑๓ สรุปข้อมูลจำนวนพระสังฆาธิการและเจ้าอาวาสทั่วประเทศ	๗๔
๒.๑๔ สรุปผลการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่พระสังฆาธิการและเจ้าอาวาสวัด	๗๔
๒.๑๕ สรุปหน้าที่พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส	๙๒

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๗
๒.๑ สรุประเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค	๕๖
๒.๒ แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔	๗๗
๒.๓ ประเด็นสำคัญของแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔	๘๘
๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๓๖

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายเถรสมาคม บางส่วนไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน เนื่องจากกฎหมายต่างๆ เหล่านี้มีพื้นฐานมาจากพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๑๔๘๔ แม้จะมีการแก้ไขปรับปรุงมาตามลำดับก็ตาม ก็ยังคงมีลักษณะบางประการไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน^๑

การปฏิบัติหน้าที่และการบริหารจัดการวัดด้วยอำนาจของเจ้าอาวาสนั้นเป็นสิ่งสำคัญในการดูแลและบริหารจัดการวัดเพื่อไม่ให้เกิดปัญหา โดยตัวอย่างการบริหารจัดการศาสนสมบัติภายในวัดซึ่งเกิดขึ้นในแต่ละกรณี เช่น ปลายปี ๒๕๕๗ กรณีของวัดไผ่ล้อม จังหวัดนครปฐม เกิดกรณีพิพาทเรื่องที่ดินกับชุมชนวัดไผ่ล้อมกว่า ๗๖ หลังคาเรือน เนื่องจากทางวัดต้องการเวนคืนที่ดินที่ชาวบ้านเช่าอยู่ในปัจจุบันคืน^๒ เพื่อจะสร้างเป็นอาคาร หากชาวบ้านต้องการอาศัยอยู่ต่อจะต้องใช้เงินจำนวนมากซื้อสิทธิเช่าอยู่ใหม่ และต้นปี ๒๕๕๘ กรณีพิพาทของวัดชัยพฤกษมาลาราชวรวิหาร ย่านตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร กับชาวบ้านชุมชนชัยพฤกษมาลา กว่า ๒๐๐ คน^๓ เนื่องจากชาวบ้านไม่พอใจที่พระปริยัติวิโรปการ เจ้าอาวาส สั่งปิดประตูเข้าออกบริเวณด้านหลังวัด ทำให้ชาวบ้านในชุมชนและบริเวณใกล้เคียงได้รับความเดือดร้อน แต่หากชาวบ้านต้องการข้ามฝั่งก็ต้องเสียค่าที่และค่ากุญแจกับทางวัดเป็นจำนวนเงิน ๔๐๐ บาทต่อเดือน และเจ้าอาวาสเริ่มไม่ต่อสัญญากับชาวชุมชนเพื่อเตรียมจะขับไล่ต่อไป และในช่วงเดือนกันยายน ๒๕๕๘ ชุมชนวัดกัลยาณี ภู่วัดกัลยาณมิตรวรวิหาร กรุงเทพมหานคร ตัวแทนของวัดกัลยาณมิตรนาเจ้าหน้าที่ยังคับคดีหลังจากที่ฟ้องขับไล่ชาวชุมชนจำนวน ๕๔ หลังคาเรือน จากจำนวนชุมชนทั้งหมด ๒๓๐ หลังคาเรือน โดยมีข้ออ้าง ต้องการพัฒนาเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้พุทธประวัติ และประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัด แต่ข้อเท็จจริงที่ปรากฏ คือ ได้มีการทุบทำลายโบราณสถานหลายอย่าง ทั้งที่โบราณสถานเหล่านั้นได้ขึ้นทะเบียนกับทางกรมศิลปากรไว้แล้ว ยังไม่รวมถึงการส่งคนมาพุดจาข่มขู่ คุกคาม กันถึงหน้าบ้าน หากไม่ย้ายออกไปอาจจะได้รับ

^๑ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.dhammada.net/2010/09/15/3964/> [๓ มิถุนายน ๒๕๖๓].

^๒ เติลนิวัตร. (๒๕๕๗), ชาวชุมชนวัดไผ่ล้อมร้องถูกไล่ที่, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.dailynews.co.th/education/283823> [๓ มิถุนายน ๒๕๖๓].

^๓ วัดชัยพฤกษมาลา, ขอคืนที่ธรณีสงฆ์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.springnews.co.th/view/77123> [๓ มิถุนายน ๒๕๖๓].

อันตรายกับชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น^๔สะท้อนว่าการทำงานหรือการตัดสินใจของเจ้าอาวาสในฐานะผู้มีอำนาจโดยตรงได้ใช้หลักกฎหมายทางโลกเป็นข้อมูลในการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

วัดเป็นหน่วยงานปกครองและเป็นหน่วยงานดำเนินกิจการคณะสงฆ์ และกิจการพระศาสนาที่สำคัญที่สุด และเป็นฐานอันสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เป็นองค์กรหลักในการปกครองคณะสงฆ์ หลักเกณฑ์และวิธีการต่างๆ เกี่ยวกับวัด ทรงตราเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสิ้น เช่นเดียวกับบทบัญญัติว่าด้วยมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นสถาบันหรือองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุดวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล หรือเป็นบุคคลตามกฎหมายตามความในมาตรา ๓๑ วรรคสอง และมาตรา ๑๘ แห่งราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ วัดจึงได้รับความคุ้มครองจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายอื่นๆ วัดทั้งหลายย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามบทกฎหมายดังเช่นบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่ ในการต่างๆ เองมิได้ จำเป็นต้องมีผู้แทน เพื่อใช้สิทธิและหน้าที่หรือแสดงเจตนา ดังเช่นบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา ๓๑ วรรคสามว่า “เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป” ดังนั้น เจ้าอาวาสเป็นทั้งผู้ปกครองวัดตามมาตรา ๓๖ และเป็นผู้แทนวัดตามมาตรา ๓๑ วรรคสาม ทั้งเป็นฐานะเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ดังความแห่งมาตรา ๔๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา เพราะเหตุนี้ ตำแหน่งเจ้าอาวาส จึงเป็นตำแหน่งที่สำคัญยิ่ง^๕ และมาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ได้แก่ ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลหน้าที่เจ้าอาวาสดังกล่าวมานี้ เป็นหน้าที่โดยภาพรวมลักษณะอย่างกว้างๆ มิได้ชี้ชัดถึงวิธีปฏิบัติแต่อย่างใด เพราะวิธีปฏิบัตินั้นได้กำหนดหรือจะกำหนดไว้ในกิจการประเพณีนั้นๆ แต่พอกำหนด ได้โดยลักษณะงานเป็น ๔ คือ ๑) หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ๒) หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด ๓) หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม ๔) หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล และมาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจ^๖ ได้แก่ ๑) ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ ซึ่งมีได้รับอนุญาตรองเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด ๒) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปจากวัด ๓) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดเจ้า

^๔ ข่าวไทยพีบีเอส (๒๕๕๘), ร็อดอนบ้านชุมชนวัดกัลยาณ์ ๑๒ ปี ความขัดแย้งชุมชน-วัด, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://news.thaipbs.or.th/content/5099> [๑๕ เมษายน ๒๕๖๓].

^๕ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ), การคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖.

^๖ พระวิสุทธิภักทธาดา (ประสิทธิ์ พุทฺธมฺสี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๔.

^๗ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ), หน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาส คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๗๖-๗๘.

^๘ อ้างแล้ว.

อาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

เจ้าอาวาสในฐานะที่เป็นผู้บริหารของวัด จึงจำเป็นต้องมีความรู้ด้านมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ หากพระสังฆาธิการที่มีความรู้ความสามารถทางบริหารจัดการก็สามารถทำให้การดำเนินงานของคณะสงฆ์มีระบบและประสิทธิภาพมีผลให้วัดเจริญรุ่งเรือง เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของผู้มาพบเห็น และสามารถทำประโยชน์ให้แก่พุทธศาสนาและสังคมไทยมากขึ้น ปัจจุบันพระสังฆาธิการที่สามารถบริหารวัดอย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพนั้นมีจำนวนน้อย สาเหตุหนึ่งมาจากการขาดความรู้เรื่องการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่จะนำไปประยุกต์ใช้บริหารจัดการวัดของตนให้เป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพ เพราะโดยทั่วไปพระสังฆาธิการไม่มีโอกาสได้เรียนรู้วิธีดังกล่าว วัดหลายแห่งในปัจจุบันจึงไม่สามารถดึงคนรุ่นใหม่ให้มาวัด และพระสงฆ์ในวัดไม่สามารถใช้ศักยภาพของตนทำประโยชน์ให้แก่วัดและชุมชนได้เต็มที่ หากปล่อยให้วัดมีสภาพเช่นนี้ต่อไป บทบาทของวัดที่มีต่อชุมชนและสังคมไทยจะลดน้อยลงไปเรื่อยๆ และไม่สามารถช่วยเหลือพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไปได้

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการปฏิบัติงานตามหน้าที่และอำนาจในการทำงานตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔ ทั้ง ๖ ด้าน + ๑ ในส่วนของกฎหมายมหาเถรสมาคมไม่ได้ให้อำนาจและหน้าที่เจ้าอาวาสไว้ในมาตรา ๒๓ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ เรื่อง การแต่งตั้ง ถอดถอนพระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระภิกษุอันเกี่ยวกับตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตำแหน่งอื่น ๆ และ ไวยาวัจกร ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคมดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง “มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕” เพื่อจะได้ทราบถึงสภาพปัญหาแนวทางการบริหารและปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจของเจ้าอาวาส ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพและสร้างความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนิกชนและส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป

๑.๒ คำถามวิจัย

๑.๒.๑ มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ แนวทางการปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ มีแนวทางการปฏิบัติอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

๑.๓.๒ เพื่อวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

๑.๓.๓ เพื่อเสนอแนะแนวทางการปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่อง “มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕” โดยมีขอบเขตด้านเนื้อหาตาม มาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้^๙ ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล และมาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจ^{๑๐} ได้แก่ ๑) ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด ๒) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปจากวัด ๓) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาที่วิจัย ผู้วิจัยเริ่มตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒ ถึงเดือน กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔ รวมระยะเวลา ๑ ปี ๓ เดือน

^๙เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๔.

^{๑๐}อ้างแล้ว.

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

กฎหมายเกี่ยวกับการใช้หน้าที่และอำนาจของเจ้าอาวาส หมายถึง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่มีความเกี่ยวข้องกับหน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาสในมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘

หน้าที่ของเจ้าอาวาส หมายถึง หน้าที่ของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ ได้แก่ ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และ ศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิต และ คฤหัสถ์ที่มีอยู่ หรือ พำนักอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือ คำสั่งของมหาเถรสมาคม ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

อำนาจของเจ้าอาวาส หมายถึง หน้าที่ของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ มาตรา ๓๘ ได้แก่ ๑) ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตรองเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด ๒) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปจากวัด ๓) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

เจ้าอาวาส หมายถึง พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ปกครองวัด มีหน้าที่ปกครองดูแลอำนวยการทุกอย่างเกี่ยวกับวัด กฎหมายกำหนดให้วัดหนึ่งมีเจ้าอาวาสรูปหนึ่ง แต่จะมีรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสได้หลายรูปตามควรแก่ฐานะของวัด เจ้าอาวาสเป็น พระสังฆาธิการ และเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาที่มีหน้าที่เผยแพร่พระศาสนา

พระลูกวัด หมายถึง พระภิกษุ สามเณรที่จำพรรษา อยู่ใต้อำนาจการปกครองของเจ้าอาวาสสังกัดวัดในอำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังต่อไปนี้

๑.๕.๑ ศึกษาแนวคิดทฤษฎีมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ในการศึกษาวิจัย ซึ่งมีประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา ได้แก่ มาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้ ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนาสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและ

สั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจ ได้แก่ ๑) ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตรองเจ้าอาวาส เข้าไปอยู่อาศัยในวัด ๒) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปจากวัด ๓) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือหรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรม วินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ผู้วิจัยจะศึกษาค้นคว้าหา ข้อมูลจาก ในพระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ ตำรา งานวิจัย และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับ มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เรียบเรียง นำเสนอผลงาน เรื่อง ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการ ใช้หน้าที่อำนาจของเจ้าอาวาสที่ขึ้นทะเบียนตามกฎหมายนำมาศึกษา ในบทที่ ๒

๑.๕.๒ เพื่อวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ เป็นขั้นตอนที่ ๒ โดยผู้วิจัยจะนำแนวคิด ๒.๑ แนวคิดการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่และอำนาจของเจ้าอาวาส บทบาทหน้าที่พระสังฆาธิการและเจ้า อาวาสวัด แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔ พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส การใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส ตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

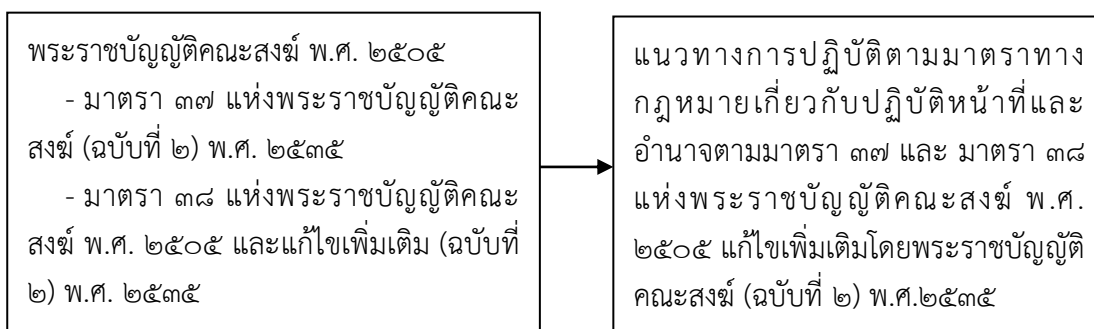
๑.๕.๓ เสนอแนะแนวทางการปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และ อำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ เป็นขั้นตอนที่ ๓ ของการศึกษาผู้วิจัยจะนำ เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการ บำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัดที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ขึ้นทะเบียนตามกฎหมาย โดยความรู้ส่วนนี้ ผู้วิจัยจะได้ศึกษาข้อมูลจาก พระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์และ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะ สงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ตลอดจนสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดในอำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัด สมุทรปราการ อีกจำนวน ๔ รูป โดยมีการสัมภาษณ์เจาะจงคุณสมบัติ จากนั้นก็นำผลการสัมภาษณ์มา เรียบเรียงและนำเสนอผลงาน เพื่อจัดทำเรื่อง มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจ ตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ไว้ในบทที่ ๔

๑.๕.๔ สรุปผลการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยที่ได้ นำมาสรุปผลการ ศึกษาวิจัยจากการศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับ

ที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ และแนวทางการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง ๒ ข้อที่ได้ตั้งไว้ตามลำดับและนำเสนอสรุปผลวิจัย องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยและข้อเสนอแนะไว้ในบทที่ ๕

๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้ ๑) บำรุงรักษา วัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล และมาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจ ได้แก่ ๑) ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตรองเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด ๒) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปจากวัด ๓) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติดิฉันเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม นำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิด ดังนี้

ภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๘.๑ ได้ผลการศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

๑.๘.๒ ได้ผลการวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตาม มาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

๑.๘.๓ ได้แนวทางการปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจ ตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

๑.๘.๔ ผลการวิจัยสามารถไปส่งเสริม แก้ไขการใช้หน้าที่อำนาจของเจ้าอาวาสในการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ ๒

แนวคิดเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

การวิจัยเรื่อง มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ในบทนี้ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่มีความเกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่และอำนาจของเจ้าอาวาส

๒.๒ บทบาทหน้าที่พระสังฆาธิการและเจ้าอาวาสวัด

๒.๓ แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔

๒.๔ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส

๒.๕ การใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

๒.๑ แนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่และอำนาจของเจ้าอาวาส

มาตรา ๑๕ ตรี มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม

(๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร

(๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

(๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

(๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคมออกข้อบังคับวางระเบียบออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย ใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา ๑๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้ ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ ตรี มาตรา ๒๐ และมาตรา ๒๐ ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มหาเถรสมาคมตรากฎหมายมหาเถรสมาคมไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ กฎมหาเถรสมาคมนี้เรียกว่า “กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์

ข้อ ๒ กฎมหาเถรสมาคมนี้ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์ เป็นต้นไป

ข้อ ๓ ตั้งแต่วันใช้กฎมหาเถรสมาคมนี้ ให้ยกเลิกกฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๕ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์

บรรดา กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ หรือประกาศอื่นใด ในส่วนที่กำหนดไว้แล้วในกฎมหาเถรสมาคมนี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับกฎมหาเถรสมาคมนี้ ให้ใช้กฎมหาเถรสมาคมนี้แทน

หมวด ๑ บททั่วไป

ข้อ ๔ การปกครองคณะสงฆ์ ทุกส่วนทุกชั้น ให้มีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัด และพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น

หมวด ๒

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง

ข้อ ๕ วิธีดำเนินการเพื่อความเรียบร้อยดีงาม วิธีดำเนินการศาสนศึกษาและศึกษาสงเคราะห์ วิธีดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วิธีดำเนินการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ อันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม

ข้อ ๖ เพื่อประโยชน์แก่การปกครองคณะสงฆ์ ตามข้อ ๔ ให้เจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการคณะสงฆ์ในกายนั้นๆ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ดังนี้

(๑) เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑ ภาค ๒ ภาค ๓ ภาค ๑๓ ภาค ๑๔ และภาค ๑๕

(๒) เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๔ ภาค ๕ ภาค ๖ และภาค ๗

(๓) เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๘ ภาค ๙ ภาค ๑๐ ภาค ๑๑ และภาค ๑๒

(๔) เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๖ ภาค ๑๗ และภาค ๑๘

(๕) เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ธรรมยุตภาคทุกภาค

ข้อ ๗ เจ้าคณะใหญ่มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตของตน ดังนี้

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยกฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นภาค หรือมีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะภาคให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

ข้อ ๘ ในเมื่อไม่มีเจ้าคณะใหญ่ หรือเจ้าคณะใหญ่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม รักษาการแทนเจ้าคณะใหญ่

ในกรณีที่ไม่มีเจ้าคณะใหญ่ เมื่อได้ปฏิบัติตามความในวรรคต้นแล้ว ให้ดำเนินการเพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งเจ้าคณะใหญ่ภายในเวลาไม่เกิน ๑ ปี

ให้ผู้รักษาการแทนเจ้าคณะใหญ่มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าคณะใหญ่

ข้อ ๙ เพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่ ให้มีเลขานุการเจ้าคณะใหญ่ ๒ รูป ทำหน้าที่การเลขานุการ

หมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค

ส่วนที่ ๑

ภาค

ข้อ ๑๐ เจ้าคณะภาคมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตภาคของตน ดังนี้

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นจังหวัด

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมผู้บังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรือ อยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

ข้อ ๑๑ ในเมื่อไม่มีเจ้าคณะภาค หรือเจ้าคณะภาคไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้เจ้าคณะใหญ่แต่งตั้งรองเจ้าคณะภาครักษาการแทนเจ้าคณะภาค ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะภาค หรือรองเจ้าคณะภาคไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แต่งตั้งพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่เห็นสมควรรักษาการแทนเจ้าคณะภาค แล้วรายงานให้มหาเถรสมาคมทราบ

ให้ผู้รักษาการแทนเจ้าคณะจังหวัดมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าคณะจังหวัด

ข้อ ๑๗ รองเจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้ช่วยเจ้าคณะจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ตามที่เจ้าคณะจังหวัดมอบหมาย

ข้อ ๑๘ เพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัดและรองเจ้าคณะจังหวัด ให้มีเลขานุการเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัด ทำหน้าที่การเลขานุการ

ส่วนที่ ๓ อำเภอบ

ข้อ ๑๙ เจ้าคณะอำเภอบ หมายถึงเจ้าคณะเขตในกรุงเทพมหานคร เจ้าคณะอำเภอบในจังหวัดนอจากกรุงเทพมหานคร

รองเจ้าคณะอำเภอบ หมายถึงรองเจ้าคณะเขตในกรุงเทพมหานครและรองเจ้าคณะอำเภอบในจังหวัดนอจากกรุงเทพมหานคร

ในกรณีที่มิใช่ข้อความกล่าวถึงเจ้าคณะอำเภอบ รองเจ้าคณะอำเภอบที่ปรากฏอยู่ในกฎหมาย ธรรมนูญสมาคมนี้ กฎหมายธรรมนูญสมาคมนอื่น ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ สำหรับกรุงเทพมหานคร ให้หมายถึงเจ้าคณะเขตและรองเจ้าคณะเขต

ข้อ ๒๐ เจ้าคณะอำเภอบมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอบของตน ดังนี้

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย ธรรมนูญสมาคมน ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) ระงับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะตำบล

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะตำบลให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

ข้อ ๒๑ ในเมื่อไม่มีเจ้าคณะอำเภอบ หรือเจ้าคณะอำเภอบไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้เจ้าคณะจังหวัดแต่งตั้งรองเจ้าคณะอำเภอบรักษาการแทนเจ้าคณะอำเภอบ ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอบ หรือรองเจ้าคณะอำเภอบไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แต่งตั้งพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่เห็นสมควรรักษาการแทนเจ้าคณะอำเภอบ แล้วรายงานให้เจ้าคณะภาคทราบ

ในกรณีที่ไม่มีเจ้าคณะอำเภอบ เมื่อได้ปฏิบัติตามวรรคต้นแล้ว ให้เจ้าคณะจังหวัดดำเนินการเพื่อมีการแต่งตั้งเจ้าคณะอำเภอบภายในเวลาไม่เกิน ๑ ปี

ให้ผู้รักษาการแทนเจ้าคณะอำเภอบมีอำนาจเจ้าที่เช่นเดียวกับเจ้าคณะอำเภอบ

ข้อ ๒๒ รองเจ้าคณะอำเภอเป็นผู้ช่วยเจ้าคณะอำเภอ มีอำนาจหน้าที่ตามที่เจ้าคณะอำเภอมอบหมาย

ข้อ ๒๓ เพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอและรองเจ้าคณะอำเภอให้มีเลขานุการเจ้าคณะอำเภอ และเลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอ ทำหน้าที่การเลขานุการ

ส่วนที่ ๔ ตำบล

ข้อ ๒๔ เจ้าคณะตำบล หมายถึงเจ้าคณะแขวงในกรุงเทพมหานครและเจ้าคณะตำบลในจังหวัด นอกจากกรุงเทพมหานคร

ในกรณีที่มีข้อความกล่าวถึงเจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบลที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายธรรมนูญ กฏมหาเถรสมาคมอื่น ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ สำหรับกรุงเทพมหานคร ให้หมายถึงเจ้าคณะแขวงและรองเจ้าคณะแขวง

ข้อ ๒๕ เจ้าคณะตำบลมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตตำบลของตน ดังนี้

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) ระวังข้ออิการกรรม วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าอาวาส

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมและบังคับบัญชาเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

ข้อ ๒๖ ในเมื่อไม่มีเจ้าคณะตำบล หรือเจ้าคณะตำบลไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้เจ้าคณะอำเภอแต่งตั้งรองเจ้าคณะตำบลรักษาการแทนเจ้าคณะตำบล ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะตำบล หรือรองเจ้าคณะตำบลไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แต่งตั้งพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่เห็นสมควรรักษาการแทนเจ้าคณะตำบล แล้วรายงานให้เจ้าคณะจังหวัดทราบ

ในกรณีที่ไม่มีเจ้าคณะตำบล เมื่อได้ปฏิบัติตามวรรคต้นแล้ว ให้เจ้าคณะอำเภอดำเนินการเพื่อมีการแต่งตั้งเจ้าคณะตำบลภายในเวลาไม่เกิน ๑ ปี

ให้ผู้รักษาการแทนเจ้าคณะตำบลมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าคณะตำบล

ข้อ ๒๗ รองเจ้าคณะตำบลเป็นผู้ช่วยเจ้าคณะตำบล มีอำนาจหน้าที่ตามที่เจ้าคณะตำบลมอบหมาย

ข้อ ๒๘ เพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าคณะตำบล ให้มีเลขานุการเจ้าคณะตำบล ทำหน้าที่การเลขานุการ

หมวด ๔ บทเบ็ดเตล็ด

ข้อ ๒๙ เพื่อยกย่องเชิดชูเจ้าคณะและรองเจ้าคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่มาโดยความเรียบร้อย มหาเถรสมาคมจะให้ผู้ที่ปรึกษาของเจ้าคณะในส่วนภูมิภาคชั้นใดๆ ก็ได้ ให้ที่ปรึกษามีหน้าที่ให้ คำปรึกษาแก่เจ้าคณะชั้นนั้นๆ^๑

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยมีลำดับ การนำเสนอ ได้แก่ ความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ งานการบริหารกิจการคณะ สงฆ์ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษา การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ การ บริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณ สงเคราะห์ ดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ ความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้น มีนักวิชาการ นักการศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิ ในพระพุทธศาสนา ได้ให้นิยามความหมายไว้หลายประการ ดังต่อไปนี้

กรมการศาสนา ให้ความหมายของการบริหารวัดไว้ว่า การบริหารวัดหมายถึง การ ปกครองบังคับบัญชากำกับดูแล แนะนำ สั่งสอนพระภิกษุ สามเณรและฆราวาสผู้อยู่ในวัด ให้มีความ เป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม ให้อยู่ในศีลธรรมอันดี และดำเนินกิจกรรมโครงการของวัด ให้สำเร็จไป ด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด^๒

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ) กล่าวว่า การบริหารวัด หมายถึง การ ดำเนินการบริหารและปกครองภิกษุสงฆ์ สามเณรและศิษย์วัด ให้สอดคล้องกับระบบการพัฒนาวัดที่ เอื้อต่อการเผยแผ่พุทธศาสนาธรรมแก่ชุมชน^๓

พระธรรมกิตติวงศ์ ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารวัด หมายถึง การจัดการงาน เงิน คน วัสดุ แผนงาน เพื่อให้การดำเนินงานภายในวัดเป็นไปอย่างราบรื่น เกิดประโยชน์ต่อสังคม โดยบุคคลมี ความสำคัญอย่างยิ่งเพราะบุคคลเป็นผู้สร้างงาน ทีมงาน และแก้ไขงาน^๔ **น้อย ลายคราม และสุบรรณ จันทบุตร** กล่าวว่า การบริหารวัด หมายถึง การใช้ศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การจัด องค์กร การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การประเมินผลงาน การงบประมาณ

^๑วัดโมลีโลกยาราม, กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.watmoli.com/wittaya-one/1329/> [๙ มกราคม ๒๕๖๕].

^๒กรมการศาสนา, **คู่มือพระสังฆาธิการและพระวินยาธิการ**, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า๖๓.

^๓พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ), **การคณะสงฆ์และการศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๔-๑๓๕.

^๔พระธรรมกิตติวงศ์, **พระสงฆ์กับกรมการศาสนา ในกรมการศาสนาสู่ศตวรรษแห่งการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐๑.

เพื่อให้ได้ผลเต็มที่ที่มีประสิทธิภาพสูงสุด และการใช้ศิลป์ซึ่งประกอบด้วย ภาวะผู้นำ มนุษยสัมพันธ์ในการทำงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมือ อันจะทำให้การดำเนินงานของวัดบรรลุวัตถุประสงค์^๕

จากการศึกษาความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จากนักวิชาการดังต่อไปนี้ กรมการศาสนา ๒๕๔๒, น้อย ลายคราม และสุบรรณ จันทบุตร ๒๕๓๙, พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) ๒๕๔๓ และพระธรรมกิตติวงศ์ ๒๕๔๑ สามารถนำมาวิเคราะห์ความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้ดังตารางที่ ๒.๑ ต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๑ การวิเคราะห์ความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์						รวม
การปกครองบังคับบัญชากำกับดูแลดำเนินกิจกรรมโครงการของวัด ให้สำเร็จไปด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด						
การจัดการงาน เงิน คน วัสดุ แผนงาน เพื่อให้การดำเนินงานภายในวัดเป็นไปอย่างราบรื่น เกิดประโยชน์ต่อสังคม						
การใช้ศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การจัดการ การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การประเมินผลงาน การงบประมาณ เพื่อให้ได้ผลเต็มที่ที่มีประสิทธิภาพสูงสุด การใช้ศิลป์ซึ่งประกอบด้วย ภาวะผู้นำ มนุษยสัมพันธ์ในการทำงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมือ อันจะทำให้การดำเนินงานของวัดบรรลุวัตถุประสงค์						
การดำเนินการบริหารและปกครองภิกษุสงฆ์ สามเณรและศิษย์วัด ให้สอดคล้องกับระบบการพัฒนาวัดที่เอื้อต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาธรรมแก่ชุมชน						

หมายเหตุ

๑ = กรมการศาสนา ๒๕๔๒

๒ = น้อย ลายคราม และสุบรรณ จันทบุตร ๒๕๓๙

๓ = พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) ๒๕๔๓

๔ = พระธรรมกิตติวงศ์ ๒๕๔๑

๕ = ผู้วิจัย

จากตาราง ผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ได้ว่า การปกครองบังคับบัญชากำกับดูแลดำเนินกิจกรรมโครงการของวัด ด้วยการใช้ศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย การ

^๕น้อย ลายคราม และสุบรรณ จันทบุตร, การบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ใน หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๙), หน้า ๑๖๓-๑๖๘.

วางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การประเมินผลงาน การงบประมาณ เพื่อให้ได้ผลเต็มที่ที่มีประสิทธิภาพสูงสุด และการใช้ศิลปะซึ่งประกอบด้วย ภาวะผู้นำ มนุษยสัมพันธ์ในการทำงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมือ อันจะทำให้การดำเนินงานของวัดบรรลु วัตถุประสงค์ ให้สำเร็จไปด้วยดีที่มีประสิทธิภาพสูงสุด

๒.๑.๒ งานการบริหารกิจการคณะสงฆ์

งานการบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้น มีนักวิชาการ นักการศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิใน พระพุทธศาสนา ได้กำหนดงานไว้ ดังต่อไปนี้

พระธรรมญาณมุนี (ททองย้อย กิตติทินโน) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารงานเป็นกิจการของ คณะสงฆ์ที่จะต้องทำ หรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ และเป็นภารกิจของพระสงฆ์การจะต้อง ปฏิบัติ อันเป็นภารกิจของคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ประการ คือ การควบคุมและส่งเสริม การรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสน ศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระศาสนา การ สาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ วิธีการดำเนินงานการทั้ง ๖ ประการดังกล่าว บางประการมี กำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายอาณัติ สมาคม แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตที่ถือปฏิบัติตามจารีตก็มี อยู่^๖

พระธรรมวรานายก (โอภาส นิรุตติเมธี) กล่าวไว้ว่า การบริหารงานการคณะสงฆ์ ได้แก่ การกำหนดนโยบาย วางแผน จัดโครงการ ให้มีหลักการ วิธีการ และระเบียบงาน ที่เอื้ออำนวยต่อ ภารกิจสำคัญๆ ๖ ประการคือ^๗

๑. การปกครอง คือ การจัดระบบความเป็นอยู่ในสังคมสงฆ์ เน้นการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขเป็นหลัก ภายใต้วิธีการ ๓ วิธีการ ได้แก่ นิคคหวิธี ชุมชนที่ควรชม หรือตำหนิน คนที่ควรตำหนิ ปักคหวิธี ยกย่องคนที่ควรยกย่อง ปวารณาวิธี เปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าว ตักเตือนสั่งสอนตนได้ คือให้ ตักเตือนซึ่งกันและกัน โดยใช้พระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมือง

๒. การศึกษา คือ การจัดสภาพการเรียนรู้ทั้งในและนอกหลักสูตร เน้นการเรียนรู้ การ สอนวิชาการตามหลักสูตรเป็นงานหลัก และมีการศึกษาอบรมเป็นงานรอง ภายใต้หลักการการศึกษา ๓ ประการ คือ ศิล เรียนเรื่องศีล คือ ระเบียบวินัย เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาพฤติกรรมให้สะอาด สมานธิ เรียนเรื่องสมาธิ คือ วิธีทำจิตใจให้สงบ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสภาพจิตใจให้มั่นคง ปัญญา เรียนเรื่องปัญญา คือ ความรู้ทั่วไป เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทัศนคติให้ถูกต้อง

๓. การเผยแผ่ คือ กระบวนการประกาศพระพุทธานุภาพ เน้นการออกไปให้การ อบรมสั่งสอน หรือรอให้ผู้ฟังเข้ามาขอรับการอบรมสั่งสอนเป็นหลัก ตามพระพุทธานุภาพ ๓ ประการคือ เพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อปวงชนเพื่อการเสริมสร้างความผาสุกแก่ปวงชน เพื่อแสดง เมตตาอนุเคราะห์ต่อชาวโลกทั้งปวง

^๖พระธรรมญาณมุนี (ททองย้อย กิตติทินโน), *วัดจะช่วยชาวบ้านได้อย่างไร การแสวงหาเส้นทาง การ พัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย*, (กรุงเทพมหานคร : เอกสารอัสสัมชัญ, ๒๕๒๖), หน้า ๓๙-๕๑.

^๗พระธรรมวรานายก (โอภาส นิรุตติเมธี), *ธรรมปริทัศน์ “๔๖”*, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖-๔๙.

๔. การสาธารณูปการ คือ กระบวนการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เน้นกิจกรรม การพัฒนาภายในวัดเป็นงานหลัก ถัดงานอื่นเป็นงานรอง ภายใต้หลักการสำคัญ ๒ ประการ คือ ดูแลรักษาของเก่าไว้ให้ได้ และสร้างสรรค์พัฒนาของใหม่ให้งอกเงย

๕. การศึกษาสงเคราะห์ คือ กระบวนการสงเคราะห์ปวงชน ทั้งก่อนวัยเรียน ในวัยเรียนและพ้นวัยเรียน ให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่าง ๆ ตาม สมควรแก่อัตภาพ ในลักษณะการศึกษาแห่งชีวิตเน้นกลุ่มเยาวชนเป็นเป้าหมายหลัก ส่วนคนกลุ่มอื่นถือเป็นเป้าหมายรอง

๖. การสาธารณสงเคราะห์ คือ กระบวนการสงเคราะห์ปวงชน ผู้ประสบภัยพิบัติ จากวินาศภัย อุบัติภัยและสาธารณภัยซึ่งได้แก่ ภัย คือ ความยากจน ความเจ็บไข้ ความไม่รู้ทั้ง ๓ ประการนี้คุกคามย่ำยีปวงชนชาวไทยอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนไทย ในชนบท

พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้น พระสังฆาธิการเป็นบุคลากรที่สำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนาในฐานะที่ได้รับมอบหมายจากพุทธบริษัท ให้เป็นผู้นำในกิจการด้านต่างๆ ของพระพุทธศาสนา ความเจริญหรือความเสื่อมของพระพุทธศาสนา จึงสัมพันธ์อย่างยิ่งกับคุณภาพของพระสังฆาธิการระดับต่างๆ การกิจของพระสังฆาธิการนั้น นอกจากหน้าที่ตามปกติของสงฆ์คือ การสอนธรรมนำปฏิบัติแก่พุทธบริษัทแล้ว ยังมีภารกิจด้านการบริหารจัดการ กิจการพระพุทธศาสนาอีก ๖ ด้าน กล่าวคือ งานการปกครอง งานการศึกษา งานการศึกษาสงเคราะห์ งานการเผยแผ่ งานการสาธารณูปการ และงานสาธารณะสงเคราะห์ การบริหารจัดการภาระงานด้านต่างๆ ดังกล่าวนั้นล้วนต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ในด้านนั้นๆ อย่างเพียงพอจึงจะสำเร็จลุล่วงดังเป้าหมายได้^๔

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล) ได้กล่าวว่า วัตถุประสงค์การบริหารวัด หมายถึง การวางแผนทางนโยบายและการจัดลำดับความเร่งด่วนของโครงการ การวางแผนและการบริหารโครงการ การแบ่งงาน การมอบหมายอำนาจหน้าที่การงานและการจัดการตามแผนงานให้สำเร็จ ตามวัตถุประสงค์และนโยบายที่กำหนดไว้ให้ได้ผล คือ ประสิทธิภาพและประสิทธิภาพสูงสุด^๕

เป้าหมาย หมายถึง การกิจทั้ง ๖ ประการ ได้แก่ การปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ และการดำเนินการต่าง ๆ ของวัดให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ของวัด

จุดมุ่งหมาย หมายถึง การกำหนดแผนงานโครงการที่จะดำเนินการในรอบปี ซึ่งเป็นโครงการใหม่หรือต่อเนื่องที่วัดจะต้องบริหารให้สำเร็จด้วยดี

โครงสร้างการบริหารวัด หมายถึง วัดนั้นมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือบุคคลตามกฎหมายตามความในมาตรา ๓๑ และมาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองดูแลวัด เจ้าอาวาสมีอำนาจในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และมีหน้าที่ปกครอง ดูแลพระภิกษุสามเณรในวัด ในส่วนของฝ่ายฆราวาสนั้น จะมีบุคคลที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าอาวาสในการบริหารกิจการของวัด ได้แก่ คณะกรรมการวัด ไวยาวัจกร และศิษย์วัด

^๔พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), **พิธีมอบประกาศนียบัตรหลักสูตรประกาศนียบัตร การบริหารกิจการคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙) , หน้า ข.

^๕พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), **การบริหารวัด**, (กรุงเทพมหานคร: เอช ที เพรช, ๒๕๓๙), หน้า ๑๓๐-๑๓๔.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ ฉบับแก้ไขปรับปรุงพุทธศักราช ๒๕๓๕
ได้บัญญัติว่า^{๑๐}

มหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด มีอำนาจหน้าที่ตามความในมาตรา ๑๕ ดังนี้

“มาตรา ๑๕ ตริ มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
 - (๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
 - (๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ของคณะสงฆ์
 - (๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
 - (๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หรือ กฎหมายอื่น เพื่อการนี้
- ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วาง ระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย ใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใด หรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตาม มาตรา ๑๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้”

พระวิบูลธรรมวาที ได้ให้ความหมายของคำว่า การบริหารวัด หมายถึง การที่เจ้าอาวาสใช้ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการตัดสินใจ ดำเนินงานด้านการปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านสาธารณสงเคราะห์ ให้ประสบผลสำเร็จภายใต้ความร่วมมือของบุคคลภายในวัดและภายนอกวัด^{๑๑}

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ระบุถึงภารกิจที่สำคัญของการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ในแต่ละด้าน ดังนี้^{๑๒}

๑. ด้านศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันควรแก่สมณะ ซึ่งได้แก่การศึกษาพระปริยัติธรรมหรือการศึกษาระบบบาลี ซึ่งปัจจุบันได้จำแนกเป็นสองส่วน คือการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลีและการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ
๒. ด้านศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไปปัจจุบันมีการดำเนินการดังนี้ ศูนย์ศึกษาพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดสนับสนุน
๓. ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม เป็นการเผยแผ่ศาสนาธรรม ดำเนินการใน ๒ ลักษณะคือเป็นโครงการปฏิบัติสืบเนื่องและเป็นโครงการเฉพาะกิจปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล

^{๑๐}พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ ฉบับแก้ไขปรับปรุงพุทธศักราช ๒๕๒๕, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๐๙ ตอนที่ ๑๖ ประกาศเมื่อ ๔ มีนาคม ๒๕๓๕, หน้า ๕.

^{๑๑}พระวิบูลธรรมวาที, พระสังฆาธิการกับวัด ใน “ที่ระลึกงานสมโภชฉลองพระบัญชาแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ”, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗) , หน้า ๓๑.

^{๑๒}สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, คู่มือวิชาการโครงการคนรักชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๒๕.

หมายเหตุ

๑ = พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตติทินโน) ๒๕๒๖

๒ = พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตติเมธี) ๒๕๔๖

๓ = พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม) ๒๕๔๙

๔ = พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล) ๒๕๓๙

๕ = พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕

๖ = พระวิบูลธรรมวาที ๒๕๓๗

๗ = สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๙

๘ = ผู้วิจัย

จากตาราง ผู้วิจัยสามารถสรุปงานการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้ว่า เป็นงานของคณะสงฆ์ที่จะต้องทำ หรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ และเป็นภารกิจของพระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติ อันเป็นภารกิจของคณะสงฆ์และการพระศาสนา ที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒)พ.ศ. ๒๕๓๕ มีทั้งหมด ๖ งาน ประกอบด้วย งานด้านการปกครอง งานด้านศาสนศึกษา งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ งานด้านการเผยแผ่ งานด้านการสาธารณูปการ และงานด้านสาธารณสงเคราะห์

๒.๑.๓ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง

การจัดโครงสร้างปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ การปกครองคณะสงฆ์เป็นการปกครองตามพระธรรมวินัย คือ การปกครองคณะสงฆ์จะยึดพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญการปกครองโดยใช้อำนาจรัฐและจารีต เป็นหลักอุดหนุนการปกครองสงฆ์หากมีความไม่เรียบร้อยเกิดขึ้นในคณะสงฆ์ ต้องอาศัยอำนาจรัฐมาช่วยจัดการแก้ไขความไม่เรียบร้อย ในรัฐสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงถวายอำนาจรัฐช่วยคณะสงฆ์ จัดระบบการปกครองทรงตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ มาในรัฐสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ยกเลิกพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ และได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ จัดระบบการปกครองใหม่ ให้มีรูปแบบคล้ายกับการปกครองราชอาณาจักร มาในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ เพื่อจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ในรูปแบบใหม่จึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ใช้เป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์และเป็นหลักจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนาได้อธิบายถึงความหมายของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองไว้ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง ความหมายการปกครองตามที่เสนอของพระพุทธศาสนาว่า การปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อการศึกษา การปกครองและความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้นมีจุดหมายในตัว แต่เป็นเพียงปัจจัยคือสภาพเอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษาหรือเพื่อเป็นหลักประกันของ

การศึกษา จึงถือคติได้ว่าการปกครองที่มีขึ้นเป็นของการศึกษาและเพื่อการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษาก็ต้องปกครองด้วยอำนาจ เมื่อปกครองด้านอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิบัติที่เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้การปกครองแบบใช้อำนาจจึงก่อให้เกิดปัญหาเริ่มตั้งแต่ความขัดแย้งในจิตใจเป็นต้นไป ทำให้ยิ่งต้องเพิ่มการใช้อำนาจให้อำนาจ และจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ไม่ใช้การปกครองแบบพยายามสร้างคนดี แต่เป็นการปกครองแบบพยายามกำจัดคนเลว^{๑๓}

พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน) ได้กล่าวไว้ว่า งานปกครองเป็นงานลึกซึ้งกว้างขวางยิ่งใหญ่ละเอียดอ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลาย และเป็นงานที่ไม่เสร็จต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแก่สภาพการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ถ้างานปกครองดำเนินไปอย่างใด งานอื่นๆ ก็จะดำเนินไปอย่างนั้น ถ้างานปกครองดำเนินไปไม่ได้งานบริหารลักษณะอื่นๆ ก็ดำเนินไปไม่ได้เช่นกัน ผู้ปกครองวัดก็คือเจ้าอาวาสซึ่งเป็นพระสังฆาธิการ เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะต้องปกครองวัด คำว่า “วัด” มีความหมาย ๒ ประการคือ หมายถึง ศูนย์กลางแห่งการพระศาสนาทั้งปวง และยังหมายถึงแหล่งรวมของส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนา ๕ ประการ คือ^{๑๔}

๑. ศาสนสถาน ได้แก่ พื้นที่ตั้งวัดและบริเวณวัด มีลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมเหมาะสมที่จะเป็นเครื่องเสริมสร้างความวิเวก ความสงบ

๒. ศาสนวัตถุ ได้แก่ สิ่งปลูกสร้าง เป็นเสนาสนะต่าง ๆ เป็นปูชนียวัตถุ ปูชนียสถานที่แสดงถึงความถูกต้อง เรียบร้อย และนำไปสู่ความสงบ

๓. ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุ สามเณรที่มีลักษณะตั้งอยู่ในศีลจารวัตร บำเพ็ญหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติและแนะนำสั่งสอนเพื่อความสงบ บำเพ็ญสังฆมสังเคราะห์ตามสมณวินัย ศิษย์วัดที่มีลักษณะเป็นพุทธมามกะ ตลอดจน ทายกทายิกาที่มีแนวแห่งความเป็นอุบาสก อุบาสิกา มีความมั่นคงในพระศาสนาพอสมควร

๔. ศาสนธรรม ได้แก่ ระเบียบแบบแผน ขนบประเพณีทางศาสนา ตลอดจนคำสั่งสอน และแนวปฏิบัติทางพระศาสนาที่ได้รับการยกย่อง เชิดชูและศึกษาเล่าเรียนด้วยความเลื่อมใส ในคุณค่าเป็นที่พึงพอใจ

๕. ศาสนกิจ ได้แก่ งานต่างๆ ทางพระศาสนา เช่น การศึกษา การเผยแผ่ หรืองานเสริมสร้างความบริสุทธิ์ ความมั่นคงของสังฆมณฑลเพื่อความดำรงอยู่ด้วยดีของพระศาสนา เจ้าอาวาสมีภาระหน้าที่ต้องบริหารส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนาทั้ง ๕ ประการนี้ ไปพร้อม ๆ กันด้วยความรับผิดชอบ ด้วยนโยบายที่สุ่มรอบคอบ เหมาะสมแก่กาลเทศะและ สถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งนี้ ภารกิจที่เจ้าอาวาสจะต้องให้ความสนใจและเอาใจใส่เป็นพิเศษ นั่นคือ การบริหารศาสนบุคคล โดยเริ่มงานปกครองพระภิกษุสามเณรในวัดให้เป็นพื้นฐานในเบื้องต้น

^{๑๓}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **นิติศาสตร์แนวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๓๙), หน้า ๕๕-๕๖.

^{๑๔}พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน), **ธรรมญาณนิพนธ์ ๑๐๐ ปี พระพุทธวรญาณ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗๖-๗๗.

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิลุตตมเมธี) ได้กล่าวการปกครองคณะสงฆ์ว่า ผู้ปกครองคณะสงฆ์ทุกชั้นต้องมีจิตสำนึกรับผิดชอบควบคุมสอดส่องดูแลและส่งเสริม โดยถือหลักเป้าหมาย ๕ ข้อ คือ^{๑๕}

๑) เพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพ

๒) เพื่อรับทราบปัญหาข้อขัดแย้ง

๓) เพื่อขอร้องให้ช่วยกันทำงานตามอำนาจหน้าที่

๔) เพื่อติดตามมาชี้แจงเพิ่มเติมและดูงานตามที่สั่ง

๕) เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะนำไปแก้ไขปรับปรุงกิจการคณะสงฆ์ให้ดีขึ้น

โดยยึดหลักว่า พระภิกษุเป็นฐานรองรับวัด วัดเป็นฐานรองรับพระสงฆ์ พระสงฆ์เป็นฐานรองรับพระพุทธศาสนา

พระพรหมกวี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ) ได้กล่าวว่า งานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณรในเขตการปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งนี้ คำว่า “การปกครอง” แปลว่า การควบคุมดูแลรักษา ควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ที่ท่านควรจะอยู่ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า งานการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามเป็นงานเกี่ยวกับการปกครองพระภิกษุ สามเณร ตลอดจนคฤหัสถ์ที่อยู่ภายในวัดให้ประพฤติปฏิบัติตน ให้ถูกต้อง เรียบร้อยดีงาม บทบาทของพระสังฆาธิการในการปกครองนั้น ยังได้มีการตั้งความคาดหวังถึงการแสดงบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการไว้ว่า^{๑๖}

(๑) รัฐและมหาเถรสมาคมควรร่วมกันกำหนดนโยบายให้พุทธศาสนิกชนไปวัดในวันอาทิตย์ เพื่อปลูกฝังให้คนไทยใกล้ชิดศาสนธรรมและสามารถนำหลักศาสนธรรมปรับใช้ในวิถีชีวิตตนได้

(๒) สถาบันผลิตพระสังฆาธิการควรกำหนดนโยบาย แผนและมาตรการในการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ให้เป็นผู้มีความพร้อมในด้านการบริหารวัดเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่งฟื้นฟูและพัฒนาจิตใจและพัฒนาตนให้ถึงพร้อมในการปฏิบัติภารกิจทั้ง ๖ ด้านของคณะสงฆ์ รวมทั้งเป็นกัลยาณมิตรของศาสนิกชน สามารถปลูกฝังและฝึกอบรมให้เยาวชนมีสัมมาทิฐิ ในการดำรงชีวิต

(๓) วัดควรปรับเปลี่ยนบทบาทให้ทันสมัยสังคมในเชิงรุก คือ จัดโครงการและกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมและมีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยดึงศาสนิกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดและพระเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนา สังคมและชุมชน มีภาคีรัฐสนับสนุนงบประมาณ

(๔) มหาเถรสมาคมควรมีมาตรการให้ยุติพุทธพยานิชย์ อันเป็นการลดความศรัทธาของศาสนิกชน

(๕) พระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรมและจรรยา เพื่อปลูกศรัทธาให้เกิด ขึ้นรับประชาชนในท้องถิ่น

^{๑๕}พระธรรมวรนายก (โอภาส นิลุตตมเมธี), **ธรรมปริทัศน์ ๔๖**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๕๙.

^{๑๖}พระพรหมกวี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ), **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๗๐.

(๖) ฝ่ายปกครองคณะสงฆ์ทุกระดับควรให้ความสำคัญแก่วัดและพระสงฆ์ที่มีบทบาทให้การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและพัฒนาเยาวชนและศาสนิกชนในแต่ละบทบาทหน้าที่ตามภารกิจคณะสงฆ์ เช่น สนับสนุนด้านงบประมาณ ความก้าวหน้าด้านสมณศักดิ์ การพัฒนาศักยภาพ และเชิดชูยกย่องให้เป็นที่ประจักษ์แก่หมู่คณะสงฆ์

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคลโล) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารหมู่คณะ คือการปกครองดูแลตลอดทั้งแนะนำสั่งสอน อบรมพระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ ที่มีที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัดให้ประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัย ตามกฎหมายของบ้านเมือง กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งและการประกาศของมหาเถรสมาคม^{๑๗}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า การปกครอง หมายถึง ภารกิจที่วัดโดยภิกษุผู้เป็นเจ้าของวัดหรือคณะเจ้าปกครองดำเนินการสอดส่องดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงามเพื่อให้ภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ที่อยู่ในวัดหรือในการปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งประกาศของมหาเถรสมาคมหรือ พระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมไปถึงการที่พระภิกษุได้ทำหน้าที่ปกครอง ทุกระดับ นับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะ จังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ (หน) นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ภิกษุทำหน้าที่พระกรรมวาจาจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทกุลบุตร หรือการจัดระบบการเป็นอยู่ในสังฆมณฑลเน้นการบำบัดทุกข์บำรุงสุขเป็นหลักภายใต้วิธีการ ๓ วิธีคือ^{๑๘}

๑. นิคคหวิธี คือ การชมคนที่ควรชมหรือตำหนิคนที่ควรตำหนิ
๒. ปัคคหวิธี คือ การยกย่องคนที่ควรยกย่อง
๓. ปวารณาวิธี คือ เปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอนตนได้ คือให้ตักเตือนซึ่งกันและกัน

พระไพศาล วิสาโล กล่าวว่า การบริหารปกครอง และการดูแลพระสงฆ์เป็นเรื่องหนึ่งที่จะช่วยให้คุณภาพของพระสงฆ์ดีขึ้น คุณภาพของพระสงฆ์จะดีขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยอย่างอื่นอีก ทั้งนี้ หากระบบการปกครองสงฆ์เป็นระบบกำกับดูแลพระสงฆ์ให้มีความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม สิ่งที่จะต้องมาเสริมคู่กันก็คือระบบการกลั่นกรองและกล่อมเกลาระบบกลั่นกรองมีไว้สำหรับบุคคลที่จะมาบวชส่วนระบบกล่อมเกล่าสำหรับผู้ผ่านการบวชมาแล้ว อันที่จริงการกล่อมเกล่าผู้บวชนั้นมีอยู่แล้วตามพระธรรมวินัย โดยอุปัชฌาย์เป็นผู้มอบหมายให้ทำหน้าที่นี้ และเป็นผู้รับรองต่อคณะสงฆ์ อุปัชฌาย์จะต้องมีหน้าที่ กลั่นกรองและกล่อมเกล่าการกลั่นกรองเป็นขั้นแรกสำหรับผู้ที่จะมาเป็นสมาชิกคณะสงฆ์ขั้นตอนสำคัญกว่านั้น คือ การกล่อมเกล่าในด้านประพฤติ ความรู้ ความเข้าใจในทางธรรมให้เจริญงอกงามทั้งในคุณธรรมและปัญญา แม้คณะสงฆ์จะไม่มีระบบกลั่นกรองแต่ถ้ามีระบบกล่อมเกล่าที่ดีก็ยังมีหลักประกันว่าผู้ที่เข้ามาบวชเป็นพระจะได้รับการศึกษาอบรมให้เป็นพระที่ดีสามารถทำหน้าที่ตามพระธรรมวินัยได้ทั้งนี้คณะสงฆ์จะต้องสร้างระบบกล่อมเกล่าที่ดี ได้แก่ ระบบ

^{๑๗}พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคลโล), *การบริหารวัด*, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๐.

^{๑๘}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๗๖.

กล่อมเกล่าที่ไม่เป็นทางการ ก็คือ การดูแลเอาใจใส่ที่อุปฌาย์อาจารย์พึงมีต่อศิษย์ ส่วนระบบที่เป็นทางการ ก็คือ ระบบการศึกษาด้านปริยัติธรรมของพระสงฆ์ นอกจากนี้ การศึกษาโดยใช้พระธรรมวินัยเป็นเครื่องฝึกฝนพัฒนาจิตที่เรียกว่าปริยัติ และปฏิบัติ เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยจนเป็นศูนย์กลางชุมชน พระสงฆ์ที่มีข้อวัตรปฏิบัติอยู่ในสังคมทั้งดงาม และมีความสามารถในการอบรมประชาชนให้มีหลักธรรมทางพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตนับว่ามีความสำคัญมาก^{๑๙}

จากการศึกษาความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองจากนักวิชาการดังต่อไปนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ๒๕๓๙, พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน) ๒๕๔๘, พระธรรมวรนายก (โสภาส นิลุตติเมธี) ๒๕๔๖, พระพรหมกวี (วรวิทย์ คงคปญฺญ) ๒๕๔๐, พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคฺโล) ๒๕๔๘, พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ๒๕๓๙ และ พระไพศาล วิสาโล ๒๕๔๖ สามารถนำมาวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง ได้ดังตารางที่ ๒.๓ ต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๓ การวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	รวม
เป็นเพียงปัจจัยคือสภาพเอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษาหรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษา	✓							✓	๒
เป็นงานลึกซึ้งกว้างขวางยิ่งใหญ่อะเอียดอ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลาย และเป็นงานที่ไม่เสร็จต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแก่สภาพการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา		✓						✓	๒
ผู้ปกครองคณะสงฆ์ทุกชั้นต้องมีจิตสำนึกรับผิดชอบควบคุมสอดส่องดูแลและส่งเสริม			✓					✓	๒
งานในหน้าที่ของพระสงฆ์ในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณรในเขตการปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์				✓				✓	๒
การปกครองดูแลตลอดทั้งแนะนำสั่งสอน อบรมพระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ ที่มีที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัดให้ประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัย ตามกฎหมายของบ้านเมือง กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งและการประกาศของมหาเถรสมาคม					✓	✓	✓	✓	๔

^{๑๙}พระไพศาล วิสาโล, พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗๙.

หมายเหตุ

๑ = พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ๒๕๓๙

๒ = พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินฺโน) ๒๕๔๘

๓ = พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุติเมธี) ๒๕๔๖

๔ = พระพรหมกวี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ๒๕๔๐

๕ = พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) ๒๕๔๘

๖ = พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ๒๕๓๙

๗ = พระไพศาล วิสาโล ๒๕๔๖

๘ = ผู้วิจัย

จากตาราง ผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองได้ ดังนี้ งานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลตลอดทั้งแนะนำสั่งสอน อบรมพระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ ที่มีที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัดให้ประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัย ตามกฎหมายของ บ้านเมือง กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งและการประกาศของมหาเถรสมาคม

๒.๑.๔ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษา

การศึกษาในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่สมณะ การศึกษาของสงฆ์แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาลและบุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑลในครั้งพุทธกาลตามประวัติความเป็นมาส่วนมาก มักจะได้รับการศึกษาทั้งคฤหัสถ์และคฤหัสถ์ทางธรรมมาเป็นอย่างดี ตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่าเรียนจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ในสมัยพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่มี ๒ ประการคือ

๑. คณธรรมา คือ ธรรมาฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน

๒. วิปัสสนาธุระ คือ ธรรมาฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วยเรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมยอด ครั้นพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วพระสงฆ์ผู้เป็นสาวกได้ประชุมกันทำสังคายนาพระธรรมวินัยเพื่อรวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่ได้ตรัสสั่งสอนไว้ให้เข้าเป็นหมวดหมู่ โดยกำหนดจำนวนรวม ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่า จัดแบ่งเป็น ๓ หมวดคือ

๑. หมวดพระสุตตัมมี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่า พระสุตตันตปิฎก

๒. หมวดพระวินัยมี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่าพระวินยปิฎก

๓. หมวดพระอภิธรรมมี ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่าพระอภิธรรมปิฎกรวมทั้งหมด เรียกว่า พระไตรปิฎก พระไตรปิฎกจึงเป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาสืบต่อมา

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ได้จัดการศึกษาออกเป็น ๒ ส่วนคือ

๑. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตามหลักสูตรแบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก ถ้าเป็นฆราวาสเรียกว่า ธรรมศึกษาแบ่งออกเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท ธรรมศึกษาชั้นเอก ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสูตรแบ่งออกเป็น ๗ ชั้น คือ บาลีประโยค ๑-๒ และเปรียญธรรม ๓-๙

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การจัดการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการโดยกระทรวงฯ ประกาศให้เป็นระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๔ และฉบับปรับปรุงใหม่เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๓๕ มีทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายเพื่อการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ในหลักธรรมและหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ มีความประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้ในการศึกษาต่อในสถานศึกษาต่อในสถานศึกษาหรือใช้สมัครงานเพื่อประกอบอาชีพได้

๓. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แผนกนักธรรมและแผนกบาลี ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักในพระพุทธศาสนา เป็นการจัดการศึกษาให้มีการศึกษา พระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทั้งในส่วนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) และ มหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.) ด้วย และมีนักวิชาการ นักการศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิใน พระพุทธศาสนา ได้กำหนดรายละเอียดงานไว้หลายประการดังต่อไปนี้

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมในปัจจุบัน ยังไม่เพียงพอที่จะเตรียมบุคคลในพระศาสนาให้มีความพร้อมที่จะรักษาพระศาสนาไว้ได้ หลักสูตรที่มีอยู่ก็มีขอบเขตคับแคบและจำกัดอย่างเดียว เพราะฉะนั้น จะต้องมีการปรับปรุงคุณภาพ ปรับปรุงเนื้อหา ปรับปรุงหลักสูตรให้ทันต่อสภาวการณ์ เพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้เท่าทันต่อสภาพปัจจุบัน และสามารถที่จะนำความรู้ทางพระศาสนามาประยุกต์ใช้ ในการเผยแผ่ให้คนในสมัยปัจจุบันนี้เข้าใจมองเห็นคุณค่า และใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ และในแง่ขอบเขตของการศึกษา นอกจากปรับปรุงเนื้อหาของวิชาแล้ว จะต้องขยายขอบเขตวิชาให้กว้างออกไปอีก เพราะด้านการศึกษาศาสนานั้น จะศึกษาเฉพาะตัวศาสนาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ จำเป็นต้องอาศัยหลักวิชาการอื่นๆ เช่น อักษรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และประวัติศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งจะเป็นบูรพภาคของผู้ที่จะศึกษาธรรมชั้นสูงต่อไป^{๒๐}

พระพรหมกวี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้กล่าวถึงการจัดการศาสนศึกษา ดังกล่าวว่า คณะสงฆ์ยังมีได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจนแต่โดยหลักสูตรและเนื้อหาวิชาแล้ว คงอนุมานได้ว่ามีวัตถุประสงค์ ๙ ประการ คือ^{๒๑}

๑. เพื่อพระสงฆ์รักษาดนและหมู่คณะ
๒. เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
๓. เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระศาสนา
๔. เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา
๕. เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
๖. เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
๗. เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

^{๒๐}พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), **ทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๒๗-๓๒.

^{๒๑}พระพรหมกวี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๕๐.

๘. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม

๙. เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศาสนศึกษา หมายถึงการศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่สมณะ การศาสนศึกษา ของสงฆ์ แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลและบุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑลในครั้งพุทธกาลตามประวัติ ส่วนมาก มักจะได้รับการศึกษาทั้งคฤหัสถ์และคฤหัสถ์มาเป็นอย่างดีตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่าเรียนจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ ในสมัยพุทธองค์ ยังทรงพระชนม์อยู่มี ๒ ประการ คือ^{๒๒}

๑. คั่นละธรรมาภรณ์ คือ ธรรมาฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน

๒. วิปัสสนาธรรมาภรณ์ คือ ธรรมาฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วย เรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุม

พระครูวินัยธรประจักษ์ จกฺกธมฺโม ได้ให้ทัศนะไว้ว่า พระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการทัศน์ การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong education) ของมนุษย์และเป็นกระบวนการทัศน์ในรูปของการจัดกระบวนการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) อันประกอบด้วยกระบวนทัศน์ของการจัดการตลอดชีวิตของมนุษย์การจัดที่มีการวางแผนทำให้ได้รับความรู้ ทักษะ และเจตคติ อันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา จนในที่สุดทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง ใช้แหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท ทั้งแบบในระบบ (Formal) นอกกระบวน (non formal) และไม่เป็นทางการ หรือตามอัธยาศัย (informal) อย่างแท้จริง และสมบูรณ์ของการศึกษา^{๒๓}

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมาย การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรมบาลี และแผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์ สามเณรให้ศึกษาพระปริยัติธรรมทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัย^{๒๔}

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ ได้ให้ความหมายของการศาสนศึกษาไว้ว่า หมายถึง การศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันควรแก่สมณะ การบวชเรียนก็คือ การศึกษาโดยการบรรพชาอุปสมบทเป็นสามเณร เป็นพระภิกษุ เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า สำหรับเนื้อหาของการศึกษา ก็คือพระพุทธศาสนา^{๒๕}

จากการศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษา จากนักวิชาการดังต่อไปนี้ พระเทพเวที (ประยูร ญฺญตฺโต) ๒๕๓๑, พระพรหมกวี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ๒๕๔๕, พระเมธีธรรมา

^{๒๒}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, พิมพ์ครั้งที่๙, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๗๗.

^{๒๓}พระครูวินัยธรประจักษ์ จกฺกธมฺโม (จำปาทอง), กระบวนการเรียนรู้แบบ“อริยสัจ๔.”ของพระพุทธศาสนาเป็นต้นแบบที่มุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยแท้จริง, (สุรินทร์: โรงพิมพ์ศิริรัตน์ออฟเซต, ๒๕๔๕), หน้า ๗๕ - ๗๖.

^{๒๔}กรมการศาสนา, คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙).

^{๒๕}ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๒๖).

ภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต) ๒๕๓๙, พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกธมโม ๒๕๔๕ , กรมการศาสนา ๒๕๓๙ และข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ ๒๕๒๖ สามารถนำมาวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษาได้ดังตารางที่ ๒.๔ ต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๔ การวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษา

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษา	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	รวม
ด้านการศึกษาศาสนานั้น จะศึกษาเฉพาะตัวศาสนาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ จำเป็นต้องอาศัยหลักวิชาการอื่นๆ เช่น อักษรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และประวัติศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งจะ เป็นบูรพาคของผูที่จะศึกษาธรรมชั้นสูงต่อไป	☐						☐	๒
การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่ สมณะ	☐	☐		☐		☐	☐	๕
กระบวนการศึกษาค้นคว้าตลอดชีวิต (Lifelong education) ของมนุษย์และเป็นกระบวนการค้นคว้าในรูปแบบของการจัด			☐				☐	๒
การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษา	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	รวม
กระบวนการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต								
การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรม บาลี และแผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์ สามเณรให้ศึกษาพระปริยัติธรรมทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดแย้งต่อพระ ธรรมวินัย					☐		☐	๒

หมายเหตุ

๑ = พระเทพเวที (ประยูรธ ปยุตโต) ๒๕๓๑

๒ = พระพรหมกวี (วรวิทย์ คงคปญโญ) ๒๕๔๕

๓ = พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต) ๒๕๓๙

๔ = พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกธมโม ๒๕๔๕

๕ = กรมการศาสนา ๒๕๓๙

๖ = ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ ๒๕๒๖

๗ = ผู้วิจัย

จากตาราง ผู้วิจัยสามารถสรุปการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษาได้ดังนี้ การ บริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษา เป็นการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้ง แผนกธรรมบาลี และแผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์สามเณรให้ศึกษาวิชาการ อื่นๆ ที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัย อันสมควรแก่สมณะ เช่น อักษรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และ ประวัติศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งเป็นกระบวนการค้นคว้าในรูปแบบของการจัดกระบวนการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอด ชีวิต

๒.๑.๕ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์

งานการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์นั้น มีนักวิชาการ นักการศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิในพระพุทธศาสนา ได้กำหนดรายละเอียดงานไว้หลายประการ ดังต่อไปนี้

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ) ได้กล่าวถึง การศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษาซึ่งแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท คือ^{๒๖}

๑. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์ เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้ จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติ และพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่งเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัดและได้ศึกษาหลักธรรมทางศาสนา

๒. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระสงฆ์ให้การศึกษาดูแบบปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรมของพระศาสนา

๓. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัด และพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติตั้งแต่วัยเด็ก

๔. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการแผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาวิชาพระปริยัติธรรม หมวดภาษาบาลี หมวดพระธรรมวินัยและศาสนปฏิบัติ อีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.๒๕๓๗ และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา ขณะนี้มีวัดต่างๆ จำนวนมาก จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์แต่โดยรูปการนั้นน่าจะจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษา เพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษาทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็นับหนักทางวิชาสามัญศึกษา

พระราชสีมาภรณ์ (โอภาส นิรุติเมธี) ได้กล่าวว่า การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล การช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษา หรือสถาบันการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาหรือกระบวนการสงเคราะห์ปวงชน ทั้งก่อนวัยเรียน ในวัยเรียนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่างๆ ตามสมควร^{๒๗}

กรมการศาสนา ได้กล่าวถึง การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มี ความรู้ความเข้าใจหลักธรรม ทางพระพุทธศาสนาและการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อม แก่เด็กปฐมวัย ได้แก่ศูนย์

^{๒๖}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ), *การคณะสงฆ์และการพระศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๘-๔๙.

^{๒๗}พระราชสีมาภรณ์ (โอภาส นิรุติเมธี), *พระสงฆ์กับงานพัฒนาพระศาสนาและสังคม*, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๑๓๐.

พระพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัดการมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา^{๒๘}

บุญศรี พานะจิตต์ ได้กล่าวถึง การศึกษาสงเคราะห์ ว่าเป็นบทบาทและภารกิจ ของภิกษุสงฆ์ที่สำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือ เป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงตน และดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข การจัดการ ศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันการศึกษาอื่นนอกจาก การศาสนาศึกษา หรือบุคคล ผู้กำลังศึกษาโดยแบ่งออกเป็น ๕ ประเภทคือ ๑. โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ๒. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ๓. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ๔. โรงเรียนพระพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ ๕.โรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด^{๒๙}

ไพบูลย์ เสียงก้อง การศึกษาสงเคราะห์นั้นเป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนทั่วไป ปัจจุบันดำเนินการ ดังนี้^{๓๐}

๑. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้น เพื่อเป็นแหล่งเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนในโรงเรียนสามัญ แบ่งเป็นระดับชั้น คือ

ชั้นเตรียม รับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ ๑-๓

ชั้นต้น รับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ ๔-๖

ชั้นกลาง รับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓

ชั้นสูง รับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

หลักสูตรการสอน จะมี ๒ ประเภท คือ วิชาบังคับ ได้แก่ ประวัติพระพุทธศาสนา วิชาธรรมและศาสนพิธี ประเภทที่ ๒ คือ วิชาเลือกแต่ละโรงเรียนจะเลือกวิชาตามความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นความพร้อมของโรงเรียน ความต้องการของท้องถิ่น และความเหมาะสมของเวลางบประมาณดำเนินการโดยกรมศาสนาและเงินอุดหนุนจากโรงเรียนที่ตั้งศูนย์

๒. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามให้แก่เด็กตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ส่งเสริมให้พระภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้นและเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน โดยรับเด็กวัย ๓-๔ ขวบ งบประมาณดำเนินการโดยกรมศาสนาและเงินอุดหนุนจากโรงเรียนที่ตั้งศูนย์

๓. โรงเรียนราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดสนับสนุน เป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน โดยวัดจัดตั้งขึ้นและให้การสนับสนุน

สมเด็จพระมหาธีรราชมณฑลจารย์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษา สงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการช่วยเหลือให้เด็กและประชาชนได้ศึกษาวิชาการและวิชาชีพ ทั้งในระบบโรงเรียนและ

^{๒๘}กรมการศาสนา, **คู่มือครูจริยศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๒๒), หน้า ๕-๖.

^{๒๙}บุญศรี พานะจิตต์, **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด**, (กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิก, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐.

^{๓๐}ไพบูลย์ เสียงก้อง, **หลักการบริหารงานในวัด** "ในอบรมบาลีก่อนสอบภาค ๔ ปีที่ ๓, (ปทุมธานี: สื่อตะวัน, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๓.

นอกระบบโรงเรียนของฝ่ายราชอาณาจักร เพื่อให้คนไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชน ทุกคนสามารถดำรงตน และดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข และเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศ^{๓๑}

มานพ พลไพรินทร์ ได้ให้ความหมายของการศึกษาสงเคราะห์ไว้หลายความหมาย เช่น หมายถึงการให้การ สงเคราะห์แก่รัฐในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนหรือการสงเคราะห์ให้คนหรือ ประชาชนได้รับการศึกษา^{๓๒}

จากการศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ จากนักวิชาการ ดังต่อไปนี้ พระพรหมกวี (วรวิทย์ คงคปญโญ) ๒๕๔๐, พระราชสีมาภรณ์ (โอภาส นิรุตติเมธี) ๒๕๓๙, กรมการศาสนา ๒๕๒๒, บุญศรี พานะจิตต์ ๒๕๔๕, ไพบุลย์ เสี่ยงก้อง ๒๕๔๗, สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า คลาจารย์ ๒๕๔๐ และมานพ พลไพรินทร์ ๒๕๓๔ สามารถนำมาวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ได้ดังตารางที่ ๒.๕ ต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๕ การวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษา สงเคราะห์	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	รวม
โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา	✓	✓	✓	✓				✓	๔
โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราช ประสงค์	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	๗
ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	๗
ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	๗
โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	✓			✓				✓	๓
การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา			✓					✓	๒

หมายเหตุ

๑ = พระพรหมกวี (วรวิทย์ คงคปญโญ) ๒๕๔๐

๒ = พระราชสีมาภรณ์ (โอภาส นิรุตติเมธี) ๒๕๓๙

๓ = กรมการศาสนา ๒๕๒๒

๔ = บุญศรี พานะจิตต์ ๒๕๔๕

๕ = ไพบุลย์ เสี่ยงก้อง ๒๕๔๗

๖ = สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า คลาจารย์ ๒๕๔๐

๗ = มานพ พลไพรินทร์ ๒๕๓๔

๘ = ผู้วิจัย

^{๓๑}สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า คลาจารย์, คู่มือวิทยากรอบรมพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส, (กรุงเทพมหานคร: อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ก.

^{๓๒}มานพ พลไพรินทร์, คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: ชุตติการพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๘.

จากตาราง ผู้วิจัยสามารถสรุปการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ได้ว่าเป็นการจัดการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไปเพื่อช่วยเหลือแก่เด็กผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาให้มีโอกาสรับการศึกษาตามกำลังสติปัญญา พร้อมทั้งเพื่อสร้างให้เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพสามารถที่จะดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข สามารถจัดการศึกษาได้หลายรูปแบบ เช่น โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา

๒.๑.๖ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่

พระพุทธศาสนามีความเป็นมาอย่างยาวนาน นับแต่สมเด็จพระสัมมาพระพุทธเจ้าทรงประทานการอุปสมบทแก่พระอัญญาโกณฑัญญะ ถือว่าเป็นการสืบศาสนทายาทเป็นครั้งแรก และทรงประกาศความจริงแห่งชีวิตด้วยการแสดงพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร เป็นปฐมฤกษ์แห่ง การประกาศพระพุทธศาสนาหลังจากนั้นทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระสัทธรรมด้วยพระพุทธดำรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์ และความสุขแก่ชนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์โลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ปวงกทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้นมีความงามในท่ามกลาง และความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ และพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน” ^{๓๓} คณะสงฆ์ได้กำหนดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ และมีผู้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ ดังนี้

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุณฺญ์) ได้กล่าวว่า กิจการเผยแผ่พระศาสนาของวัดและคณะสงฆ์ในปัจจุบัน มีทั้งแบบประเพณี แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคม ปัจจุบันและแบบที่จัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเฉพาะจัดขึ้น มีการดำเนินการดังนี้ ^{๓๔}

๑. การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และตามประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาอบรม สัณสนประชาชนที่วัด ที่บ้านผู้อาราธนา และที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือ เทศน์รูปเดียวหรือเทศน์ปฐก-วิสันา ๒ รูปขึ้นไป และได้มีการปรับปรุงมีการเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือบันทึกเสียงแผ่นเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแผ่ในที่ต่าง ๆ และโอกาสต่าง ๆ

๒. การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรมในที่ประชุม ที่วัด หรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ หรือโดยทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บันทึกเสียงแผ่นเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแผ่ในที่อื่น ในโอกาสต่าง ๆ รวมตลอดถึงการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์

๓. การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่หรือเป็นสถานศึกษาเป็นการประจำหรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษภายในวัด หรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต

^{๓๓}ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๓๔}สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุณฺญ์), การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔๘-๑๕๕.

งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) หน่วยสงเคราะห์ พุทธมามกะผู้เยาว์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

๔. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านคฤหัสถ์ มีการจัดตั้งเป็นสมาคมเพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนา เช่น พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ยุวพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมส่งเสริมพระพุทธศาสนาต่าง ๆ การบรรยายธรรมในที่ประชุมและทางสื่อมวลชนต่าง ๆ การตั้งชมรมพุทธศาสน์ในมหาวิทยาลัยและโรงเรียนต่าง ๆ ตลอดจนการรักษาพระพุทธศาสนาในสถานรักษาและในที่สาธารณะต่าง ๆ

๕. การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ วัดบางวัดได้จัดให้มีปาฐกถาธรรมเป็นประจำทุกสัปดาห์ หรือจัดกิจกรรมหลายประการ เช่น การหล่อเทียนเข้าพรรษา อาจมีการประกวดกัน วันสงกรานต์จัดให้มีพิธีการสงฆ์น้ำพระ การแห่พระธาตุ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทราย

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) ให้ความหมายของการเผยแผ่ว่า เป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใส ยำเกรง ในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัตินั้นเพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลกสากล สมดังพระดำริที่จะส่ง พระอรหันต์สาวก ๖๐ รูปออกไปเผยแผ่พุทธธรรมให้ชาวโลกได้รับรู้ จึงได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “จรถ ภิกขเว จาริก พุชชนิ ตาย พุชชนุสหาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสสาน แปลว่า ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงเที่ยวไป เพื่อประโยชน์ และความสุข แก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เหล่าทวยเทพและมนุษย์และให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามที่พระองค์ทรงประสงค์ว่า ๓ ประการ คือ^{๓๕}

๑. ทิฏฐธรรมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน, ประโยชน์โลกนี้, ประโยชน์ขั้นต้น
๒. สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้าหรือในภพหน้า, ประโยชน์สูงขึ้นไป
๓. ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด, จุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน

กรมการศาสนา ได้อธิบายว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนา ขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอน ในพระพุทธศาสนาเผยแผ่ ออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำหลักคำสอน ในพระพุทธศาสนาไป ประพฤติ ปฏิบัติเพื่อให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้น เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกหัวใจสำคัญของการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์ สุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชน์สุข ตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ ๓ ประการ คือ ทิฏฐธัมม มิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาตินี้) สัมปรายิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาติหน้า) และปรมัตถประโยชน์ (ประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน) พระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส และเจ้าคณะทุกชั้นมีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบ

^{๓๕}พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร), **คม ชัด ลึก เล่ม ๒**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสียง เชียง, ๒๕๔๓), หน้า ๔๑.

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามบทบัญญัติ มาตรา ๓๗ (๓) แห่งพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕ ดังนี้^{๓๖}

ตามบทบัญญัตินี้ได้กำหนดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส หรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติรับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะต้องจัดทำอันเป็นภารกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส หรือตำแหน่งที่สูงขึ้นไป แยกออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑) เป็นฐานะในการจัดการศึกษาอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และ ๒) เป็นฐานะในการอบรม และสั่งสอนธรรมะแก่คฤหัสถ์

ปิ่น มุทุกันต์ ได้กล่าวว่า การเผยแผ่พุทธธรรมในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้ามีวิธีดำเนินการในการประสานมนุษย์สัมพันธ์โดยตระหนักในเหตุ ๓ ประการ อยู่เสมอ และในทุกๆ กรณีที่พระพุทธองค์ทรงดำเนินการคือ ๑) ทรงค้นหาพื้นเพเดิมของเขา ๒) ทรงวิจัยถึงความต้องการของเขา ๓) ทรงรู้วิธีเข้าถึงจิตใจของเขาจึงกล่าวได้ว่าการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าทำกันหลายรูปแบบ เช่น การแสดงธรรม การสนทนาธรรมการแนะนำสั่งสอน กาปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส และการตอบปัญหาข้อข้องใจสงสัย เป็นต้น โดยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานแม่แบบ (หลัก) ในการปฏิบัติ (การแสดงธรรม) ให้มีเหตุผลต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็น แสดงธรรมด้วยจิตเมตตา มุ่งให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะแสดงธรรมไม่ยกตนข่มท่าน และไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น ให้เกิดความกระตือรือร้นทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนมุ่งประโยชน์ต่อมหาชน สอนด้วยเหตุผลเป็นศาสนาที่มีในโลกที่องค์ผู้ประดิษฐานและผู้เผยแผ่ ไม่ได้สอนให้เชื่ออย่างมง่าย พระพุทธเจ้าได้ตรัสอยู่เสมอว่าให้คิดตรึกตรองเสียให้ดีกว่า แล้วจึงเชื่อ ให้เชื่อภายหลังที่เข้าใจเหตุผลดี ไม่ใช่ให้เชื่อเสียก่อน แล้วจึงเข้าใจภายหลังหลักใหญ่ของพระพุทธศาสนานั้นอยู่ที่เหตุผล ผลทุกประการย่อมมาจากเหตุถ้าไม่มีเหตุก็ไม่มีผลด้วยเหตุดังนี้ บทบาทการเผยแผ่มีเหตุผลที่ดี จึงประกาศให้ทราบมีลักษณะอะลุ่มอะล่วย แสดงถึงการมีใจกว้าง ไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตน อีกทั้งการเผยแผ่พุทธธรรม นับว่าเป็นหัวใจของการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้วัฒนาสถาพร งานเผยแผ่ที่พระสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันนี้ ดังนี้^{๓๗}

๑. งานพระธรรมทูต เป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะ และความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรม สามารถนำธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างวิธี และถูกต้องรวมทั้งสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ในด้านเศรษฐกิจสังคมการปกครองและสิ่งแวดล้อมประเทศชาติแนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยายการสนทนา ธรรมิกถา นำฝึกปฏิบัติ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทย ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้พระภิกษุในชนบทได้มีบทบาทเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้นๆ

^{๓๖}กรมการศาสนา, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๓๐.

^{๓๗}ปิ่น มุทุกันต์, **มุข สว่าง**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: มีเดียโฟกัส, ๒๕๓๓), หน้า ๒๐๕-๒๐๖.

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ เพื่อมุ่งให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔. การเผยแพร่ทางวิทยุและโทรทัศน์

๕. วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรม

๖. งานเผยแพร่ต่างประเทศ

งานพระธรรมทูตเป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคล และเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของ

บุญศรี พานะจิตต์ ได้กล่าวว่า การประกาศธรรมเป็นบทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ การเผยแพร่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของพระสงฆ์ งานเผยแผ่ที่พระสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันมีดังนี้^{๓๘}

๑. งานพระธรรมทูต ดำเนินงานโดยใช้มติมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมัครบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนา ออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศ เป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะและความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรมะสามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธีและถูกต้อง รวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่างๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคมการปกครองและสิ่งแวดล้อม งาน พระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยายการสนทนาธรรมิกถา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทยตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้พระสงฆ์ในชนบทมีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการและประชาชน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และน้อมนำพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔. งานบรรพชาสามเณรฤดูร้อน เป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ ๑๐ ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายน

๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดและประชาชนจัดให้มีขึ้นในวัด ในหมู่บ้านเพื่อฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอน และบริหารงานทั่วไปของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์เรียก

^{๓๘}บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด :ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

พุทธมามกาจารย์ แบ่งเป็น ๓ คณะ คือ คณะประณมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๗-๑๐ ขวบ คณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๑-๑๕ ขวบ คณะอุดมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๖-๑๘ ปี

๖. การเผยแพร่ทางสื่อมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรมและการเผยแพร่ในต่างประเทศ อาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

๗. การเผยแพร่ตามศักยภาพของวัด เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนตามศักยภาพของวัด ได้แก่ โครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัดลานใจ การกีฬา เป็นต้น

จากการศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแพร่ จากนักวิชาการดังต่อไปนี้ สมเด็จพระมหาธีรราชังคลาจารย์ (ช่วง วรปุณฺโญ) ๒๕๔๐, พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) ๒๕๔๗, กรมการศาสนา ๒๕๔๒, ปิ่น มุกกันต์ ๒๕๑๓, และบุญศรี พานะจิตต์ ๒๕๔๕ สามารถนำมาวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแพร่ได้ดังตารางที่ ๒.๖ ต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๖ การวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแพร่

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแพร่ พระพุทธศาสนา	๑	๒	๓	๔	๕	๖	รวม
งานพระธรรมทูต งานที่เผยแพร่แก่ประชาชนทั่วไป	✓	✓	✓	✓	✓	✓	๖
หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)				✓	✓	✓	๓
งานอบรมจริยธรรมนักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ				✓	✓	✓	๓
การเผยแพร่ทางวิทยุและโทรทัศน์				✓		✓	๒
วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรม				✓		✓	๒
งานเผยแพร่ต่างประเทศ				✓		✓	๒
งานบรรพชาสามเณรฤดูร้อน					✓	✓	๒
การส่งเสริมหน่วยส่งเสริมพุทธมามกะผู้เยาว์					✓	✓	๒
การเผยแพร่ตามศักยภาพของวัด	✓				✓	✓	๓

หมายเหตุ

๑ = สมเด็จพระมหาธีรราชังคลาจารย์ (ช่วง วรปุณฺโญ) ๒๕๔๐

๒ = พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) ๒๕๔๗

๓ = กรมการศาสนา ๒๕๔๒

๔ = ปิ่น มุกกันต์ ๒๕๑๓

๕ = บุญศรี พานะจิตต์ ๒๕๔๕

๖ = ผู้วิจัย

จากตาราง ผู้วิจัยสามารถสรุปความหมาย การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแพร่ได้ดังนี้ วิธีที่ภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแพร่ธรรมะในปัจจุบันมีหลายวิธี เช่น การเทศนาปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนวิปัสสนากรรมฐานและการใช้สื่อประกอบการสอนธรรมะจะ

เลือกใช้วิธีใดขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับ การเทศนาสั่งสอนประชาชน เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่พระสงฆ์และคณะสงฆ์ ถือเป็นกิจการที่สำคัญ นอกจากนี้ยังมีลักษณะอื่นๆ ที่เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ งานพระธรรมทูต งานที่เผยแผ่แก่ประชาชนทั่วไป หน่วยอบรมประชาชน ประจำตำบล (อ.ป.ต.) งานอบรมจริยธรรมนักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ การเผยแผ่ทางวิทยุและโทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแผ่ธรรม งานเผยแผ่ต่างประเทศ งานบรรพชาสามเณรฤดูร้อน การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ และการเผยแผ่ตามศักยภาพของวัด เพื่อให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ

๒.๑.๗ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการ

งานการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการนั้น มีนักวิชาการ นักการศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิในพระพุทธศาสนา ได้กำหนดรายละเอียดงานไว้หลายประการ ดังต่อไปนี้

กรมการศาสนา ได้กล่าวถึงการบริหารวัดด้านสาธารณูปการ ไว้ว่า การดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของเจ้าอาวาสด้านอื่นๆ การพัฒนาเหล่านี้ได้แก่ การดูแล การทำนุบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัดการดูแลรักษาและการก่อสร้างอาคารสถานที่เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น งานสาธารณูปการแต่ละวัดจะไม่เท่าเทียมกันมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดของเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชนและบารมีของเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญ ^{๓๙}

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้ให้ความหมายงานการสาธารณูปการ หมายถึง การช่วยเหลือ อุดหนุน หรือเกื้อกูล คนส่วนมากหรือคนทั่วไปหรือกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อย เป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัด ได้แก่ การก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และศาสนสถานในวัดเรียบร้อยดีงาม ซึ่งได้แก่ การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ ^{๔๐}

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ) ได้กล่าวถึงการบริหารวัดในด้านสาธารณูปการของวัดแบ่งได้ ๓ เรื่อง คือ ^{๔๑}

๑. การบูรณะและการพัฒนาวัด
๒. การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ
๓. การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดและยังได้กล่าวถึงการบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาสหรือวัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสงบสุข (สปปายะ) ๔ อย่าง คือ

^{๓๙}กรมการศาสนา, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๒๐.

^{๔๐}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), **การคณะสงฆ์และพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๕๔.

^{๔๑}พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ), **การจัดสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๑๑-๑๒.

๑) อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นสุขสบายคือ ทำให้วัดเป็นอาราม เป็นที่ร่มรื่น รื่นรมย์เป็นรมณีสถานเจริญตา สบายใจแก่ผู้ที่พบเห็น เป็นศูนย์ของชุมชนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

๒) อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบายตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงการ กินอาหาร การจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร

๓) บุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบายไม่คำนึงถึงเรื่องของบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด คนวัดแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และเด็กวัด

๔) ธรรมสัปปายะ ธรรมที่เป็นสบาย วัดคือ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ) ได้กล่าวถึงบทบาทสาธารณูปการ ไว้ว่า การพัฒนาสาธารณูปการน่าจะแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ ๑) พัฒนาวัด ๒) พัฒนาคนในวัด ๓) พัฒนาชุมชน และเมื่อก้าวได้สรุปแล้ว ความมุ่งหมายของสาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษาและส่งเสริมวัดให้เป็นที่อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนหรือแก่สังคมผู้เป็นเจ้าของวัดให้วัฒนาสถาพรสืบไป ในปัจจุบันภารกิจการคณะสงฆ์และการพัฒนาพระศาสนา ด้านสาธารณูปการของวัดแบ่งได้เป็น ๓ เรื่องดังนี้ ^{๔๒}

๑. การบูรณะและพัฒนาวัด

๒. การก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะ

๓. การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด

อนึ่ง งานด้านสาธารณูปการทั้ง ๓ ประเภท เมื่อแยกเป็นข้อย่อยแล้ว จะได้ดังนี้

๑. ขออนุญาตรื้อถอนและก่อสร้างศาสนวัตถุใหม่

๒. ขอสถาปนา ตั้งวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง

๓. ขอยกวัดร้างเป็นวัดที่มีภิกษุจำพรรษา

๔. ขอยกวัดเป็นพระอารามหลวง

๕. ขอยุบวัดรวมวัด

๖. วัดประสบอัคคีภัย วินาศภัย

๗. การประชุมตรวจการคณะสงฆ์

๘. การขอใช้ที่ดินทางราชการเพื่อสร้างวัด

๙. ระเบียบ กฎหมาย ที่เกี่ยวกับสาธารณูปการ

๑๐. ขอพระราชทานวิสุงคามสีมา

๑๑. งานของงบประมาณอุดหนุนการบูรณะวัด

จากการศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการจากนักวิชาการดังต่อไปนี้ กรมการศาสนา ๒๕๔๐, พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) ๒๕๔๕, พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ) ๒๕๓๘, และพระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ) ๒๕๔๘ สามารถนำมาวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการได้ดังตารางที่ ๒.๗ ต่อไปนี้

^{๔๒}พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ รวมในผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕.

ตารางที่ ๒.๗ การวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการ						รวม
การบูรณะและและปฏิสังขรณ์เสนาสนะ						
การพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัด						
การก่อสร้างอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัด						
การดูแลรักษาและจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อย						

หมายเหตุ

๑ = กรมการศาสนา ๒๕๔๐

๒ = พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) ๒๕๔๕

๓ = พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ) ๒๕๓๘

๔ = พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ) ๒๕๔๘

๕ = ผู้วิจัย

จากตาราง ผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการได้ว่า การดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของเจ้าอาวาสด้านอื่นๆ การพัฒนาเหล่านี้ได้แก่ การบูรณะและและปฏิสังขรณ์เสนาสนะ การพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัด การก่อสร้างอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัด และการดูแลรักษาและจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อย เพื่อให้งานพระศาสนาดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดังาม

๒.๑.๘ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์ แก่หน่วยงาน แก่บุคคล คณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจนเจือสถานที่ตั้งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไปคณะสงฆ์ได้กำหนดการสาธารณสงเคราะห์ เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ และมีผู้ความหมายไว้ ดังนี้

กรมการศาสนา ได้กล่าวถึงความสำคัญภารกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ว่าการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยได้แก่โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระสงฆ์ สามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระสงฆ์ สามเณรที่วัดประสบภัยขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาส พระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่แหล่งประปาหมู่บ้านการช่วยเหลือผู้ยากไร้ เป็นต้น^{๔๓}

^{๔๓}กรมการศาสนา, คู่มือการจัดบริหารจัดการวัดฉบับย่อ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๗.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ) กล่าวไว้ว่า ได้กล่าวถึงการบริหารวัดด้านการสาธารณสงเคราะห์ไว้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์แก่หน่วยงานหรือบุคคลหรือคณะบุคคล การอุดหนุนจนเจือสถานที่ตั้งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป

การสงเคราะห์ในด้านจิตใจและวัตถุ ด้านจิตใจ ได้โดย^{๔๔}

๑. เป็นที่ปรึกษา แนะนำในปัญหาชีวิตและด้านอื่นๆ เช่น ทางวิชาการบางอย่าง

๒. ทำให้วัดร่มรื่น ร่มเย็น สมเป็นอารมณให้ความร่มเย็นทางการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างของผู้ดำเนินชีวิตอันประเสริฐเป็นที่ตั้งแห่งความเคารพ ศรัทธา เลื่อมใสและนับถือ สร้างความร่มเย็นเมื่อเห็นวัดและพระสงฆ์ ด้านวัตถุ กระทำได้โดย

๑) แนะนำชักจูงให้ผู้อื่นกระทำ เช่น การสาธารณูปโภค จัดให้มีโรงเรียน โรงพยาบาล ถนน บ่อน้ำ เป็นต้น

๒) นำสิ่งของหรือบริการที่รับจากผู้อื่นมาแบ่งปันให้มีประโยชน์กว้างขวางออกไป คือทำหน้าที่เป็นสื่อกลางนำไปบริการสังคม

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ได้กล่าวถึงการบริหารวัดด้านการสาธารณสงเคราะห์ไว้ว่า เป็นงานในส่วนไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างถนนทำสะพาน ศาลาพักผ่อนงานนี้จะมี อ.บ.ต. เข้ามาทำหน้าที่ ส่วนที่คณะสงฆ์จะช่วยสังคมได้ เช่าการช่วยเหลือ ผู้ยากไร้เพราะถูกไฟไหม้ บ้าน การจัดหน่วยบรรเทาสาธารณภัยหรือการจัดบริการให้ฟรีในพิธังงานศพ ไม่เก็บค่าน้ำค่าไฟไม่เก็บค่าเจ้าหน้าที่ หากเขามีศรัทธาก็จะทำบุญ ส่วนนี้จะช่วยบรรเทาทุกข์ให้กับชาวบ้านที่เป็นพุทธศาสนิกชนได้ ตลอดทั้งให้การช่วยเหลือสังคมทั้งภายในวัดและนอกวัด ภายในวัดเช่น อำนวยความสะดวกแก่ผู้มาทำบุญที่วัดให้เหมาะสมและวัดต้องสะอาด สะดวก สบาย ภายนอกวัดเช่น สงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้านที่มีความทุกข์เท่าที่จะทำได้อย่างดูดย^{๔๕}

พระราชาธรมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ) ได้กล่าวถึงความสำคัญภารกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ว่าเป็นการจัดให้การสงเคราะห์ด้านต่างๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัดทายกทายิกาของวัดและประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัด และเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้^{๔๖}

^{๔๔}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ), *การคณะสงฆ์และการพระศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๘-๔๙.

^{๔๕}พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), *สารภาค ๑๕*, (กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ ธรรมเมธี, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕.

^{๔๖}พระราชาธรมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ), *การจัดสาธารณูปการของวัดและสาธารณสงเคราะห์ของวัด*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔.

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า พระสงฆ์และวัดควรสงเคราะห์ประชาชน ดังนี้^{๔๗}

๑. ควรสงเคราะห์ฝ่ายจิตใจให้มีสติปัญญา รู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเอง
๒. ควรสงเคราะห์ทางด้านศีลธรรม
๓. ควรสงเคราะห์ให้มนุษย์มีความสว่างทางวิญญาณ
๔. ควรสงเคราะห์ให้กินอยู่แต่พอดี
๕. ควรสงเคราะห์ในการให้ธรรมมากกว่าให้วัตถุ
๖. ควรสงเคราะห์ให้เขามีความเข้มแข็ง

จากการศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ จากนักวิชาการดังต่อไปนี้ กรมการศาสนา ๒๕๔๐, พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) ๒๕๔๐, พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ๒๕๔๘, พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ) ๒๕๓๘ และพุทธทาสภิกขุ ๒๕๓๗ สามารถนำมาวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ได้ดังตารางที่ ๒.๘ ต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๘ การวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๑	๒	๓	๔	๕	๖	รวม
อำนวยความสะดวกแก่ผู้มาทำบุญที่วัดให้เหมาะสม			✓		✓	✓	๓
บริหารจัดการวัดให้สะอาด สะดวก สบาย ร่มรื่น ร่มเย็น	✓	✓	✓			✓	๔
สงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้านที่มีความทุกข์เท่าที่จะทำได้	✓		✓	✓	✓	✓	๕
เป็นที่ปรึกษา แนะนำในปัญหาชีวิตและด้านอื่นๆ		✓		✓	✓	✓	๔
การปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างของผู้ดำเนินชีวิตอันประเสริฐ					✓	✓	๒
ชักชวนให้ผู้อื่นให้สร้างสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์ เช่น ถนน	✓	✓				✓	๓
นำสิ่งของที่รับจากผู้อื่นมาแบ่งปันให้เกิดประโยชน์กับผู้อื่น		✓				✓	๒

หมายเหตุ

๑ = กรมการศาสนา ๒๕๔๐

๒ = พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) ๒๕๔๐

๓ = พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ๒๕๔๘

๔ = พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ) ๒๕๓๘

๕ = พุทธทาสภิกขุ ๒๕๓๗

๖ = ผู้วิจัย

จากตาราง ผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ดังนี้ งานด้านการสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์แก่หน่วยงาน แก่บุคคล คณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจน

^{๔๗}พุทธทาสภิกขุ, การสงเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่, (นนทบุรี: พิมพ์ดี, ๒๕๓๗), หน้า ๕.

เจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป ได้แก่ อำนาจความสะดวกแก่ผู้มาทำบุญที่วัดให้เหมาะสมบริหารจัดการวัดให้สะอาด สะดวก สบาย ร่มรื่น ร่มเย็น สงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้านที่มีความทุกข์เท่าที่จะทำได้ เป็นที่ปรึกษา แนะนำในปัญหาชีวิตและด้านอื่นๆ การปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างของผู้ดำเนินชีวิตอันประเสริฐ ชักชวนให้ผู้อื่นให้สร้างสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์ เช่น ถนน นำสิ่งของที่รับจากผู้อื่นมาแบ่งปันให้เกิดประโยชน์กับผู้อื่น เป็นต้น

๒.๑.๙ สรุปผลการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ตารางที่ ๒.๙ สรุปผลการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์

สรุปผลการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์
๑. ความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จากการศึกษาความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จากนักวิชาการดังต่อไปนี้ กรมการศาสนา ๒๕๔๒, น้อย ลายคราม และสุบรรณ จันทบุตร ๒๕๓๙, พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปยุโณ) ๒๕๔๓ และพระธรรมกิตติวงศ์ ๒๕๔๑ ผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ได้ว่า การปกครองบังคับบัญชากำกับดูแลดำเนินกิจกรรมโครงการของวัด ด้วยการใช้ศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การประเมินผลงาน การงบประมาณ เพื่อให้ได้ผลเต็มที่มีประสิทธิภาพสูงสุด และการใช้ศิลปะซึ่งประกอบด้วย ภาวะผู้นำ มนุษยสัมพันธ์ในการทำงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมือ อันจะทำให้การดำเนินงานของวัดบรรลุวัตถุประสงค์ ให้สำเร็จไปด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด
๒. งานการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จากการศึกษางานการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จากนักวิชาการดังต่อไปนี้ พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตติทินโน) ๒๕๒๖, พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตติเมธี) ๒๕๔๖, พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม) ๒๕๔๙, พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคโล) ๒๕๓๙, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ ฉบับแก้ไขปรับปรุงพุทธศักราช ๒๕๒๕, พระวิบูลธรรมวาที ๒๕๓๗ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๙ ผู้วิจัยสามารถสรุปงานการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้ว่า เป็นงานของคณะสงฆ์ที่จะต้องทำ หรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ และเป็นภารกิจของพระสงฆ์ การจะต้องปฏิบัติ อันเป็นภารกิจของคณะสงฆ์และการพระศาสนา ที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีทั้งหมด ๖ งาน ประกอบด้วย งานด้านการปกครอง งานด้านศาสนศึกษา งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ งานด้านการเผยแผ่ งานด้านการสาธารณูปการ และงานด้านสาธารณะสงเคราะห์
๓. การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง จากการศึกษาความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง จากนักวิชาการดังต่อไปนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ๒๕๓๙, พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน) ๒๕๔๘, พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตติเมธี) ๒๕๔๖, พระพรหมกวี (วรวิทย์ คงคปยุโณ) ๒๕๔๐, พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคโล) ๒๕๔๘, พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต) ๒๕๓๙ และ

พระไพศาล วิสาโล ๒๕๔๖ ผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองได้ดังนี้ งานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลตลอดทั้งแนะนำสั่งสอน อบรมพระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ ที่มีที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัดให้ประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัย ตามกฎหมายของบ้านเมือง กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งและการประกาศของมหาเถรสมาคม

๔. การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษา

จากการศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษา จากนักวิชาการดังต่อไปนี้ พระเทพเวที (ประยุทธิ์ ปยุตฺโต) ๒๕๓๑, พระพรหมกวี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ๒๕๔๕, พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ๒๕๓๙, พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกธมฺโม ๒๕๔๕, กรมการศาสนา ๒๕๓๙ และข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ ๒๕๒๖ ผู้วิจัยสามารถสรุปการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษาได้ดังนี้ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษา เป็นการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรมบาลี และแผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์สามเณรให้ศึกษาวิชาการอื่นๆ ที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัย อันสมควรแก่สมณะ เช่น อักษรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และประวัติศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งเป็นกระบวนการทัศนในรูปของการจัดกระบวนการให้มัลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

๕. การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์

จากการศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ จากนักวิชาการดังต่อไปนี้ พระพรหมกวี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ๒๕๔๐, พระราชสีมาภรณ์ (โอภาส นิรุตติเมธี) ๒๕๓๙, กรมการศาสนา ๒๕๒๒, บุญศรี พานะจิตต์ ๒๕๔๕, ไพบุลย์ เสียงก้อง ๒๕๔๗, สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ๒๕๔๐ และมานพ พลไพรินทร์ ๒๕๓๔ ผู้วิจัยสามารถสรุปการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ได้ว่า เป็นการจัดการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไปเพื่อช่วยเหลือแก่เด็กผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาให้มีโอกาสรับการศึกษาตามกำลังสติปัญญาพร้อมทั้ง เพื่อสร้างให้เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพสามารถที่จะดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข สามารถจัดการศึกษาได้หลายรูปแบบ เช่น โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา

๖. การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่

จากการศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จากนักวิชาการดังต่อไปนี้ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ๒๕๔๐, พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทร) ๒๕๔๗, กรมการศาสนา ๒๕๔๒, ปิ่น มุทุกันต์ ๒๕๑๓, และบุญศรี พานะจิตต์ ๒๕๔๕ ผู้วิจัยสามารถสรุปการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดังนี้ วิธีที่ภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะในปัจจุบันมีหลายวิธี เช่น การเทศนาปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนวิปัสสนากรรมฐานและการใช้สื่อประกอบการสอนธรรมะจะเลือกใช้วิธีใดขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับ การเทศนาสั่งสอนประชาชน เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์และคณะสงฆ์ ถือว่าเป็นกิจการที่สำคัญ นอกจากนี้ยังมีลักษณะอื่นๆ ที่เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ งานพระธรรมทูต งานที่เผยแผ่แก่ประชาชนทั่วไป หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) งานอบรมจริยธรรมนักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ การเผยแผ่ทางวิทยุและโทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแผ่ธรรม

งานเผยแผ่ต่างประเทศ งานบรรพชาสามเณรฤดูร้อน การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ และการเผยแผ่ตามศักยภาพของวัด เพื่อให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ

๗. การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการ

จากการศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการ จากนักวิชาการดังต่อไปนี้ กรมการศาสนา ๒๕๔๐, พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ) ๒๕๔๕, พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ) ๒๕๓๘, และพระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ) ๒๕๔๘ ผู้วิจัยสามารถสรุปการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการได้ว่า การดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของเจ้าอาวาสด้านอื่นๆ การพัฒนาเหล่านี้ได้แก่ การบูรณะและและปฏิสังขรณ์เสนาสนะ การพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัด การก่อสร้างอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัด และการดูแลรักษาและจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อย เพื่อให้งานพระศาสนาดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดังตาม

๘. การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์

จากการศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ จากนักวิชาการดังต่อไปนี้ กรมการศาสนา ๒๕๔๐, พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ) ๒๕๔๐, พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ๒๕๔๘, พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ) ๒๕๓๘ และพุทธทาสภิกขุ ๒๕๓๗ ผู้วิจัยสามารถสรุปการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ดังนี้ งานด้านการสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์แก่หน่วยงาน แก่บุคคล คณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป ได้แก่ อำนวยความสะดวกแก่ผู้มาทำบุญที่วัดให้เหมาะสมบริหารจัดการวัดให้สะอาด สะดวก สบาย ร่มรื่น ร่มเย็น สงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้านที่มีความทุกข์เท่าที่จะทำได้ เป็นที่ปรึกษา แนะนำในปัญหาชีวิตและด้านอื่นๆ การปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างของผู้ดำเนินชีวิตอันประเสริฐ ชักชวนให้ผู้อื่นให้สร้างสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์ เช่น ถนน นำสิ่งของที่รับจากผู้อื่นมาแบ่งปันให้เกิดประโยชน์กับผู้อื่น เป็นต้น

๒.๒ บทบาทหน้าที่พระสังฆาธิการและเจ้าอาวาสวัด

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับข้อมูลพระสังฆาธิการและเจ้าอาวาส โดยมีลำดับ การนำเสนอ ได้แก่ การปกครองคณะสงฆ์ ความหมายของพระสังฆาธิการ การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ บทบาทพระสังฆาธิการ อำนาจของพระสังฆาธิการ ความสำคัญของเจ้าอาวาส อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส ข้อมูลวัดและเจ้าอาวาสทั่วประเทศ ดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ การปกครองคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ได้ระบุให้สมเด็จพระสังฆราชในตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายกเป็นพระประมุขสงฆ์ไทยและสงฆ์อื่น ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัยและทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายมหาเถรสมาคม และสมเด็จพระสังฆราชทรงอยู่ในฐานะผู้ใดจะหมิ่นประมาท ดูหมิ่นหรือ

แสดงความอาฆาตมาดร้ายมิได้ โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด คณะสงฆ์และสามเณรต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นประธานกรรมการ และมีกรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการโดยแต่งตั้ง ในการปกครองคณะสงฆ์ แบบแผนการปกครองคณะสงฆ์แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนหลักกำหนดหน่วยงาน เขตปกครอง ผู้ปกครองหรือผู้รับมอบงานหรือคณะผู้รับมอบงาน ในการปฏิบัติงานการปกครองคณะสงฆ์ และส่วนย่อย ได้แก่ แบบแผนกำหนดอำนาจหน้าที่ การควบคุมบังคับบัญชา การประสานงาน การตั้งผู้รักษาการแทน และการวางระเบียบวิธีปฏิบัติอื่นๆ

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์กำหนดให้มีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้นๆ โดยมีระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ดังนี้ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางมีมหาเถรสมาคมเป็นศูนย์รวมอำนาจการ ปกครองและกิจการคณะสงฆ์ทั้งสิ้นของคณะสงฆ์ไทย เป็นศูนย์รวมเขตปกครองและเจ้าคณะในส่วนกลาง ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางโดยกำหนดเขตปกครองให้แก่เขตปกครองบังคับบัญชาเจ้าคณะเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้นๆ ในส่วนกลางจะแยกส่วนการปกครองเป็นคณะมหานิกาย เรียกว่า “หน” มี ๔ หน คือ หนกลาง หนเหนือ หนตะวันออกและหนใต้ ในส่วนของคณะธรรมยุต เรียกว่า คณะธรรมยุต จะรวมเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค และวัดธรรมยุตทั้งหมดเข้าเป็นเขตเดียวกัน การปกครองสงฆ์ในส่วนกลาง ได้แก่ เจ้าคณะใหญ่ ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการสังกัดในส่วนกลางเป็นผู้ประสานงานกับสมเด็จพระสังฆราช มีมหาเถรสมาคมเป็นหน่วยงานในส่วนกลาง และประสานงานกับเจ้าคณะในส่วนภูมิภาค ปฏิบัติหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตของตนเรียกว่า หน มี เจ้าคณะใหญ่ ๕ หน คือ ๑) เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ๒) เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ๓) เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ๔) เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ๕) เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต^{๔๘}

๒.๒.๒ ความหมายของพระสังฆาธิการ

คำว่า “พระสังฆาธิการ” นั้น เป็นคำรวมตำแหน่งพระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เริ่มใช้มาแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ จนถึงปัจจุบัน โดยมีกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๐๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ เป็นการกำหนดชื่อเป็นครั้งแรก โดยเปลี่ยนคำว่า “พระคณาธิการ” มาเป็น “พระสังฆาธิการ” ให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์ รวมคำว่า “พระ” “สังฆ” และ “อธิการ” เป็น “พระสังฆาธิการ” แปลตามรูปศัพท์ว่า “พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์” “พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง” ซึ่งท่านบัญญัติว่าหมายถึง “พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์”

พระสังฆาธิการ จึงหมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้^{๔๙}

^{๔๘}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปโนโย), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓-๕.

^{๔๙}กรรมการศาสนา, กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔, ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ, หมวด ๑ ข้อ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, พ.ศ.๒๕๔๑), หน้า ๒.

- ๑) เจ้าคณะใหญ่
- ๒) เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค
- ๓) เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด
- ๔) เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ
- ๕) เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล
- ๖) เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

และยังได้มีการกำหนดพระสังฆาธิการไว้ ๖ ชั้นด้วยกัน เมื่อแบ่งเป็นตำแหน่ง หมายถึงที่ต้องใช้ตัวบุคคลผู้ที่ดำรงตำแหน่งนั้นได้ ๑๒ ตำแหน่ง คือ

- ๑) ชั้น (ระดับ) หน มี ๑ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะใหญ่หน
- ๒) ชั้น (ระดับ) ภาค มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะภาค ๑ รองเจ้าคณะภาค ๑
- ๓) ชั้น (ระดับ) จังหวัด มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะจังหวัด ๑ รองเจ้าคณะจังหวัด ๑
- ๔) ชั้น (ระดับ) อำเภอ มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะอำเภอ ๑ รองเจ้าคณะอำเภอ ๑
- ๕) ชั้น (ระดับ) ตำบล มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะตำบล ๑ รองเจ้าคณะตำบล ๑
- ๖) ชั้น (ระดับ) วัด มี ๓ ตำแหน่ง คือ เจ้าอาวาส ๑ รองเจ้าอาวาส ๑ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ๑

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจ หน้าที่ ในการบริหารและจัดการวัดให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{๕๐} ซึ่งเป็นผู้ขับเคลื่อนการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนาให้ปฏิบัติถูกต้องเป็นประโยชน์ทั้งงานการศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์^{๕๑}

๒.๒.๓ การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการในแต่ละชั้นนั้นได้มีความแตกต่างกันตามความสำคัญของบทบาทหน้าที่ของแต่ละตำแหน่งและวุฒิภาวะของพระสงฆ์ผู้ที่จะดำรงตำแหน่งนั้นๆ ว่ามีความสัมพันธ์กันและมีความเป็นไปได้ว่าจะดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับนั้นให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีมากน้อยเพียงไร ซึ่งการแต่งตั้งพระสังฆาธิการในแต่ละระดับนั้น จะมีข้อพิจารณาดังนี้

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ ต้องมีคุณสมบัติทั่วไปดังต่อไปนี้^{๕๒}

- ๑) มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
- ๒) มีความรู้ความสามารถแก่ตำแหน่ง
- ๓) มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
- ๔) เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์

๕) ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวิฉโรค ในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ

^{๕๐}กรมการศาสนา, **คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสังฆาธิการและการพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), คำนำ.

^{๕๑}สำนักงานเจ้าคณะภาค ๑๖, **คู่มือปฏิบัติงานการคณะสงฆ์**, (สุราษฎร์ธานี: สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะภาค ๑๖ วัดท่าไทร, ๒๕๔๗), หน้า ๔๖.

^{๕๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖.

๖) ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอาชญากรรมที่พึงรังเกียจมาก่อน

๗) ไม่เคยถูกถอดถอน หรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน

พระศรีศาสนวงศ์ (มีชัย วีรปญโญ) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า คำว่า พระสังฆาธิการ ใช้คำว่า พระภิกษุ เพราะยึดหลัก คำว่า พระภิกษุ อันเป็นนามบัญญัติ เรียกพระโดยรวมตามกฎหมาย ด้วยเหตุที่ยังไม่ได้แต่งตั้ง แต่ที่กำหนดนี้ ก็เพื่อกำหนดคุณสมบัติผู้ที่มาดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการดังกล่าวมาแล้วนั่นเองว่าต้องมีคุณสมบัติดังนี้ ๑) มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง ๒) มีความรู้ความสามารถแก่ตำแหน่ง ๓) มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย ๔) เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์ ๕) ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรค ในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ ๖) ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอาชญากรรมที่พึงรังเกียจมาก่อน และ ๗) ไม่เคยถูกถอดถอน หรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน โดยในการกำหนดคุณสมบัตินี้ เป็นคุณสมบัติหลักผู้ที่มาดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ ไม่ว่าจะเป็นขั้นใดๆ ก็ตามให้ถือเอาคุณสมบัติตามนี้เป็นหลักพิจารณาเป็นเบื้องต้นและต้องพิจารณาทุกข้อ ตั้งแต่ ๑) จนถึง ๗) นั่นเอง เพราะเป็นคุณสมบัติหลัก ได้แก่ ^{๕๓}

๑) เป็นข้อที่กำหนดไว้ตายตัวในแต่ละชั้นของพระสังฆาธิการชั้นนั้นๆ ว่า ผู้จะดำรงตำแหน่งนั้น ต้องมีพรรษาเท่าไร เป็นต้น เช่น ผู้ที่จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ต้องมีพรรษาพัน ๕ พรรษา ในชั้นอื่นๆ ก็กำหนดไว้ชัดเจนเช่นเดียวกัน ซึ่งจะไม่ขอกว่าในที่นี้ เพราะกำหนดไว้ในข้อและหมวดต่อไป

๒) เป็นข้อที่กำหนดถึงความรู้ของผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งดังกล่าวแล้ว แต่ในที่นี้ กำหนดไว้กว้างๆ ซึ่งจะมีปรากฏอยู่ในข้อต่อไปข้างหน้า ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งได้พิจารณาเอาตามความเหมาะสม ซึ่งในเรื่องของความรู้นั้น ท่านมิได้กำหนดตายตัวลงไปว่า ต้องเป็นความรู้ชั้นไหนอย่างไร ทั้งนี้ก็เพื่อสะดวกในการปฏิบัติจริงนั่นเอง ความรู้ที่กำหนดเป็นมาตรฐานทางการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบันที่ถือเป็นหลักนั้น มี ๒ คือ ความรู้ในส่วนนักธรรม เรียกว่า นักธรรมชั้นตรี โท เอก ความรู้ในทางการศึกษาบาลี เรียกว่า ประโยค ๑-๒, ประโยค ป.ธ. ๓ ไปจนถึงประโยค ป.ธ. ๙ ความรู้ในส่วนของการศึกษาภาษาบาลีในปัจจุบัน ได้ถูกจัดเป็นสมณศักดิ์ประเภทหนึ่งด้วย แต่โดยความเป็นจริงแล้ว ความรู้มีความหมายมากกว่านั้น เพราะในบางท่านบางคน แม้ไม่มีความรู้ที่เป็นมาตรฐานทางการศึกษาอันได้รับประกาศนียบัตร หรือปริญญาบัตร แต่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่เป็นประสบการณ์จริงประสบการณ์ตรงก็มีมาก และมีประโยชน์ในการปฏิบัติงานเป็นอย่างยิ่งด้วย ดังนั้นในเรื่องของความรู้นั้น กฎจึงกำหนดไว้แบบกว้างๆนั่นเอง ยังมีความรู้อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งจัดเป็นระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ กล่าวคือ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มีหน้าที่ผลิตบัณฑิตมาเพื่อรองรับและสนองการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองและการเผยแผ่เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบัน มีระดับความรู้ถึงปริญญาเอกทีเดียว

๓) กำหนดถึงความประพฤติ โดยยกพระธรรมวินัยเป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการว่า เป็นภิกษุผู้มีความประพฤติเรียบร้อยตามหลักพระธรรมวินัย

^{๕๓}พระศรีศาสนวงศ์ (มีชัย วีรปญโญ), อธิบายกฎหมายเถรสมาคม, (สุราษฎร์ธานี: ประยูรสาสนไทยการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๙.

ซึ่งในทางปฏิบัติ ย่อมต้องหมายถึงผู้มีอำนาจในการแต่งตั้ง จะใช้วิธี ในการสอดส่องดูแลความประพฤติของภิกษุผู้อยู่ในปกครองว่าเป็นอย่างไรนั่นเอง ควรแก่การแต่งตั้งในตำแหน่งนั้นๆหรือไม่อย่างไร

๔) กำหนดถึงความสามารถ ในการปกครอง ซึ่งในข้อนี้ ก็เป็นการกำหนดไว้แบบกว้างๆ อีกเช่นกัน ซึ่งต้องเป็นดุลยพินิจของท่านผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งที่จะพิจารณา

๕) กำหนดถึงความเป็นปกติของร่างกายเป็นหลักโดยกำหนดไว้ชัดเจนว่า ต้องไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ คือต้องยังคงเป็นผู้มีความสามารถในการบริหารงานได้อยู่มิใช่เป็นผู้เจ็บป่วย หรืออ่อนแอไม่มีกำลัง อันหมายถึงความไม่เป็นปกติ และต้องไม่มี จิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ต้องไม่เป็นโรคเรื้อนหรือวัณโรคในระยะอันตรายจนเป็นน่ารังเกียจ ในข้อที่กล่าวถึงเรื่องโรคเรื้อนหรือวัณโรคนี้ ก็กำหนดไว้โดยเน้นว่า วัณโรคในระยะอันตราย ซึ่งเป็นที่น่ารังเกียจ ซึ่งในทางการแพทย์นั้นวัณโรคมีหลากหลายระยะ ดังนั้น ถ้าเป็นวัณโรค แต่ในระยะเริ่มต้น แล้วรักษาและไม่ มีลักษณะเป็นที่น่ารังเกียจ เมื่อไม่เป็นที่น่ารังเกียจก็ไม่จัดเข้าในข้อนี้

๖) ท่านกำหนดหมายเอาประวัติแห่งการดำรงเพศพระภิกษุว่า ต้องไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน อธิกรณ์นั้น เมื่อกล่าวตามศัพท์ ก็คือเรื่องราวที่เกิดขึ้นและสงฆ์ จะต้องจัดทำให้สำเร็จ มีการอุปสมบท ที่เรียกว่า กิจจาอธิกรณ์เป็นต้น แต่ในที่นี้ หมายถึงอธิกรณ์ ที่เป็นเรื่องราวในทางเสียหายหมายถึงตัวภิกษุเองก่อเรื่องขึ้นหรือพัวพันกับเรื่องราวที่เป็นไปในทางเสียหาย เมื่อมีคำวินิจฉัยลงโทษจากผู้ปกครองที่พิจารณาอธิกรณ์นั้นแล้ว อย่างนี้ถือว่าขาดคุณสมบัติ ดังนั้น จึงกำหนดว่า ต้องไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษ ในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน จริงอยู่ แม้ในกฎหมายเถรสมาคมจะกำหนดลักษณะไว้ตามนี้ แต่ในความเป็นจริงแล้ว พระภิกษุผู้ถูกคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจนั้น อาจไม่มีความผิดตามที่ถูกลงโทษก็เป็นได้ หากแต่ถูกการกระทำอันไม่ชอบมาพากลบางอย่างสร้างเรื่องสร้างหลักฐานจนแนบเนียน ก็เป็นได้ จึงเป็นสิ่งที่พระภิกษุพึงสำเหนียกและระมัดระวังในเรื่องเหล่านี้ให้มาก ในส่วนของท่านผู้วินิจฉัยเองก็ตามที่ คงต้องใช้วิจารณญาณให้มาก เช่นเดียวกัน มิเช่นนั้น จะเป็นการสนับสนุนผู้ไม่ประสงค์ดีไปเสีย อันมีผลต่อบุคลากรของพระศาสนาทั้งมีผลต่ออายุและความมั่นคงของพระศาสนาด้วย

๗) กำหนดเอาประวัติแห่งการดำรงตำแหน่งในชั้นต้นๆมาก่อนแล้ว โดยกำหนดว่า ต้องไม่ถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน มีข้อที่ควรพิจารณาดังนี้ การปลดหรือถูกถอดถอนนั้นเป็นโทษทางจริยาพระสังฆาธิการ เหตุเพราะละเมิดจริยาพระสังฆาธิการอย่างร้ายแรง ต้องไม่ถูกถอดถอนจาก ตำแหน่ง เพราะความผิด เหตุเพราะละเมิดจริยาพระสังฆาธิการอย่างร้ายแรงนั่นเอง

๒.๒.๔ บทบาทพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการมีบทบาทหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ โดยมีหลักการปกครองคือมุ่งความสงบเรียบร้อย มุ่งความเจริญของงาม และมุ่งความสามัคคีปรองดอง ซึ่งทั้ง ๓ ประการนี้เป็นเครื่องวัดสมรรถภาพของการปกครอง ในขณะที่เดียวกันในการปกครองพระสงฆ์ให้ได้ผลดีตาม

หลักการ^{๕๔} พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ทุกรูปต้องพัฒนาตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยก่อนเป็น ประการแรกประการที่สองจะต้องมีรูปแบบการปกครองในวัดวาอารามให้เรียบร้อยและประการ สดท้ายจะต้องจัดรูปแบบในการศึกษาเล่าเรียน แผนกพระปริยัติธรรมชั้น เช่น แผนกนักธรรม แผนก บาลี ขึ้นในวัดของตน นอกจากนี้จะต้องอบรมวิปัสสนากรรมฐานให้กับพระภิกษุสามเณร เรียกว่า พัฒนาจิตใจของพระภิกษุสามเณรให้มีความมั่นคง เพื่อพระภิกษุสามเณรจะได้นำหลักการพัฒนาจิตใจ นี้ไปสู่เด็กหรือเยาวชนหรือยุวพุทธให้หันเข้ามาศึกษาหาความรู้ด้านพระพุทธศาสนา เรียกว่า จริยธรรม การให้การศึกษาด้านจริยธรรมก็คือการเปิดโรงเรียนพระพุทธศาสนาวินาศิตยขึ้น การเปิดโรงเรียน เด็กเล็ก ที่เรียกว่าเด็กก่อนเกณฑ์ ซึ่งเป็นโครงการของมหาเถรสมาคม ก็เพื่อเป็นการชักจูง เด็กเล็กให้ หันเข้ามาฟังพระสงฆ์ พระสงฆ์ก็มีบทบาทช่วยเหลือเด็กเล็กด้วยเมตตาธรรม เด็กเล็กเหล่านี้ ก็คือ ลูกหลาน ชาวบ้านที่ต้องออกไปประกอบอาชีพ เมื่อวัดรับดูแลลูกหลานให้ ความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัด ต่อ พระพุทธศาสนา ก็บังเกิดขึ้นกับประชาชนจึงเห็นได้ว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส นอกจาก จะมีหน้าที่ในการดูแลวัด พัฒนาวัดแล้ว ยังต้องช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนพร้อมกันไปด้วย^{๕๕}

พระสังฆาธิการ เป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไข เพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ได้กำหนดบทบาทอำนาจหน้าที่การ ปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองของตน ได้แก่ การรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การ เผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ รวมทั้ง การนิคมกรรมหรือการวินิจฉัย อธิกรณ์ หรือ ความผิดทางพระธรรมวินัยของพระภิกษุ กุฎุมหาเถร สมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ได้กำหนดจรรยาพระ สังฆาธิการ ซึ่งพระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตามบทบาทของพระสังฆาธิการ ดังต่อไปนี้

๑) ต้องเคารพเอื้อเฟื้อต่อกฎหมายพระราชบัญญัติคณะสงฆ์กฎกระทรวง กฎมหาเถร สมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช สวรรและปฏิบัติตาม พระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด

๒) ต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาซึ่งสั่งโดยชอบด้วยอำนาจหน้าที่ถ้า ไม่เห็นพ้องด้วยคำสั่งนั้น ให้เสนอความเห็นคัดค้านเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ได้ รับทราบคำสั่ง และเมื่อได้คัดค้านดังกล่าวมานั้นแล้ว แต่ผู้สั่งมิได้ถอนหรือแก้คำสั่งนั้นถ้าคำสั่งนั้นไม่ ผิดพระวินัยต้องปฏิบัติตาม ต้องรายงานจนถึงผู้สั่ง ในกรณีมีการคัดค้านคำสั่งให้ผู้ส่งรายงานเรื่อง ทั้งหมดไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตนเพื่อพิจารณาสั่งการต่อไปในการปฏิบัติหน้าที่ ห้ามข้าม ผู้บังคับบัญชาเหนือตน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตพิเศษเป็นครั้งคราว

๓) ต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง มิให้เกิดความเสียหายแก่การคณะสงฆ์ และการพระศาสนา และห้ามมิให้ละทิ้งหน้าที่โดยไม่มีเหตุอันควร

๔) ต้องปฏิบัติหน้าที่โดยชอบ และห้ามมิให้ใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่สมควร

๕) ต้องสุภาพเรียบร้อยต่อผู้บังคับบัญชา เหนือตนและผู้อยู่ในปกครอง

^{๕๔}พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตติทินโน), วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร การแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, (๒๕๒๖), หน้า ๔๗. (อัคราเนนา).

^{๕๕}พระครูมงคลคีตวงศ์ (กุศล คนธโร) และคณะ, พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท การแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๖), หน้า ๕๓-๖๗.

- ๖) ต้องรักษาส่งเสริมสามัคคีในหมู่คณะและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่ชอบ
 - ๗) ต้องอำนวยความสะดวกในหน้าที่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา
 - ๘) ต้องรักษาข้อความอันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ที่ยังไม่ควรเปิดเผย
- ทั้ง ๘ ข้อนี้ เป็นจรรยาอันพระสังฆาธิการต้องถือปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด เพราะละเมิดแล้ว ย่อมได้รับโทษฐานละเมิดจรรยา

๒.๒.๕ อำนาจของพระสังฆาธิการ

อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะใหญ่มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตहनของตน ดังนี้

- ๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยกฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช
 - ๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไป ด้วยดี
 - ๓) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นภาค หรือมีอำนาจ หน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม
 - ๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะภาคให้เป็นไปโดยชอบ
 - ๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับ บัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้ เป็นไปโดยความเรียบร้อย
 - ๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน
- โดยกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ได้ระบุถึงกฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ และประกาศที่เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ไว้ดังต่อไปนี้

ก. ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง

เจ้าคณะใหญ่ ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการคณะสงฆ์ทุกชั้นๆ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ดังนี้^{๕๖}

- ๑) เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑, ๒, ๓, ๑๓, ๑๔ และ ๑๕
- ๒) เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๔, ๕, ๖, และ ๗
- ๓) เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๘, ๙, ๑๐, ๑๑ และ ๑๒
- ๔) เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๖, ๑๗ และ ๑๘
- ๕) เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ธรรมยุตทุกภาค

^{๕๖}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๔.

เจ้าคณะใหญ่ มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตหนของตน ดังนี้^{๕๗}

๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ

๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามการศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

๓) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์ คำสั่ง หรือคำวินิจฉัย ชั้นภาค หรือมีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะภาคให้เป็นไปโดยชอบ

๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาของตน หรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

ตารางที่ ๒.๑๐ สรุประเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง

การปกครอง เจ้าคณะใหญ่ ๒ ฝ่าย	เจ้าคณะใหญ่ ทั้ง ๕ เขต การปกครอง	เขต การ ปกครอง คณะสงฆ์ ๑๘ ภาค ประกอบด้วย จังหวัดต่างๆ	จังหวัด
ฝ่าย		จังหวัดต่างๆ	จังหวัด
เจ้าคณะใหญ่ ฝ่าย มหานิกาย	เจ้าคณะใหญ่ หนกลาง	ภาค ๑ ภาค ๒ ภาค ๓ ภาค ๑๓ ภาค ๑๔ ภาค ๑๕	กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง และ สระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท และอุทัยธานี ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี และ สมุทรสาคร ราชบุรี เพชรบุรี สมุทรสงคราม และ ประจวบคีรีขันธ์
	เจ้าคณะใหญ่ หนเหนือ	ภาค ๔ ภาค ๕ ภาค ๖	นครสวรรค์ กำแพงเพชร พิจิตร และเพชรบูรณ์ พิษณุโลก สุโขทัย ตาก และอุตรดิตถ์ ลำปาง พะเยา เชียงราย แพร่ และน่าน

^{๕๗}อ้างแล้ว.

		ภาค ๗	เชียงใหม่ ลำพูน และ แม่ฮ่องสอน
	เจ้าคณะใหญ่ หนใต้	ภาค ๑๖ ภาค ๑๗ ภาค ๑๘	นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี และชุมพร ภูเก็ต ตรัง พังงา กระบี่ และระนอง สงขลา พัทลุง สตูล ปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส
	เจ้าคณะใหญ่ หนตะวันออก	ภาค ๘ ภาค ๙ ภาค ๑๐ ภาค ๑๑ ภาค ๑๒	อุดรธานี หนองคาย เลย หนองบัวลำภู บึงกาฬ และสกลนคร ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ และร้อยเอ็ด อุบลราชธานี ยโสธร มุกดาหาร ศรีสะเกษ นครพนม นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และ สุรินทร์ ปราจีนบุรี นครนายก ฉะเชิงเทรา
เจ้าคณะใหญ่ ฝ่ายธรรมยุติ	เจ้าคณะใหญ่ คณะธรรมยุติ	ค ณ ะ ส ง ษ์ ธรรมยุติทุก ภาค	

ข. ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค

ส่วนที่ ๑ เจ้าคณะภาค มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตภาคของตน ดังนี้^{๕๘}

๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยกฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นภาค หรือมีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นไปโดยชอบ

๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

^{๕๘}อ้างแล้ว.

ส่วนที่ ๒ เจ้าคณะจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดของตน ดังนี้^{๕๙}

๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓) ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัย ข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะอำเภอ

๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะอำเภอให้เป็นไปโดยชอบ

๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

ส่วนที่ ๓ เจ้าคณะอำเภอ มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตตำบลของตน ดังนี้^{๖๐}

๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓) ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะตำบล

๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะตำบลให้เป็นไปโดยชอบ

๕) ควบคุมและบังคับบัญชาเจ้าคณะตำบลและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชา หรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

ส่วนที่ ๔ เจ้าคณะตำบล มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตตำบลของตน ดังนี้^{๖๑}

๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

^{๕๙}อ้างแล้ว.

^{๖๐}อ้างแล้ว.

^{๖๑}อ้างแล้ว.

๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓) ระงับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าอาวาส

๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ

๕) ควบคุมและบังคับบัญชาเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

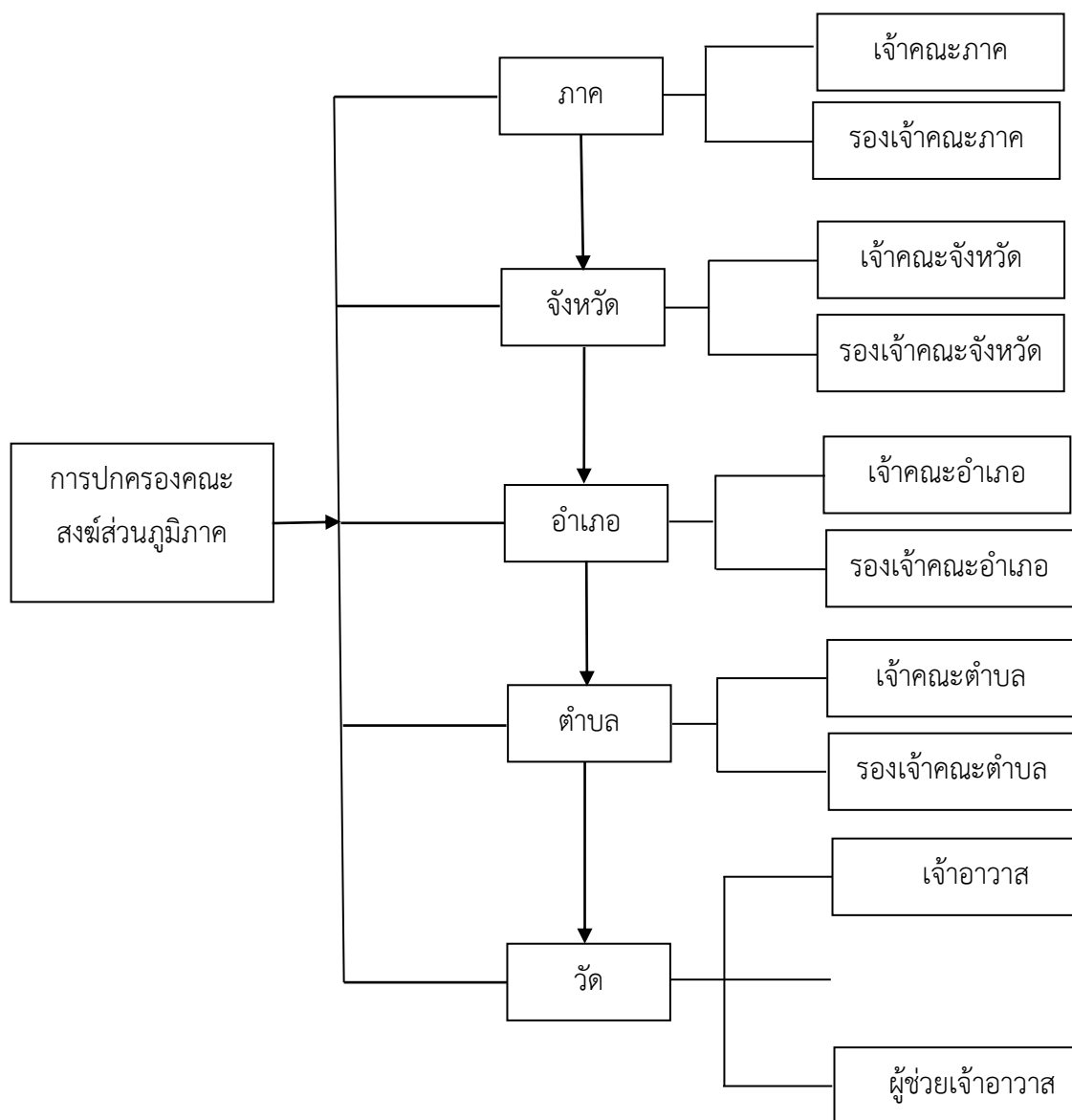
ส่วนที่ ๕ เจ้าอาวาส ผู้มีอำนาจสูงสุดภายในวัดคือเจ้าอาวาสซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ ตามกฎหมายเถรสมาคมเจ้าอาวาสวัดเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอันยิ่งใหญ่เพราะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองวัดและเป็นผู้แทนวัดเนื่องจากวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลคือบุคคลตามกฎหมาย ดังนั้นเจ้าอาวาสจึงมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา ๔๕ กล่าวว่า “ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกรเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งสำคัญยิ่ง^{๖๒} และนอกจากนั้นเจ้าอาวาสยังมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพุทธศาสนิกชนให้มากที่สุดที่จะช่วยจรรโลงพระพุทธศาสนาปลูกฝังศรัทธาในพุทธศาสนาแก่ประชาชนที่ว่าพระสังฆาธิการคือผู้ปกครองสงฆ์ซึ่งตามกฎหมายเถรสมาคมกำหนดให้มีจำนวน ๑๑ อันดับโดยมีเจ้าคณะภาคเป็นอันดับที่ ๑ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นอันดับที่ ๑๑ นั้น^{๖๓} พระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ คือเจ้าอาวาสนับเป็นพระสังฆาธิการที่มีความสำคัญมากที่สุดที่มีความรับผิดชอบสูงสุดด้วยเหตุผลดังนี้

๑. เจ้าอาวาสเป็นผู้ใกล้ชิดพระภิกษุสามเณรอุบาสกอุบาสิกาประชาชนและเด็กเล็กรู้จักพื้นฐานของบุคคลเหล่านั้นดีกว่าใครๆ อยู่ใกล้ชิดเหตุการณ์ทางพระศาสนาทั้งดีและร้ายย่อมเข้าใจปัญหาต่างๆ และหาทางคลี่คลายปัญหาได้ง่าย

๒. ตำแหน่งเจ้าอาวาสจัดเป็นพื้นฐานที่สำคัญของตำแหน่งผู้ปกครองสงฆ์ทุกตำแหน่งเป็นเครื่องพิสูจน์และรับรองความสามารถของตำแหน่งปกครองสงฆ์ทั้งหลายได้อย่างดีคือถ้าเป็นเจ้าอาวาสได้ดีก็มีหวังที่จะเป็นเจ้าคณะตำบลหรือเจ้าคณะต่างๆ ได้ดี ดังภาพที่ ๒.๑

^{๖๒} อ่างแล้ว.

^{๖๓} พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน), ธรรมญาณนิพนธ์ : ๑๐๐ ปี พระพุทธวรญาณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗๕.

ภาพที่ ๒.๑ สรุประเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค

๒.๒.๖ ความสำคัญของเจ้าอาวาส

พระสังฆาธิการเป็นผู้ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในเขตปกครองและวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมายและกฎหมายเถรสมาคม พระสังฆาธิการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดูแลพระภิกษุสามเณร ดูแลวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้พระภิกษุ สามเณร มีจริยาวัตรตรงตามประเพณีปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย พระสังฆาธิการโดยเฉพาะ เจ้าอาวาส จะต้องบำรุงรักษาจัดการวัดและสมบัติของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด

ความสำคัญของพระสังฆาธิการว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไป ก็ด้วยจะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญเนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิด

ประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและจัดการวัด ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{๖๔}

๒.๒.๗ อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส

อำนาจของเจ้าอาวาส หมายถึง สิ่งที่เป็นอุปการะแก่การปฏิบัติงานของเจ้าอาวาสเพื่อให้งานที่ปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เป็นสิ่งที่มีคู่กับหน้าที่เจ้าอาวาส มีไว้เพื่อใช้บังคับบัญชาผู้อยู่ในบังคับบัญชา โดยเฉพาะเกี่ยวกับบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่พำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นดังในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีหน้าที่^{๖๕}ดังนี้

๑. ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตรองเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
๒. สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปจากวัด
๓. สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม นอกจากอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามกฎหมายคณะสงฆ์ดังกล่าวแล้ว ได้กล่าวถึงบทบาทความรับผิดชอบของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสว่า ต้องช่วยพัฒนาท้องถิ่นในการเสริมสร้างคุณธรรมให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นของตนด้วย ในการพัฒนาท้องถิ่นนั้นก็ต้องเริ่มที่เจ้าอาวาสต้องคุมบริယากาศในวัดให้หุ้มห่อด้วยเมตตา สัจจะ สามัคคี คนในวัดรักกันซื่อสัตย์ ต่อกันปรองดองต่อกัน นอกจากนั้น

ยังได้กล่าวว่า ในส่วนสภาพวัด เจ้าอาวาสก็ต้องจัดวัดให้เป็นศาสนสถาน คือเป็นที่บำเพ็ญกิจทางศาสนา เป็นบุญสถาน คือเป็นสถานที่ในการบำเพ็ญกุศล เป็นศึกษาสถาน คือเป็นที่ให้การศึกษาเล่าเรียน อบรมเป็นธรรมสถาน คือเป็นสถานที่ประสิทธิ์ประสาทคุณงามความดี ดังนั้นภายในวัดจึงต้องมีบริยาอากาศแห่งศาสนกิจอยู่ตลอดเวลาเช่น มีการไหว้พระ มีการสวดมนต์ มีการเข้าทำสังฆกรรมเป็นประจำตามพระธรรมวินัย^{๖๖}

การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ถือว่าเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีการบังคับบัญชาขึ้นลงไปตามลำดับขั้นนับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปจนถึงเจ้าอาวาสอันเป็นการปกครองบังคับบัญชาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕^{๖๗}

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ดังนี้

^{๖๔}กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐) หน้า ๔.

^{๖๕}อ้างแล้ว.

^{๖๖}พระธรรมญาณมุนี (ทวงยังยอ กิตติทินโน), วัดจะช่วยชาวบ้านได้อย่างไร การแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, (๒๕๔๖), หน้า ๓๙-๕๒.

^{๖๗}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๗๖.

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้^{๖๘}

- (๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- (๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- (๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- (๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

หน้าที่เจ้าอาวาสดังกล่าวมานี้ เป็นหน้าที่โดยภาพรวมลักษณะอย่างกว้างๆ มิได้ชี้ชัดถึงวิธีปฏิบัติแต่อย่างใด เพราะวิธีปฏิบัตินั้นได้กำหนดหรือจะกำหนดไว้ในกิจการประเภทนั้นๆ แต่พอกำหนดได้โดยลักษณะงานเป็น ๔ คือ^{๖๙}

๑. หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม
 - ๑) บำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี
 - ๒) จัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี
 - ๓) จัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

การบำรุงรักษาวัด คือการก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ การปรับปรุงตกแต่ง การกำหนดแบบแปลนแผนผัง ซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำด้วยแรงงานและแรงความคิดอันเป็นส่วนสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุให้ปรากฏเป็นรูปธรรม ศาสนสถานและศาสนวัตถุของวัดวาอารามต่างๆ จักได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปด้วยดี ด้วยหน้าที่ของเจ้าอาวาสข้อนี้

การจัดกิจการวัด คือ การจัดกิจการของวัดตามหน้าที่ผู้ปกครองวัดและหน้าที่จัดกิจการแทนวัดในฐานะผู้แทนนิติบุคคล กิจการของวัดโดยซึ่งหมายถึงกิจการ ๕ ด้าน คือการศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งสอดคล้องกับระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาคซึ่งวิธีปฏิบัตินั้นมหาเถรสมาคมได้กำหนดขึ้นหรือที่จะกำหนดขึ้นในกาลต่อไปหรือที่ต้องปฏิบัติตามจารีตประเพณีอันดีงามส่วนกิจการที่ต้องจัดการแทนวัดในฐานะผู้แทน เช่น การรับทรัพย์สิน การอรรถคดี กิจการเหล่านี้ เจ้าอาวาสจะต้องจัดการให้เป็นไปได้ด้วยดี คือเป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบแบบแผนหรือจารีตว่าด้วยเรื่องนั้น

การจัดการศาสนสมบัติ หมายถึง การดูแลและรักษา การใช้จ่าย การจัดหาทรัพย์สินของวัด ตลอดจนการบัญชีทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุ ศาสนสถานและศาสนสมบัติของวัดที่ตนเป็นเจ้าอาวาสให้เป็นไปด้วยดี คือ ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

๒. หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด
 - ๑) ปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด
 - ๒) สอดส่องบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด

^{๖๘} พระวิสุทธิกัทรธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๔.

^{๖๙} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ), “หน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาส” คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๗๖-๗๘.

ปกครอง หมายถึง การคุ้มครองปกป้องรักษาให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ผู้มีอยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นได้เป็นอยู่ด้วยความผาสุกให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าวด้วยพรหมวิหารธรรม ตามควรแก่เหตุสอดคล้อง หมายถึงการตรวจตราและเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีถิ่นที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดังมารวมถึงควบคุมและบังคับบัญชาบรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าวให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม และรวมถึงการว่ากล่าวและนำชี้แจง เกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าวด้วย ทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งวัดและพระศาสนาอันเป็นส่วนรวม^{๗๐}

การปกป้องคุ้มครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ คือการคอยปกป้องผองภัยอันตรายทั้งหลาย ภายนอก ไม่ให้เข้ามาเบียดเบียนทำร้ายพระภิกษุสามเณรหรือคฤหัสถ์ ที่อยู่ภายในวัดของตนให้มีความปลอดภัยจากอันตรายทั้งหลายเปรียบเสมือนแม่ไก่กางปีกป้องกันคุ้มครองลูกของตนให้มีความปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวงนั่นเอง^{๗๑}

๓. หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม

๑) ในการจัดการศาสนศึกษา

๒) ในการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย

การจัดการศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม (รวมถึงธรรมศึกษาด้วย) หรือเฉพาะแผนกใดแผนกหนึ่ง ซึ่งยึดแบบแผนตามจารีตประเพณีที่โดยปฏิบัติสืบมาโดยตรงได้แก่ การจัดตั้งสำนักศาสนศึกษาแผนกบาลีและแผนกธรรม หรือการให้พระภิกษุสามเณรไปเรียนที่วัดใกล้เคียง ซึ่งมีสำนักศาสนศึกษาดังกล่าว

การอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย หมายถึง การจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตตามวิธีการที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ. ๒๕๒๘ และการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่คฤหัสถ์ในรูปแบบอื่นๆ รวมถึงการฝึกอบรมระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ ฝึกซ้อมเรื่องสังฆกรรม และพิธีกรรมทางพระศาสนา ตลอดจนฝึกอบรมการปฏิบัติการปฏิบัติศาสนกิจของคฤหัสถ์ เช่น การทำวัตรสวดมนต์ประจำวันพระ การสมาทานอุโบสถศีลและปฏิบัติศาสนพิธีอื่นๆ^{๗๒}

๔. หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล

หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลนั้น เป็นหน้าที่เชื่อมโยงผูกพันกับสังคมทั้งในส่วนวัดและนอกวัด และเป็นหน้าที่อันเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมซึ่งพอแยกได้โดยลักษณะ^{๗๓} คือ

^{๗๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘-๗๙.

^{๗๑}พระมหาบุญมี ปุณณวุฑโฒ (ขามเชิด), ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาส ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๓), หน้า ๖๖.

^{๗๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๗.

^{๗๓}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ), “หน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาส” คู่มือพระสังฆาธิการ ด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๘๐-๘๑.

๑) การอำนวยความสะดวกแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศล ทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวม

๒) การอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัดเอง ทั้งที่เป็นการประจำและเป็นการจร

๓) การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้จะบำเพ็ญกุศลนอกวัด แต่ขอรับคำปรึกษาและความอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาสหรือจากวัด

๔) การสร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เช่น การสร้างฌาปนสถาน มีเมรุเผาศพ ศาลาพักผ่อนหรือศาลาบำเพ็ญกุศลและที่เก็บศพ เป็นต้น

หน้าที่เจ้าอาวาสข้อนี้ มีคำที่ต้องพิจารณาอีกคือ คำว่า “ตามสมควร” คือต้องให้การบำเพ็ญกุศลที่เกิดจากการอำนวยความสะดวกนั้น เป็นไปตามระเบียบแบบแผนไม่มีสิ่งที่เป็นพิษภัย เช่น อบายมุขแฝงอยู่ เป็นต้น

นอกจากนั้น ยังมีภารกิจที่เจ้าอาวาสต้องรับผิดชอบตามขอบข่ายภารกิจของคณะสงฆ์ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ และกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ กฎหมาย ๓ ฉบับนี้ได้ระบุอย่างชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการ หรือเจ้าอาวาสตามภารกิจของคณะสงฆ์ ๖ ด้าน ดังนั้น เจ้าอาวาสซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัดจึงมีผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการวัดและปฏิบัติภารกิจดังกล่าวให้บรรลุเป้าหมาย

ตารางที่ ๒.๑๑ สรุปหน้าที่พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส

หน้าที่พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส	รายละเอียด
๑.หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม	
- บำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี	การก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ การปรับปรุงตกแต่ง การกำหนดแบบแปลนแผนผัง
- จัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี	การจัดกิจการของวัดตามหน้าที่ผู้ปกครองวัด คือ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์
- จัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี	การดูแลและรักษา การใช้จ่าย การจัดหาทรัพย์สินของวัด
๒.หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด	
- ปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด	การคุ้มครองปกป้องรักษาให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ผู้ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นได้เป็นอยู่ด้วยความผาสุก
- สอดส่องบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด	การคอยปกป้องพ้องภัยอันตรายทั้งหลายภายนอก ไม่ให้เข้ามาเบียดเบียนทำร้ายพระภิกษุสามเณรหรือคฤหัสถ์
๓.หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม	

-ในการจัดการศาสนศึกษา	การจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม
-ในการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย	การจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตตามวิธีการที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคม
๔. หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล	
	๑) การอำนวยความสะดวกแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศล ๒) การอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัดเอง ๓) การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้จะบำเพ็ญกุศลนอกวัด ๔) การสร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เช่น การสร้างฌาปนสถาน มีเมรุเผาศพ ศาลาพักรับหรือศาลาบำเพ็ญกุศลและที่เก็บศพ เป็นต้น

๒.๒.๗ การแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ ตีร มาตรา ๒๐ ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และมาตรา ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มหาเถรสมาคมครากฎมหาเถรสมาคมไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ กฎมหาเถรสมาคมนี้เรียกว่า “กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ”

ข้อ ๒ กฎมหาเถรสมาคมนี้ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์ เป็นต้นไป

ข้อ ๓ ตั้งแต่วันใช้กฎมหาเถรสมาคมนี้ ให้ยกเลิก

(๑) กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๖ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ

(๒) กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๐ (พ.ศ. ๒๕๓๖) แก้ไขเพิ่มเติมกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๖ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ

บรรดา กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ หรือประกาศอื่นใดในส่วนที่กำหนดไว้แล้วในกฎมหาเถรสมาคมนี้ หรือซึ่งขัดแย้งหรือแย้งกับกฎมหาเถรสมาคมนี้ ให้ใช้กฎมหาเถรสมาคมนี้แทน

หมวด ๑ บททั่วไป

ข้อ ๔ ในกฎมหาเถรสมาคมนี้ พระสังฆาธิการ หมายถึงพระภิกษุ ผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้

๑. เจ้าคณะใหญ่

๒. เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค

๓. เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด

๔. เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ

๕. เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล

๖. เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

ส่วนตำแหน่งอื่นที่เรียกชื่ออย่างอื่น จะได้มีระเบียบมหาเถรสมาคมกำหนดเทียบกับตำแหน่งที่กล่าวแล้ว

ข้อ ๕ พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการตามข้อ ๔ อยู่ก่อน วันใช้กฎหมายมหาเถรสมาคมนี้ ให้ถือว่าเป็นพระสังฆาธิการผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวนั้น ตามกฎหมายมหาเถรสมาคมนี้

ผู้รักษาการแทนในตำแหน่งดังกล่าวในวรรคต้น ก่อนวันใช้กฎหมายมหาเถรสมาคมนี้ ให้ถือว่าเป็นผู้รักษาการแทนในตำแหน่งนั้นๆ ตามกฎหมายมหาเถรสมาคมนี้ด้วย

หมวด ๒ การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ

ข้อ ๖ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งตามข้อ ๔ ต้องมีคุณสมบัติทั่วไป ดังต่อไปนี้

(๑) มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง

(๒) มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง

(๓) มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย

(๔) เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์

(๕) ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ

(๖) ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน

(๗) ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน

ส่วนที่ ๑ เจ้าคณะใหญ่

ข้อ ๗ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

(๑) มีพรรษาพ้น ๓๐ และ

(๒) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่ารองสมเด็จพระราชาคณะ

ข้อ ๘ สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๗ ให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม

ข้อ ๙ พระภิกษุผู้จะเป็นเลขานุการเจ้าคณะใหญ่ ต้องมีคุณสมบัติตามข้อ ๖ โดยอนุโลมในการแต่งตั้งเลขานุการเจ้าคณะใหญ่ ให้เจ้าคณะใหญ่พิจารณาแต่งตั้งเลขานุการเจ้าคณะใหญ่พ้นจากหน้าที่ ในเมื่อผู้แต่งตั้งให้พ้นจากหน้าที่หรือผู้แต่งตั้งพ้นจากตำแหน่งเมื่อมีการแต่งตั้งหรือพ้นจากหน้าที่แล้ว ให้แจ้งกรมการศาสนา เพื่อรายงานมหาเถรสมาคมทราบ

ส่วนที่ ๒ เจ้าคณะภาค

ข้อ ๑๐ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- (๑) มีพรรษาพ้น ๒๐ และ
 - (๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ
 - (๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดในภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ
 - (๔) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชอาคันตุกะชั้นเทพ หรือ
 - (๕) เป็นพระราชอาคันตุกะซึ่งเป็นพระคณาจารย์เอก หรือเป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค
- ถ้าจะคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (๒) (๓) (๔) หรือ (๕) ไม่ได้ หรือได้แต่ไม่

เหมาะสม มหาเถรสมาคมอาจพิจารณาผ่อนผันได้เฉพาะกรณี

ข้อ ๑๑ ในการแต่งตั้งเจ้าคณะภาค เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่ พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๑๐ เสนอมหาเถรสมาคมพิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคมซึ่งได้รับแต่งตั้งแทน อยู่ในตำแหน่งตามวาระของผู้ซึ่งตนแทน

ข้อ ๑๒ ในการแต่งตั้งรองเจ้าคณะภาค ให้นำบทบัญญัติในข้อ ๑๑ วรรคแรก มาใช้บังคับโดยอนุโลมรองเจ้าคณะภาค อยู่ในตำแหน่งคราวละ ๔ ปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้

ในกรณีที่รองเจ้าคณะภาคพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ ให้รองเจ้าคณะภาค ซึ่งได้รับแต่งตั้งแทน อยู่ในตำแหน่งตามวาระของผู้ซึ่งตนแทน

ข้อ ๑๓ พระภิกษุผู้จะเป็นเลขานุการเจ้าคณะภาคหรือเลขานุการ รองเจ้าคณะภาค ต้องมีคุณสมบัติตามข้อ ๖ โดยอนุโลมในการแต่งตั้งเลขานุการดังกล่าวในวรรคแรก ให้เจ้าคณะภาคหรือรองเจ้าคณะภาคแล้วแต่กรณี พิจารณาแต่งตั้ง เมื่อมีการแต่งตั้งหรือพ้นจากหน้าที่แล้ว ให้แจ้งกรรมการศาสนาและรายงานเจ้าคณะใหญ่เพื่อทราบ

ส่วนที่ ๓ เจ้าคณะจังหวัด

ข้อ ๑๔ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- (๑) มีพรรษาพ้น ๑๐ กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และ
- (๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ
- (๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ
- (๔) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชอาคันตุกะชั้นสามัญ หรือเป็นพระคณาจารย์โทขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๖ ประโยค

ถ้าจะคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (๒) (๓) หรือ (๔) ไม่ได้หรือได้แต่ไม่เหมาะสม มหาเถรสมาคมอาจพิจารณาผ่อนผันได้เฉพาะกรณี

ข้อ ๑๕ ในการแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดในภาคใด ให้เจ้าคณะภาคนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๑๔ เสนอเจ้าคณะใหญ่พิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม

ข้อ ๑๖ ในการแต่งตั้งรองเจ้าคณะจังหวัด ให้นำบทบัญญัติในข้อ ๑๕ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ข้อ ๑๗ พระภิกษุผู้จะเป็นเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดหรือเลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัด ต้องมีคุณสมบัติตามข้อ ๖ โดยอนุโลม

ในการแต่งตั้งเลขานุการดังกล่าวในวาระแรก ให้เจ้าคณะจังหวัดหรือรองเจ้าคณะจังหวัดแล้วแต่กรณี พิจารณาแต่งตั้ง เลขานุการดังกล่าวในวาระสอง พ้นจากหน้าที่ ในเมื่อผู้แต่งตั้งให้พ้นจากหน้าที่ หรือผู้แต่งตั้งพ้นจากตำแหน่ง เมื่อมีการแต่งตั้งหรือพ้นจากหน้าที่แล้ว ให้แจ้งกรรมการศาสนาและรายงานเจ้าคณะภาคเพื่อทราบ

ส่วนที่ ๔ เจ้าคณะอำเภอ

ข้อ ๑๘ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- (๑) มีพรรษาพ้น ๑๐ กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และ
- (๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ
- (๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ
- (๔) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าชั้นสัญญาบัตรหรือเป็นพระคณาจารย์ตรีขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๔ ประโยค

ถ้าจะคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (๒) (๓) หรือ (๔) ไม่ได้ หรือได้แต่ไม่เหมาะสม เจ้าคณะภาคอาจพิจารณาผ่อนผันได้เฉพาะกรณี โดยอนุมัติของเจ้าคณะใหญ่

ข้อ ๑๙ ในการแต่งตั้งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดใด ให้เจ้าคณะจังหวัดนั้นคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๑๘ เสนอเจ้าคณะภาค เพื่อพิจารณาแต่งตั้งโดยอนุมัติของเจ้าคณะใหญ่

ข้อ ๒๐ ในการแต่งตั้งรองเจ้าคณะอำเภอ ให้นำบทบัญญัติในข้อ ๑๙ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ข้อ ๒๑ พระภิกษุผู้จะเป็นเลขานุการเจ้าคณะอำเภอหรือเลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอ ต้องมีคุณสมบัติตามข้อ ๖ โดยอนุโลม

ในการแต่งตั้งเลขานุการดังกล่าวในวาระแรก ให้เจ้าคณะอำเภอหรือรองเจ้าคณะอำเภอแล้วแต่กรณี พิจารณาแต่งตั้งเลขานุการดังกล่าวในวาระสอง พ้นจากหน้าที่ ในเมื่อผู้แต่งตั้งให้พ้นจากหน้าที่ หรือผู้แต่งตั้งพ้นจากหน้าที่ เมื่อมีการแต่งตั้งหรือพ้นจากหน้าที่แล้ว ให้แจ้งกรรมการศาสนาและรายงานเจ้าคณะจังหวัดเพื่อทราบ

ส่วนที่ ๕ เจ้าคณะตำบล

ข้อ ๒๒ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- (๑) มีพรรษาพ้น ๕ กับมีสำนักอยู่ในเขตอำเภอนั้น และ
- (๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ
- (๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ

(๔) เป็นพระภิกษุผู้มีสมณศักดิ์ หรือเป็นพระคณาจารย์ หรือเป็นเปรียญธรรม หรือเป็นนักธรรมชั้นเอก

ถ้าจะคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (๒) (๓) หรือ (๔) ไม่ได้หรือได้แต่ไม่เหมาะสม เจ้าคณะจังหวัดอาจพิจารณาผ่อนผันได้เฉพาะกรณี โดยอนุมัติของเจ้าคณะภาค

ข้อ ๒๓ ในการแต่งตั้งเจ้าคณะตำบลในอำเภอใด ให้เจ้าคณะอำเภอนั้นคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๒๒ เสนอเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง เมื่อได้แต่งตั้งแล้ว ให้แจ้งกรมการศาสนาและรายงานเจ้าคณะภาคเพื่อทราบ

ข้อ ๒๔ ในการแต่งตั้งรองเจ้าคณะตำบลให้นำบทบัญญัติในข้อ ๒๓ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ข้อ ๒๕ พระภิกษุผู้จะเป็นเลขานุการเจ้าคณะตำบล ต้องมีคุณสมบัติตามข้อ ๖ โดยอนุโลมในการแต่งตั้งเลขานุการเจ้าคณะตำบล ให้เจ้าคณะตำบลพิจารณาแต่งตั้ง

เลขานุการเจ้าคณะตำบล พ้นจากหน้าที่ ในเมื่อผู้แต่งตั้งให้พ้นจากหน้าที่ หรือผู้แต่งตั้งพ้นจากหน้าที่

เมื่อมีการแต่งตั้งหรือพ้นจากหน้าที่แล้ว ให้แจ้งกรมการศาสนาและรายงานเจ้าคณะอำเภอเพื่อทราบ

ส่วนที่ ๖ เจ้าอาวาส

ข้อ ๒๖ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

(๑) มีพรรษาพ้น ๕ และ

(๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น

ข้อ ๒๗ ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสนอกจากพระอารามหลวงในตำบลใด ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าสังฆัด ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ไม่มีรองเจ้าคณะตำบล ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าอาวาสในตำบลนั้น รวมกันทั้งหมดไม่น้อยกว่า ๓ รูป ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๒๖ แล้ว ให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาแต่งตั้ง

ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดนั้นดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะจังหวัด เพื่อเจ้าคณะภาคพิจารณาแต่งตั้ง

ข้อ ๒๘ ในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส นอกจากพระอารามหลวง ให้เจ้าอาวาสวัดนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๒๖ และระบุหน้าที่ที่ตนจะมอบหมายให้ปฏิบัติ แล้วเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เพื่อเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง

ข้อ ๒๙ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

(๑) มีพรรษาพ้น ๑๐

(๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ และ

(๓) มีสมณศักดิ์

- (ก) ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นราช สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก
- (ข) ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท
- (ค) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี

ข้อ ๓๐ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- (๑) มีพรรษาพ้น ๑๐
- (๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ และ
- (๓) มีสมณศักดิ์

- (ก) ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก
- (ข) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท
- (ค) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท หรือพระครูสัญญาบัตรที่มีนิตย-ภัตไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี

ข้อ ๓๑ ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๒๙ หรือข้อ ๓๐ แล้วแต่กรณี เสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เพื่อบรรณการพิจารณา

ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ตามข้อ ๒๙ หรือข้อ ๓๐ แล้วแต่กรณี ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะภาคดำเนินการตามความในวรรคต้น

ข้อ ๓๒ ในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ให้เจ้าอาวาสพระอารามหลวงนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๒๖ และระบุหน้าที่ที่ตนจะมอบหมายให้ปฏิบัติแล้วรายงานเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาเสนอตามลำดับจนถึงมหาเถรสมาคม

ข้อ ๓๓ สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ตามมติมหาเถรสมาคม

ส่วนที่ ๗ ที่ปรึกษาเจ้าคณะ

ข้อ ๓๔ การแต่งตั้งที่ปรึกษาเจ้าคณะตามข้อ ๒๙ แห่งกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ให้เป็นไปดังนี้

พระสังฆาธิการผู้ดำรงตำแหน่ง หรือเคยดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และรองเจ้าคณะตำบล ได้ปฏิบัติหน้าที่มาโดยเรียบร้อยจนมีอายุครบ ๘๐ ปีบริบูรณ์ ให้ยกย่องเชิดชูเป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะในชั้นนั้นๆ เว้นแต่ทุพพลภาพ หรือพิการ ถ้ายังมีความเหมาะสม หรือยังหาผู้ดำรงตำแหน่งในชั้นนั้นๆ ไม่ได้ หรือได้แต่ไม่เหมาะสม มหาเถรสมาคมจะพิจารณาให้ดำรงตำแหน่งเดิมต่อไปอีกไม่เกิน ๓ ปี เฉพาะกรณี

ในการแต่งตั้งที่ปรึกษา ให้ผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดเสนอตามลำดับจนถึงมหาเถรสมาคม พิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม

ส่วนที่ ๘ เบ็ดเตล็ด

ข้อ ๓๕ เมื่อได้มีการแต่งตั้งพระภิกษุให้ดำรงตำแหน่งตามหมวด ๑ แห่งกฎหมายมหาเถรสมาคมแล้ว ให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งแจ้งให้กรรมการศาสนาทราบภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่แต่งตั้ง

หมวด ๓ การพ้นจากตำแหน่งหน้าที่พระสังฆาธิการ

ข้อ ๓๖ พระสังฆาธิการย่อมพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ เมื่อ

- (๑) ถึงมรณภาพ
- (๒) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ
- (๓) ลาออก
- (๔) ย้ายออกไปนอกเขตที่ตนมีสำนักอยู่
- (๕) ยกเป็นกิตติมศักดิ์
- (๖) รับตำแหน่งหน้าที่เจ้าคณะหรือรองเจ้าคณะอื่น
- (๗) ให้ออกจากตำแหน่งหน้าที่
- (๘) ถูกปลดจากตำแหน่งหน้าที่
- (๙) ถูกถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่

ข้อ ๓๗ พระสังฆาธิการรูปใดประสงค์จะลาออกจากตำแหน่งหน้าที่ที่ย่อมทำได้ เมื่อผู้มีอำนาจแต่งตั้งได้พิจารณาอนุญาตแล้ว จึงเป็นอันพ้นจากตำแหน่งหน้าที่

ข้อ ๓๘ ในกรณีที่พระสังฆาธิการทุกตำแหน่ง เว้นเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค ย้ายออกไปนอกเขตที่ตนมีสำนักอยู่ คือ เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ ย้ายออกไปจากจังหวัดนั้น เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล ย้ายออกไปจากอำเภอนั้น พระสังฆาธิการรูปนั้นย่อมพ้นจากตำแหน่งหน้าที่นั้น เว้นแต่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้รักษาการแทนในตำแหน่งเดิม

ข้อ ๓๙ พระสังฆาธิการรูปใดดำรงตำแหน่งหน้าที่โดยเรียบร้อยตลอดมาจนถึงชราทุพพลภาพ หรือพิการ สมควรได้รับปลดเปลื้องภาระเพื่อให้พักผ่อนหรือรักษาตัว ก็ให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งพิจารณายกเป็นกิตติมศักดิ์

ข้อ ๔๐ พระสังฆาธิการดำรงตำแหน่งเจ้าคณะ หรือรองเจ้าคณะ ได้เพียงตำแหน่งเดียว

ข้อ ๔๑ การให้ออกจากตำแหน่งหน้าที่ ให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งกระทำได้ ในกรณีที่พระสังฆาธิการห่วยความสามารถไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งของตน

ข้อ ๔๒ การปลดและการถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่ ให้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในหมวด ๔ แห่งกฎหมายมหาเถรสมาคมนี้

ข้อ ๔๓ เมื่อพระสังฆาธิการพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามข้อ ๓๖ ให้ผู้บังคับบัญชารายงานโดยลำดับจนถึงผู้มีอำนาจแต่งตั้งภายใน ๓๐ วัน และให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งแจ้งให้กรรมการศาสนาทราบภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงาน

หมวด ๔ จริยาพระสงฆ์

ส่วนที่ ๑ จริยา

ข้อ ๔๔ พระสงฆ์ต้องเฝ้าเพื่อต่อภุมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช สวรรและปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด

ข้อ ๔๕ พระสงฆ์ต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งโดยชอบด้วยอำนาจหน้าที่ ถ้าไม่เห็นพ้องด้วยคำสั่งนั้นให้เสนอความเห็นคัดค้านเป็นลายลักษณ์อักษร ภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่ง และเมื่อได้คัดค้านดังกล่าวมาแล้วนั้น แต่ผู้สั่งมิได้ถอนหรือแก้คำสั่งนั้น ถ้าคำสั่งนั้นไม่ผิดพระวินัยต้องปฏิบัติตาม แล้วรายงานจนถึงผู้สั่ง

ในกรณีที่มีการคัดค้านคำสั่งดังกล่าวในวรรคแรก ให้ผู้ส่งรายงานเรื่องทั้งหมดไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตน เพื่อพิจารณาสั่งการ

ในการปฏิบัติหน้าที่ ห้ามมิให้ทำการข่มขู่ผู้บังคับบัญชาเหนือตน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตพิเศษเป็นครั้งคราว

ข้อ ๔๖ พระสงฆ์ต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง มิให้เกิดความเสียหายแก่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา และห้ามมิให้ละทิ้งหน้าที่โดยไม่มีเหตุอันสมควร

ข้อ ๔๗ พระสงฆ์ต้องปฏิบัติหน้าที่โดยชอบ และห้ามมิให้ใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่สมควร

ข้อ ๔๘ พระสงฆ์ต้องสุภาพเรียบร้อยต่อผู้บังคับบัญชาเหนือตนและผู้อยู่ในปกครอง

ข้อ ๔๙ พระสงฆ์ต้องรักษาส่งเสริมสามัคคีในหมู่คณะ และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่ชอบ

ข้อ ๕๐ พระสงฆ์ต้องอำนวยความสะดวกในหน้าที่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา

ข้อ ๕๑ พระสงฆ์ต้องรักษาข้อความอันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ที่ยังไม่ควรเปิดเผย

ส่วนที่ ๒ การรักษาจริยา

ข้อ ๕๒ ให้ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น มีหน้าที่ควบคุม ดูแล แนะนำชี้แจง หรือสั่งให้ผู้อยู่ในบังคับบัญชา ปฏิบัติตามจริยาโดยเคร่งครัด

ถ้าผู้บังคับบัญชารู้ว่าผู้อยู่ในบังคับบัญชาละเมิดจริยา ต้องพิจารณาว่าความละเมิดของผู้อยู่ในบังคับบัญชารูปนั้น อยู่ในอำนาจที่ตนจะสั่งลงโทษได้หรือไม่ ถ้าอยู่ในอำนาจที่ตนจะสั่งลงโทษได้ ก็ให้สั่งลงโทษ แล้วรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตน ถ้าเห็นว่าความละเมิดนั้นควรจะลงโทษหนักกว่าที่ตนมีอำนาจจะลงโทษได้ ก็ให้รายงานผู้บังคับบัญชาเหนือตนขึ้นไป เพื่อพิจารณาลงโทษตามควร

ผู้บังคับบัญชารูปใด ไม่จัดการลงโทษผู้อยู่ในบังคับบัญชาที่ละเมิดจริยาหรือจัดการลงโทษโดยไม่สุจริต ให้ถือว่าผู้บังคับบัญชารูปนั้นละเมิดจริยา

ข้อ ๕๓ พระสังฆาธิการรูปใด ถูกผู้บังคับบัญชาสั่งลงโทษฐานละเมิดจริยา ต้องปฏิบัติตามทัณฑ์ ถ้าเห็นว่าคำสั่งลงโทษไม่เป็นธรรม ก็มีสิทธิร้องทุกข์ได้ตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการร้องทุกข์ แต่ถ้าปรากฏว่าเป็นการร้องทุกข์เท็จ ให้ถือว่าเป็นการละเมิดจริยาอย่างร้ายแรง

ส่วนที่ ๓ การละเมิดจริยา

ข้อ ๕๔ พระสังฆาธิการรูปใดประพฤติละเมิดจริยา ต้องได้รับโทษฐานละเมิดจริยาอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

- (๑) ถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่
- (๒) ปลดจากตำแหน่งหน้าที่
- (๓) ต่าหนีโทษ
- (๔) ภาคทัณฑ์

ข้อ ๕๕ การถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่นั้น จะทำได้ต่อเมื่อพระสังฆาธิการละเมิดจริยาอย่างร้ายแรง แม้ข้อใดข้อหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- (๑) ทุจริตต่อหน้าที่
- (๒) ละทิ้งหน้าที่โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรเกินกว่า ๓๐ วัน
- (๓) ขัดคำสั่งอันชอบด้วยการคณะสงฆ์ และการขัดคำสั่งนั้นเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่การคณะสงฆ์
- (๔) ประมาทเลินเล่อในหน้าที่ เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่การคณะสงฆ์
- (๕) ประพฤติชั่วอย่างร้ายแรง

ในกรณีเช่นนี้ ให้ผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดรายงานโดยลำดับจนถึงผู้มีอำนาจแต่งตั้ง เมื่อได้สอบสวนและได้ความจริงตามรายงานนั้นแล้ว ให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งสั่งถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่ได้

ข้อ ๕๖ พระสังฆาธิการรูปใดต้องอธิกรณ์ หรือถูกฟ้องเป็นจำเลยในคดีอาญา และอยู่ในระหว่างพิจารณาวินิจัย หรือมีกรณีต้องหากว่าละเมิดจริยาอย่างร้ายแรง และอยู่ในระหว่างสอบสวน ถ้าผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดเห็นว่า จะให้คงอยู่ในตำแหน่งหน้าที่ในระหว่างพิจารณาหรือสอบสวน จะเป็นความเสียหายแก่การคณะสงฆ์ จะสั่งให้พักจากตำแหน่งหน้าที่ก็ได้

การให้พักจากตำแหน่งหน้าที่นั้น ให้พักตลอดเวลาที่พิจารณาหรือสอบสวน เมื่อพิจารณาหรือสอบสวนเสร็จแล้ว ถ้าปรากฏว่าพระสังฆาธิการที่ถูกสั่งให้พักนั้นไม่มีความผิด และไม่มียุติความผิดเลย ผู้บังคับบัญชาผู้สั่งให้พักต้องสั่งให้พระสังฆาธิการรูปนั้นกลับดำรงตำแหน่งเดิม

เมื่อได้สั่งพักจากตำแหน่งหน้าที่นั้น หรือสั่งให้กลับดำรงตำแหน่งเดิมแล้ว ให้รายงานโดยลำดับจนถึงผู้มีอำนาจแต่งตั้ง และจึงให้กรรมการศาสนาทราบภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันสั่ง

แต่ถ้าปรากฏว่าถึงแม้การพิจารณาหรือสอบสวนจะไม่ได้ความสัตย์ว่าได้กระทำผิด แต่มีมลทินหรือมัวหมอง ให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งพิจารณา ถ้าเห็นว่าจะให้กลับเข้ารับหน้าที่อีก อาจเสียหายแก่การคณะสงฆ์ ก็สั่งปลดจากตำแหน่งหน้าที่ได้

ข้อ ๕๗ พระสังฆาธิการรูปใด ได้รับโทษฐานละเมิดจริยาตามข้อ ๕๔(๑) หรือ (๒) ต้องพ้นจากตำแหน่งพระสังฆาธิการทุกตำแหน่ง

ข้อ ๕๘ การตำหนิโทษนั้น จะกระทำได้อต่อเมื่อพระสังฆาธิการรูปใดละเมิดจริยาซึ่งไม่ร้ายแรงถึงกับถอดถอนหรือปลดจากตำแหน่งหน้าที่ มีเหตุที่ผู้บังคับบัญชาเห็นควรปรานี ในกรณีเช่นนี้ให้ผู้บังคับบัญชาสั่งตำหนิโทษ โดยแสดงความผิดของพระสังฆาธิการรูปนั้นให้ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร และจะทำให้ทัณฑ์บนไว้ด้วยก็ได้

การตำหนิโทษเช่นนี้ ให้มีการกำหนดไม่เกิน ๓ ปี นับแต่วันสั่งลงโทษ แต่เมื่อผู้บังคับบัญชาเห็นว่าพระสังฆาธิการรูปนั้นกลับปฏิบัติดีในทางการคณะสงฆ์พอควรแล้ว จะสั่งลบล้างการตำหนิโทษก่อนครบกำหนดก็ได้ หากในระหว่างกำหนดที่สั่งลงโทษไว้ พระสังฆาธิการรูปนั้นละเมิดจริยาในกรณีเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันซ้ำอีก ให้ถือว่าเป็นการละเมิดจริยาอย่างร้ายแรง

ข้อ ๕๙ กรณีดังกล่าวแล้วในข้อ ๕๘ ถ้าผู้บังคับบัญชาเห็นว่ายังไม่ควรลงโทษถึงตำหนิโทษ ควรลงโทษเพียงภาคทัณฑ์ ก็ให้อำนาจลงโทษภาคทัณฑ์ได้ โดยแสดงความผิดของพระสังฆาธิการรูปนั้นให้ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร และจะทำให้ทัณฑ์บนไว้ด้วยก็ได้

การลงโทษภาคทัณฑ์นี้ ให้มีกำหนดไม่เกิน ๑ ปี นับแต่วันสั่งลงโทษ แต่เมื่อผู้บังคับบัญชาเห็นว่าพระสังฆาธิการรูปนั้นกลับปฏิบัติดีในทางการคณะสงฆ์พอควรแล้ว จะสั่งลบล้างการภาคทัณฑ์ก่อนครบกำหนดก็ได้ หากในระหว่างกำหนดสั่งลงโทษไว้ พระสังฆาธิการรูปนั้นละเมิดจริยาอีกให้ลงโทษสถานอื่นถัดขึ้นไปตามควรแก่กรณี

ข้อ ๖๐ เมื่อได้มีการลงโทษตามข้อ ๕๘ หรือข้อ ๕๙ แล้ว ให้ผู้สั่งลงโทษรายงานผู้บังคับบัญชาเหนือตนทราบ

หมวด ๕ บทเฉพาะกาล

ข้อ ๖๑ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ก่อนวันประกาศใช้กฎหมายเถรสมาคมนี้ ให้พ้นจากตำแหน่ง ตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศกฎหมายเถรสมาคมในแถลงการณ์คณะสงฆ์เป็นต้นไป^{๗๔}

^{๗๔} จากแถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม ๘๖ ฉบับพิเศษ : ๓ ตุลาคม ๒๕๔๑, กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.watmoli.com/wittaya-one/1331/> [๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๓].

๒.๒.๙ ข้อมูลวัดและเจ้าอาวาสทั่วประเทศ

ตารางที่ ๒.๑๒ สรุปข้อมูลจำนวนวัดทั่วประเทศ

จำนวนวัดในประเทศไทย ประจำปี ๒๕๕๗ (แยกรายจังหวัด)								
ที่	จังหวัด	ประเภทวัด						รวม
		วัดราษฎร์				พ ระ อ า ราม หลวง		
		มหานิกาย	ธรรมยุต	จีน นิกาย	อนัม นิกาย	หา นิกาย	ธรรมยุต	
๑	กรุงเทพมหานคร	๓๒๖	๒๐	๔	๗	๗๔	๒๑	๔๕๒
๒	กระบี่	๗๙	๑	-	-	๑	-	๘๑
๓	กาญจนบุรี	๕๔๕	๒๐	๒	๓	๓	-	๕๗๓
๔	กาฬสินธุ์	๖๘๒	๑๖๐	-	-	๑	-	๘๔๓
๕	กำแพงเพชร	๕๕๐	๓๐	-	-	๒	๑	๕๘๓
๖	ขอนแก่น	๑,๑๘๖	๑๙๒	-	-	๒	๑	๑,๓๘๑
๗	จันทบุรี	๓๑๗	๔๗	๑	๒	๒	-	๓๖๙
๘	ฉะเชิงเทรา	๓๓๑	๑๘	๑	๑	๒	-	๓๕๓
๙	ชลบุรี	๓๖๔	๒๐	๑	-	๔	๒	๓๙๑
๑๐	ชัยนาท	๒๖๑	๑๑	-	-	๒	-	๒๗๔
๑๑	ชัยภูมิ	๙๑๙	๘๘	-	-	๒	-	๑,๐๐๙
๑๒	ชุมพร	๑๘๙	๓๒	-	-	๓	-	๒๒๔
๑๓	เชียงราย	๙๗๕	๒๗	๑	-	๓	-	๑,๐๐๖
๑๔	เชียงใหม่	๑,๒๘๖	๔๒	-	-	๘	๒	๑,๓๓๘
๑๕	ตรัง	๑๖๖	-	-	-	๒	-	๑๖๘
๑๖	ตราด	๑๒๓	๑๑	-	-	๑	๑	๑๓๖
๑๗	ตาก	๒๔๐	๑๑	-	-	๑	-	๒๕๒
๑๘	นครนายก	๑๙๔	๑๑	-	-	๒	-	๒๐๗
๑๙	นครปฐม	๑๙๕	๒๑	-	๑	๔	๑	๒๒๒
๒๐	นครพนม	๖๙๙	๘๘	-	-	๑	--	๗๘๘
๒๑	นครราชสีมา	๑,๙๐๐	๑๑๔	๑	-	๔	๒	๒,๐๒๑
๒๒	นครศรีธรรมราช	๕๓๓	๗๘	-	-	๒	๒	๖๑๕
๒๓	นครสวรรค์	๗๗๑	๑๗	-	-	๔	-	๗๙๒
๒๔	นนทบุรี	๑๗๙	๖	๑	-	๕	๑	๑๙๒
๒๕	นราธิวาส	๖๙	๔	-	-	๑	-	๗๔
๒๖	น่าน	๔๑๒	๔	-	-	๔	-	๔๒๐

จำนวนวัดในประเทศ ประจำปี ๒๕๕๗ (แยกรายจังหวัด)								
ที่	จังหวัด	ประเภทวัด						รวม
		วัดราษฎร์				พระอารามหลวง		
		มหานิกาย	ธรรมยุต	จีนนิกาย	อนัมนิกาย	ทานิกาย	ธรรมยุต	
๒๗	บึงกาฬ	๓๒๙	๕๐	-	-	๑	-	๓๘๐
๒๘	บุรีรัมย์	๙๓๗	๘๓	-	-	๑	-	๑,๐๒๑
๒๙	ปทุมธานี	๑๖๑	๒๒	-	-	๒	๑	๑๘๖
๓๐	ประจวบคีรีขันธ์	๒๐๖	๑๘	-	-	๓	๑	๒๒๘
๓๑	ปราจีนบุรี	๓๖๔	๒๗	-	-	๑	๑	๓๙๓
๓๒	ปัตตานี	๗๕	๖	-	-	๒	-	๘๓
๓๓	พระนครศรีอยุธยา	๔๗๙	๑๔	-	-	๑๒	๓	๕๐๘
๓๔	พะเยา	๔๕๑	๑๕	-	-	๑	-	๔๖๗
๓๕	พังงา	๗๓	๑๒	-	-	๑	-	๘๖
๓๖	พัทลุง	๒๒๐	๑๗	-	-	๑	-	๒๓๘
๓๗	พิจิตร	๔๖๐	๑	-	-	๒	-	๔๖๓
๓๘	พิษณุโลก	๕๗๐	๑๕	-	-	๑	-	๕๘๖
๓๙	เพชรบุรี	๒๔๑	๒๑	-	-	๓	๑	๒๖๖
๔๐	เพชรบูรณ์	๗๐๓	๘๑	-	-	๒	๑	๗๘๗
๔๑	แพร่	๓๕๔	๘	-	-	๒	-	๓๖๔
๔๒	ภูเก็ต	๓๑	๖	-	-	๑	-	๓๘
๔๓	มหาสารคาม	๙๒๘	๕๗	-	-	๑	-	๙๘๖
๔๔	มุกดาหาร	๓๐๓	๖๘	-	-	๑	-	๓๗๒
๔๕	แม่ฮ่องสอน	๑๓๓	๘	-	-	๑	-	๑๔๒
๔๖	ยโสธร	๕๒๒	๗๓	-	-	๑	๑	๖๒๗
๔๗	ยะลา	๔๐	๖	-	๑	๓	-	๕๐
๔๘	ร้อยเอ็ด	๑,๔๐๕	๑๒๑	-	-	๒	๑	๑,๕๒๙
๔๙	ระนอง	๓๖	๔	-	-	๑	-	๔๑
๕๐	ระยอง	๒๔๙	๒๑	-	-	๒	-	๒๗๒
๕๑	ราชบุรี	๓๗๗	๓๓	-	๑	๕	๓	๔๑๙
๕๒	ลพบุรี	๖๑๙	๖๘	-	-	๒	๒	๖๙๑
๕๓	ลำปาง	๖๘๕	๒๐	-	-	๔	-	๗๐๙
๕๔	ลำพูน	๔๑๐	๕	-	-	๒	-	๔๑๗
๕๕	เลย	๕๓๒	๑๐๑	-	-	-	๑	๖๓๔

จำนวนวัดในประเทศ ประจำปี ๒๕๕๗ (แยกรายจังหวัด)								
ที่	จังหวัด	ประเภทวัด						รวม
		วัดราษฎร์				พ ระ อ า ร า ม หลวง		
		มหานิกาย	ธรรมยุต	จี น นิกาย	อ นั ม นิกาย	ห า นิกาย	ธรรมยุต	
๕๖	ศรีสะเกษ	๑,๑๗๒	๑๐๕	-	-	๒	๑	๑,๒๘๐
๕๗	สกลนคร	๘๒๗	๒๗๓	-	-	๒	-	๑,๑๐๒
๕๘	สงขลา	๓๖๑	๕๐	๑	๑	๔	๑	๔๑๘
๕๙	สตูล	๓๕	๒	-	-	๑	-	๓๘
๖๐	สมุทรปราการ	๑๑๓	๔	-	-	๕	๑	๑๒๓
๖๑	สมุทรสงคราม	๙๘	๖	-	-	๔	๑	๑๐๙
๖๒	สมุทรสาคร	๙๕	๑๐	-	๑	๓	-	๑๐๖
๖๓	สระแก้ว	๓๗๔	๖	-	-	๑	-	๓๘๑
๖๔	สระบุรี	๔๘๔	๒๔	-	-	๓	-	๕๑๑
๖๕	สิงห์บุรี	๑๖๘	๑๓	-	-	๒	๑	๑๘๔
๖๖	สุโขทัย	๓๔๓	๖	-	-	๔	-	๓๕๓
๖๗	สุพรรณบุรี	๕๗๗	๕	-	๑	๒	-	๕๘๕
๖๘	สุราษฎร์ธานี	๓๑๗	๑๓	-	-	๓	๑	๓๓๔
๖๙	สุรินทร์	๗๘๗	๙๒	๑	-	๑	๑	๘๘๒
๗๐	หนองคาย	๕๒๕	๖๗	-	-	๑	-	๕๙๓
๗๑	หนองบัวลำภู	๓๖๑	๕๒	-	-	๑	๑	๔๔๕
๗๒	อ่างทอง	๒๐๘	๘	-	-	๓	-	๒๑๙
๗๓	อำนาจเจริญ	๓๒๖	๔๖	-	-	-	๑	๓๗๓
๗๔	อุดรธานี	๑,๐๖๖	๒๗๒	-	๑	๑	๑	๑,๓๔๑
๗๕	อุตรดิตถ์	๓๒๗	๓	-	-	๑	๑	๓๓๒
๗๖	อุทัยธานี	๒๙๗	๑๐	-	-	๑	-	๓๐๘
๗๗	อุบลราชธานี	๑,๖๐๘	๑๐๓	-	-	๑	๒	๑,๗๑๔
รวม		๓๕,๘๘๓	๓,๒๕๔	๑๔	๒๐	๒๔๗	๖๓	๓๙,๔๘๑

ที่มา : ส่วนศาสนสถานและควบคุมทะเบียนวัด กองพุทธศาสนสถาน

ข้อมูล ณ วันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๕๘

๒.๒.๙ สรุปข้อมูลจำนวนพระสังฆาธิการและเจ้าอาวาสทั่วประเทศ

ตารางที่ ๔.๑๓ สรุปข้อมูลจำนวนพระสังฆาธิการและเจ้าอาวาสทั่วประเทศ

ตำแหน่งเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์			
สำนักงาน	มหานิกาย	ธรรมยุต	รวม
เจ้าคณะใหญ่	๔	๑	๕
เจ้าคณะภาค	๑๘	๘	๒๖
เจ้าคณะจังหวัด	๗๗	๕๙	๑๓๖
เจ้าคณะอำเภอ	๘๘๘	๒๗๔	๑,๑๖๒
เจ้าคณะตำบล	๖,๑๙๒	๖๙๔	๖,๘๘๖
เจ้าอาวาส	๒๘,๓๘๒	๒,๗๖๖	๓๑,๑๔๘
รวม	๓๕,๕๖๑	๓,๘๐๒	๓๙,๓๖๓

ที่มา : ส่วนศาสนสถานและควบคุมทะเบียนวัด กองพุทธศาสนสถาน

ข้อมูล ณ วันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๕๘ ^{๗๕}

๒.๒.๑๐ สรุปผลการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่พระสังฆาธิการและเจ้าอาวาสวัด

ตารางที่ ๒.๑๔ สรุปผลการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่พระสังฆาธิการและเจ้าอาวาสวัด

สรุปผลการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับพระสังฆาธิการและเจ้าอาวาส
๑. การปกครองคณะสงฆ์ การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ได้ระบุให้สมเด็จพระสังฆราชในตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายกเป็นพระประมุขสงฆ์ไทยและสงฆ์อื่น ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัยและทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายมหาเถรสมาคม เจ้าคณะในส่วนกลาง ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางโดยกำหนดเขตปกครองได้แก่เขตปกครองบังคับบัญชาเจ้าคณะเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรในนิายนั้นๆ ในส่วนกลางจะแยกส่วนการปกครองเป็นคณะมหานิกาย เรียกว่า “หน” มี ๔ หน คือ หนกลาง หนเหนือ หนตะวันออกและหนใต้ ในส่วนของคณะธรรมยุต เรียกว่า คณะธรรมยุต จะรวมเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค และวัดธรรมยุติทั้งหมดเข้าเป็นเขตเดียวกัน

^{๗๕}ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ข้อมูลพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา ปี ๕๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๘), หน้า ๘-๑๒.

๒. ความหมายของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้

- ๑) ชั้น (ระดับ) หน มี ๑ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะใหญ่หน
- ๒) ชั้น (ระดับ) ภาค มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะภาค ๑ รองเจ้าคณะภาค ๑
- ๓) ชั้น (ระดับ) จังหวัด มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะจังหวัด ๑ รองเจ้าคณะจังหวัด ๑
- ๔) ชั้น (ระดับ) อำเภอ มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะอำเภอ ๑ รองเจ้าคณะอำเภอ ๑
- ๕) ชั้น (ระดับ) ตำบล มี ๒ ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะตำบล ๑ รองเจ้าคณะตำบล ๑
- ๖) ชั้น (ระดับ) วัด มี ๓ ตำแหน่ง คือ เจ้าอาวาส ๑ รองเจ้าอาวาส ๑ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

๓. การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ ต้องมีคุณสมบัติทั่วไปดังต่อไปนี้

- ๑) มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
- ๒) มีความรู้ความสามารถแก่ตำแหน่ง
- ๓) มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
- ๔) เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
- ๕) ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรค ในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
- ๖) ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน
- ๗) ไม่เคยถูกถอดถอน หรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน

๔. บทบาทพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ทุกรูปต้องพัฒนาตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยก่อนเป็นประการแรกประการที่สองจะต้องมีรูปแบบการปกครองในวัดวาอารามให้เรียบร้อยและประการสุดท้ายจะต้องจัดรูปแบบในการศึกษาเล่าเรียน แผนกพระปริยัติธรรมชั้น เช่น แผนกนักธรรม แผนกบาลี ขึ้นในวัดของตน นอกจากนี้จะต้องอบรมวิปัสสนากรรมฐานให้กับพระภิกษุสามเณร เรียกว่า พัฒนาจิตใจของพระภิกษุสามเณรให้มีความมั่นคง

๕. อำนาจของพระสังฆาธิการ

- ๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยกฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช
- ๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี
- ๓) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นภาค หรือมีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม
- ๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะภาคให้เป็นไปโดยชอบ
- ๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน		
๖. ความสำคัญของเจ้าอาวาส		
พระสังฆาธิการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดูแลพระภิกษุสามเณร ดูแลวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้พระภิกษุ สามเณร มีจริยาวัตรตรงตามประเพณีปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย พระสังฆาธิการโดยเฉพาะ เจ้าอาวาส จะต้องบำรุงรักษาจัดการวัดและสมบัติของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด		
๗. อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส		
มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้ (๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี (๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม (๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ (๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้ ๑. ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตรองเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด ๒. สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปจากวัด ๓. สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม		
๘. ข้อมูลวัดและเจ้าอาวาสทั่วประเทศ		
จำนวนวัด		
คณะสงฆ์มหานิกาย	๓๕,๘๘๓	วัด
คณะธรรมยุต	๓,๒๕๔	วัด
รวม	๓๙,๑๓๗	วัด
จำนวนพระสังฆาธิการ		
เจ้าคณะใหญ่	๕	รูป
เจ้าคณะภาค	๒๖	รูป
เจ้าคณะจังหวัด	๑๓๖	รูป
เจ้าคณะอำเภอ	๑,๑๖๒	รูป
เจ้าคณะตำบล	๖,๘๘๖	รูป
เจ้าอาวาส	๓๑,๑๔๘	รูป
รวม	๓๙,๓๖๓	รูป

๒.๓ แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔

การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา เพื่อให้องค์กรคณะสงฆ์สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ส่งเสริมการปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดตามแนวทางการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีหรือธรรมาภิบาล ช่วยยกระดับการบริหารจัดการทั้งด้านงบประมาณ ด้านระบบการพัฒนาศาสนบุคคลให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยในการสร้างนวัตกรรมการบริหารจัดการองค์กรให้ทันสมัย

แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔			
วิสัยทัศน์ (Vision) : พุทธศาสนมั่นคง ดำรงศีลธรรม นำสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน			
พันธกิจ (Mission) : ด้านปกครอง , ด้านศาสนศึกษา , ด้านศึกษาสงเคราะห์ , ด้านเผยแผ่ , ด้านสาธารณูปการ , ด้านสาธารณสงเคราะห์ , พัฒนาพุทธมณฑล			
ผลลัพธ์องค์กร (Impact)			
อัตราการเพิ่มขึ้นของผู้ศึกษาพระปริยัติธรรม, พระพุทธศาสนา (+๕% จากปีฐาน)	อันดับความสันติสุขระดับประเทศ (เลื่อนขึ้น ๕ ระดับ)	ศูนย์ข้อมูลด้านพระพุทธศาสนาของโลก (ข้อมูลร้อยละ ๑๐๐% ทุกด้าน)	มีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล (มีกระบวนการทำงาน ๑๐๐ %)
ยุทธศาสตร์ (Strategy)			
๑ สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา	๒ ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน	๓ พัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ	๔ มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา
กลยุทธ์ ๑ : ปุจฉาวิสัชนาในพระพุทธศาสนา ตัวชี้วัด : ร้อยละการเพิ่มขึ้นขององค์กร/ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ตัวชี้วัด : นวัตกรรมความสุขของประเทศไทยเพิ่มขึ้น ตัวชี้วัด : อันดับความสันติสุขของประเทศไทยเพิ่มขึ้น ตัวชี้วัด : ศูนย์ข้อมูลด้านพระพุทธศาสนาของโลก	แผนงานเสริมสร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนา โครงการ ๑ : ขยายโอกาสทางการศึกษาผู้สูงอายุ ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายศึกษาสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม โครงการ ๒ : ยกระดับหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายเผยแผ่ของมหาเถรสมาคม โครงการ ๓ : วิปัสสนากรรมฐานเพื่อพัฒนาชุมชน ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายเผยแผ่ของมหาเถรสมาคม	โครงการ ๔ : ขยายโอกาสทางการศึกษาผู้สูงอายุ ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายศึกษาสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม โครงการ ๕ : ยกระดับหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายเผยแผ่ของมหาเถรสมาคม โครงการ ๖ : วิปัสสนากรรมฐานเพื่อพัฒนาชุมชน ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายเผยแผ่ของมหาเถรสมาคม	มีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล (มีกระบวนการทำงาน ๑๐๐ %)
กลยุทธ์ ๒ : เพิ่มศักยภาพทางปัญญา ตัวชี้วัด : ร้อยละของผู้สอบผ่านนักธรรม, บาลี/ร้อยละของผู้สอบผ่านธรรมศึกษา, บาลีศึกษา	แผนงานเพิ่มศักยภาพทางปัญญา โครงการ ๔ : ยกระดับคุณภาพการศึกษาพระปริยัติธรรม ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายศาสนศึกษาของมหาเถรสมาคม	โครงการ ๕ : ส่งเสริมความร่วมมือภาคีเครือข่าย ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม	
กลยุทธ์ ๓ : ร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล ตัวชี้วัด : จำนวนเครือข่ายที่เพิ่มขึ้น (เครือข่ายที่ = กระบวนการทำงานที่ได้รับการพัฒนาหลักธรรมาภิบาลองค์กรทางศาสนา สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน)	แผนงานส่งเสริมความร่วมมือภาคีเครือข่าย (บวร) โครงการ ๕ : ส่งเสริมความร่วมมือภาคีเครือข่าย ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม	โครงการ ๖ : พัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายปกครองของมหาเถรสมาคม	
กลยุทธ์ ๔ : พัฒนาระบบธรรมาภิบาล ตัวชี้วัด : ร้อยละกระบวนการทำงานได้รับการพัฒนาตามหลักธรรมาภิบาล	แผนงานพัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล โครงการ ๖ : พัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายปกครองของมหาเถรสมาคม	โครงการ ๗ : พระพุทธศาสนา ๔.๐ Smart Card (ฐานข้อมูลศาสนบุคคล) ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายปกครองของมหาเถรสมาคม	
กลยุทธ์ ๕ : พัฒนาระบบสารสนเทศ ๔.๐ ตัวชี้วัด : ร้อยละความสำคัญของสารสนเทศพร้อมใช้งาน	แผนงานพัฒนาระบบการบริหารจัดการด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ โครงการ ๗ : พระพุทธศาสนา ๔.๐ Smart Card (ฐานข้อมูลศาสนบุคคล) ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายปกครองของมหาเถรสมาคม	โครงการ ๘ : ส่งเสริมนวัตกรรมเชิงพุทธ ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายศาสนศึกษาของมหาเถรสมาคม	
กลยุทธ์ ๖ : พัฒนากลยุทธ์การเชิงพุทธและนวัตกรรมให้ทันสมัย ตัวชี้วัด : จำนวนนวัตกรรมการทำงานที่ทันสมัย	แผนงานส่งเสริม นวัตกรรมเชิงพุทธ โครงการ ๘ : ส่งเสริมนวัตกรรมเชิงพุทธ ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายศาสนศึกษาของมหาเถรสมาคม	โครงการ ๙ : พัฒนาขีดความสามารถศาสนบุคคล ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายปกครองของมหาเถรสมาคม	
กลยุทธ์ ๗ : เพิ่มขีดความสามารถศาสนบุคคล ตัวชี้วัด : ร้อยละของศาสนบุคคลที่มีขีดความสามารถเพิ่มขึ้น	แผนงานเพิ่มศักยภาพศาสนบุคคล โครงการ ๙ : พัฒนาขีดความสามารถศาสนบุคคล ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายปกครองของมหาเถรสมาคม	โครงการ ๑๐ : พัฒนาศูนย์รวมองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายศึกษาสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม	
กลยุทธ์ ๘ : เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ตัวชี้วัด : ศูนย์รวมองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาพร้อมใช้	แผนงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก โครงการ ๑๐ : พัฒนาศูนย์รวมองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายศึกษาสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม	โครงการ ๑๑ : บริหารจัดการศาสนสมบัติ (ระบบการเงิน-บัญชี) ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายสาธารณูปการของมหาเถรสมาคม โครงการ ๑๒ : วัดสร้างสุขด้วยกิจกรรม ๕ ส ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายสาธารณูปการของมหาเถรสมาคม	
กลยุทธ์ ๙ : บริหารศาสนสมบัติอย่างมีประสิทธิภาพ ตัวชี้วัด : ร้อยละของวัดที่พัฒนาเป็น "ธรรมอุทยาน" ตัวชี้วัด : ร้อยละความสำเร็จของการจัดทำฐานข้อมูลศาสนสมบัติ (ระบบการเงิน-บัญชี)	แผนงานบริหารจัดการศาสนสมบัติ โครงการ ๑๑ : บริหารจัดการศาสนสมบัติ (ระบบการเงิน-บัญชี) ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายสาธารณูปการของมหาเถรสมาคม โครงการ ๑๒ : วัดสร้างสุขด้วยกิจกรรม ๕ ส ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายสาธารณูปการของมหาเถรสมาคม	โครงการ ๑๓ : สาธารณสงเคราะห์เพื่อสังคม ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม	
กลยุทธ์ ๑๐ : จัดทำแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนา ตัวชี้วัด : ร้อยละอัตราการคงอยู่ของกองทุนเพื่อกิจการพระพุทธศาสนา	แผนงานพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม โครงการ ๑๓ : สาธารณสงเคราะห์เพื่อสังคม ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม	โครงการ ๑๔ : พัฒนาพุทธมณฑลสู่ศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก (อ้างอิงข้อมูลแผนพัฒนาพุทธมณฑล) ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการพัฒนาพุทธมณฑล	

ภาพที่ ๒.๒ แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔

แผนยุทธศาสตร์ หมายถึง ทิศทางหรือแนวทางปฏิบัติตามพันธกิจและภารกิจ (Mission) ให้สัมฤทธิ์ผลตามวิสัยทัศน์ (Vision) และเป้าประสงค์ขององค์การ (Corporate Goal) แผนยุทธศาสตร์ที่ดีนั้น จะต้องถูกกำหนดขึ้นตามวิสัยทัศน์ขององค์การ อันเป็นผลผลิตทางความคิดร่วมกันของสมาชิกในองค์การที่ได้ทำงานร่วมกันหรือจะทำงานร่วมกัน โดยวิสัยทัศน์นี้เป็นความเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นจุดหมายปลายทางที่องค์การประสงค์จะไปให้ถึง และวิสัยทัศน์นี้มีการแปลงออกมาเป็นวัตถุประสงค์ (Objective) ที่เป็นรูปธรรม และสามารถวัดได้? ทั้งนี้้องค์การสามารถใช้แผนยุทธศาสตร์เป็นกรอบในการประเมินผลงานประจำปีงบประมาณ ยิ่งไปกว่านั้น้องค์การยังสามารถใช้แผนยุทธศาสตร์เป็นกรอบในการจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) เพื่อการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีได้อีกด้วย จะเห็นได้ว่า แผนยุทธศาสตร์ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาองค์กร เพราะกว่าจะมีแผนยุทธศาสตร์นั้นจะต้องมีความเข้าใจในองค์กรของตนเองอย่างดี จึงจะสามารถกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยม คำถามที่จะต้องตอบตัวเองให้ได้ คือ เราเป็นใคร? เรากำลังทำอะไร? เราทำเพื่อใคร? หากเราเข้าใจตัวเองและองค์กรอย่างถ่องแท้แล้วเราจะสามารถกำหนดแผนยุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลได้^{๗๖}

๑) วิสัยทัศน์ (Vision)

พุทธศาสน์มั่นคง ดำรงศีลธรรม นำสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน

ในการกำหนดวิสัยทัศน์นั้น ได้อาศัยแผนยุทธศาสตร์ชาติที่ว่า ?มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน? เป็นต้นแบบในการกำหนดทิศทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พุทธศาสน์มั่นคง (มั่นคง) เป็นการแสดงถึงความมั่นคงของพระพุทธศาสนา อันเป็น ๑ ใน ๓ สถาบันหลักของชาติ พุทธบริษัทมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีและมีอัตราที่เพิ่มขึ้นของผู้ศึกษาพระปริยัติธรรม มีศูนย์ข้อมูลด้านพระพุทธศาสนาของโลก

ดำรงศีลธรรม (มั่งคั่ง) แสดงถึงพุทธบริษัทนำหลักธรรมไปใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม อาศัยการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลในการอยู่ร่วมกัน

นำสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน (ยั่งยืน) เป็นผลที่เกิดจากการศึกษาในหลักปริยัติ แล้วนำไปปฏิบัติ จนเป็นปฏิเวธ คือผลลัพธ์ที่จะนำสังคมให้มีสันติสุขอย่างยั่งยืน โดยมีเทียบจากอันดับความสันติสุขระดับประเทศ

๒) พันธกิจ (Mission)

การจะทำให้วิสัยทัศน์บรรลุผลได้ ต้องดำเนินการตามพันธกิจ หรือภาระงานของคณะสงฆ์ ๖ ด้าน คือ

- ๑) ด้านการปกครอง
- ๒) ด้านศาสนศึกษา
- ๓) ด้านศึกษาสงเคราะห์
- ๔) ด้านเผยแผ่

^{๗๖} แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.buddhism4.com/web/index.php/9-1/4-2017-10-21-19-13-40> [๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๓]

๕) ด้านสาธารณูปการ

๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์

นอกจากนี้ คณะกรรมการฯ ได้เพิ่มภาระงานพิเศษอีก ๑ ด้าน คือ ด้านการพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก เพราะชาวพุทธทั่วโลกมีมติให้พุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก เมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๘

๓) ค่านิยม (Core Value)

อุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา สู่การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

การจะขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ให้สำเร็จตามแผนที่วางไว้ ต้องอาศัยค่านิยมที่จะเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ให้เดินหน้าไปได้ เหมือนน้ำมันเครื่องที่เป็นตัวหล่อลื่นเครื่องยนต์ให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พระพุทธศาสนา เป็นสถาบันหลักของสังคมไทย เป็นองค์กรที่มีขนาดใหญ่ มีผู้เคารพนับถือทั่วประเทศและทั่วโลก เพราะฉะนั้น การสนองงานพระพุทธศาสนานั้น ผู้ปฏิบัติต้องเป็นผู้มีจิตสาธารณะ (Service Mind) มีความเชื่อมั่นในองค์กรว่าสามารถนำพาชีวิตให้มีสันติสุขได้อย่างแท้จริง (ศรัทธา) มีจิตใจที่เสียสละ (จาคะ) มีความพยายามบากบั่น (วิริยะ) มีความอดทน (ขันติ) และมองเห็นเป้าหมายในการทำงานอย่างชัดเจน (ปัญญา) จึงจะสามารถขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาให้สำเร็จได้

๔) มูลเหตุของการจัดทำแผนยุทธศาสตร์

หากจะมีคำถามว่า เพราะเหตุใด จึงต้องจัดทำแผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปฯ ในเมื่อคณะสงฆ์ก็สนองงานพระพุทธศาสนาตามพันธกิจเป็นประจำ

คำตอบก็ปรากฏอยู่ในคำถามอยู่แล้วว่า ถ้าการสนองงานตามพันธกิจซึ่งเป็นงานประจำสามารถแก้ปัญหาได้อย่างทันท่วงที ไม่มีวิกฤตศรัทธาปรากฏให้หนักใจ ก็ไม่จำเป็นต้องทำอะไรอีก

แต่การณ์ไม่ได้เป็นเช่นนั้น การสนองงานพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน เป็นการทำงานแบบปัดเจก อาศัยความรู้ ความสามารถเฉพาะบุคคลในการบริหารงาน ขาดความเป็นเอกภาพ จึงทำให้การพัฒนาองค์กรทางพระพุทธศาสนาล่าช้า เพราะมองไม่เห็นเป้าหมายร่วมกัน สิ่งที่เราเรียกว่า สามัคคีธรรมนำสุข จึงขาดหายไปด้วย

ด้วยเหตุนี้ คณะกรรมการขับเคลื่อนฯ จึงได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาขึ้น เพราะเล็งเห็นความสำคัญ ดังนี้

ความสำคัญของแผนยุทธศาสตร์

๑. ช่วยให้องค์กรสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงไป

๒. ช่วยให้ผู้บุคลากรตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนที่มีส่วนเอื้ออำนวยความสำเร็จและความล้มเหลวล้มเหลวต่อเป้าประสงค์ขององค์กร

๓. ช่วยส่งเสริมการปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดตามแนวทางการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีหรือธรรมาภิบาล (Good Governance)

๔. ช่วยยกระดับระบบการจัดทำงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน (Performance-based Budgeting)

๕. ช่วยในการสร้างนวัตกรรมการบริหารจัดการองค์กรให้ทันสมัยยิ่งขึ้น

๕) แนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามพันธกิจคณะสงฆ์

๑. ด้านการปกครอง มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ด้วยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนา ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรผ่านสื่อ การเจริญพระพุทธมนต์เฉลิมพระเกียรติ การบรรพชาอุปสมบทถวายเป็นพระราชกุศล การปฏิบัติธรรม เป็นต้น

๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผล การพัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล การพัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย การพัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย

๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล เช่น พระสังฆาธิการ พระอุปัชฌาย์ พระจริยานิเทศก์ พระวินยาธิการ ตลอดจนไวยาวัจกร และเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง

๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการบริหารจัดการศาสนสมบัติอย่างมีประสิทธิภาพ จัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนา

๒. ด้านศาสนศึกษา มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนา ผ่านการศึกษาพระปริยัติธรรม ธรรมศึกษา บาลีศึกษา เพิ่มศักยภาพทางปัญญาแก่ศาสนทายาท

๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายตามหลัก บ ว ร พัฒนาระบบธรรมาภิบาล ระบบสารสนเทศ พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย

๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล เช่น ผู้บริหารศาสนศึกษา ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี พระปริยัตินิเทศก์ เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง

๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนาจากภาครัฐและเอกชน

๓. ด้านศึกษาสงเคราะห์ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนา ด้วยการสนับสนุนทุนการศึกษา และทรัพยากรทางการศึกษา เพิ่มศักยภาพทางปัญญา โดยการขยายโอกาสทางการศึกษาพระพุทธศาสนาแก่ทุกชั้น

๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการ โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายด้านการศึกษา ตามหลัก บ ว ร พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน ระบบสารสนเทศที่ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เช่น พัฒนาและส่งเสริมหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาเชิงพุทธ หลักสูตรพุทธศาสนาวินาที หลักสูตรพระอภิธรรมสำหรับคฤหัสถ์ เป็นต้น

๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถศาสนบุคคล เช่น

ผู้บริหารสถานศึกษา ครูสอนโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ครูสอนโรงเรียนการกุศล เป็นต้น เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง

๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุน เช่น โครงการจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาสงเคราะห์ เป็นต้น

๔. ด้านการเผยแผ่ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง ด้วยการเผยแผ่เชิงรุก เช่น จัดทำแผนแม่บทการเผยแผ่เชิงรุก การเพิ่มช่องทางการสื่อสารเชิงรุกสำหรับกิจการพระพุทธศาสนา พัฒนารูปแบบรายการเชิงพุทธผ่านสถานีวิทยุ โทรทัศน์ทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมกิจกรรมหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นต้น เพิ่มศักยภาพทางปัญญาของศาสนบุคคล เช่น พัฒนาพระนักเผยแผ่ ส่งเสริมชมรมทางพระพุทธศาสนาในองค์กรภาครัฐและเอกชน เป็นต้น

๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล คือ พระนักเผยแผ่ พระนักเทศน์ พระสอนศีลธรรม พระธรรมทูต พระวิปัสสนาจารย์

๓) พัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง สำหรับสถานที่ปฏิบัติธรรม พระวิปัสสนาจารย์ พระนักเผยแผ่

๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนาจากภาครัฐและเอกชน เช่น โครงการจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่

๕. ด้านสาธารณูปการ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาในโครงการวัดเสริมสร้างความสุข

๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยอาศัยความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย

๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถศาสนบุคคล เช่น เพิ่มศักยภาพของพระนวกกรรมเชิงพุทธ เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมให้เข้มแข็ง

๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน

๖. ด้านสาธารณสงเคราะห์ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาให้เข้มแข็ง ผ่านกิจกรรมการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ ผู้ได้รับความเดือดร้อน ไร้ที่พึ่ง

๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยการพัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เช่น หลักสูตรพระนักพัฒนา หลักสูตรสัมมาชีพ หลักสูตรสาธารณสุขสงเคราะห์เชิงพุทธ เป็นต้น

๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง

๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน และการจัดกิจกรรมระดมทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ

ด้านพัฒนาพุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ด้วยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง ให้มีความรักและหวงแหนในพุทธมณฑล เพิ่มศักยภาพทางปัญญาแก่ศาสนบุคคล ด้วยการพัฒนาจิตเจริญปัญญา

๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน โดยอาศัยความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายในการทำงานเพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย

๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา โดยการจัดทำแหล่งความรู้และสารสนเทศของพุทธมณฑล ศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก

๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ

จะเห็นได้ว่า แนวทางการดำเนินการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ตามแผนยุทธศาสตร์นี้จะใช้ ๔ ยุทธศาสตร์ เท่านั้นในการดำเนินการ คือ

๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา

๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน

๓) พัฒนางค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ

๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา

แต่รายละเอียดปลีกย่อยของแต่ละยุทธศาสตร์ หรือที่เรียกว่า ?กลยุทธ์? นั้น ขึ้นอยู่กับภาระงานของแต่ละฝ่ายว่าเกี่ยวข้องกับเรื่องใด โดยยุทธศาสตร์ทั้ง ๔ นั้นจะทำให้ได้ผลลัพธ์องค์กร ๔ อย่าง คือ

- อัตราการเพิ่มขึ้นของผู้ศึกษาพระปริยัติธรรม พระพุทธศาสนา
- อันดับความสันติสุขระดับประเทศ
- ศูนย์ข้อมูลด้านพระพุทธศาสนาของโลก
- มีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

๖) Road Map แผนยุทธศาสตร์

การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาจะสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี จำเป็นต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน มีการดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ที่ได้วางเอาไว้ โดยแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าว มีทั้งแผนระยะสั้น ๕ ปี และแผนระยะ ๒๐ ปี

แผนปฏิบัติการระยะสั้น ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔)

พ.ศ. ๒๕๖๐ เป็นการสร้างมาตรฐานกระบวนการทำงาน มาตรการ แผน นโยบาย

พ.ศ. ๒๕๖๑ เป็นการปรับปรุงกระบวนการทำงานเข้าสู่มาตรฐานและยกระดับคุณภาพศาสนบุคคลตามเป้าหมาย

พ.ศ. ๒๕๖๒ มีการทำงานภายใต้ระบบมาตรฐานและศาสนบุคคลได้รับการพัฒนาตามแผนที่กำหนด

พ.ศ. ๒๕๖๓ การบริหารกิจการพระพุทธศาสนามีรูปแบบชัดเจน โปร่งใส ตรวจสอบได้

พ.ศ. ๒๕๖๔ พระพุทธศาสนามีความสถาพร ด้วย

- ระบบบริหารจัดการที่ทันสมัย
- ศาสนบุคคลมีความรู้ความสามารถ
- ประชาชนมีศรัทธา
- มีผู้เข้ามาศึกษาพระธรรมและนำคำสอนไปปฏิบัติ
- พุทธศาสนามั่นคง ยั่งยืน

แผนยุทธศาสตร์ ระยะ ๒๐ ปี แบ่งการดำเนินการเป็น ๔ ระยะ คือ

ระยะที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) เป็นปีแห่งการเริ่มการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา โดยเริ่มจากการปรับปรุงกระบวนการการทำงานให้โปร่งใส ตามหลักธรรมาภิบาล ได้รับการยอมรับจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม

ระยะที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๕-๒๕๖๙) เป็นการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรพระพุทธศาสนา ด้วยการบูรณาการกระบวนการทำงานทุกด้านของคณะสงฆ์

ระยะที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๗๐-๒๕๗๔) เป็นการเสริมความมั่นคงขององค์กรพระพุทธศาสนา ด้วยการเรียนรู้และพัฒนาให้มีความก้าวหน้า

ระยะที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๗๕-๒๕๗๙) มีเป้าหมาย คือ พระพุทธศาสนามีความมั่นคงอย่างยั่งยืน โดยมีประชาชนที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีคุณธรรมนำชีวิต เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จ

สภาพสังคมประเทศไทยในปัจจุบัน มีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย อันเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เป็นต้น ทำให้ประชาชนมีการดำรงชีวิตที่ค่อนข้างฝืดเคือง ไม่สะดวกเท่าที่ควรจะเป็น จึงจำเป็นต้องอย่างยั้งที่จะต้องมีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้นให้ดีขึ้น

พระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกัน แม้ว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะไม่มี ความคลาดเคลื่อน ทนทานต่อการพิสูจน์ แต่การนำพระพุทธศาสนาใช้ในชีวิตประจำวันอาจจะมีรูปแบบที่ไม่เหมาะสม ไม่สมควร ได้รับการตำหนิจากคนทั่วไปถึงความไม่ทันต่อเหตุการณ์

สาเหตุหลักของปัญหาดังกล่าว มาจากองค์กรศาสนา โดยเฉพาะพระภิกษุสามเณร ซึ่งได้รับการยกย่องนับถือว่าเป็น ผู้นำทางจิตวิญญาณ บางรูป ได้ประพฤติไม่เหมาะสม ไม่เป็นบ่อเกิดแห่งศรัทธา มีการดัดแปลงหลักธรรมคำสอนผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริง เพื่อเอื้อประโยชน์แก่ตัวเอง

ด้วยเหตุนี้ สถาปนิกรูปแห่งชาติ จึงได้เสนอให้มีการปฏิรูปองค์กรพระพุทธศาสนา ใน ๔ ประเด็นหลัก คือ

๑) เรื่องทรัพย์สินของวัดและพระสงฆ์ เนื่องจากเห็นว่า มีพระสงฆ์บางรูปแสดงอาการอวดรวย ใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อ ทำให้เห็นว่าเป็นผู้สะสม มากกว่า เสียสละ และทรัพย์สินของวัดไม่มีการแสดงบัญชีทรัพย์สินให้พุทธศาสนิกชนได้รับรู้ถึงที่มาที่ไปของเงินบริจาค ไม่มีการตรวจสอบความโปร่งใส

๒) เรื่องปัญหาของพระสงฆ์ที่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยนำมาซึ่งความเสื่อมศรัทธา เนื่องจากเห็นว่า มีพระสงฆ์บางรูปที่ประพฤติผิดนอกนิกายทาง ประพฤติไม่เหมาะสม ทั้งนี้ เพราะไม่มีความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน สั่งสอนประชาชนตามความเข้าใจของตัวเองที่คิดว่าถูกต้อง หรือสอนตามแบบอย่างโบราณจารย์ที่เคยสั่งสอนกันมาจากอดีต

๓) เรื่องการทำพระธรรมวินัยให้วิปริตและการประพฤติวิปริตจากพระธรรมวินัย เนื่องจากมีพระภิกษุบางรูปที่มีความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาพอสมควร แต่ดัดแปลงหลักธรรมคำสอนนั้นให้อื้อประโยชน์แก่ตัวเอง สร้างความเข้าใจผิดแก่พุทธศาสนิกชนผู้เคารพนับถือและปฏิบัติตาม จนเข้าใจว่านั่นคือพระพุทธศาสนาที่แท้จริง

๔) เรื่องฝ่ายอาณาจักรที่จะต้องเข้าไปสนับสนุน ปกป้องคุ้มครองกิจการพระพุทธศาสนา เพราะเห็นว่า องค์กรทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ไม่สามารถที่จะบริหารจัดการกิจการพระพุทธศาสนาให้เรียบร้อยดังงามได้ องค์กรทางพระพุทธศาสนาขาดความทันสมัย แก้ไขปัญหาได้ไม่ทัน่วงที

อาศัยเหตุดังกล่าว สถาปนิกรูปแห่งชาติ จึงนำเสนอให้คณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ

คณะรัฐมนตรี พิจารณาแล้ว มีมติให้ฝ่ายศาสนจักร คือ มหาเถรสมาคม ดำเนินการหาแนวทางในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา แล้วนำเสนอคณะรัฐมนตรีต่อไป

มหาเถรสมาคม ในฐานะองค์กรปกครองสูงสุดทางพระพุทธศาสนา มีมติมอบหมายให้กรรมการมหาเถรสมาคม ๓ รูป คือ พระพรหมมุนี พระพรหมโมลี และ พระพรหมบัณฑิต เป็นผู้แทนของมหาเถรสมาคมในการจัดทำแนวทางการปฏิรูปฯ เสนอคณะรัฐมนตรี โดยมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

๑) กำหนดกรอบการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ๖ ด้าน ตามพันธกิจ คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยเพิ่ม การพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก เข้าด้วยเป็นกรอบการดำเนินการที่เรียกว่า ๖+๑

๒) กำหนดกรอบการดำเนินงาน

๓) ระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน

๔) ดำเนินงานตามกรอบภารกิจของคณะสงฆ์

๕) ขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ

คณะรัฐมนตรี ในคราวประชุมเมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ ที่ประชุมมีมติรับทราบผลการพิจารณาหรือผลการดำเนินการตามที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในฐานะที่เป็นสำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม เสนอ

มหาเถรสมาคม โดยกรรมการที่เป็นผู้แทน ๓ รูป คือ พระพรหมมุนี พระพรหมโมลี และ พระพรหมบัณฑิต พร้อมคณะกรรมการ ได้กำหนดระยะเวลาดำเนินการเป็น ๓ ระยะ คือ

ระยะที่ ๑ การรับรู้บริบทสังคม โดยการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน

ระยะที่ ๒ การนำไปปฏิบัติ โดยนำความคิดเห็นจากที่ได้รับฟังมากำหนดตามภาระงาน ของคณะสงฆ์ ๖ ด้าน แล้วดำเนินการยกร่างแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา

ระยะที่ ๓ การรับรู้ผล โดยนำร่างแผนยุทธศาสตร์เสนอขออนุมัติต่อมหาเถรสมาคม แล้ว ดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์นั้น พร้อมทั้งติดตามรายงานผลให้มหาเถรสมาคมทราบโดยละเอียด

การดำเนินการในระยะที่ ๑

คณะกรรมการดำเนินการ ได้จัดให้มีการจัดประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นจากพระสงฆ์ และผู้แทนพุทธศาสนิกชนจากทั่วประเทศ โดยจัดระดมความคิดเห็นฯ ๓ ครั้ง คือ

ครั้งที่ ๑ จัดระดมความคิดเห็นจากคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์หนตะวันออก ที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

ครั้งที่ ๒ จัดระดมความคิดเห็นจากคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์หนเหนือ? ที่วัด พระธาตุดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ครั้งที่ ๓ จัดระดมความคิดเห็นจากคณะสงฆ์ในเขตปกครองหนกลางและหนใต้ ที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการจัดระดมความคิดเห็นทั้ง ๓ ครั้ง ที่ประชุมมีความเห็นตรงกันในแนวทางการปฏิรูป กิจการพระพุทธศาสนาให้ดีขึ้นในประเด็นหลัก ๓ ประเด็น คือ

- ๑) การสร้างศรัทธา และการสร้างเอกลักษณ์ของคณะสงฆ์
- ๒) การพัฒนาศักยภาพขององค์กรและบุคลากรทางศาสนา
- ๓) การส่งเสริมและให้ความสำคัญในกิจการพระพุทธศาสนาของรัฐบาล

การดำเนินการในระยะที่ ๒

เมื่อได้ข้อมูลเบื้องต้นจากการระดมความคิดเห็นทั่วทั้งประเทศแล้ว กรรมการมหาเถร สมาคมที่ได้รับมอบหมายจึงนำข้อมูลดังกล่าวเสนอต่อที่ประชุมมหาเถรสมาคม

ที่ประชุมมหาเถรสมาคม ได้มีคำสั่งมหาเถรสมาคม ที่ ๒/๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้ง คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม เพื่อให้การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาสามารถ ขับเคลื่อนต่อไปได้ โดยคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ประกอบด้วย

- ๑) ฝ่ายปกครอง มี สมเด็จพระพุฒาจารย์ เป็นประธานกรรมการ
- ๒) ฝ่ายศาสนศึกษา มี พระพรหมโมลี เป็นประธานกรรมการ
- ๓) ฝ่ายศึกษาสงเคราะห์ มี พระพรหมบัณฑิต เป็นประธานกรรมการ
- ๔) ฝ่ายเผยแผ่ มี สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ เป็นประธานกรรมการ
- ๕) ฝ่ายสาธารณูปการ มี พระพรหมมุนี เป็นประธานกรรมการ
- ๖) ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ มี พระพรหมวชิรญาณ เป็นประธานกรรมการและ คณะกรรมการพัฒนาพุทธมณฑล มี สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ เป็นประธานกรรมการ

การดำเนินการระยะที่ ๓

คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ที่มหาเถรสมาคมแต่งตั้ง ได้ประชุมร่วมกันเพื่อจัดทำแผน

พุทธศาสตร์ ๒๐ ปี การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา โดยอาศัยข้อมูลจากการระดมความคิดเห็นจาก พระสงฆ์และองค์กรทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการจัดทำแผน เพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้จริง เพราะเป็นข้อมูลจากผู้ปฏิบัติการในพื้นที่

พระพุทธศาสนานั้น เราถือกันว่าเป็นศาสนาประจำชาติ การถืออย่างนั้น เป็นประเพณีที่ สืบต่อมาโดยถูกต้องตามสมควรแก่เหตุ คือ การที่พระพุทธศาสนากับชนชาติไทยได้มีความสัมพันธ์ แนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งในทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

ในทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชนชาติไทยกับความเป็นมาของพระพุทธศาสนา เกี่ยวเนื่องกัน โดยเฉพาะนับตั้งแต่สมัยที่ชนชาติไทยมีประวัติศาสตร์อันชัดเจน ชาวไทยก็ได้นับถือ พระพุทธศาสนาต่อเนื่องตลอดมา จนกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ของประเทศไทย เป็นประวัติศาสตร์ ของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา

ในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อ และ หลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ตลอดเวลายาวนานจนทำให้เกิดการปรับตัวเข้าหากัน และสนองความ ต้องการของกันและกัน ตลอดจนผสมคลุกเคล้ากับความเชื่อถือและข้อปฏิบัติสายอื่น ๆ ที่มีมาในหมู่ ชนชาวไทย ทำให้เกิดมีระบบความเชื่อและความประพฤติปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่เป็นแบบของ คนไทยโดยเฉพาะ อันมีรูปลักษณะและเนื้อหาของตนเอง ที่เน้นเด่นบางมุมบางด้านเป็นพิเศษ แยก ออกได้จากพระพุทธศาสนาอย่างทั่วๆ ไป ซึ่งเรียกได้ว่า เป็นพระพุทธศาสนาแบบไทย หรือ พระพุทธศาสนาของชาวไทย

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือ จึงอาจเกี่ยวข้องกับคน ไทย ๒ ด้าน คือ

๑. ด้านที่เป็น พระธรรมวินัย โดยเฉพาะส่วนที่เรียกว่า พุทธธรรม
๒. ด้านที่เป็น วัฒนธรรม

พระพุทธศาสนาด้านที่เป็นพระธรรมวินัย หมายถึง หลักการเดิม เนื้อแท้ของ พระพุทธศาสนา หรือตัวแท้จริงของพระพุทธศาสนานั้น ตามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน หรือทรงแสดง และทรงบัญญัติไว้ ซึ่งปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และรักษาสืบทอดต่อกันมาด้วยการจารึก จดจำ และสื่อสารอ้างอิงพระคัมภีร์เหล่านั้น

พระพุทธศาสนาด้านที่เป็นวัฒนธรรม หมายถึง พระพุทธศาสนาอย่างที่คนไทยรู้ เข้าใจ และประพฤติปฏิบัติสะสมสืบต่อกันมา จนซึมแทรกเข้าไปในชีวิตจิตใจ กลายเป็นส่วนหนึ่งแห่งลักษณะ นิสัยและความเป็นอยู่ ซึ่งปรากฏออกมาทางชีวิตของหมู่ชนและอาศัยหมู่ชนที่ดำเนินตามวิถีชีวิตนั้น เป็นเครื่องรักษาสืบทอดตัวของมันเอง

พระพุทธศาสนาฝ่ายธรรมวินัย ต้องอาศัยการศึกษาเล่าเรียน และตั้งใจปฏิบัติ จึงจะ ปรากฏตัวและแสดงผลได้ แต่พระพุทธศาสนาฝ่ายวัฒนธรรม ปรากฏตัวและแสดงผลอย่างเป็นไปเอง ในชีวิตที่ดำเนินอยู่โดยไม่ต้องรู้ตัว

พระพุทธศาสนาฝ่ายธรรมวินัย และพระพุทธศาสนาฝ่ายวัฒนธรรมนั้น ต่างก็สัมพันธ์อิงอาศัยซึ่ง กันและกัน กล่าวคือ การที่พระพุทธศาสนาจะกลายเป็นพระพุทธศาสนาของไทย เป็นส่วนหนึ่งของวิถี ชีวิตไทย หรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับความเป็นไทยได้ ก็เพราะได้สะสมสืบทอดซึมแทรกเข้าไปใน ชีวิตจิตใจของคนไทยทั่วไปจนกลายเป็นวัฒนธรรมของไทย

แต่ในเวลาเดียวกัน พระพุทธศาสนาฝ่ายธรรมวินัย ก็เป็นหลักการหรือเป็นกลางหรือเป็นมาตรฐานสำหรับทบทวนตรวจสอบว่า พระพุทธศาสนาฝ่ายวัฒนธรรมเข้าใกล้หรือถอยห่างออกไปจากหลักการที่แท้จริงของพระพุทธศาสนา และเป็นแหล่งซึ่งอำนวยเนื้อหาสาระสำหรับปรับหรือช่วยดึงพระพุทธศาสนาฝ่ายวัฒนธรรมให้เข้าสู่หรือให้ใกล้เข้ามาสู่หลักการที่แท้จริงของพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้สรุปอิทธิพลของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทย ดังนี้

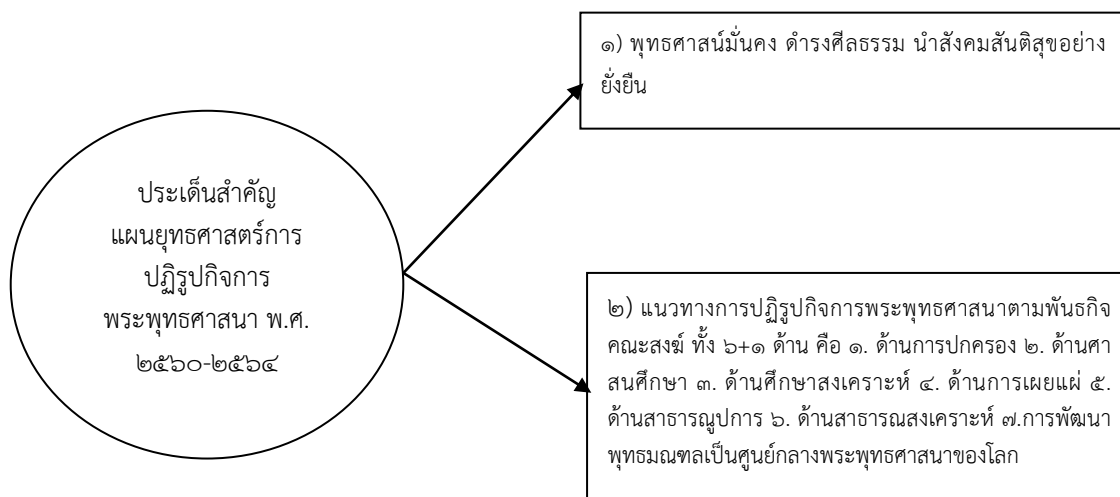
- เป็นศาสนาของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทย
- เป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย
- เป็นศูนย์รวมจิตใจให้ชนชาวไทยตั้งอยู่ในความสามัคคี
- เป็นหลักเกณฑ์แห่งเสรีภาพในการนับถือศาสนา
- เป็นสถาบันที่ดำรงยืนยงมาคู่ชาติไทย
- เป็นหลักคำสอนสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทยที่รักความเป็นอิสระเสรี
- เป็นแหล่งสำคัญที่หล่อหลอมเอกลักษณ์ของชาติไทย
- เป็นมรดกและเป็นคลังสมบัติอันล้ำค่าของชนชาติไทย
- เป็นหลักแนวทางในการพัฒนาชาติไทย
- เป็นแหล่งของดีมีค่าที่ชนชาติไทยมอบให้แก่อารยธรรมของโลก

จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของประชาชนชาวไทยเป็นอย่างดี ไม่เฉพาะพระภิกษุสามเณร และพุทธศาสนิกชนเท่านั้น แต่พระพุทธศาสนาในส่วนที่เป็นวัฒนธรรมยังส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมืองโดยรวมอีกด้วย แล้วเพราะเหตุใด จึงต้องมีการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา

จากผลการศึกษาวิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้สรุปแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔ มีประเด็นสำคัญ ดังนี้

- ๑) พุทธศาสนม้นคง ดำรงศีลธรรม นำสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน
- ๒) แนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามพันธกิจคณะสงฆ์ ทั้ง ๖+๑ ด้าน คือ ๑. ด้านการปกครอง ๒. ด้านศาสนศึกษา ๓. ด้านศึกษาสงเคราะห์ ๔. ด้านการเผยแผ่ ๕. ด้านสาธารณูปการ ๖. ด้านสาธารณสงเคราะห์ ๗.การพัฒนาพุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก

จากประเด็นสำคัญของแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔ ตามภาพที่ ๒.๓ ดังนี้

ภาพที่ ๒.๓ ประเด็นสำคัญของแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา
พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔

๒.๔ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ หมวด ๕) ได้
กล่าวถึง วัด ไว้ดังนี้^{๗๗}

มาตรา ๓๑ วัดมีสองอย่าง

- (๑) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา
- (๒) สำนักสงฆ์ให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล
- (๓) เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป

มาตรา ๓๒ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกวัด และการขอรับ
พระราชทานวิสุงคามสีมา ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวงในกรณียุบเลิกวัด ทรัพย์สิน
ของวัดที่ถูกยุบเลิกให้ตกเป็นของศาสนสมบัติกลาง

มาตรา ๓๒ ทวิ วัดใดเป็นวัดร้างที่ไม่มีพระภิกษุอยู่อาศัยในระหว่างที่ยังไม่มีการยุบเลิกวัด
ให้กรมศาสนามีหน้าที่ปกครองดูแลรักษาวัดนั้น รวมทั้งที่วัด ที่ธรณีสงฆ์และทรัพย์สินของวัดนั้นด้วย
การยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดใน
กฎกระทรวง

มาตรา ๓๓ ที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัด มีดังนี้

- (๑) ที่วัด คือ ที่ซึ่งตั้งวัดตลอดจนเขตของวัดนั้น
- (๒) ที่ธรณีสงฆ์ คือ ที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด
- (๓) ที่กลปนา คือ ที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา

^{๗๗} พระวิสุทธิกัทรธาดา, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และ กฎมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๓-๘๔.

มาตรา ๓๔ การโอนกรรมสิทธิ์วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง ให้กระทำก็แต่โดยพระราชบัญญัติ เว้นแต่เป็นกรณีตามวรรคสอง

การโอนกรรมสิทธิ์วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง ให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับคำผัดกรรมจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานนั้นแล้ว ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกาห้ามมิให้บุคคลโดยอายุ ความขึ้นต่อสำนักวัดหรือกรมศาสนา แล้วแต่กรณีในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นวัด หรือที่ธรณีสงฆ์และที่ศาสนสมบัติกลาง

มาตรา ๓๕ ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ และที่ศาสนสมบัติกลาง เป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี

มาตรา ๓๖ วัดหนึ่งให้มีเจ้าอาวาสรูปหนึ่งและถ้าเป็นการสมควรจะให้มียกเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสด้วยก็ได้

๒.๔.๑ หน้าที่และอำนาจของเจ้าอาวาส

พระครูสิริอาภากร (อ่ำภา) ได้กล่าวถึง พระสังฆาธิการผู้เป็นเจ้าอาวาส หรือ ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส มีบทบาท หรือ หน้าที่ต้องรับผิดชอบงานด้านการปกครองตนเอง และการปกครองวัด ๔ หน้าที่ดังนี้

- ๑) มีหน้าที่รับผิดชอบเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา
- ๒) มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบเป็นผู้แทนวัด
- ๓) มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบเป็นพระสังฆาธิการ
- ๔) มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย

พระเจ้าอาวาสนอกจากจะมี หน้าที่ในข้างต้นแล้วยังมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดให้เป็นไปตามความมุ่งหมายและตรงตามวัตถุประสงค์แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และ กฎมหาเถรสมาคม โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยด้วย^{๗๘}

พระวิสุทธิภักทธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรส) ได้กล่าวถึงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ดังนี้

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

- ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และ ศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรชิต และ คฤหัสถ์ที่มีอยู่ หรือ พำนักอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือ คำสั่งของมหาเถรสมาคม
- ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรชิตและคฤหัสถ์
- ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

^{๗๘}พระครูสิริอาภากร (อ่ำภา), “บทบาทเจ้าอาวาสด้านการปกครองและการเผยแผ่ศาสนาธรรม: กรณีศึกษาเจ้าอาวาสในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้า ๒๑.

- ๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
- ๒) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมีอยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
- ๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัด หรือ ให้ทำทัณฑ์บน หรือ ให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติดีค้ำสั่งของมหาเถรสมาคม

๒.๔.๒ ความหมายของเจ้าอาวาส

ภารกิจที่เจ้าอาวาสต้องรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้สำเร็จไปได้ด้วยดีแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม^{๗๙}

พระครูปลัด กิตติวัฒน์ (คชา ปญฺญารโ) ได้กล่าวถึงวัด คือ เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุ สามเณร ในการปฏิบัติธรรมวินัย และ ประกอบกิจของสงฆ์ เป็นสถานที่บำเพ็ญและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของพุทธบริษัททั้งหลาย เป็นสถานที่ในการให้การศึกษาอบรมธรรมแก่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม วัดจึงกลายเป็นศูนย์กลางของสังคม ทำให้พระสงฆ์กลายเป็นผู้นำทางจิตใจเป็นศูนย์รวมของความร่วมมือ อาจจะมีปัจจัยหลายอย่าง ที่น่าเชิดชูฐานะของพระสงฆ์ในสังคมคือ ความบริสุทธิ์ ความเสียสละบำเพ็ญผลประโยชน์และความเป็นผู้นำทางสติปัญญา

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทร) ได้กล่าวโดยสรุปว่า วัดเปรียบเหมือน

- ๑) วัดเป็นโรงธรรม ได้แก่ การพัฒนาวัดให้เป็นที่สอนธรรมะ ให้เป็นสถานที่เทศน์ วัดใดไม่มีการเผยแผ่ธรรมะประชาชน ไม่มีการเทศน์ตลอดจนการไหว้พระสวดมนต์ร่วมกับประชาชนวัดนั้นจะเริ่มเสื่อม
- ๒) วัดเป็นโรงทิม คือ เป็นที่สวดศพ เป็นที่เก็บศพ เป็นที่ฝังศพ
- ๓) วัดเป็นโรงละคร คือ การจัดที่ส่วนหนึ่งสำหรับไว้การแสดงพื้นบ้าน
- ๔) วัดเป็นโรงพยาบาล คือ วัดจะต้องให้การดูแลเอาใจใส่ประชาชนในเรื่องสุขภาพอนามัย อาจเป็นแหล่งรวบรวมสมุนไพรต่างๆ และสงเคราะห์ประชาชนทั้งกายและใจด้วยการบำบัดรักษา
- ๕) วัดเป็นโรงเรียน ปัจจุบันแม้ไม่ได้สอนในศาลาวัด เจ้าอาวาสต้องมีบทบาทในโรงเรียนในบางครั้งรวมกันเป็นโรงเรียนวัด
- ๖) วัดเป็นโรงแรม หมายความว่า การต้อนรับสาธุชนเป็นการปฏิสนธิ์ที่พึงพิงสำหรับอาคันตุกะ หรือ เป็นที่พึ่งพิงอาศัยของประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ
- ๗) วัดเป็นโรงงาน หมายความว่า วัดต้องมีการก่อสร้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าอาวาสผู้ช่วยเจ้าอาวาส มีความสำคัญกับงานช่างหรือการผลิตช่าง^{๘๐}

พิภพ กาญจนะ ได้กล่าวถึง แนวคิดของคำว่าวัด ย้อนถึงครั้งสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้า

^{๗๙} พระวิสุทธิภิกษุธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๘๔.

^{๘๐} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, วัดพัฒนา ๔๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๒-๑๓๘.

กับพระสาวกไม่ได้เป็นผู้สร้างวัด การบริหารและการจัดการวัดเป็นหน้าที่ของคนสร้างวัด ให้พระพุทธรองค์ และ พระสาวกไม่ได้เป็นเจ้าของวัด และ ไม่อยู่ติดวัด เพราะจาริกสั่งสอนไปตามนิคมต่างๆ ซึ่งตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่๒)พ.ศ.๒๕๓๕ ได้บัญญัติดังนี้ วัดมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนในกิจการทั่วไปดังนั้นเจ้าอาวาสต้องมีศาสตร์และศิลป์ในการบริหารจัดการวัด^{๘๑}

พระมหาชัย วิจิโต (สืบศรี) ได้กล่าวว่า วัดไม่ใช้การบริหารกิจการคณะสงฆ์เพื่อให้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องจำเป็นอย่างยิ่งตามระเบียบการติดต่อการประสานงานจัดโครงการในการดำเนินงาน เพราะวัดเป็นสถานที่สาธารณะเป็นแหล่งร่วมชาวพุทธ^{๘๒}

สมพงศ์ เกษมสิน ได้ให้ข้อเสนอว่า ผู้นำที่ดีต้องมีลักษณะนิสัย^{๘๓}ดังนี้

๑. ต้องซื่อสัตย์ถึงนโยบาย อำนาจหน้าที่ และกิจการงานในหน่วยงานของตน
๒. ต้องมีแผนในการดำเนินงาน และหมั่นเอาใจใส่ปรับปรุงอยู่เสมอ
๓. ต้องหมั่นศึกษาหาความรู้ ปรับปรุงตนเองให้ทันสมัยอยู่เสมอ
๔. ต้องจัดให้มีระบบการติดต่อกับผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีประสิทธิภาพ
๕. ต้องรู้จักใช้คนให้สมกับงาน ต้องติดตามงานอยู่เสมอ หากพบข้อบกพร่องต้องรีบแก้ไข
๖. ต้องมีความซื่อสัตย์ มีความยุติธรรม และมีพรหมวิหารสี่
๗. รู้จักพิจารณาความสำคัญของงาน งานด่วนรีบทำก่อน
๘. ต้องเป็นคนที่มีความคิดริเริ่มสนับสนุน ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความคิดริเริ่มด้วย
๙. ต้องกระตุ้น และสนับสนุนให้ผู้ใต้บังคับบัญชาแสดงความคิดเห็น และหาทางปรับปรุงงานของหน่วยงานอยู่เสมอ หมั่นอบรมผู้ใต้บังคับบัญชาให้มีความสามารถในการทำงาน ให้ความสนใจในความเป็นอยู่ของผู้ใต้บังคับบัญชา

๑๐. ต้องเป็นคนใจกว้าง มีใจหนักแน่นต่อสถานการณ์ คำพูดที่ขัดแย้งหรือไม่เป็นมิตรเป็นคนหูเบาต้องฟังความคิดเห็นทุกด้านเสียก่อน แล้วจึงสั่งการหรือปฏิบัติการ แต่อย่า เมินต่อข้าวลือหรือคำบอกเล่า และเป็นผู้กล้าที่ยอมรับผิดชอบ

๑๑. ต้องเป็นคนตรงต่อเวลา มีความขยันในงาน อุทิศเวลาให้แก่หน้าที่การงาน

๑๒. ยกย่องชมเชยผู้กระทำความดี และควรทำต่อหน้าผู้อื่น เมื่อมีโอกาส และดู หรือเล่นงานผู้ใต้บังคับบัญชา อย่างเจี๊ยบๆ อย่าให้ใครได้ยิน

จักรพรรดิ วัฒนา ได้ศึกษาค้นคว้าคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของ ผู้บริหารการศึกษา โดยจำแนกออกเป็น ๔ ด้าน คือ

^{๘๑}พิภพ กาญจนะ, **คู่มือการบริหารและการจัดการวัดแบบ ฉบับย่อ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๒), หน้า ๓.

^{๘๒}พระมหาชัย วิจิโต (สืบศรี), **บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**, ๒๕๕๕), หน้า ๑๙.

^{๘๓}สมพงศ์ เกษมสิน, **การบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๒๓๓-๒๓๔.

๑. คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ ประกอบด้วย เป็นคนทันสมัย ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความเสียสละ มีความเป็นมิตร ยิ้มแย้มแจ่มใส สุภาพ อ่อนโยน มีความกระตือรือร้น และกระฉับกระเฉง

๒. คุณลักษณะด้านภาวะผู้นำ ประกอบด้วย มีความสามารถในการตัดสินใจ โดยใช้ข้อมูล และเหตุผลที่เหมาะสมมีมนุษยสัมพันธ์สูง สามารถจูงใจให้คนทำงาน สร้างทีมงานให้มีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการสื่อสารกับหน่วยงาน และบุคลากร มีความสามารถในการกระจายอำนาจ และมอบหมายงานให้ผู้อื่นปฏิบัติ

๓. คุณลักษณะด้านทักษะบริหาร ประกอบด้วย ทักษะในการแสวงหาความรู้ ข้อมูลใหม่ๆ เป็นนักคิดนักอ่าน และมองการณ์ไกล มีความสามารถในการดำเนินงานให้มีข้อมูลในทุกๆ ด้านมีความสามารถในการแก้ปัญหา และข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น มีความสามารถในการประสานงาน มีความรู้สามารถใช้ภาษาไทยได้ดี ทั้งการพูด และการเขียน มีความสามารถในการวิเคราะห์ และสังเคราะห์อย่างเป็นระบบ มีความสามารถในการประชุม มีความสามารถในการวางแผนยุทธศาสตร์

๔. คุณลักษณะด้านวิชาชีพ ประกอบด้วย มีความเป็นผู้นำทางการศึกษา โดยมีความรู้ในหลักการ และแนวคิดทางการศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดผล ประเมินผลการศึกษา มีความรู้ลึกซึ้งทางการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีความรู้ และความสามารถในการเป็นผู้นำ และชี้แนะทางการศึกษา^{๔๔}

พระธรรมวรนายก กล่าวว่า คุณของผู้เผยแผ่ที่จะมีประโยชน์มากหรือมีสมรรถนะนั้นมีดังนี้^{๔๕}

- ๑) ปริยัติพหูโล ผู้มากไปด้วยปริยัติ แต่ยังไม่ลงมือปฏิบัติ นั่นถือว่ายังไม่สำเร็จประโยชน์
- ๒) สุขทายพหูโล ผู้มากด้วยการท่องจำ แต่ยังไม่ลงมือปฏิบัติ นั่นถือว่ายังไม่สำเร็จประโยชน์
- ๓) ปณฺณุตติพหูโล ผู้มากไปด้วยการบอกสอนแต่ยังไม่ลงมือปฏิบัติ นั่นถือว่ายังไม่สำเร็จประโยชน์
- ๔) วิตกุกพหูโล ผู้มากไปด้วยการตรึงตรองธรรมแต่ยังไม่ลงมือปฏิบัติ ยังไม่ชื่อว่าประพฤติธรรม หรือ ผู้ปฏิบัติธรรม ต่อเมื่อได้ลงมือปฏิบัติธรรม บำเพ็ญจิตภาวนาเมื่อนั้นเป็นผู้ประพฤติธรรม เข้าหลักเกณฑ์ว่าผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุข

จากที่ได้ศึกษาจากผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหลายข้างต้น ลักษณะนิสัย คือ คุณลักษณะต่างๆ ของบุคคล มีการเอาใจใส่ต่อหน้าที่ ห่วงดีต่อผู้ร่วมงาน ช่วยเหลือ และแสดงความยินดีเมื่อผู้ร่วมงานประสบความสำเร็จ มีภาวะผู้นำ รู้เท่าทันโลกทันเหตุการณ์ ผู้บริหารปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ และเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

^{๔๔}จักรพรรดิ วัฒนา, “คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของศึกษานิเทศก์ในทศวรรษหน้า (ค.ศ. ๑๙๙๕ - ๒๐๐๕)”, วารสารพระอาจารย์เผยแผ่ ๒๖ (๕), ๒๕๓๘: ๒๖.

^{๔๕}พระธรรมวรนายก, พระธรรมทูตสายต่างประเทศรุ่นที่ ๑๖, UNITED PRODUCTION PRESS Ltd .PART. หน้า ๑๒๕ -๑๒๗.

จากการศึกษาแนวทางการจัดทำสมรรถนะจากนักวิชาการดังต่อไปนี้ ณรงค์วิทย์ แสนทอง , อารังศักดิ์ คงคาสวัสดิ์ สามารถนำมาวิเคราะห์แนวทางการจัดทำสมรรถนะได้ต่อไปนี้สรุปได้ว่า จากแนวทางการศึกษาสมรรถนะตามตำแหน่งงานในหน้าที่ความรับผิดชอบ (Functional competency) ซึ่งเป็นความสามารถเฉพาะตามตำแหน่งหน้าที่การงาน และความรับผิดชอบนั้น ชี้ให้เห็นชัดเจนว่า จะต้องมีการสำรวจหาจากบุคคลเฉพาะกลุ่มที่มีความเชี่ยวชาญในตำแหน่งโดยตรง เนื่องจากจะใช้เฉพาะตำแหน่งงานนั้น และเป็นการพิจารณาจากงานในหน้าที่ และงานที่ปฏิบัติ ซึ่งจะต้องพิจารณาองค์ประกอบหลัก ๓ ส่วนของ คือ ๑) กลุ่มความรู้ (Knowledge-K) ๒) กลุ่มทักษะ (Skill-s) ๓) คุณลักษณะส่วนบุคคล (Attributes-A) มาประกอบด้วย

๒.๔.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส

วัด หรือ สถาบันการศึกษาย่อมต้องมีผู้บริหาร ซึ่งเรียกแตกต่างกันไป ซึ่งกล่าวได้ว่าสิ่งทีวัดหรือสถาบันทางการศึกษามีเหมือนกันก็คือ ผู้นำ หรือ หัวหน้า มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ดังตารางที่ ๒.๓

ตารางที่ ๒.๑๕ สรุปหน้าที่พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส

หน้าที่พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส	รายละเอียด
๑. หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม	
-บำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี	การก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ การปรับปรุง ตกแต่ง การกำหนดแบบแปลนแผนผัง
-จัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี	การจัดกิจการของวัดตามหน้าที่ผู้ปกครองวัด คือการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์
-จัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี	การดูแลและรักษา การใช้จ่าย การจัดหาทรัพย์สินของวัด
๒. หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด	
-ปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด	การคุ้มครองปกป้องรักษาให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ผู้มีอยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นได้เป็นอยู่ด้วยความผาสุก
-สอดส่องบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด	การคอยปกป้องผองภัยอันตรายทั้งหลายภายนอก ไม่ให้เข้ามาเบียดเบียนทำร้ายพระภิกษุ สามเณรหรือคฤหัสถ์
๓. หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม	
-ในการจัดการศาสนศึกษา	การจัดให้มีการเรียนการเผยแผ่พระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียน

	ทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม
-ในการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย	การจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตตามวิธีการที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคม
๔. หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล	๑) การอำนวยความสะดวกแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศล ๒) การอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัดเอง ๓) การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้จะบำเพ็ญกุศลนอกวัด ๔) การสร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เช่น การสร้างฌาปนสถาน มีเมรุเผาศพ ศาลาพักผ่อนหรือศาลาบำเพ็ญกุศลและที่เก็บศพ เป็นต้น

๒.๔.๔ ความสำคัญของเจ้าอาวาส

พระสังฆาธิการเป็นผู้ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในเขตปกครองและวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมายและกฎหมายมหาเถรสมาคม พระสังฆาธิการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดูแลพระภิกษุสามเณร ดูแลวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้พระภิกษุ สามเณร มีจริยาวัตรตรงตามประเพณีปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย พระสังฆาธิการโดยเฉพาะ เจ้าอาวาส จะต้องบำรุงรักษาจัดการวัดและสมบัติของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด

ความสำคัญของพระสังฆาธิการว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไป ก็ด้วยจะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญเนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชนตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและจัดการวัด ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{๔๖}

^{๔๖}กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๔.

๒.๕ การใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

มาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้^{๘๗} ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล และมาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจ^{๘๘} ได้แก่ ๑) ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตรองเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด ๒) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปจากวัด ๓) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

๒.๕.๑ การใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

ยุคใดสมัยใด ทางการคณะสงฆ์คือพระภิกษุสงฆ์ผู้มีหน้าที่บริหารคณะสงฆ์ (สมัยปัจจุบันนี้คือ พระสังฆาธิการทุกระดับชั้น โดยเฉพาะคือเจ้าอาวาส) มีการตื่นตัว มีการเคลื่อนไหว กล่าวคือ เป็นผู้ไม่อยู่เปล่า ไม่กินเปล่า บำเพ็ญตนเป็น อตถจริบุคคล คือ เป็นบุคคลทำประโยชน์บำเพ็ญอัตตสมบัติ และปรหิต ปฏิบัติอยู่เสมอยุคนั้นสมัยนั้น พระพุทธศาสนาย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางเจริญรุ่งเรือง ยุคใดสมัยใด ทางการคณะสงฆ์คือพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารคณะสงฆ์ หรือผู้มีหน้าที่บริหารพระศาสนาไม่มีการตื่นตัว ไม่มีการเคลื่อนไหว บำเพ็ญตนเป็น ทุณฐัมมสุขวิหารี คือ แสวงหาความสุขในปัจจุบันไปวันๆหนึ่ง เป็นคนอยู่เปล่า กินเปล่า ปลอ่ยให้ชีวิตความเป็นอยู่ โทษชีวิต ยุคนั้นสมัยนั้นพระพุทธศาสนาย่อมจะหยุดอยู่ และหยุดอยู่เพื่อความเสื่อม เพื่อถูกทำลายไปในที่สุด

๒.๕.๑.๑ หน้าที่ของพระสงฆ์ คือ รับผิดชอบต่อพุทธจักร

๑. มีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนา
 ๒. มีหน้าที่รักษาสังฆมณฑล
 ๓. มีหน้าที่ป้องกันความยากจน (ความอับจน) ของวัดวาอาราม
- เจ้าอาวาสเป็นพระภิกษุผู้อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด

^{๘๗}พระวิสุทธิภักทธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๔.

^{๘๘}อ้างแล้ว, หน้า ๓๖-๓๗.

ในบรรดาพระสังฆาธิการ ๕ ชั้น ๑๑ ตำแหน่ง ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่บริหารพระศาสนามีหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์นั้นเจ้าอาวาสเป็นพระสังฆาธิการชั้นต่ำสุดและเป็นพระสังฆาธิการที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด พระพุทธศาสนาจะเจริญก็เพราะความเลื่อมใสของประชาชนหรือพระพุทธศาสนาจะเสื่อมก็เพราะความไม่เลื่อมใสของประชาชนท่านเจ้าอาวาสย่อมเป็นตัวจักร สำคัญที่สุดในความเจริญและความเสื่อมของพระพุทธศาสนา เพราะเหตุนี้พระภิกษุผู้สมควรได้ รับเลือกเป็นเจ้าอาวาสหรือเป็นสมภารนั้น จึงสมควรมีคุณลักษณะ ๓ ประการ คือ

๑. ดินอก คือ ประชาชนทั้งหลายเลื่อมใสหรือศรัทธาจารย์วัตรเรียบร้อย นำเลื่อมใส
๒. ดีโน คือ พระภิกษุสงฆ์เลื่อมใสหรือ มีน้ำใจงามเป็นนักเสียสละ
๓. ยาวด้วย คือ เป็นผู้บวชนานหรือเป็นผู้เห็นการไกล

๒.๕.๑.๒ เจ้าอาวาสเป็นขวัญใจของประชาชน

๑. เมื่อยามชาวบ้านเขามีความสุข เขานิมนต์ให้ไปประสิทธิ์ประสาทพร ก็ยินดีรับนิมนต์ไปฉลองศรัทธาของเขาเพื่อช่วยบำรุงสุขใจให้แก่เขาโดยถือหลักเกณฑ์ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอผู้ใดมาติดต่อขอนิมนต์ก่อนก็ไปฉลองศรัทธาผู้นั้นไม่เลือกที่รักมักที่ชังหรือไม่รับนิมนต์เพื่อเลือกไม่มีการโมโหโลภะนะ

๒. เมื่อยามชาวบ้านเขามีความทุกข์เดือดร้อนก็ไปเยี่ยมเยียนปลอบใจ เพื่อช่วยบำบัดทุกข์ใจเป็นการแสดงน้ำใจไมตรีต่อเขา ไม่รักทั้งกันเมื่อยามยาก เพราะธรรมดาคนเราจะเห็นใจกันก็เพราะไม่ละทิ้งกันเมื่อยามยากนี้แหละ

๓. เมื่อยามชาวบ้านเขาเจ็บไข้ได้ป่วยก็ไปเยี่ยมไข้เพื่อเป็นการช่วยบำรุงขวัญช่วยให้กำลังใจ อันจะเป็นเหตุให้อาการป่วยไข้ของเขาหายวันหายคืน หรือเพื่อเป็นการช่วยให้เขามีจิตใจมองใสเบิกบานในวาระสุดท้ายของชีวิตก่อนจะจากโลกนี้ไปสู่สุคติโลกสวรรค์ ดังพระพุทธภาษิตว่า จิตเต อสงกิลฺลสุ สุคติ ปาฏิกงขา แปลความว่า เมื่อจิตไม่เศร้าหมองแล้วทุกตีย่อมเป็นอันหวังได้

๔. เมื่อยามชาวบ้านเขาตายก็ไปร่วมบำเพ็ญกุศลอุทิศให้เพื่อเป็นการบำรุงขวัญแก่พวกลูกหลานถ้าผู้ตายเคยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวัดได้เคยทำการอุปถัมภ์บำรุงวัดด้วยดีตลอดมา ก็รับเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลอุทิศให้ตามประเพณีนิยมของท้องถิ่นนั้นๆ

๕. เมื่อยามชาวบ้านเขาจัดงานทำบุญที่วัด หรือที่บ้านก็ช่วยอำนวยความสะดวกให้เขาตามสมควรไม่แสดงความรังเกียจหรือไม่แสดงตนเป็นคนเห็นแก่ได้ให้ปรากฏออกมานอกหน้า

๖. เมื่อยามชาวบ้านเขามีกรณีพิพาทกันในเรื่องต่างๆเช่นกรณีพวกลูกๆเกิดทะเลาะกันเรื่องการแบ่งมรดก เป็นต้น เจ้าอาวาสก็ทำหน้าที่เป็น อนุญาโตตุลาการ ช่วยเป็นผู้พิพากษาไกล่เกลี่ยให้พวกเขาประนีประนอมกันให้พวกเขามีความสมัคสมานสามัคคีต่อกันฉันพี่น้อง พร้อมทั้งจะยอมให้อภัยแก่กันและกัน ไม่ต้องฟ้องร้องแย่งมรดกกันในโรงศาล

๗. เมื่อยามชาวบ้านเขามีธุรกิจมาปรึกษาหารือก็ช่วยแนะนำชี้แจงให้เขาตามสมควรแก่สมณวิสัยเพื่อช่วยให้เขาได้รับความสมหวังกลับไป

๘. เมื่อยามชาวบ้านเขามาเยี่ยมเยียนที่วัดก็ทักทายปราศรัยต้อนรับตามสมควรแก่ฐานะของเขา ให้เกียรติแก่คนทุกชั้น ทุกเพศ ทุกวัย ให้ความเป็นกันเองด้วยความเต็มใจ มีใบหน้ายิ้ม

แย้มแจ่มใส (น้ำซุ่นเก็บไว้ข้างใน น้ำใส่นำออกมาข้างนอก) ใช้คำพูดแบบสมณโวหาร พูดหวานชวน เพราะไม่พูดถึงความบกพร่องของเขา

๙. เมื่อยามชาวบ้านเขาได้พบปะ ก็ทักทายปราศรัยฉันคนรู้จักมักคุ้นกัน ไม่แสดง กิริยาอาการเมินเฉย ไม่พูดล้อเล่นในเรื่องที่จะทำให้เขาเกิดความเข้าใจผิดกัน จนเป็นเหตุเกิดการ ทะเลาะวิวาทบาดหมางกันโดยเฉพาะคือเรื่องระหว่างผัวเมีย

๑๐. เมื่อยามพวกชาวบ้านเขานัดชุมนุมการเพื่อทำการพัฒนาท้องถิ่น ก็ไปร่วม สนับสนุนกิจการพัฒนาของพวกเขาด้วย โดยการกล่าวสัมโมทนียกถา การประพรมน้ำพระพุทธมนต์ การนำสิ่งของเล็กๆน้อยๆ เช่น หมากพลู บุหรี่ เครื่องดื่ม ขนม เป็นต้น ไปฝากพวกเขาบ้างตามสมควร เพื่อเป็นเครื่องแสดงน้ำใจที่หวังดีปรารถนาดีร่วมกับพวกเขาด้วย^{๘๙}

๒.๕.๑.๓ หน้าทีของเจ้าอาวาสพึงปฏิบัติ

“มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่” ดังนี้

- (๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- (๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัด นั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- (๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- (๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

หน้าที่เจ้าอาวาสดังกล่าวในมาตรา ๓๗ นี้ เป็นหน้าที่โดยภาพรวมลักษณะงานอย่าง กว้าง ๆ มิได้ชี้ชัดถึงวิธีปฏิบัติแต่อย่างใด เพราะวิธีปฏิบัตินั้น ได้กำหนด หรือจะกำหนดไว้ในกิจการ ประเภานั้น ๆ แต่พอกำหนดได้โดยลักษณะงานเป็น ๔ คือ

๑) หน้าที่ที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม

- (๑) บำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี
- (๒) จัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- (๓) จัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

การบำรุงรักษาวัด หมายถึง การก่อสร้าง การบูรณะปฏิสังขรณ์ การปรับปรุงตบ แต่ง การกำหนดแบบแปลนแผนผัง ซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำด้วยแรงเงินแรงงานและแรงความคิด อันเป็นส่วนสร้างสวรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุ ให้ปรากฏเป็นรูปธรรม ศาสนสถานและศาสน วัตถุของวัดวาอารามต่าง ๆ จักได้การปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปด้วยดี ด้วยหน้าที่เจ้าอาวาสข้อนี้

การจัดกิจการของวัด หมายถึง การจัดกิจการของวัดตามหน้าที่ผู้ปกครองวัดและ หน้าที่จัดกิจการแทนวัดในฐานะผู้แทนนิติบุคคล กิจการของวัดซึ่งหมายถึงกิจการ ๕ ประเภท คือ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งสอดคล้องกับระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ซึ่งวิธี ปฏิบัตินั้น มหาเถรสมาคมได้กำหนดขึ้นหรือที่จะกำหนดขึ้นในกาลต่อไปหรือที่ต้องปฏิบัติตามจารีต ประเพณีอันดีงาม ส่วนกิจการที่ต้องจัดการแทนวัดในฐานะผู้แทน เช่น การรับทรัพย์สิน การอรรถคดี

^{๘๙} อรรถาธิบายเจ้าอาวาส, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.buddhism4.com/web/index.php/2017-10-22-09-44-27/132-2018-02-15-08-33> [๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓].

กิจการเหล่านี้เจ้าอาวาสจะต้องจัดการให้เป็นไปด้วยดี คือ เป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบแบบแผน หรือจารีตว่าด้วยการนั้น

การจัดศาสนสมบัติของวัด หมายถึง การดูแลและรักษา การใช้จ่าย การจัดหา ทรัพย์สินของวัด ตลอดจนการบัญชี ทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนสมบัติ ของวัดที่ตนเป็นเจ้าอาวาส ให้เป็นไปด้วยดี คือให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

๒) หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด

(๑) ปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด

(๒) สอดส่องบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด

ปกครอง หมายถึง การคุ้มครองปกป้องรักษาให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้มีมีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ได้เป็นอยู่ด้วยความผาสุก ให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ช่วยบำบัดทุกข์สุขแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าว ด้วยพรหมวิหารธรรมตามควรแก่เหตุ

สอดส่อง หมายถึง การตรวจตราและเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติตนของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีถิ่นที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม รวมถึงควบคุมและบังคับบัญชาบรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าว ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งมหาเถรสมาคม และรวมถึงการว่ากล่าวแนะนำชี้แจงเกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งวัดและพระศาสนาอันเป็นส่วนรวม

๓) หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม

(๑) ในการจัดการศาสนศึกษาและอบรม

(๒) ในการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย

การจัดการศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งแผนกบาลี และแผนกธรรม (รวมถึงธรรมศึกษาอยู่ด้วย) หรือเฉพาะแผนกใดแผนกหนึ่ง ซึ่งยึดแบบแผนตามจารีตประเพณีที่เคยปฏิบัติสืบมา โดยตรง ได้แก่ การจัดตั้งสำนักศาสนศึกษาแผนกบาลีและแผนกธรรม หรือการให้พระภิกษุสามเณรไปเรียนที่วัดใกล้เคียงซึ่งมีสำนักศาสนศึกษาดังกล่าว

การอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย หมายถึง การจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตตามวิธีการที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ.๒๕๒๘ และการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ในรูปแบบอื่น ๆ รวมถึงการฝึกอบรมระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ เช่น การทำกิจวัตรประจำวัน การฝึกซ้อมสวดมนต์ ฝึกซ้อมเรื่องสังฆกรรมและพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนฝึกอบรมการปฏิบัติศาสนกิจของคฤหัสถ์ เช่น การทำวัตรสวดมนต์ประจำวันพระ การสมาทานอุโบสถศีล และปฏิบัติศาสนพิธีอื่น ๆ

๔) หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล

หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลนั้น เป็นหน้าที่เชื่อมโยงผูกพันกับสังคมทั้งในส่วนวัดและนอกวัด และเป็นหน้าที่อันเกี่ยวกับผลประโยชน์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งพอแยกได้โดยลักษณะ คือ

(๑) การอำนวยการความสะดวกแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่ขอให้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศล ทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวม

(๒) การอำนวยการความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัดเอง ทั้งที่เป็นการประจำและเป็นการจร

(๓) การอำนวยการความสะดวกแก่ประชาชนผู้บำเพ็ญกุศลนอกวัด แต่ขอรับคำปรึกษาและความอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาสหรือจากวัด

(๔) การสร้างสถานที่เพื่ออำนวยการความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เช่น การสร้างฌาปนสถาน มีเมรุเผาศพ ศาลาพักผ่อนหรือศาลาบำเพ็ญกุศล เป็นต้น

หน้าที่เจ้าอาวาสข้อนี้ มีคำที่ต้องพิเคราะห์ คือคำว่า “ตามสมควร” คือต้องให้การบำเพ็ญกุศลที่เกิดจากการอำนวยการความสะดวกนั้น เป็นไปตามระเบียบแบบแผนไม่มีสิ่งที่เป็นพิษภัย เช่น อบายมุข ผ่างอยู่

๒.๕.๑.๔ อำนาจเจ้าอาวาสที่ต้องปฏิบัติ

อำนาจเจ้าอาวาส หมายถึง สิ่งที่เป็นอุปการะแก่การปฏิบัติงานของเจ้าอาวาส เพื่อให้งานที่ปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เป็นสิ่งที่มีคู่กับหน้าที่เจ้าอาวาส มีไว้เพื่อใช้บังคับบัญชาผู้อยู่ในบังคับบัญชา โดยเฉพาะเกี่ยวกับบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ดังในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา ๓๘

“มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาส มีอำนาจ” ดังนี้

(๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด

(๒) สั่งให้บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด

(๓) สั่งให้บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัด หรือให้ทำทัฬหีบท หรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

อำนาจเจ้าอาวาสตามมาตรา ๓๘ นี้ เป็นอำนาจเกี่ยวกับบรรพชิตและคฤหัสถ์หรือผู้จะเข้ามาอยู่ในปกครอง และผู้อยู่ได้ปกครอง แยกพิจารณาได้ ๓ คือ

๑) อำนาจรับคนเข้า

๒) อำนาจเอาคนออก

๓) อำนาจสั่งให้ช่วยงานและสั่งลงโทษ

อำนาจ ๑) หมายถึง อำนาจที่เจ้าอาวาสต้องดุลพินิจใช้รับการรับคนเข้าอยู่ในวัดทั้งที่จะมาอยู่ประจำหรือเป็นการชั่วคราว ซึ่งอาจแยกออกเป็น ๒ คือ.-

(ก) ห้ามมิให้บรรพชิตหรือคฤหัสถ์เข้าไปอยู่ในวัดโดยพลการ

(ข) อนุญาตให้บรรพชิตหรือคฤหัสถ์เข้าไปอยู่ในวัด

การห้ามและการอนุญาตดังกล่าวนี้ เป็นอำนาจโดยตรงของเจ้าอาวาส จึงถือว่าเจ้าอาวาสเป็นผู้คัดเลือกคนเข้าวัดคู่กับตำแหน่งพระอุปัชฌาย์ ซึ่งเป็นตำแหน่งรับคนเข้าเป็นพระภิกษุสามเณรอันเป็นสมาชิกชั้นในแห่งพระพุทธศาสนา การรับหรือไม่รับบรรพชิตหรือคฤหัสถ์เข้ามาอยู่ในวัด เป็นอำนาจโดยตรงของเจ้าอาวาส ส่วนการรับหรือไม่รับคนเข้าเป็นบรรพชิต เป็นภาระโดยตรงของ

เจ้าอาวาส ส่วนการรับหรือไม่คนเข้าเป็นบรรพชิต เป็นภาระโดยตรงของพระอุปัชฌาย์ การที่สังฆมณฑลจะได้คนดีเข้าอยู่วัดหรือจะได้คนดีเข้าเป็นสมาชิกชั้นในของพระพุทธศาสนา เป็นอำนาจและภาระของเจ้าอาวาสและพระอุปัชฌาย์โดยแท้

อำนาจ ๒) หมายถึง อำนาจที่เจ้าอาวาสจะต้องใช้ดุลยพินิจในการคัดคนไว้ในวัด หรือให้คนออกไปจากวัด ซึ่งอาจแยกได้เป็น ๒ คือ

(ก) ให้คนได้อยู่ในวัด

(ข) ให้คนไม่ได้ออกไปจากวัด

การให้คนได้อยู่ในวัด เป็นอำนาจโดยตรงของเจ้าอาวาส การเช่นนี้ ย่อมถือได้ว่าเป็นการปกป้องคุ้มครองคนดีให้มีที่อยู่อาศัย เพื่อให้โอกาสได้ฝึกฝนสร้างคุณงามความดี เป็นการสงเคราะห์คนดีโดยควรแก่ฐานะานุรูป ย่อมเป็นอำนาจสำคัญอย่างหนึ่งของเจ้าอาวาส แต่มีได้แสดงให้ปรากฏ ย่อมเป็นไปตามสังฆธรรม

การให้คนไม่ได้ออกไปจากวัด ก็เป็นอำนาจโดยตรงอีกอันหนึ่งของเจ้าอาวาสอำนาจนี้ ย่อมมีองค์ประกอบอันชัดเจน คือจะสั่งได้เฉพาะผู้ที่ไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสและโอวาทนั้นเป็นโอวาทอันชอบด้วยหน้าที่เจ้าอาวาสตามความในข้อ ๓๗ ถ้าโอวาทนั้นเป็นโอวาทอันชอบด้วยหน้าที่แล้ว ผู้ถูกสั่งไม่อยู่ในโอวาท เจ้าอาวาสจึงจะสั่งให้ออกไปเสียจากวัดได้ และถ้าผู้ถูกสั่งขัดขืน ย่อมเป็นความผิดฐานขัดคำสั่งของเจ้าพนักงาน ตามประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา ๔๕ แต่ถ้าโอวาทหรือคำสั่งไม่ชอบด้วยหน้าที่เจ้าอาวาส โอวาทหรือคำสั่งนั้น ย่อมไม่มีผลให้ผู้ถูกสั่งหรือผู้รับโอวาทต้องปฏิบัติตาม กลับจะเป็นการใช้อำนาจในทางมิชอบ ซึ่งอาจเป็นเหตุได้รับโทษฐานละเมิดจริยาพระสงฆ์ และการอาจเป็นเหตุให้ต้องรับผิดชอบในฐานะเจ้าพนักงานกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ ตามประมวลกฎหมายอาญาได้ ข้อนี้ต้องระวังเป็นอย่างดี

อำนาจ ๓) หมายถึง อำนาจหน้าที่เจ้าอาวาสจะสั่งให้ทำงานในวัดและจะพึงสั่งลงโทษแก่บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัด ผู้ประพฤติดิตคำสั่งของเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นโทษที่เบาและประมวลลงได้เป็น ๓ สถาน คือ.

(๑) ให้ทำงานภายในวัด

(๒) ให้ทำทัณฑ์บน

(๓) ให้ขอขมาโทษ

การลงโทษทั้ง ๓ สถานนี้ เจ้าอาวาสจะสั่งลงโทษได้ เฉพาะในกรณีที่ประพฤติดิตคำสั่งเจ้าอาวาส และคำสั่งนั้นชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ถ้าคำสั่งเจ้าอาวาสไม่ชอบด้วยหลักดังกล่าว เจ้าอาวาสจะสั่งลงโทษมิได้เลย ถ้าขึ้นสั่งลงโทษ ย่อมเป็นการใช้อำนาจโดยมิชอบ ซึ่งอาจได้รับโทษฐานละเมิดจริยาพระสงฆ์ และการอาจต้องรับผิดชอบในฐานะเจ้าพนักงานกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ ตามประมวลกฎหมายอาญา เป็นข้อที่ควรระวังอย่างยิ่ง

๒.๕.๑.๕ หน้าที่และอำนาจอื่น

นอกจากหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และมาตรา ๓๘ แล้ว เจ้าอาวาสยังมีหน้าที่และอำนาจเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนาอื่นอีกมาก โดยได้มีบทบัญญัติไว้ในกรณีนั้น ๆ เจ้าอาวาสควรได้ตามศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง

๒.๕.๑.๖ ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส

โดยที่วัดเป็นองค์กรดำเนินกิจการคณะสงฆ์และกิจการพระศาสนาที่สำคัญ เพราะเป็นองค์กรผู้ปฏิบัติโดยตรง ทั้งมีฐานะเป็นนิติบุคคลซึ่งมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนในกิจการทั่วไป วัดจึงต้องมีเจ้าอาวาสอยู่ตลอดไป จะเว้นว่างจากเจ้าอาวาสไม่ได้ และเจ้าอาวาสที่มีอยู่นั้น จะต้องอาจปฏิบัติหน้าที่ได้ เพราะวัดต้องมีผู้รับผิดชอบอยู่เสมอ ดังนั้น หากไม่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ต้องมีผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนตามกฎหมาย เพื่อการนี้ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ จึงกำหนดให้มีผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ดังในมาตรา ๓๙ ความว่า

“มาตรา ๓๙ ในกรณีที่ไม่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสมีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าอาวาส

การแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายเถรสมาคม”

ความในมาตรา ๓๙ นี้ บัญญัติเพื่อให้มีการแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสและกำหนดผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสให้มีอำนาจและหน้าที่ไว้เช่นเดียวกับเจ้าอาวาสทุกประการ ทั้งนี้เพื่อให้งานในหน้าที่เจ้าอาวาสได้ดำเนินไปมิยังหยุด หรือมิให้งานในหน้าที่เจ้าอาวาสต้องสะดุดหยุดลง

เพราะการแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส เป็นเรื่องใหญ่และละเอียดอ่อนจึงให้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการโดยตราเป็นกฎหมายเถรสมาคม มีรายละเอียดดังความในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๙ (พ.ศ.๒๕๓๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส^{๙๐}

^{๙๐} วัดโมลีโลกยาราม, หน้าที่และอำนาจของเจ้าอาวาส, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.watmoli.com/wittaya-four/2448/> [๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓].

บทที่ ๓

วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

สำหรับเนื้อหาในบทนี้ผู้วิจัยเสนอการวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ดังต่อไปนี้

๓.๑ วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

มาตรา ๑๕ ตี มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม

(๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร

(๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

(๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

(๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคมออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย ใช้บังคับได้ และ จะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา ๑๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้ ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์และ

กฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ ตี มาตรา ๒๐ และมาตรา ๒๐ ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ มหาเถรสมาคมตรา กฎมหาเถรสมาคมไว้ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑๕ ตี มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม

(๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร

(๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

(๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

(๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคมออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย ใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา ๑๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้

มาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาส มีหน้าที่ดังนี้^๑ ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ๒) ปกครองและ สอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎ มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและ สั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจ^๒ ได้แก่ ๑) ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งได้รับอนุญาตรองเจ้าอาวาส เข้าไปอยู่อาศัยในวัด ๒) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปจากวัด ๓) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรม วินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคมโดยมีแนวปฏิบัติให้เกิด ประสิทธิภาพ ดังนี้

๑) การพัฒนาวัดตามหน้าที่ของเจ้าอาวาส

การพัฒนาวัดให้เป็นอาราม คือ การรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ภายในวัดให้เป็นสถานที่น่ารื่นรมย์ใจของผู้ไปมาหาสู่

๑. สถานที่สมควรพัฒนาเป็นอันดับแรก คือ กฎเจ้าอาวาส จะต้องพัฒนาให้สะอาดให้เป็น ระเบียบเรียบร้อย สิ่งของเครื่องใช้สอยทุกชนิดควรจัดตั้งไว้ให้เป็นระเบียบ แบบ หยิบง่าย หายก็รู้ ดู กังามตา เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่พระภิกษุสามเณรทั้งหลายจะได้ปฏิบัติตามไม่ควรปล่อยให้สกปรกรก รุงรังคล้ายโกดังเก็บของ ซื้คล้ายกองขยะ ควรจัดห้องสำหรับเก็บสิ่งของไว้เป็นพิเศษต่างหากจาก ห้องรับแขกและห้องนอนที่หน้าโถ้ะหมู่บูชาพระ ณ ห้องรับแขกของสมภารนั้น ไม่ควรนำ เครื่องประดับประเภท งาช้าง หางนกยูง เป็นต้น มาตั้งประดับไว้เพราะสิ่งของเหล่านี้ไม่ใช่เครื่อง สักการบูชา และติสมภารก็ไม่ใช่บ้านนายพรานล่าสัตว์ไม่นิยมนำเครื่องสุขภัณฑ์ประเภทตุ้ยน ไทรทัศน์ วิทยุ เครื่องเล่นแผ่นเสียง เป็นต้น มาตั้งโชว์อวดชาวบ้านไว้ ณ ห้องรับแขกเพราะชาวบ้านผู้ ที่มีฐานะยากจนเข้ามาเห็นเข้าแล้วมักจะเกิดความสะเทือนใจ เพราะที่บ้านของเขาเองก็ยังมี

^๑พระวิสุทธิภักทธาดา (ประสิทธิ์ พรหมศรี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๔.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖-๓๗.

๒. นิยมรักษาความสะอาดบริเวณวัด อุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ และกุฏิ ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย น่าดู น่าชม น่ารื่นรมย์ใจ ไม่ปล่อยให้สกปรกกรังรำคล้ายบ้านตาแก่ยายแก่ไม่ปล่อยให้หญ้าหรือต้นไม้ขึ้นตามพระเจดีย์ อุโบสถ หรือวิหาร เป็นต้น

๓. ภายในบริเวณวัดนั้น สมควรเป็นสถานที่ให้ความรื่นรมย์ร่มเย็นแก่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายจึงนิยมปลูกต้นไม้ยืนต้นประเภทไม้ใบ ซึ่งเป็นต้นไม้อันเป็นสัญลักษณ์ของศาสนา เช่น ต้นพิกุล บุนนาค สารภี ต้นอโศก เป็นต้น

๔. ไม่นิยมปลูกต้นไม้ดอก หรือต้นไม้ผล เพราะจะเป็นเหตุให้เกิดทุกข์แก่บุคคลผู้รู้เท่าไม่ถึงการณ์ เอาดอกและผลของต้นไม้เหล่านั้นไปบริโภคแล้วยอมเชื่อว่าเป็นผู้กินของสงฆ์ เมื่อเขาแตกกายทำลายชิ้นธไปแล้ว จะต้องไปเกิดเป็นเปรตทนทุกข์ทรมานอยู่ในอบายภูมิ ขอโทษที่กินของสงฆ์ นอกจากนี้ยังเป็นเหตุทำให้เกิดปลิโพธเป็นเครื่องท่วงกังวล แก่เจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรภายในวัดนั้นที่จะต้องคอยระวังรักษาอีกด้วย

๕. นิยมมั่นจิตมั่นทำการบูรณะปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุต่างๆ ภายในวัดนั้น เมื่อเห็นว่าเริ่มชำรุด ทุรุดโทรม ไม่นิยมปล่อยให้ชำรุดทรุดโทรมมากๆ เสียก่อน จึงจะเริ่มบูรณะปฏิสังขรณ์เพราะจะทำให้ต้องเสียงบประมาณค่าบูรณปฏิสังขรณ์สิ้นเปลืองมาก

๖. การบูรณะปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุต่างๆ และนิยมรักษาสภาพเดิมของสถานที่นั้นๆ ไว้ตามรูปแบบเดิมให้มากที่สุดที่จะทำได้ เพื่อรักษาศิลปวัตถุโบราณอันมีค่าไว้เป็นมรดกตกทอดถึงอนุชนรุ่นหลังสืบไป

๗. นิยมหมั่นทาสีตัวอาคารต่างๆ เพื่อรักษาตัวไม้ไม่ให้ผุร่อนเพราะแดดฝน และเพื่อความสวยงามเป็นสถานที่เจริญตาเจริญใจของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย และสีที่ทานั้นยอมใช้สีที่ไม่ฉูดฉาดบาดตา ใช้สีที่เหมาะสมแก่สถานที่ทางพระพุทธศาสนา

๘. นิยมจัดทำสถานที่สำหรับเก็บรักษาทรัพย์สินถาวร เครื่องก่อสร้างต่างชนิด เช่น กระดานไม้สัก เสา ฝาไม้ เป็นต้น ที่เหลือใช้ไม่ปล่อยให้ทิ้งไว้ให้ตากแดดตากฝนเสียหาย โดยการเก็บรักษาไว้ให้ปลอดภัยอันตรายต่างๆ

๙. นิยมเก็บรักษาปูชนียวัตถุและโบราณวัตถุอันมีค่าไว้ในที่ปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายและจัดมอบหมายให้พระภิกษุเป็นผู้คอยดูแลรักษาเป็นประจำ

๒) การจัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี

การจัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี คือ เจ้าอาวาสหรือสมภารวัดต้องมีการตื่นตัวมีการเคลื่อนไหว เป็นคนไม่อยู่เปล่า ไม่กินเปล่า ต้องบำเพ็ญตนเป็น อุตตจาติบุคคล คือ เป็นคนทำประโยชน์ ทั้งแก่ตนเองและแก่ส่วนรวม โดยจัดกิจกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชน ตามสมควรแก่การรักษามันนั้นๆ เช่น

จัดพิธีการวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

จัดการให้มีพระธรรมเทศนา ปาฐกถาธรรม บรรยายธรรม เป็นต้น ให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนทั้งหลายตามโอกาสที่สมควร

จัดกิจกรรมเปิด ร.ร. พุทธศาสนาวินิจฉัย (ถ้ามีกำลังพอ)

จัดกิจกรรมเปิดสอนธรรมศึกษาแก่เยาวชนทั้งหลาย

จัดกิจกรรมการบรรพชาภาคฤดูร้อน อบรมศีลธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีไทยแก่เยาวชนทั้งหลาย เพื่อให้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

จัดกิจกรรมอุปสมบทหมู่ประจำปีเพื่อเป็นการสงเคราะห์คนยากจนให้มีโอกาสเข้ารับการอบรมในทางพระพุทธศาสนา

จัดกิจกรรมการอุปสมบทหมู่เป็นครั้งคราว เครื่องอบรมศีลธรรมแก่ชาวบ้าน

จัดกิจกรรมบวชชีหมู่ เพื่อให้ประชาชนได้บำเพ็ญบารมีธรรม

จัดกิจกรรมให้การอบรมศาสนาพิธีและวัฒนธรรมประเพณีไทยแก่เยาวชนทั้งหลาย

จัดกิจกรรม คิลาณเภสัชทานสถาน คือการตั้งตู้ยาสามัญประจำวัด เป็นสถานที่ให้บริการรักษาโรคแก่ประชาชนทั้งหลายทั่วไป ?แบบยาขอ หมอวาน

จัดการตั้งห้องสมุดประชาชนประจำวัด เปิดบริการให้ความรู้แก่ประชาชนทั้งหลาย

จัดการเปิดศาลาร่วมใจ เป็นสถานที่อ่านหนังสือประจำวัดให้บริการแก่ประชาชน

จัดการสร้างเมรุเผาศพ ให้บริการฟรีแก่ประชาชนทั้งหลาย

จัดสถานที่เตรียมไว้สำหรับเป็นที่บรรจุอัฐิสำหรับพุทธศาสนิกชนเท่าไรทั่วไป

๓) การจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

การจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี คือการจัดการดูแลรักษาคุ้มครองป้องกันสมบัติของวัดและผลประโยชน์ของวัดไม่ให้เกิดความเสียหาย กล่าวคือ

๑. ถ้าวัดยังไม่มีโฉนด แสดงกรรมสิทธิ์เป็นสถานที่ตั้งวัด เจ้าอาวาสต้องรีบดำเนินการจัดทำพื้นที่ของวัดให้มีโฉนดที่ดินของวัดให้ถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง พร้อมทั้งจัดทำรั้วรอบขอบชิดหรือทำกำแพงแยกเขตวัดออกจากพื้นที่ของชาวบ้าน เพื่อป้องกันกรณีพิพาทระหว่างวัดกับชาวบ้าน ไม่ให้เกิดขึ้นภายหลัง

๒. ถ้าวัดยังมิได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เจ้าอาวาสต้องดำเนินการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เรียบร้อยและดำเนินการผูกพัทธสีมาให้ถูกต้องตามพระวินัยพุทธบัญญัติสืบไป

๓. จัดการขึ้นทะเบียนที่ธรณีสงฆ์ (ที่เป็นสมบัติของวัด) ได้จากการทำบัญชีที่กลบนา (ที่อุทิศผลประโยชน์ถวายวัด) ให้เป็นหลักฐาน และดำเนินการจัดที่ธรณีสงฆ์และที่กลบนาสงฆ์ของวัดให้เกิดผลประโยชน์แก่วัดมากที่สุดเท่าที่จะทำได้แต่ควรระวังไม่ให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนทั้งหลายผู้อาศัยอยู่ก่อน

๔. จัดทำบัญชีถาวรวัตถุของวัด ปุชนียวัตถุของวัด (ควรจัดการถ่ายรูปไว้เป็นหลักฐานด้วย)

๕. จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายเงินของวัดไว้เป็นหลักฐานเรียบร้อย พร้อมทั้งเก็บเอกสารใบสำคัญคู่รับคู่จ่าย โดยการจัดทำบัญชีการเงินของวัดแยกออกได้เป็นแผนกแผนก คือ

๑. บัญชีรายรับเงินผลประโยชน์ของวัด ๑ เล่ม

๒. บัญชีรายรับเงินบริจาคบำรุงวัด ๑ เล่ม

๓. บัญชีรายรับเงินบำรุงการศึกษา ๑ เล่ม

๔. บัญชีรายรับเงินบริจาคตั้งทุนมูลนิธิ ๑ เล่ม

๕. บัญชีรายรับเงินบริจาคบำรุงสุสาน ๑ เล่ม

๖. บัญชีรายจ่ายเงินก่อสร้างปฏิสังขรณ์ ๑ เล่ม

๗. บัญชีรายจ่ายเงินบำรุงการศึกษา ๑ เล่ม

๘. บัญชีรายจ่ายเงินทั่วไป ๑ เล่ม

๖. การรับเงินบริจาคบำรุงกิจการต่างๆ ของวัดนั้น สมควรมีใบอนุโมทนาบัตรมอบให้แก่ผู้บริจาคเพื่อเป็นหลักฐานแสดงความบริสุทธิ์ด้วยกันทุกฝ่าย แล้วต้องทำบัญชีงบดุลการเงินของวัดเมื่อสิ้นปีเพื่อเป็นการแสดงฐานะการเงินใช้จ่ายของวัดให้ถูกต้องเรียบร้อย พร้อมกับเขียนประกาศประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั้งหลายได้รับทราบด้วยเพื่อเป็นการแสดงความรู้สึกระหว่างการเงินของเจ้าอาวาสอีกด้วย

๔) การปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดประพฤติดีประพฤติชอบ การปกครอง คือ ศิษย์วัด คณงานวัด และคนที่มาพักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ประพฤติดีปฏิบัติชอบ คือ

ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

ปฏิบัติตามกฎหมายอาญา

ปฏิบัติตามข้อบังคับมหาเถรสมาคม

ปฏิบัติตามระเบียบมหาเถรสมาคม

ปฏิบัติตามคำสั่งมหาเถรสมาคม

๔) การเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

การเป็นธุระ คือ การถือเป็นหน้าที่โดยตรง การเอาใจใส่โดยใกล้ชิด การไม่นิ่งดูดายการไม่ทอดธุระในการศึกษาอบรมพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ คือ การจัดการให้พระภิกษุสามเณรได้รับการศึกษาพระปริยัติธรรม กล่าวโดยย่อ คือ การจัดการศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ ในการสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ คือ การดำเนินการสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่พระภิกษุสามเณร และการสั่งสอนศีลธรรมแก่คฤหัสถ์

๕) การให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลของประชาชน

การช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนผู้มาติดต่อเกี่ยวกับการบำเพ็ญกุศลต่างๆ เช่น

๑. ให้ความสะดวกในการอาศัยใช้สถานที่ภายในวัด

๒. ให้ความสะดวกในการขอยืมใช้วัตถุสิ่งของต่างๆ

๓. ให้ความสะดวกในการจัดนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ไปฉลองศรัทธาชาวบ้าน

๔. ให้ความสะดวกในการช่วยแนะนำการจัดศาสนพิธี

๕. เมื่อยามที่ชาวบ้านเขาจัดงานทำบุญที่วัด หรือที่บ้าน ก็ช่วยอำนวยความสะดวกให้เขาตามสมควรโดยไม่แสดงความรังเกียจหรือโดยการแสดงตนเป็นคนเห็นแก่ได้ เช่น เขาต้องการจะยืมสิ่งของอะไรไปใช้ในงานก็ต้องเช่าทั้งนั้น เช่นนี้เป็นการไม่สมควรอย่างยิ่ง

เมื่อยามที่ชาวบ้านเขามีธุระกิจมาปรึกษาหารือ ก็ควรช่วยแนะนำชี้แจงให้เขาตามสมควรแก่สมณะวิสัย เพื่อช่วยให้เขาได้รับความสมหวังกลับไป อย่าทำให้เขาต้องกลับไปด้วยความผิดหวัง

๖) เจ้าอาวาสมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบ ๔ ฐานะ

๑. เจ้าอาวาส มีฐานะเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา จะต้องรับนิคหกรรมเมื่อทำการ ถววงละเมิดพระธรรมวินัยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๒๔-๓๐

๒. เจ้าอาวาส มีฐานะเป็นตัวแทนวัดจะต้องรับผิดชอบในการปกครองดูแลวัดตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๓๗-๓๘

๓. เจ้าอาวาส มีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๔๕ ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และ ไวยาวัจกรเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา

๔. เจ้าอาวาส มีฐานะเป็นพระสงฆ์สามเณร ต้องปฏิบัติตามจรรยาพระสงฆ์สามเณรตาม บทบัญญัติแห่งกฎหมายอาญา มาตรา ๓๖-๔๓

๓.๒ วิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และ อำนาจของเจ้าอาวาส

๑) ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด จำนวน ๖ ด้าน+๑ การพัฒนาพุทธ มณฑลให้เป็นศูนย์กลางแหล่งข้อมูลการศึกษาค้นคว้า

๑. ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม

๒. ด้านสาธารณสงเคราะห์

๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

๔. ด้านการปกครอง

๕. ด้านศาสนศึกษา

๖. ด้านสาธารณูปการ

บทบาทของทรัพยากรที่มีส่วนสนับสนุนการดำเนินงานของวัด^๓

๑. ทรัพยากรภายในวัด

๑.๑ เจ้าอาวาส

๑.๒ บุคลากรภายใน

๑.๓ องค์กรต่าง ๆ ในวัด

๑.๔ งบประมาณ กองทุนและเงินบริจาค

๒. ทรัพยากรภายนอกวัด

๒.๑ ภาคเอกชน

๒.๒ ภาครัฐ

๒.๓ องค์กรของสงฆ์

^๓อ้างแล้ว.

๒) แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

๑. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ตามหลักทางศาสนา

- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) (๒๕๑๓) ได้กล่าวว่า หน้าที่ของพระสงฆ์ที่ต้องปฏิบัติ ๒ ประการ คือ

๑.๑ บทบาทหรือหน้าที่ต่อตนเองของพระสงฆ์ มีภารกิจของสงฆ์ คือ คณฤชและวิปัสสนาธุระ

๑.๒ บทบาทหน้าที่ต่อผู้อื่น

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) กล่าวว่า ดังพุทธพจน์ที่ตรัสสอนว่า “ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายเป็นผู้มีอุปการะมากแก่เธอทั้งหลายบำรุงเธอทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ฯลฯ เธอทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด แก่พราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด”

๒. ภารกิจ ๖ ด้านของมหาเถรสมาคมและวัด

- พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (ฉบับที่ ๒)

พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๕ ตีร มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม

(๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร

(๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

(๔) รักษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

(๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น
มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

(๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นไปด้วยดี

(๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น
ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

(๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัย แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

(๔) ให้ความสะดวกตามควรในการบำเพ็ญกุศล

๒.๑ ด้านศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลี และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

๒.๒ ด้านศึกษาสงเคราะห์ หมายถึงการจัดการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป เช่น โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด และโรงเรียนการกุศลของวัด

๒.๓ ด้านเผยแผ่ศาสนาธรรม หมายถึง การเผยแผ่ศาสนาธรรม ดำเนินการใน ๒ ลักษณะ คือ

๑. โครงการที่ปฏิบัติสืบเนื่องได้แก่

- หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล

- การอบรมจริยธรรมนักเรียน ราชการ

- การอบรมครูจริยศึกษา

- งานพระธรรมทูต

๒.๔ ด้านสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง งานที่เกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระภิกษุเป็นแกนนำ

๒.๕ ด้านสาธารณูปการ หมายถึง งานที่เกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม เช่น การดูแล บำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่

๒.๖ ด้านการปกครองของสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) ๒๕๓๕

๓) แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในสังคมไทย

บทบาทของวัดในฐานะเป็นศูนย์กลางของสังคม (ปยุทธ์ ปยุตโต: ๒๕๑๓) ไว้ดังนี้

๑. เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้าน
๒. เป็นสถานสงเคราะห์
๓. เป็นสถานพยาบาล
๔. เป็นที่พักคนเดินทาง
๕. เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์
๖. เป็นสถานบันเทิง
๗. เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
๘. เป็นศูนย์กลางของศิลปวัฒนธรรม
๙. เป็นคลังวัสดุ
๑๐. เป็นศูนย์กลางการบริหารหรือการปกครอง
๑๑. เป็นที่ประกอบพิธีกรรม

บทบาทของพระสงฆ์สูญสลายไป ด้วยสาเหตุดังต่อไปนี้

๑. ความเจริญแบบตะวันตก
๒. การไม่เข้าไปพิจารณาตอบรับความเจริญสมัยใหม่
๓. การสูญเสียภาวะผู้นำทางปัญญาของพระสงฆ์

สรุปบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน (ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์: ๒๕๒๖) ไว้ดังนี้

๑. การพัฒนาคุณภาพของพลเมือง
๒. การสงเคราะห์ประชาชน
๓. การช่วยเหลืองานราชการ
๔. แนวคิดเกี่ยวกับสถาบันทางศาสนากับการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ จึงได้บัญญัติถึงความมุ่งหมายและหลักการในการจัดการศึกษาไว้ในหมวดที่ ๑ มาตรา ๖ ว่า

“การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข”

หลักเกณฑ์การพิจารณาเลื่อนสมณศักดิ์

๑. คุณสมบัติส่วนตัวและส่วนวัด

๒. คุณสมบัติด้านสาธารณูปการ

- การเลื่อนสมณศักดิ์ จะต้องมียุทธศาสตร์สาธารณูปการ ได้แก่ การก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน หรือถาวรวัตถุมาประกอบการพิจารณา

การก่อสร้างและการบูรณะปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุประสงค์ (สาธารณูปการ)

๑. ในเขตปกครองหนกลาง ต้องมีจำนวนเงินตั้งแต่ ๕๐๐,๐๐๐.- บาท (ห้าแสนบาท) ขึ้นไป

๒. ในเขตปกครองหนเหนือ, หนตะวันออก, และหนใต้ ต้องมีจำนวนเงินตั้งแต่ ๑๕๐,๐๐๐.- บาท (หนึ่งแสนห้าหมื่นบาท)

๓. การรายงานผลงานสาธารณูปการนั้น ต้องแยกออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๓.๑ ผลงานการก่อสร้างถาวรวัตถุต่างๆ (เฉพาะภายในวัด) จะต้องแจ้งรายละเอียดการก่อสร้าง เช่น

- แจ้งวัน เดือน ปี
- แจ้งลักษณะอาคาร
- แจ้งค่าใช้จ่ายในการก่อสร้าง
- รายงานผลการก่อสร้างครบทุกรายการ

๓.๒ รายงานผลงานการบูรณะปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุต่างๆ

รายงานผลงานเฉพาะตำแหน่ง เป็นกรณีพิเศษ

๑. พระสังฆาธิการขอเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นชั้นเอก (เจ้าอาวาสวัดราษฎร์) รายงานเพิ่มอีก ๒ ส่วน คือ

๑.๑ ผลงานสาธารณูปการ

๑.๒ ผลงานสาธารณสงเคราะห์

๒. พระสังฆาธิการขอเลื่อนสมณศักดิ์ ชั้นเอก (เจ้าคณะตำบล) รายงานเพิ่มอีก ๓ ส่วน คือ

๒.๑ ผลงานสาธารณูปการ

๒.๒ ผลงานในหน้าที่เจ้าคณะตำบล (ไม่น้อย ๓ ครั้ง)

๒.๓ ผลงานสาธารณสงเคราะห์

๓. พระสังฆาธิการขอสมณศักดิ์ ชั้นเอก (รองเจ้าคณะอำเภอ) รายงานเพิ่มอีก ๒ ส่วน คือ

๑. ผลงานสาธารณูปการ

๒. ผลงานในหน้าที่รองอำเภอ

๔. พระสังฆาธิการขอสมณศักดิ์ เป็นเจ้าอำเภอชั้นพิเศษ รายงานเพิ่มเติม ๓ ส่วน คือ

๑. ผลงานสาธารณูปการ

๒. ผลงานในหน้าที่เจ้าคณะอำเภอ

๓. ผลงานสาธารณสงเคราะห์

งานหลักในหน้าที่ของเจ้าคณะตำบลและเจ้าคณะอำเภอ ๒ ประการ คือ

๑. งานตรวจการคณะสงฆ์ ในเขตตำบลหรืออำเภอที่ตนปกครอง

๒. งานประชุมพระสังฆาธิการในเขตตำบลหรือในเขตอำเภอที่ตนปกครอง
คำว่า”สาธารณูปโภค”กับคำว่า”สาธารณูปการ”มีความหมายและวิธีใช้อย่างไร
คำว่า”สาธารณูปโภค” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ให้
ความหมายว่า “น. การประกอบการเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา
องค์การโทรศัพท์”

คำว่า”สาธารณ” แปลว่า “ทั่วไป”

คำว่า”อุปโภค” แปลว่า”เอามาใช้ให้เกิดประโยชน์”

นำมาสนธิกันเข้าจึงหมายถึง”การประกอบการเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป”

คำว่า”สาธารณูปการ”มาจากคำว่า”สาธารณ”กับคำว่า”อุปการ”

คำว่า”อุปการ” พจนานุกรม ฉบับ พ.ศ.๒๕๒๕ ให้ความหมายว่า”น. ความช่วยเหลือ
เกื้อกูล, ความอุดหนุน, คู่กับปฏิบัติการ

คือ การสนองคุณ, การตอบแทนคุณ, ก. ช่วยเหลือเกื้อกูล, อุดหนุน

คำว่า”สาธารณูปการ”เป็นศัพท์ทางศาสนา หมายถึง”การก่อสร้างและ
บูรณปฏิสังขรณ์”

ตามพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ มาตรา ๓๓ ได้จัดระเบียบ
บริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลางเป็น

“องค์การ” ต่าง ๆ ซึ่งเปรียบเทียบกับ”กระทรวง”ของฝ่ายบ้านเมือง คือ

๑. องค์การปกครอง ก็พอเทียบได้กับกระทรวงมหาดไทย

๒. องค์การศึกษา ก็เทียบได้กับกระทรวงศึกษาธิการ

๓. องค์การเผยแผ่ ก็เทียบได้กับ กรมประชาสัมพันธ์

๔. องค์การสาธารณูปการ ก็เทียบได้กับ กรมโยธาธิการ

สรุป : สาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์เป็นระเบียบบริหาร
การคณะสงฆ์ส่วนกลาง

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๘ ใช้คำว่า”องค์การสาธารูปการ”

แต่ในปัจจุบันบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม และระเบียบการปกครองคณะ
สงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า”การสาธารณูปการ

องค์การสาธารณูปการและการสาธารณูปการ มีความหมายในการรวมกิจการคณะสงฆ์
อย่างเดียวกัน กล่าวคือหมายถึง

๑. การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

๒. กิจการอันเกี่ยวกับการวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การ
ขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษาและการยกวัดราษฎร์ขึ้น
เป็นพระอารามหลวง

๓. กิจการของวัดอื่น ๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

๔. การศาสนสมบัติของวัด

คณะสงฆ์ไทย หมายถึง บรรดาพระภิกษุที่ได้รับบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

พระภิกษุมีศีล ๒๒๗ ข้อเป็นเครื่องกำกับวัตรปฏิบัติ พระภิกษุทุกรูปอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม ซึ่งได้วางกฎหมายมหาเถรสมาคมว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไว้เป็นลำดับขั้นการปกครองและการปกครองคณะสงฆ์ทุกส่วนทุกชั้นมีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น เช่น คณะธรรมยุตมีเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุตปกครอง ส่วนคณะมหานิกายแบ่งการปกครองออกเป็น ๔ หน คือ เจ้าคณะใหญ่หนหลวง เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก เจ้าคณะใหญ่หนใต้

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ซึ่งได้กระจายอำนาจการปกครองออกเป็นส่วน ๆ ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ภาค มีเจ้าคณะภาคดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ในเขตภาคของตนให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

ส่วนที่ ๒ จังหวัด มีเจ้าคณะจังหวัดปกครอง (เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร และเจ้าคณะจังหวัดทั่วประเทศ)

ส่วนที่ ๓ อำเภอ มีเจ้าคณะอำเภอปกครอง (เจ้าคณะเขตในกรุงเทพมหานครและเจ้าคณะอำเภอทั่วประเทศ)

ส่วนที่ ๔ ตำบล มีเจ้าคณะตำบลปกครอง (เจ้าคณะแขวงในกรุงเทพมหานครและเจ้าคณะตำบลทั่วประเทศ)

อำนาจหน้าที่สำคัญของเจ้าคณะตำบล นอกจากการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงามแล้ว ยังมีหน้าที่ระงับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าอาวาส แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรือผู้อยู่ในปกครองของตน ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองของตน

หากเราเรียงลำดับการปกครองคณะสงฆ์ จากล่างขึ้นบน เป็นดังนี้

ตำบล ปกครองดูแลวัด (เจ้าคณะตำบลดูแลหลาย ๆ วัด)

อำเภอ ปกครองดูแล ตำบล (เจ้าคณะอำเภอดูแลหลาย ๆ ตำบล)

จังหวัด ปกครองดูแล อำเภอ (เจ้าคณะจังหวัดดูแลหลาย ๆ อำเภอ)

ภาค ปกครองดูแลจังหวัด (เจ้าคณะภาค ดูแลหลาย ๆ จังหวัด)

หน ปกครองดูแลภาค (เจ้าคณะใหญ่ ดูแล ภาคหลายๆ ภาค)

มหาเถรสมาคม ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในภาพรวม

หันกลับมาที่สถานการณ์ปัจจุบัน มักตั้งคำถามกันว่ามีปัญหาเกิดขึ้นกับวัดกับความประพฤติของเจ้าอาวาสที่ผิดกฎหมายผิดพระธรรมวินัย ทำไมมหาเถรสมาคมไม่ลงมาจัดการเรื่องนี้ หากพิจารณาถึงสภาพปัจจุบัน ประเทศไทยมีวัดจำนวน ๓๙,๔๘๑ วัด (ข้อมูล ณ มีนาคม ๒๕๕๘) ถ้า

นำเรื่องเกี่ยวกับวัดทุกเรื่องเข้าสู่มหาเถรสมาคม อาจจะผิดขั้นตอนการปกครองคณะสงฆ์และไม่เป็นไปตามระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ที่กำหนดไว้แล้วในกฎหมายมหาเถรสมาคม

ตัวอย่างเช่น

พระภิกษุ ก. ถูกกล่าวหาว่าเป็นปาราชิกเพราะมีเพศสัมพันธ์กับนาง ข.

เรื่องนี้ เมื่อนาง ข.มาฟ้องเจ้าอาวาส ก็ถือเป็นหน้าที่ของท่านที่จะต้องดำเนินการชำระสะสางคดีความในวัดให้เป็นที่ยอมรับร้อย ไม่ต้องแจ้งมหาเถรสมาคมให้ลงมาสอบสวนแต่อย่างใด

การที่พระภิกษุ ก. ผู้ถูกกล่าวหาจะถูกข้อหาปาราชิก เจ้าอาวาสจำต้องตั้งคณะกรรมการขึ้นชำระอธิกรณ์ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ทำให้ต้องตั้งคณะกรรมการก็ในเมื่อ นาง ข. ผู้เสียหายกล่าวโทษอยู่แล้ว เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะโทษปาราชิกข้อหาเสกเพศนุสนั้น ถ้าไม่ปรากฏชัดแจ้งหรือพบเห็นทันทีทันใดในขณะนั้น เมื่อเจ้าอาวาสสอบถาม

พระภิกษุ ก. แล้วไม่ยอมสารภาพ เจ้าอาวาสก็ต้องตั้งกรรมการขึ้นพิจารณาให้แจ่มชัด เพราะโทษปาราชิกนี้ผู้ใดถูกกล่าวลงโทษก็เหมือนกับประหารชีวิตความเป็นพระภิกษุและจะกลับมาบวชอีกไม่ได้

ขณะที่การไต่สวนตามกฎหมายนิคหกรรม กำลังจะเริ่มกระบวนการ ปรากฏว่า นาง ข.ได้ไปแจ้งคดีอาญาต่อศาล กล่าวหาพระภิกษุ ก. กระทำการข่มขืนตน ศาลประทับรับฟ้อง

ตามกฎหมายมหาเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรมนั้น ถ้าเรื่องอยู่ระหว่างการพิจารณา ของศาลฝ่ายราชอาณาจักร การพิจารณาของคณะสงฆ์จะชะลอเพื่อรอการพิจารณาทางอาญาจักรก่อน

เมื่อศาลฝ่ายราชอาณาจักรไต่สวน ปรากฏว่าพระภิกษุ ก.และนาง ข. รับสารภาพว่า มีความชอบพอกันในขณะนั้น การร่วมเพศเกิดจากการสมยอมกัน มิใช่บังคับข่มขืนใจ ศาลสั่งยกฟ้อง

จึงกลับมาสู่กระบวนการไต่สวนตามกฎหมายนิคหกรรม ซึ่งคณะกรรมการฝ่ายสงฆ์เห็นว่าพระภิกษุ ก. เป็นปาราชิก เหตุเพราะได้ร่วมเพศจริงโดยสมยอมกัน ไม่จำเป็นต้องสอบสวนตามกฎหมายนิคหกรรมก็ยอมปาราชิกไปแล้ว^๔

ในกรณีมอบหมายมอบหมายงาน ให้รองและผู้ช่วยเจ้าอาวาสปฏิบัติ

รองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส เป็นตำแหน่งที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติ-คณะสงฆ์ เช่นเดียวกับตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอ บัญญัติไว้เพื่อเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งในพระอารามหลวงทั้งวัดนอกจากพระอารามหลวง (วัดราษฎร์) ให้มีรองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสเพื่อช่วยเจ้าอาวาส เพื่อการนี้เท่านั้น หาใช่เพื่อการอื่นไม่ ดังความในข้อ ๒๘ และข้อ ๓๒ แห่งกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ตอนหนึ่งว่า “และระบุหน้าที่ที่ตนจะมอบหมายให้ปฏิบัติ” โดยให้ระบุไว้ชัดเจนในหนังสือแต่งตั้ง ข้อบัญญัตินี้ยอมผูกพันให้เจ้าอาวาสต้องมอบหมายงานให้ปฏิบัติ ในเมื่อได้รับการแต่งตั้งแล้ว ทั้งผูกพันรองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสให้รับปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย งานในหน้าที่เจ้าอาวาสตามความในมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับว่ากว้างขวางเป็นอย่างยิ่ง แต่เมื่อจะกล่าวโดยลักษณะงานคงได้ดังนี้

^๔สมชาย สุรชาติวี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.onab.go.th/th/content/category/detail/id/57/iid/2474> [๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๓].

- ๑) การรักษาความเรียบร้อย (ปกครอง)
- ๒) การศาสนศึกษา
- ๓) การศึกษาสงเคราะห์
- ๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๕) การสาธารณูปการ
- ๖) การสาธารณสงเคราะห์
- ๗) การนิคมกรรม
- ๘) การศาสนสมบัติ

การที่มอบหมายงานใด ๆ ให้ปฏิบัติ ย่อมถือข้อที่ระบุไว้เป็นหลักหรืออาจเปลี่ยนได้ตามเหมาะสม งานใดที่มีความสำคัญมาก เจ้าอาวาสควรปฏิบัติเอง การมอบงานนั้น ถ้าเป็นระยะยาวนาน ต้องมอบเป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนการมอบงานเฉพาะเรื่องคือครั้งคราว อาจมอบเป็นลายลักษณ์อักษรหรือสั่งด้วยวาจาก็ได้

๓.๓ มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ

๓.๓.๑ วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรักษาและคุ้มครองโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมโบราณสถานของประเทศอังกฤษ

การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมหรือในทวีปยุโรปเรียกว่า การบริหารมรดกวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึง กรวางแผน และการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ดูแลรักษา หรือการจัดการข้อมูลสถานที่ พื้นที่ และการตรวจสอบเรื่องราวในอดีตของชาติ หรือของกลุ่มชนเผ่าพันธุ์ต่างๆ หรือที่เรียกว่ามรดกทางวัฒนธรรมของโลก การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในประเทศอังกฤษในปัจจุบันเกิดขึ้นภายใต้กฎหมายคุ้มครองแหล่งโบราณสถานและพื้นที่ประวัติศาสตร์ ปี ค.ศ.๑๙๗๙^๕

กฎหมายโบราณสถานในประเทศอังกฤษที่ใช้บังคับในปัจจุบัน คือ กฎหมายคุ้มครองแหล่งโบราณสถานและพื้นที่ประวัติศาสตร์ ค.ศ.๑๙๗๙ (The Ancient Monuments and Archaeological Area Act 1679) ได้แบ่งโบราณสถานออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. อนุสรณ์สถาน (Monuments)
๒. อนุสรณ์สถานขึ้นทะเบียน (Scheduled Monuments)
๓. อนุสรณ์สถานคุ้มครอง (Protected Monuments)
๔. โบราณสถาน (Ancient Monuments)

อนุสรณ์สถาน (Monuments) หมายถึง

๑. อาคารใดๆ โครงสร้างหรือผลงานใดๆ ไม่ว่าจะอยู่ข้างบนหรือข้างใต้ดินรวมถึงถ้าใดๆ หรือการขุดค้นหรือโพรงใดๆ

๒. บริเวณใดๆ ที่ประกอบด้วยสิ่งทีกล่าวแล้วในข้อ ๑

^๕ นพพันธ์ ตัววิเศษ. การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.sac.or.th/main/content_detail.php?content_id=41 [๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๔].

๓. บริเวณที่ประกอบด้วยซาก ยานยนต์ ชิ้นส่วนเรือ เครื่องบิน หรือโครงสร้างที่เคลื่อนที่ได้อื่นๆ หรือชิ้นส่วนที่เป็นส่วนประกอบของข้อ ๑. และเครื่องยนต์ใด ๆ ที่รวมอยู่ในโบราณสถานที่จะถูกตีความได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของโบราณสถาน โดยสิ่งนั้นไม่สามารถจะนำออกจากโบราณสถานได้โดยไม่ต้องถูกรื้อ

อนุสรณ์สถานขึ้นทะเบียน (Scheduled Monuments) หมายถึง อนุสรณ์สถานที่รัฐมนตรี (Secretary of State) ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

รัฐมนตรีมีหน้าที่รวบรวมรายชื่ออนุสรณ์สถานเป็นบัญชี แล้วประกาศขึ้นทะเบียนโดยอนุสรณ์สถานเหล่านี้ต้องอยู่ในทะเบียนที่จัดทำขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย ปี ค.ศ.๑๙๑๓ โดยต้องมีความสำคัญระดับชาติ และต้องไม่รวมอาคารที่เป็นบ้านพักอาศัย

อนุสรณ์สถานขึ้นทะเบียนจะถูกคุ้มครองโดยกฎหมายปี ค.ศ.๑๙๗๙ การกระทำใดๆ ต่ออาคารเหล่านี้ โดยปราศจากใบอนุญาต (Scheduled Monuments Consent) จะมีความผิดอาญา ถูกปรับและรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งซ่อมแซมอาคารเหล่านี้ เพื่อการอนุรักษ์ในกรณีเร่งด่วน โดยเจ้าของต้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย อย่างไรก็ตามแม้จะกระทำต่อโบราณสถานโดยได้รับใบอนุญาตก็อาจถูกแทรกแซงได้จากประกาศนั้นเป็นโบราณสถานคุ้มครองโดยรัฐมนตรี

อนุสรณ์สถานคุ้มครอง (Protected Monument) หมายถึง อนุสรณ์สถานขึ้นทะเบียนหรืออนุสรณ์สถานภายใต้กรรมสิทธิ์ ภายใต้การคุ้มครองของรัฐมนตรีหรือเทศบาลโดยการสืบเนื่องของกฎหมายคุ้มครองแหล่งโบราณสถานและพื้นที่ประวัติศาสตร์ ค.ศ.๑๙๗๙ (The Ancient Monuments and Archaeological Area Act 1979) ในกรณีเร่งด่วนรัฐมนตรีจะประกาศให้อนุสรณ์สถานใด ๆ เป็นอนุสรณ์สถานคุ้มครองได้ โดยการประกาศหมายชั่วคราว (Interim Preservation Notice) หรือคำสั่งปกป้อง(Preservation Order) ตามลำดับ และเมื่อรัฐมนตรีประกาศหมายดังกล่าวห้ามมิให้มีการปฏิบัติการใดๆ ที่มีได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากรัฐมนตรีเป็นเวลา ๒ เดือนและอาจต่อระยะเวลาคุ้มครองต่อไปได้อีก ในช่วงระยะเวลานี้หากเจ้าของปล่อยให้โบราณสถานทรุดโทรม รัฐมนตรีจะประกาศให้อนุสรณ์สถานนั้นอยู่ภายใต้การคุ้มครอง (Guardianship) และจัดการตามที่เห็นสมควร ผู้ละเมิดจะเป็นความผิดอาญา

โบราณสถาน(Ancient Monuments) หมายถึง อนุสรณ์สถานขึ้นทะเบียน และอนุสรณ์ใดๆ ซึ่งโดยความเห็นของรัฐมนตรีว่ามีความสำคัญระดับสาธารณชน เพราะมีคุณค่าในด้านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ประเพณี ศิลปะ หรือโบราณคดีซึ่งอยู่ในตัวโบราณสถานนั้น

ข้อสังเกต ความหมายของ โบราณสถาน(Ancient Monuments) จะต่างจากอนุสรณ์สถานขึ้นทะเบียน(Scheduled Monument) ตรงที่เป็นความตั้งใจของกฎหมายที่จะให้ความคุ้มครองโบราณสถานได้ครอบคลุมกว่า โดยการใช้คำว่า "มีความสำคัญต่อสาธารณชน" แทนที่จะ"มีความสำคัญในระดับชาติ" เป็นการเปิดโอกาสให้รัฐเข้ามาดูแลโบราณสถานได้มากที่สุด กล่าวคือแม้ว่าโบราณสถานนั้นจะไม่มีมีความสำคัญระดับชาติแต่เป็นความต้องการของประชาชนที่อยากจะรักษาเท่านั้น

การบังคับเรียกมาซึ่งโบราณสถานโดยรัฐ (Acquisition of Monument) กฎหมายคุ้มครองแหล่งโบราณสถานและพื้นที่ประวัติศาสตร์ ค.ศ. ๑๙๗๙ (The Ancient Monuments and Archaeological Area Act 1979) ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสิ่งแวดล้อมมีอำนาจบังคับ

เรียกมาซึ่งโบราณสถานจากเอกชนมาคุ้มครองหรือครอบครองได้ ทั้งนี้เพื่อจุดประสงค์ในการอนุรักษ์โบราณสถานนั้น โดยวิธีต่างๆ คือ

๑. การสั่งบังคับ (Compulsory Acquisition) แต่ต้องจ่ายเงินทดแทน (จำนวนน้อย) แก่เจ้าของรัฐมนตรีนั่นจึงสามารถใช้อำนาจนี้ได้

๒. โดยความเห็นชอบของเจ้าของ (By Agreement)

๓. โดยการมอบให้เป็นของขวัญ (By Gift) โดยเจ้าของทั้งทางตรงและแสดงเจตนาเป็นลายลักษณ์อักษร

๔. โดยยอมอยู่ภายใต้การคุ้มครอง (Under Guardianship) ของรัฐมนตรีหรือเทศบาลเพื่อการอนุรักษ์ วิธีนี้เป็นทางเลือกแทนการถูกบังคับเรียกโดยเจ้าของแสดงเจตนายินยอม ในกรณีนี้รัฐหรือเทศบาลจะเป็นผู้ดูแลโบราณสถานและที่ตั้งในขณะที่กรรมสิทธิ์ยังคงอยู่กับเจ้าของแต่สิทธิ์ในการจัดการโบราณสถานเป็นของรัฐ และมีข้อแม้ว่าเจ้าของจะต้องยินยอมจัดให้มีทางเข้าออกสำหรับสาธารณชนไปสู่โบราณสถาน^๖

เมื่อมีการประกาศขึ้นทะเบียนอาคารเป็นโบราณสถานแล้ว ห้ามมิให้มีการกระทำใดๆ ต่อโบราณสถาน เว้นแต่ผู้กระทำจะได้รับใบอนุญาต(Scheduled Monuments Consent) การกระทำใด ๆ ต่อโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้วจะเป็นความผิดอาญา^๗ ประเทศอังกฤษนอกจากจะคุ้มครองโบราณสถานโดยการขึ้นทะเบียนแล้ว การให้คุ้มครองโบราณสถานยังรวมถึงการกำหนดเขตอนุรักษ์ (Conservation Areas)

เขตอนุรักษ์ (Conservation Areas) เริ่มบังคับโดยกฎหมายผังเมืองฉบับหนึ่งที่มีชื่อว่า The Civil Amenities Act 1967 มุ่งอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเป็น "บริเวณ"

ความหมายของเขตอนุรักษ์ (Conservation Areas) หมายถึง บริเวณที่มีความหมายพิเศษทางสถาปัตยกรรมหรือประวัติศาสตร์และมีเอกลักษณ์หรือตามที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และส่งเสริม

ในทางปฏิบัติอาจเป็นกลุ่มอาคารจำนวนมาก หรือทั้งบริเวณย่านใจกลางเมือง อาจเป็นกลุ่มอาคารที่สวยงาม ไม่ว่าจะเป็นอาคารที่ขึ้นทะเบียนแล้วหรือไม่ก็ตาม หรือเป็นที่โล่ง ต้นไม้ โครงข่ายถนน ทางประวัติศาสตร์ สนามในหมู่บ้าน หรือบริเวณที่มีคุณค่าทางโบราณคดีที่ส่งเสริมลักษณะพิเศษแก่บริเวณนั้นสำหรับการขึ้นทะเบียนเขตอนุรักษ์(Conservation Areas) เทศบาลจะเป็นผู้ตัดสินว่าบริเวณใดมีคุณค่าพอที่จะกำหนดเป็นพื้นที่อนุรักษ์ แล้วประกาศขึ้นทะเบียน ซึ่งในทางปฏิบัติเทศบาลจะตั้งให้ผู้มีคุณวุฒิจากท้องถิ่นมาร่วมกำหนดเช่น สมาชิกของราชบัณฑิตยสถานปิกอังกฤษ (Royal Institute of British Architects,RIBA) หรือสถาบันการผังเมือง(Royal Town Planning Institute.RIPT) ในท้องถิ่น เป็นต้น โดยร่างประกาศพื้นที่อนุรักษ์แต่ละครั้งควรมีการ

^๖ สมชาติ จิงสิริอารักษ์, **หลักการ องค์กร และกฎหมายอนุรักษ์โบราณสถาน**, (๒๕๔๐), หน้า ๕๖.

^๗ The Free Encyclopedia. (2012). Ancient Monuments and Archaeological Areas Act 1979 Retrieved November 10, 2012. from http://en.wikipedia.org/w/index.php?Title=The_Ancient_Monuments_and_Archaeological_Area_Act_1979&oldid=512217050.

อภิปรายโดยการประชุมท้องถิ่น (Local Public Meeting) พร้อมแสดงความคิดเห็น^๔ ในส่วนกลาง รัฐมนตรีมีอำนาจประกาศขึ้นทะเบียนเขตอนุรักษ์(Conservation Areas)ได้ หลังจากปรึกษาสำนักงานผังเมืองในท้องถิ่นแล้ว การขึ้นทะเบียนต้องกำหนดลงในแผนที่ และจัดพิมพ์ประกาศให้ทราบทั่วไป

ขั้นตอนในการวางแผนการขึ้นทะเบียนเขตอนุรักษ์

๑. มีการวางกรอบนโยบายทั่วไปซึ่งปรากฏตามมาตรา ๒๗๗ ของกฎหมายผังเมือง (The Town and Country Planning Act 1971) แก้ไขเพิ่มเติมในปี ค.ศ.๑๙๗๔ ดังนี้ "ไม่ว่าพื้นที่ใดก็ตามที่ได้ถูกออกแบบมาในฐานะเขตอนุรักษ์พิเศษ ควรจะต้องมีการจ่ายค่าบำรุงการรักษารักษาอย่างชัดเจน รวมไปถึงอาคารต่างๆ และพื้นที่ใดก็ตามภายใต้กฎหมายนี้ นอกจากนี้ยังหมายความว่าความรวมถึงส่วนที่เป็นอาคารประวัติศาสตร์ และโบราณสถานที่ถูกกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ ๑๙๕๓ หรือพระราชบัญญัติท้องถิ่น ๑๙๖๒.."

๒. มีการควบคุมการพัฒนาในเขตอนุรักษ์ตามมาตรา ๒๘ ของกฎหมายผังเมือง (The Town and Country Planning Act 1967) กล่าวว่า สถานที่ใดก็ตามที่มีการวางแผนเพื่อที่จะมีการพัฒนา โดยมีความเห็นจากองค์กรผังเมืองท้องถิ่นว่ามีผลกระทบใด ๆ ต่อลักษณะจำเพาะ หรือลักษณะที่พึงปรากฏของเขตอนุรักษ์ หากไม่มีผลกระทบจึงสามารถประกาศให้มีการควบคุมการพัฒนาในเขตอนุรักษ์อย่างเป็นทางการ

๓. การบังคับใช้พื้นที่เขตอนุรักษ์ ให้เป็นไปตามข้อกำหนดในการบังคับใช้ขององค์กรผังเมืองท้องถิ่น นั่นคือ ต้องเป็นพื้นที่ที่พึงประสงค์ต่อการคุ้มครองหรือลักษณะจำเพาะ หรือลักษณะที่พึงปรากฏของเขตอนุรักษ์ในที่ตั้งอาคารนั้นได้ตั้งอยู่^๕

ผลของการประกาศเขตอนุรักษ์ มีดังนี้

๑. เทศบาลเป็นผู้ควบคุมการรื้อถอนอาคาร กรณีที่อาคารไม่ได้ถูกขึ้นทะเบียนการจะรื้อถอนได้ก็ต่อเมื่อมีใบอนุญาต (Demolition Consent)

๒. การซ่อมแซมอาคารที่ไม่มีผู้อยู่อาศัย และยังไม่ได้ขึ้นทะเบียน เทศบาลมีอำนาจสั่งซ่อมแซมอาคารได้โดยคำสั่งของรัฐมนตรี (โดยคำแนะนำขององค์กรผังเมืองท้องถิ่น) และให้เรียกค่าก่อสร้างจากเจ้าของ โดยที่การซ่อมต้องกระทำเพียงเพื่อป้องกันการพังทลายของอาคารและมูลค่าการซ่อมต้องให้สมดุลกับฐานะของเจ้าของอาคารด้วย

๓. ควบคุมการทำสีภายนอกอาคารของบ้านเรือน โดยต้องให้มีความกลมกลืนกับ

๔. อนุรักษ์ต้นไม้ โดยออกกฎหมาย Trees Preservation Order ห้ามตัด ถอนราก หรือ ถมดินอันอาจทำให้ต้นไม้ตาย ยกเว้นต้นไม้ที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางเล็กกว่า ๗.๕ เซนติเมตร

๕. ควบคุมการโฆษณาต่างๆ โดยมีกฎหมายควบคุม ขนาด ตำแหน่ง ลักษณะของป้ายโฆษณาทุกชนิด และต้องได้รับอนุญาตให้ติดตั้ง

^๔ Suddards, Roger W. 1982. Listed Building : The Law and Practice. London : Sweet and Maxwell. p. 49.

^๕ Suddards, Roger W. 1982. Listed Building : The Law and Practice. London : Sweet and Maxwell p. 50-54.

๖. ควบคุมโครงการพัฒนาที่ดินของเอกชนและรัฐ โดย โครงการพัฒนาที่ดินต้องได้รับอนุญาต และการอนุญาตจะมีได้ต่อเมื่อกลุ่มอาคารนั้นไม่สามารถรักษาต่อไปได้อีก หรือการอนุญาตให้มีการก่อสร้างใหม่บางส่วนเพื่อรักษาส่วนที่เหลือ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการตายของศูนย์กลางเมือง

๗. การให้เงินทุนและเงินให้ยืม โดยจะมีเงื่อนไขใด ๆ ก็ได้ตามที่รัฐมนตรีเห็นสมควรหากเป็นเงินช่วยเหลือที่ต้องจ่ายคืนรัฐ (Loans การจ่ายดอกเบี้ยและอื่นๆ รัฐมนตรีจะต้องกำหนดเงื่อนไข ตามที่รัฐมนตรีคลังเห็นพ้องด้วยเงินที่รับจากดอกเบี้ยหรือการจ่ายเงินกู้จะต้องนำเงินเข้ากองทุนเพื่อการอนุรักษ์ (Consolidated Fund) และการให้เงินทุนนี้รัฐมนตรีจะต้องปรึกษากับเทศบาลและองค์กรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องก่อนด้วย^{๑๐}

สำหรับพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และเขตอนุรักษ์ (Historic Areas and Conservation Areas) โดยกฎหมายผังเมืองในปี ค.ศ. ๑๙๗๒ (The Town and Country Planning Act Amendent ๑๙๗๒) กำหนดให้เงินทุนและเงินให้ยืมสำหรับการอนุรักษ์และส่งเสริมทัศนียภาพและรูปลักษณะของเขตอนุรักษ์ (Conservation Areas โดยกำหนดไว้ในมาตรา ๑๐ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสิ่งแวดล้อมใช้เงินที่จัดสรรให้โดยรัฐสภา เพื่อเป็นเงินทุนหรือเงินให้ยืมในบางส่วนหรือทั้งหมดเพื่อการส่งเสริมหรือการอนุรักษ์ รูปลักษณะ หรือทัศนียภาพของเขตอนุรักษ์ (Conservation Areas) ใด ๆ เมื่อเห็นว่าการให้ทุนดังกล่าวจะช่วยให้การอนุรักษ์ และการส่งเสริมรูปลักษณะหรือทัศนียภาพของบริเวณนั้นดีขึ้น

ส่วนมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการรักษาและคุ้มครองโบราณสถานและสิ่งแวดล้อม โบราณสถานของประเทศอังกฤษนั้นให้ความสำคัญกับการกำหนดเขตอนุรักษ์ซึ่งเขตอนุรักษ์ดังกล่าวเกิดจากความตกลงร่วมกันระหว่างบุคคลในท้องถิ่น มีมาตรการควบคุมการพัฒนาที่ดินของเอกชนและรัฐ มีการส่งเสริมเอกชนให้เกิดการอนุรักษ์โบราณสถานซึ่งมีผลทำให้การอนุรักษ์โบราณสถานมิใช่หน้าที่ของรัฐแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้นในการอนุรักษ์โบราณสถานหากแต่เป็นหน้าที่ของเอกชนที่จะต้องมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานด้วย^{๑๑}

สรุปมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการรักษาและคุ้มครองโบราณสถานและสิ่งแวดล้อม โบราณสถานของประเทศอังกฤษเป็นไปตามกฎหมายของท้องถิ่นนั้น ๆ โดยเริ่มด้วยการสั่งบังคับความเห็นชอบของเจ้าของ มอบให้เป็นของขวัญ ยอมอยู่ภายใต้การคุ้มครอง ซึ่งมีขั้นตอนในการควบคุม รักษา คุ้มครองเป็นไปตามกฎหมายที่เข้มแข็ง ตลอดถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งทำให้การรักษาและคุ้มครองโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมโบราณสถานของประเทศอังกฤษมีความเป็นเอกภาพด้วยความร่วมมือของประชาชนทุกคน

^{๑๐} สมชาติ จิงสิริอารักษ์, หลักการ องค์การ และกฎหมายอนุรักษ์โบราณสถาน, ๒๕๕๐), หน้า ๗๔.

^{๑๑} อภิชาติ อาจจำปา, “มาตรการทางกฎหมายในการอนุรักษ์โบราณสถานของไทย”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์, (คณะนิติศาสตร์ ปรีดีพนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๖-๑๒๐.

๓.๓.๒ วิเคราะห์การอนุรักษ์เขตอนุรักษ์กลุ่มสถาปัตยกรรม ทรงคุณค่าของประเทศ ญี่ปุ่น

กระบวนการเพื่อกำหนด “เขตอนุรักษ์กลุ่มสถาปัตยกรรมทรงคุณค่า” ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ๗ ขั้นตอน^{๑๒} ได้แก่

๑) การศึกษาเพื่อหามาตรการการอนุรักษ์ การศึกษาเพื่อหามาตรการการอนุรักษ์ คือขั้นตอนการการสำรวจและ ศึกษาประวัติที่มา ตลอดจนสภาพปัจจุบันของอาคารสถาปัตยกรรมและสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นภูมิทัศน์ ย่านชุมชน หมู่บ้าน เมือง เพื่อประเมิน คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม รวมไปถึงการสำรวจความคิดเห็น ของชาวบ้าน เพื่อหาแนวทางจัดการปัญหาและประเด็นสำคัญจากมุมมองใน กรณีที่จะมีการปรับปรุงลักษณะทางกายภาพชุมชน ตลอดจนการดำเนินงาน พิจารณาภาพรวมของมาตรการการอนุรักษ์

๒) การร่างระเบียบขั้นตอนดำเนินแผนงานอนุรักษ์ การร่างระเบียบขั้นตอนดำเนินแผนงานอนุรักษ์ คือขั้นตอนการวาง ระเบียบขั้นตอนและแนวทางเชิงปฏิบัติการต่างๆ เพื่อสนับสนุนแผนงานอนุรักษ์ ภายใน “เขตอนุรักษ์กลุ่มสถาปัตยกรรม” ได้แก่ การจัดเตรียมเอกสารแสดง แผนและผังการอนุรักษ์ แผนการกำหนด “เขตอนุรักษ์กลุ่มสถาปัตยกรรม” การตรวจสอบมาตรฐานและกฎหมายอาคาร รวมถึงแผนการเตรียมขออนุญาตใน การปรับเปลี่ยนรูปแบบอาคาร แผนการช่วยเหลือด้านงบประมาณ และ แผนการแต่งตั้งคณะกรรมการต่างๆ เป็นต้น

๓) การแต่งตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์ท้องถิ่น การแต่งตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์ท้องถิ่น คือขั้นตอนการแต่งตั้ง คณะกรรมการอนุรักษ์ระดับท้องถิ่น ตามแผนการอนุรักษ์ เพื่อทำหน้าที่ในการพิจารณาตัดสินรายละเอียดของแนวทางตามแผนงานอนุรักษ์ และ พิจารณา กำหนด “เขตอนุรักษ์กลุ่มสถาปัตยกรรม” อันจะเป็นข้อมูลอ้างอิงเพื่อยื่นขอขึ้น ทะเบียน “เขตอนุรักษ์กลุ่มสถาปัตยกรรมทรงคุณค่า” ต่อไป ตลอดจนมีหน้าที่ พิจารณาตรวจสอบปัญหาและประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับงานด้านการอนุรักษ์ใน “เขตอนุรักษ์กลุ่มสถาปัตยกรรม” และ ร่วมประชุมกับคณะกรรมการการศึกษาท้องถิ่น ในบางโอกาสตามความจำเป็น

๔) การกำหนดเขตอนุรักษ์กลุ่มสถาปัตยกรรม การกำหนด “เขตอนุรักษ์กลุ่มสถาปัตยกรรม” คือขั้นตอนการกำหนด “เขตอนุรักษ์กลุ่มสถาปัตยกรรมทรงคุณค่า” เพื่อเตรียมบังคับใช้ผังเฉพาะ เมื่อ ขึ้นทะเบียนเป็น “เขตอนุรักษ์กลุ่มสถาปัตยกรรมทรงคุณค่า” หากเป็นพื้นที่ ภายในเขตเทศบาลให้ดำเนินงานโดยหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น หากเป็น พื้นที่ภายนอกเขตเทศบาลให้ดำเนินงานโดยคณะกรรมการการศึกษาของเขต ปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นๆ

๕) การวางแผนงานอนุรักษ์ การวางแผนงานอนุรักษ์ คือขั้นตอนการวางแผนกำหนดแนวทางการ อนุรักษ์ขั้นพื้นฐาน การจำแนกอาคารเพื่อการอนุรักษ์โดยเฉพาะ การวางแผน จัดการด้านการอนุรักษ์และด้านสิ่งแวดล้อมภายในพื้นที่ขึ้นทะเบียนเป็น “เขต อนุรักษ์กลุ่มสถาปัตยกรรมทรงคุณค่า” ได้แก่ งานติดตั้งป้ายข้อมูลรายละเอียด “เขตอนุรักษ์กลุ่มสถาปัตยกรรมทรงคุณค่า” งาน

^{๑๒} ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร, โครงการ “การบริหารจัดการ Denken “เขตเพื่อการอนุรักษ์กลุ่มอาคาร สถาปัตยกรรม และ สิ่งปลูกสร้างดั้งเดิมทรงคุณค่าในประเทศญี่ปุ่น”, รายงานการวิจัย, (สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๖๑), หน้า ๑๖-๑๙.

วางแผนรองรับจัดการภัยพิบัติ และงานก่อสร้างระบบสาธารณูปโภคและอาคารสาธารณะ เป็นต้น รวมถึงการ กำหนดระดับชั้นของงบประมาณสนับสนุนแก่เจ้าของอาคารเพื่อการอนุรักษ์ ซ่อมแซม ปรับปรุง โดยทั่วไปแล้วภายในแผนงานอนุรักษ์ ต้องระบุมาตรฐาน กระบวนการขออนุญาตก่อสร้าง มาตรฐานการปรับปรุงซ่อมแซมอาคาร มาตรฐานการปรับสภาพภูมิทัศน์

๖) การออกระเบียบเพื่อผ่อนผันกฎหมายมาตรฐานการก่อสร้าง ในประเทศญี่ปุ่น การออกระเบียบเพื่อผ่อนผันกฎหมายมาตรฐานการก่อสร้างในประเทศ ญี่ปุ่น คือขั้นตอนปฏิบัติโดยหน่วยงานส่วนท้องถิ่น ในการทำเรื่องขออนุญาต เป็นกรณีพิเศษไปยังกระทรวงที่ดินสาธารณูปโภค การคมนาคมและการ ท่องเที่ยว (Ministry of Land, Infrastructure, Transport and Tourism) เพื่อขอผ่อนผันการดำเนินงานใดๆ ภายใน “เขตอนุรักษ์กลุ่มสถาปัตยกรรม ทรงคุณค่า” ที่ไม่สอดคล้องกับกฎหมายมาตรฐานการก่อสร้าง (The building standard law of Japan) ได้แก่ กฎหมายควบคุมอาคาร กฎหมายด้านอัคคีภัย กฎหมายด้านการเปิดพื้นที่รับแสงสว่างและระบายอากาศ กฎหมายระยะถอย ร่น และกฎหมายควบคุมความสูง เป็นต้น

๗) การยื่นเรื่องเพื่อพิจารณา การยื่นเรื่องเพื่อพิจารณาคือ ขั้นตอนสุดท้ายเพื่อยื่นเรื่องให้หน่วยงาน ปกครองส่วนกลางพิจารณาตัดสินว่า “เขตอนุรักษ์กลุ่มสถาปัตยกรรม” มีคุณสมบัติ พร้อม จะได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็น “เขตอนุรักษ์กลุ่มสถาปัตยกรรม ทรงคุณค่า” หรือไม่ โดยหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นต้องดำเนินการรวบรวม รายงานทั้งหมดประกอบเอกสารเพื่อการพิจารณา ไปยังกระทรวงศึกษาธิการและ วิทยาศาสตร์ (Minister of Education and Science)

สรุปจากกรณีศึกษาการอนุรักษ์เขตอนุรักษ์กลุ่มสถาปัตยกรรม ทรงคุณค่าของประเทศ ญี่ปุ่นการบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัดที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ขึ้นทะเบียนตามกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นนั้นมีกระบวนการและขั้นตอนที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมอย่างชัดเจนเริ่ม ตั้งแต่ การศึกษาเพื่อหามาตรการ การร่างระเบียบขั้นตอนดำเนินแผนงาน การแต่งตั้งคณะกรรมการ อนุรักษ์ท้องถิ่น การกำหนดเขตอนุรักษ์กลุ่มสถาปัตยกรรม การวางแผนงานอนุรักษ์ การออกระเบียบ เพื่อผ่อนผันกฎหมายมาตรฐานการก่อสร้าง การยื่นเรื่องเพื่อพิจารณาในทุกขั้นตอนต้องมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนทำให้การบำรุงรักษาศาสนสมบัติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่มีความเข้มแข็งของชุมชน ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืน

๓.๓.๓ วิเคราะห์ศึกษาเปรียบเทียบ อำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการของคณะสงฆ์ในประเทศไทยกับพม่า

การทำหน้าที่พระสังฆาธิการของประเทศไทยและของประเทศพม่านั้นต่างมีภาระหน้าที่ของด้านกิจพระศาสนาทั้งทางด้านการปกครองเผยแผ่ศาสนศึกษาและด้านศาสนสงเคราะห์ ส่วนที่เหมือนกันอีกอย่างหนึ่งคือการมีสิกขาบทหรือพระธรรมวินัยที่เหมือนกันแต่ในส่วนที่แตกต่างกัน คือการบริหารงานระดับวัดที่ของต่างประเทศนั้นได้มีการกำหนดแบ่งแยกหน้าที่ในการจัดการอย่างชัดเจนในการมอบหมายให้รองเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสนั้นมีภาระหน้าที่ที่ต้องทำในการดำเนิน กิจการของวัดแต่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้าอาวาสในส่วนของประเทศไทยนั้นการที่จะให้รอง เจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสได้ทำหน้าที่ต่างๆนั้นต้องอยู่ภายใต้การบริหารการจัดการของเจ้า อาวาสจะสั่งการแต่ไม่มีความแน่ชัดเรื่องการทำหน้าที่ของรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสเนื่องจาก

กฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้บางครั้งเจ้าอาวาสอาจจะเป็นผู้ที่สั่งการเบร้งเสร็จปราศจากการฟังความคิดเห็นของผู้อื่นก็อาจทำให้การบริหารจัดการวัดนั้นเกิดความเสียหายเนื่องจากไม่มีการถ่วงดุลตรวจสอบภายในวัดเองการบริหารเป็นไปในทางเสื่อมจากการวิสัยของการบริหารการจัดการวัดที่เป็นไปในทางพัฒนานั้นอันมีผลมาจากการที่เจ้าอาวาสคือพระสังฆาธิการนั้นได้มีการบริหารการจัดการแบ่งแยกหน้าที่ให้รองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสได้ทำหน้าที่ในการแบ่งเบาภาระหน้าที่ที่ทำงานจากเจ้าอาวาสตามที่ได้รับมอบหมายโดยมาการแบ่งแยกหน้าที่อย่างชัดเจน^{๑๓}

สรุปอำนาจ หน้าที่ของพระสังฆาธิการของคณะสงฆ์ในประเทศกัมพูชาส่วนที่เหมือนกันกับคณะสงฆ์ไทยคือการมีสิกขาบทหรือพระธรรมวินัยที่เหมือนกันแต่ในส่วนที่แตกต่างกันคือการบริหารงานระดับวัดที่ของต่างประเทศนั้นได้มีการกำหนดแบ่งแยกหน้าที่ในการจัดการอย่างชัดเจนในการมอบหมายให้รองเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสนั้นมีภาระหน้าที่ที่ต้องทำในการดำเนินกิจการของวัดแต่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้าอาวาส

๓.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

การวิจัยเรื่อง มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ผู้วิจัยได้งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

พระครูธรรมศาสน์อุโฆษ (ธงไชยวัฒน์ อิสสรธมฺโม) ได้ศึกษาบทบาทการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและแนวทางในการบริหารการศึกษาดังกล่าวในอำเภอนครชัยศรี พบว่าต้องมีการร่วมมือกันใช้มากขึ้น มีการสนับสนุนจากพระสังฆาธิการในอำเภอต่อการศึกษาสงเคราะห์ให้มาก มีแหล่งเงินทุนและบุคลากรในการบริหารงานอย่างเป็นระบบแล้วการบริหารงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ก็จะมีคุณสมบัติมากยิ่งขึ้นทำให้งานส่วนนี้มีประสิทธิภาพมากขึ้นตามไปด้วยซึ่งด้านการศึกษาสงเคราะห์นั้นควรบริหารงานตามภาระหน้าที่ของงานให้มีประสิทธิภาพ และส่งเสริมบุคลากรในการดำเนินการ ส่วนด้านการบริหารจัดการก็ต้องการให้โอกาสในการมีส่วนร่วมและเปิดโอกาสแสดงความคิดเห็น ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลาง คือเจ้าอาวาสต้องมีความพร้อมในการบริหารการจัดการ และให้เจ้าหน้าที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ

^{๑๓} พระมหาเนธิกิตต์ รุ่งกุล และคณะ, “วิเคราะห์อำนาจหน้าที่พระสังฆาธิการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์”, วารสาร บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๓): ๑๕๗-๑๕๘.

ตามกฎหมาย และสุดท้ายทางด้านศึกษาสงเคราะห์ต่อผู้ที่ด้อยโอกาส ควรจัดหาทุนเพื่อสนับสนุนการศึกษาและจัดตั้งกองทุน^{๑๔}

พระธนดล นาคสุวณโณ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์” จากการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยรวม ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๗ เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับน้อย ในเรื่อง การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อการศึกษาธรรมบาลีแก่พระสงฆ์และประชาชน การจัดให้มีการบรรยายทางธรรมทางวิทยุกระจายเสียง และการจัดให้มีการพิมพ์หนังสือธรรมะหรือการเทศน์ออกเผยแผร์เป็นธรรมทานสำหรับเรื่องอื่นๆมีบทบาทอยู่ในระดับมาก^{๑๕}

ประสาธ สุขเกษม ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในการขัดเกลากายสังขมแก่เยาวชน : ศึกษากรณีค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์จังหวัดเชียงใหม่” โดยผลการศึกษาพบว่า สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันหนึ่งที่มีบทบาท และความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทยนับตั้งแต่พระพุทธศาสนา เริ่มเข้าสู่ดินแดนแหลมทองอันเป็นประเทศไทยปัจจุบัน ในราวปีพ.ศ.๓๐๓ ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน เป็นไปอย่างใกล้ชิด และมั่นคงตลอดมาความสัมพันธ์อันมั่นคงนี้ได้ขยายตัวต่อวิถีชีวิตของคนไทย โดยเฉพาะชาวชนบทยิ่งจะเห็นได้ชัดว่าพระพุทธศาสนา มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประชาชนเป็นอย่างมาก ทั้งในวัดและในตำบลนั้นๆ เพราะว่า เป็นที่พึ่งพอใจ เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆ การประชุมหารือ ตลอดจนประเพณีต่างๆ ก็มีพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน^{๑๖}

พระปลัดสัมฤทธิ์ เทวธมโม (เปจิตตัง) ได้วิจัยเรื่อง“บทบาทภารกิจพระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์ในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทตามภารกิจ ๖ ด้าน ที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย พบว่า ด้านการปกครอง หลักการปกครองจะมีทั้งพระเดชและพระคุณ สมณศักดิ์มีความสำคัญและจำเป็นต่อการปกครอง ด้านศาสนศึกษาเกือบทุกวัดจะมีการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกนักธรรม – บาลีเป็นหลัก วัดที่เจริญจะมีการเรียนการสอนแผนกสามัญศึกษาด้วย พระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์มีวิธีการส่งเสริมการศึกษาเช่น สนับสนุนปัจจัย ๔ และให้ทุนการศึกษา เป็นต้น ปัญหาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมในปัจจุบันคือไม่ค่อยมีคนบวชและพระเณรขาดแรงจูงใจในการเรียนนักธรรม-บาลีคณะสงฆ์ต้องปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนหลักสูตรและการวัดผลประเมินผลให้ได้มาตรฐานกว่านี้ผลการจัดการศึกษาคือทำให้ได้บุคลากร ทางศาสนาที่มีคุณภาพ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และโรงเรียนการกุศลวัดระดับอนุบาล-มัธยมศึกษา การส่งเสริมการศึกษา เช่น มอบทุนการศึกษาแก่นักเรียน เป็นต้น

^{๑๔}พระครูธรรมศาสน์อุโฆษ (ธงไชยวัฒน์ อีสรรโม), “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๑๕}พระธนดล นาคสุวณโณ, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๑๖}ประสาธ สุขเกษม, “บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในการขัดเกลากายสังขมแก่เยาวชน ศึกษากรณีค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒).

ปัญหาที่พบคือทุนการศึกษายังมีไม่เพียงพอ เจ้าอาวาสแต่ละแห่งต้องจัดกิจกรรมหาทุนทุกปี ด้านการเผยแพร่รูปแบบการเผยแพร่ เช่น การเทศน์บรรยายธรรม อบรมศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชนเขียนหนังสือธรรมะ เป็นต้น นักเผยแผ่ที่จะต้องยึดองค์แห่งธรรมกถึก ๕ และมีเทคนิควิธีในการแสดงธรรม ด้านสาธารณูปการ การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุนั้น วัดที่ตั้งอยู่ในชุมชนเมืองจะได้เปรียบเพราะชาวบ้านมีเศรษฐกิจดีส่วนวัดที่อยู่นอกตัวเมืองที่ต้องสร้างแบบค่อยเป็นค่อยไป ปัญหาที่พบในการก่อสร้างคือ ขาดทุนทรัพย์ในการก่อสร้าง และถูกช่างเอาเปรียบ พระสังฆาธิการสร้างสิ่งก่อสร้างได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดสร้าง เกินกำหนดบ้างเงินก่อสร้าง ได้จากการบริจาคของชาวบ้าน สิ่งก่อสร้างได้ใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ด้านสาธารณประโยชน์ รูปแบบการสงเคราะห์ช่วยเหลือ เช่น การสร้างสะพาน, สร้างโรงเรียน,สถานพยาบาลและอุปกรณ์บริจาคปัจจัยและสิ่งของแก่ผู้ประสบภัยและผู้ยากไร้ เป็นต้น^{๑๗}

พระครูปลัดอาทิตย์ อุตถเวที (ของดี) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตการปกครองภาค ๒” ผลการวิจัยพบว่า ๑๔๔ การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงใช้หลักการปกครองโดยสามัคคีธรรมเป็นที่ตั้ง ให้ความเสมอภาคในหมู่คณะ ทรงมอบภาระหน้าที่ในการบริหารคณะสงฆ์แก่พระสาวกให้เหมาะสมกับฐานะตำแหน่งที่ยกย่องตามฐานะ แต่พระพุทธองค์ก็ได้ทรงมอบความเป็นใหญ่ในการปกครองให้กับใคร นอกจากพระธรรมวินัยที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้แล้ว ภายหลังพุทธกาลการบริหารปกครองคณะสงฆ์ยังยึดพระธรรมวินัยเป็นหลัก แต่มีรูปแบบการบริหารปกครองที่สอดคล้องกับของฝ่ายบ้านเมืองในยุคสมัยนั้นๆ^{๑๘}

ปัจจุบัน การปกครองคณะสงฆ์ไทยนอกจากจะยึดหลักพระธรรมวินัยแล้ว ยังอิงอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และมติมหาเถรสมาคม ในการสนับสนุนส่งเสริมการบริหารคณะสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อยดีงามในหมู่คณะสงฆ์และป้องกันภัยอันตรายจากภายนอกที่จะเกิดขึ้นกับองค์กรคณะสงฆ์

ส่วนแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ ก็ตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักของหลักพุทธธรรม เอื้อเฟื้อต่อพระธรรมวินัย อิงอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และมติมหาเถรสมาคม เป็นแนวทางส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้าน วัด ราชการ และที่สำคัญคือ สามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารการจัดการปกครองคณะสงฆ์ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

๑. ด้านการปกครอง ส่งเสริมให้คณะสงฆ์มีส่วนร่วมในการบริหาร พัฒนาบุคลากรคณะสงฆ์ให้มีความรู้ในด้านต่างๆ ส่งเสริมคนดีมีความสามารถได้ทำงาน สร้างการปกครองท้องถิ่นให้เข้มแข็ง

^{๑๗}พระปลัดสัมฤทธิ์ เทวธมฺโม (เปจิตฺตัง), "บทบาทภารกิจพระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์ในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย", วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

^{๑๘}พระครูปลัดอาทิตย์ อุตถเวที (ของดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

๒. ด้านการศึกษา ส่งเสริมพัฒนาให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ด้านปริยัติธรรม เป็นผู้นำสังคมด้านการศึกษา

๓. ด้านการเผยแผ่ ส่งเสริมผลิตบุคลากรให้เผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งเชิงรุกและเชิงรับ จากวิสัยทัศน์และแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมดังกล่าว ทำให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒ มีความพึงพอใจต่อแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ ดังนี้

๑. มีแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ผสมผสานแนวคิดที่เหมาะสมทั้งคตฺตโลกและคตฺตธรรม

๒. มีบุคลิกภาพและจริยาวัตรที่น่าเลื่อมใส อ่อนน้อมถ่อมตน มีความเป็นผู้นำน่าเคารพยำเกรงของผู้ใต้บังคับบัญชา

๓. มีทีมงานที่เข้มแข็ง สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ก่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่าจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญของคณะสงฆ์

พระมหาธฤติ วิโรจโน (รุ่งชัยวิฑูร) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์” สรุปผลการศึกษาว่า

๑. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป ผู้วิจัยได้สรุปเป็นองค์ประกอบของการพัฒนาที่สำคัญออกเป็น ๔ ด้านใช้อักษรย่อภาษาอังกฤษว่า VETS ได้แก่ ๑) V; Vision, การสร้างวิสัยทัศน์ ๒) E; Education การให้การศึกษา ๓) T; Training การฝึกอบรม และ ๔) S; Study tour การไปดูงาน ส่วนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา ได้แก่การพัฒนาตามหลักสิกขา ๓ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ ภาวนา ๔ อิทธิบาท ๔ และสัปปริยธรรม ๗

๒. การพัฒนาพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการปกครอง มีการประชุมเพื่ออบรมพระสังฆาธิการตามมติมหาเถรสมาคม หรือการจัดหลักสูตรในระยะสั้นๆ เท่านั้น แต่ยังไม่ได้มีองค์กรรับผิดชอบโดยตรง ๒) ด้านการศาสนศึกษา ยังคงมีการบริหารจัดการทางด้านการศึกษาที่ยังคงไว้ซึ่งพระธรรมวินัย มีการศึกษาพระปริยัติธรรมสายสามัญ หรือการศึกษาในมหาวิทยาลัยมากขึ้น ๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีการบริหารจัดการทางด้านการศึกษาโดยมุ่งเน้นการสงเคราะห์ประชาชนในด้านการศึกษา ซึ่งยังคงให้ประชาชนได้รับการศึกษาทางพระธรรมวินัย ควบคู่ไปกับการปฏิบัติ ๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาให้พระสังฆาธิการมีความก้าวหน้าในการเผยแผ่ และทักษะการใช้ภาษาของสมัยปัจจุบัน มุ่งเน้นให้ประชาชนปฏิบัติตามกำลังศรัทธาถือว่า เป็นการสั่งสอนในภาคทฤษฎี และปฏิบัติที่ควบคู่กันไป ๕) ด้านสาธารณูปการ การพัฒนาตามกำลังศรัทธาของพุทธศาสนิกชน โดยไม่ได้มีการวางแผนเอาไว้ล่วงหน้า ซึ่งในปัจจุบันมีอยู่มากและมีการพัฒนาโดยการศึกษาและวางแผนการก่อสร้างสิ่งต่างๆ ภายในวัดเพื่อให้เหมาะสมกับสถานที่ ๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์ มีการช่วยเหลือประชาชนโดยอยู่บนพื้นฐานของจิตเมตตา แต่ยังไม่ได้ช่วยเหลือเป็นระบบ ต้องมีการวางแผน ความต้องการของประชาชน หรือศึกษาปัญหาหรือความเดือดร้อนของประชาชนว่ามีสิ่งใดที่ขาดแคลน

๓. รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวทั่วไปและตามแนวพระพุทธศาสนาที่จะให้มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ควรมีการบูรณาการการพัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวสากลและพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้น

ได้แก่ ๑) ด้านการปกครอง ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไปตามองค์ประกอบของ VETS ร่วมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ พรหมวิหาร ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมกับผู้ปกครองมากที่สุด ๒) ด้านการศาสนศึกษา ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ สิกขา ๓ หรือไตรสิกขา ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมในการพัฒนามนุษย์ให้เป็นผู้อยู่อย่างประเสริฐ ๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ สังคหวัตถุ ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ให้สามัคคี เป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ๔) ด้านการเผยแผ่ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ ภาวนา ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมสำหรับพัฒนา ผิภณ อบรมมนุษย์ให้มีความสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ๕) ด้านการสาธารณูปการ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ อิทธิบาท ๔ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จเป็นบันไดแห่งความสุขและความสำเร็จ ๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไป (VETS) ร่วมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ สปัปฐมธรรม ๗ ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่สามารถพัฒนามนุษย์ได้เป็นอย่างดี^{๑๙}

โชติ บดีรัฐ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา” สรุปผลการศึกษาว่า ๑) สภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ ใน ๓ ด้าน มีผลดังนี้ ในการบริหารคน มีการสร้างและพัฒนาภาวะผู้นำบุคลากรทางพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพ ในการบริหารภาระงาน มีการออกกฎระเบียบในการปกครองคณะสงฆ์ และกำหนดโทษผู้ที่ละเมิดกฎระเบียบที่วางไว้ และในการบริหารองค์กร มีการทำงานเป็นทีม ๒) ประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ ใน ๓ ด้าน มีผลดังนี้ ในการบริหารคน มีการดำเนินไปอย่างรวดเร็วสนองต่องานที่มอบหมายให้ทำ โดยใช้คนตรงกับความรู้และความสามารถในการบริหารภาระงาน มุ่งบริหารอย่างประหยัด คัดค้านและสนองต่อความต้องการของผู้มาติดต่อ และในการบริหารองค์กร ได้เน้นในเรื่องสร้างศรัทธาเข้าวัดและปฏิบัติธรรมมากขึ้น ๓) ศักยภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ ใน ๓ ด้าน มีผลดังนี้ ในการบริหารคน มีการนำจุดเด่นของบุคลากรมาใช้ในการบริหารงาน และแก้ปัญหาจุดด้อยของบุคลากรในการบริหารงาน ในการบริหารภาระงาน มีการประยุกต์เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการบริหารงาน และในการบริหารองค์กร มีการจัดทำแผนงานหรือโครงการเพื่อพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง สำหรับแนวทางการพัฒนาการบริหารคน การบริหารภาระงาน และ ๔) การบริหารองค์กรของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ ใน ๓ ด้าน มีข้อเสนอแนะดังนี้ ควรมีวิธีการพัฒนาคนให้เก่ง มีความรู้ความสามารถ ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักพระศาสนาที่ถูกต้อง โดยวิธีการส่งเสริมให้พระสังฆาธิการมีการศึกษาและพัฒนาภาวะผู้นำ มีการ

^{๑๙}พระมหาธฤติ วิโรจน์ (รุ่งชัยวิฑูร), “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

พัฒนาสมรรถนะภาระงานด้านการบริหาร โดยอบรมให้พระสังฆาธิการให้เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาจิตใจ จริยธรรมคุณธรรมและให้มีความรู้และทักษะในเรื่องการป้องกันไม่ให้พุทธศาสนิกชนเสื่อมศรัทธาใน พระพุทธศาสนา และตั้งมั่นความเชื่อความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนต่อไป^{๒๐}

ธงชัย สิงอุดม ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขต ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘” สรุปผลการศึกษาว่า

๑. สภาพทั่วไปของการมีภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ พบว่า ได้แก่ ๑) ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการด้านการมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองสภาพการณ์ออก (จักขุมา) ๒) ภาวะผู้นำด้านความชำนาญในงาน (วิรุโ) ๓) ภาวะผู้นำด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ดี (นิสสยสัมปันโน) และการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักธรรมสังฆโสภณสูตร อยู่ในระดับมากทั้งหมด และ ภาวะผู้นำด้านการมีปัญญา/ความสามารถ (เวยตโต) ภาวะผู้นำด้านการเป็นผู้มีระเบียบวินัยดี (วินีโต) ภาวะผู้นำด้านความกล้ากล้า/กล้าหาญ (วิสาร์โท) ภาวะผู้นำด้านการรักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกที่ ควร (ธัมมานธัมมปฏิปันโน) อยู่ในระดับมาก

๒. หลักพุทธธรรม และ ทฤษฎีภาวะผู้นำที่เหมาะสม สำหรับประยุกต์ใช้ในการพัฒนา ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๘ ตามทฤษฎีภาวะผู้นำ ประกอบไปด้วย ๔ ทฤษฎี (๑) ภาวะผู้นำด้านคุณลักษณะผู้นำ (๒) ภาวะผู้นำด้านพฤติกรรมผู้นำ (๓) ผู้นำตามสถานการณ์ (๔) ภาวะผู้นำด้านความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูป จะมีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ในระดับมากที่สุดและพระสังฆาธิการต้องมีปัญญากว้างไกล มีความ ชำนาญในการใช้ความคิด หรือ มีทักษะทางด้านความคิดหรือที่เรียกว่าผู้นำต้องเก่งความคิดที่จะ ก่อให้เกิดเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลก

๓. การบูรณาการหลักพุทธธรรมและทฤษฎีภาวะผู้นำในการพัฒนาภาวะผู้นำของพระ สังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘ พบว่า พฤติกรรมของผู้นำที่ควรให้ความสนใจใน สมาชิกในการส่งเสริมขวัญและกำลังใจให้เกิดขึ้นกับบุคลากร และ พฤติกรรมของผู้นำที่ต้องให้ความสนใจกับการทำให้เป้าหมายของงาน จะมีการกำหนดเป้าหมายมาตรฐาน มีการมอบหมายงานรวมทั้ง การผลักดันให้เกิดความสำเร็จ ส่วนการภาวะผู้นำที่ผู้นำควรมีและควรได้รับการพัฒนา สามารถ จำแนกได้เป็น ๒ ประการ คือ ๑) เป็นพฤติกรรมของผู้นำที่ควรให้ความสนใจในสมาชิก โดยผู้นำที่ให้ความ สนใจแก่สมาชิกจะส่งเสริมขวัญและกำลังใจให้เกิดขึ้นกับบุคลากร ๒) เป็นพฤติกรรมของผู้นำที่ ต้องให้ความสนใจกับการทำให้เป้าหมายของงาน หรือขององค์การประสบความสำเร็จ จะต้องให้ ความสนใจในการทำให้เป้าหมายและงานประสบความสำเร็จ โดยจะมีการกำหนดเป้าหมายมาตรฐาน มีการมอบหมายงานรวมทั้งการผลักดันให้เกิดความสำเร็จ เหล่านี้คือ พฤติกรรมภาวะผู้นำที่มี ประสิทธิภาพได้ ซึ่งทำให้เกิดความสงบสุขและความสามัคคีแก่สังคมได้^{๒๑}

^{๒๐}โชติ บดีรัฐ, “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความ มั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราช ภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

^{๒๑}ธงชัย สิงอุดม, “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต(รัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

สุริยา รักการศิลป์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์กับพลวัตเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา” สรุปผลการศึกษาว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชน สามารถแยกออกได้เป็นสองส่วนใหญ่ๆ คือ

๑. บทบาททางด้านการเผยแพร่ธรรมะกับกิจเผยแผ่ธรรมะ เช่น การจัดตั้งโรงเรียนเด็กก่อนเกณฑ์ และโรงเรียนพุทธเกษตร บทบาทสองส่วนนี้มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจชุมชนทางอ้อม ในส่วนที่โรงเรียนเด็กก่อนเกณฑ์ ได้ช่วยลดภาระการใช้จ่ายของผู้ปกครองที่ส่งบุตรหลานมาเข้าเรียน ส่วนโรงเรียนพุทธเกษตรนั้นการใช้จ่ายของเด็กนักเรียนประจำมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจชุมชน บทบาทในส่วนของการเผยแพร่ธรรมะนั้นแม้ว่าจะไม่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจชุมชนโดยตรง แต่กลับมีผลกระทบต่อชีวิตครอบครัวของปัจเจกชนที่เข้ามาปฏิบัติธรรมในวัด บางรายนั้นได้ช่วยให้กลับมามีรายได้ปีละนับแสนบาท

๒. บทบาทที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจชุมชนโดยตรงและส่วนที่มีผลกระทบต่อสังคมเศรษฐกิจ บทบาทในส่วนแรกที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจชุมชนโดยตรงนั้น ส่วนที่ส่งผลกระทบได้มากที่สุดคือการผลิตน้ำหมักชีวภาพ มีมูลค่าประเมินเฉพาะวัดหนองหัวแรดวัดเดียวสูงถึง ๓.๑๕ ล้านบาทต่อปี ส่วนที่มีผลกระทบในระดับรองลงมาคือการจัดทำและซ่อมบำรุงระบบน้ำประปา ในส่วนของกลุ่มธุรกิจชุมชนนั้นมีผลกระทบต่อเนื่องทุกปีแต่ปริมาณเงินนั้นไม่มาก เพราะประเมินจากดอกเบี้ยจ่ายและกำไรจากกลุ่มที่มีจำนวนสมาชิกไม่มาก โดยภาพรวมแล้วบทบาทของพระสงฆ์นั้นมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจชุมชน ในระดับที่สามารถประเมินค่าเป็นตัวเลขที่ชัดเจนได้ อย่างไรก็ตามมูลค่าตัวเลขนั้นไม่ได้มีความหมายอย่างใดต่อการทำงานของพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์มุ่งเน้นการทำงานเพื่อถวายพระพุทธรูป ที่สั่งสอนให้มีความสุขภายใต้กรอบจำกัดของชีวิต และผลงานนั้นเกิดประโยชน์กับประชาชนเป็นการตอบแทนที่ได้นำอาหารมาถวายพระสงฆ์ ผลการศึกษาที่ต่อบัณฑิตผู้ประสงค์ในข้อที่ ๒ พบว่า ๑) แม้ว่าราษฎรในพื้นที่จะได้รับการศึกษาในระบบของภาครัฐน้อยมาก แต่พระพุทธศาสนาสามารถขัดเกลายกระดับศักยภาพของทั้งพระสงฆ์และราษฎรให้สูงขึ้นได้ สะท้อนผ่านการดำเนินกิจกรรม กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีประสิทธิภาพของหมู่บ้านทุ่งสว่างและบ้านช้างเคียง ๑๒ หมู่บ้าน ๒) พระสงฆ์และราษฎรในพื้นที่ไม่มีความแตกต่างด้านชนชั้น ความรู้สึกเป็นชนชั้นจะมีอยู่บ้างระหว่างราษฎรกับพ่อค้าในตลาดและราษฎรกับผู้มีตำแหน่งราชการ แต่ชนชั้นไม่ได้ก่อให้เกิดความรู้สึกขัดแย้งและการนำไปสู่เงื่อนไขทางการเมือง ตำแหน่งราชการที่มีอำนาจยังเป็นเป้าหมายของคนบางกลุ่มและเป็นสิ่งสร้างความขัดแย้งในระดับชุมชนได้

๓. ราษฎรในพื้นที่เชื่อว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์นำมาประยุกต์ใช้นั้นส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชนมีความมั่นคงและยั่งยืน^{๒๒}

พระครูอดุลสัจจคณาทร (แสงจันทร์เจริญคง) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในสังคมไทยปัจจุบัน” สรุปผลการศึกษาว่า ๑) สภาพการการบริหารจัดการวัดในปัจจุบันเป็นหน้าที่โดยตรงของเจ้าอาวาสผู้ทำหน้าที่ปกครอง ดูแลวัด เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เจ้าอาวาสจึงต้อง

^{๒๒}สุริยา รักการศิลป์, “บทบาทพระสงฆ์กับพลวัตเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

ประยุกต์ใช้หลักการบริหารจัดการ วัดในมิติที่เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ๒) หลักสัปปายะในพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ สัปปายะภายในเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพานของแต่ละบุคคล และสัปปายะภายนอกที่เหมาะสมต่อความเป็นอยู่ของหมู่คณะ ๓) การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะในการบริหารจัดการวัดด้านการปกครองในสังคมไทยปัจจุบันตามหลักสัปปายะ ๔ ดังนี้ ๓.๑) อาวาสสัปปายะ มีความสะอาด ร่มรื่น สงบ มีความปลอดภัย ๓.๒) อาหารสัปปายะฉันร่วมกันในที่แห่งเดียว แบ่งปันสังฆวัตถุ และกิจนิมนต์ตามความเหมาะสมและทั่วถึง ๓.๓) บุคคลสัปปายะ จัดบุคคลที่ก่อให้เกิดปัญหาออกไป ชักนำบุคคลที่เป็นมิตรเข้ามา ๓.๔) ธรรมะสัปปายะ วัดเป็นสถานที่ประพฤติปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมแก่พระภิกษุและฆราวาสเป็นการปกครองโดยไม่ต้องปกครอง^{๒๓}

พระมหาสุพันธ์์ สุนนโท ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า^{๒๔} การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามกระบวนการจัดการ คือ กระบวนการที่เจ้าอาวาสและคณะบุคคลจัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยความร่วมมือร่วมใจของเจ้าอาวาสกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในองค์การ การตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานการจัดการศึกษาศาสนสมบัติของวัดตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

พลอารียะ ชาติกุล ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการพื้นที่วัดเพื่อปล่อยเช่า” ผลการวิจัยพบว่า^{๒๕} ผู้ที่มีความต้องการจะเช่าพื้นที่วัด ควรจะให้ชาวบ้านเขาไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยการปล่อยเช่าเพื่อสร้างโรงเรียน หน่วยงานราชการ วิทยาลัย หรือเพื่อประโยชน์กับชุมชนหรือให้ชาวบ้านเช่า เพื่อการทำตลาด ประกอบการค้า ทำนา ทำสวน ต้องดูที่ความสามารถในการบริหารจัดการของวัด แนวทางในการบริหารจัดการวัดที่จะต้องสอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่วัดที่มีการจัดการพื้นที่ ทั้งภายในวัดและพื้นที่โดยรอบวัด ควรจัดแบ่งพื้นที่ให้ชัดเจน พื้นที่พุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตธรณีสงฆ์ การจัดทำแผนผังภายในวัด พื้นที่ไม่เน้นการทำกำไร แต่เน้นเพื่อการมีส่วนร่วมของชุมชนและวัดเป็นสำคัญ

วงศ์กร จันทวิเศษ ได้วิจัยเรื่อง “โอกาสในการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ธรณีสงฆ์วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร” ผลการวิจัยพบว่า^{๒๖} ในปัจจุบันวัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหารได้มีความประสงค์ในการให้เช่าพื้นที่ธรณีสงฆ์เพื่อการอยู่อาศัย โดยมอบให้สำนักงานพระพุทธศาสนาเป็นผู้ดูแลจัดการเรื่องการแบ่งแปลงพื้นที่ให้เช่า และดูแลผลประโยชน์จากอัตราค่าเช่า ที่มีเกณฑ์มาตรฐานใน

^{๒๓}พระครูอดุลสาหมัคคยาธร (แสงจันทร์เจริญคง), “บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในสังคมไทยปัจจุบัน”, วารสารมหาจุฬานาครทรรค์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๕ (เดือนพฤษภาคม ๒๕๖๓): ๑๐๒-๑๐๓.

^{๒๔}พระมหาสุพันธ์์ สุนนโท (รุจิเวทย์), การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๒๕}พล อารียะชาติกุล, “การบริหารจัดการพื้นที่วัดเพื่อปล่อยเช่า”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔).

^{๒๖}วงศ์กร จันทวิเศษ, “โอกาสในการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ธรณีสงฆ์วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร”, การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๑), หน้า บทคัดย่อ.

การเก็บค่าเช่าตามมติมหาเถรสมาคม ทำให้พื้นที่ธรณีสงฆ์ ของวัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหารมีการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการอยู่อาศัย เกิดเป็นชุมชนเก่าแก่ขนาดใหญ่ที่มีการขึ้นทะเบียนชุมชนในปี พศ. ๒๕๓๕ซึ่งในปัจจุบันชุมชนได้หยุด การพัฒนาและทรุดโทรมลงไป เนื่องจากผู้เช่าได้รับสัญญาเช่าระยะเวลาเพียงปีต่อปีทำให้เกิดความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัย นามาซึ่งปัญหาการปล่อยเช่าช่วงสัญญาให้กับผู้เช่าใหม่ต่อจากผู้เช่าเดิมที่ย้ายออกไป โดยมีการเรียกเก็บค่าเช่าที่แพงขึ้นจากเกณฑ์มาตรฐานของมหาเถรสมาคม ซึ่งทางวัดไม่ได้รับผลประโยชน์ จากการปล่อยเช่าต่อของ ผู้เช่าเดิม จากประเด็นในเรื่องระยะสัญญาเช่าที่มีระยะสั้นและการวิเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่ธรณีสงฆ์ที่วัดถือเอกสิทธิ์ในพื้นที่ ทำให้สรุปได้ว่า พื้นที่ธรณีสงฆ์วัด กัลยาณมิตรวรมหาวิหารมีโอกาสเปลี่ยนแปลงได้ และจากการวิเคราะห์ถึงบทบาทที่สำคัญและเจตจำนงของวัดในการนำพื้นที่ไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ ทำให้ทราบถึงทิศทางการ เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ธรณีสงฆ์ที่เอื้อประโยชน์ในด้านสาธารณะ สงเคราะห์มากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของวัดที่มีต่อสังคมส่วนรวมตามที่กฎหมายมหาเถรสมาคมได้กำหนดไว้

บทที่ ๔

วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

ยุคใดสมัยใด ทางคณะสงฆ์คือพระภิกษุสงฆ์ผู้มีหน้าที่บริหารคณะสงฆ์ (สมัยปัจจุบันนี้คือ พระสังฆาธิการทุกระดับชั้น โดยเฉพาะคือเจ้าอาวาส) มีการตื่นตัว มีการเคลื่อนไหว กล่าวคือ เป็นผู้ไม่อยู่เปล่า ไม่กินเปล่า บำเพ็ญตนเป็น อตถจริบุคคล คือ เป็นบุคคลทำประโยชน์บำเพ็ญอุทิศสมบัติและปรารถนา ปฏิบัติอยู่เสมอยุคนั้นสมัยนั้น พระพุทธศาสนาย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางเจริญรุ่งเรือง ยุคใดสมัยใด ทางคณะสงฆ์คือพระภิกษุผู้มีหน้าที่บริหารคณะสงฆ์ หรือผู้มีหน้าที่บริหารพระศาสนาไม่มีการตื่นตัว ไม่มีการเคลื่อนไหว บำเพ็ญตนเป็น ทิฏฐธัมมสุขวิหารี คือ แสวงหาความสุขในปัจจุบันไปวันๆหนึ่ง เป็นคนอยู่เปล่า กินเปล่า ปลดปล่อยชีวิตความเป็นอยู่ โทษชีวิต ยุคนั้นสมัยนั้นพระพุทธศาสนาย่อมจะหยุดอยู่ และหยุดอยู่เพื่อความสะดวก เพื่อถูกทำลายไปในที่สุด อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้ ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล และมาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจ ได้แก่ ๑) ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด ๒) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปจากวัด ๓) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม โดยในบทนี้ผู้วิจัยนำเสนอแนวทางการปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ดังนี้

๔.๑ วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

ในมาตรา ๑๕ تري มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม

(๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร

(๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ (๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

(๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นเพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคมออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา ๑๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้ ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์

มาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้^๑ ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล โดยมีแนวทางการปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ดังนี้

๑. บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

การจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี คือการจัดการดูแลรักษาคุ้มครองป้องกันสมบัติของวัดและผลประโยชน์ของวัดไม่ให้เกิดความเสียหาย กล่าวคือ

๑) ถ้าวัดยังไม่มีโฉนด แสดงกรรมสิทธิ์เป็นสถานที่ตั้งวัด เจ้าอาวาสต้องรีบดำเนินการจัดทำ พื้นที่ของวัดให้มีโฉนดที่ดินของวัดให้ถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง พร้อมทั้งจัดทำรั้วรอบขอบชิดหรือทำกำแพงแยกเขตวัดออกจากพื้นที่ของชาวบ้าน เพื่อป้องกันกรณีพิพาทระหว่างวัดกับชาวบ้านไม่ให้เกิดขึ้นภายหลัง

๒) ถ้าวัดยังมิได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เจ้าอาวาสต้องดำเนินการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เรียบร้อยและดำเนินการผูกพัทธสีมาให้ถูกต้องตามพระวินัยพุทธบัญญัติสืบไป

^๑พระวิสุทธิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พุทธิมรสี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๔.

๓) จัดการขึ้นทะเบียนที่ธรณีสงฆ์ (ที่เป็นสมบัติของวัด) ได้จากการทำบัญชีที่กลบนา (ที่อุทิศผลประโยชน์ถวายวัด) ให้เป็นหลักฐาน และดำเนินการจัดที่ธรณีสงฆ์และที่กลบนาสงฆ์ของวัด ให้เกิดผลประโยชน์แก่วัดมากที่สุดเท่าที่จะทำได้แต่ควรระวังไม่ให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนทั้งหลายผู้อาศัยอยู่ก่อน

จัดทำบัญชีถาวรวัตถุของวัด ปุชนียวัตถุของวัด (ควรจัดการถ่ายรูปไว้เป็นหลักฐานด้วย) จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายเงินของวัดไว้เป็นหลักฐานเรียบร้อย พร้อมทั้งเก็บเอกสารใบสำคัญคู่รับคู่จ่าย โดยการจัดทำบัญชีการเงินของวัดแยกออกได้เป็นแผนกแผนก คือ

๑. บัญชีรายรับเงินผลประโยชน์ของวัด ๑ เล่ม
๒. บัญชีรายรับเงินบริจาคบำรุงวัด ๑ เล่ม
๓. บัญชีรายรับเงินบำรุงการศึกษา ๑ เล่ม
๔. บัญชีรายรับเงินบริจาคตั้งทุนมูลนิธิ ๑ เล่ม
๕. บัญชีรายรับเงินบริจาคบำรุงสุสาน ๑ เล่ม
๖. บัญชีรายจ่ายเงินก่อสร้างปฏิสังขรณ์ ๑ เล่ม
๗. บัญชีรายจ่ายเงินบำรุงการศึกษา ๑ เล่ม
๘. บัญชีรายจ่ายเงินทั่วไป ๑ เล่ม

การรับเงินบริจาคบำรุงกิจการต่างๆ ของวัดนั้น สมควรมีใบอนุโมทนาบัตรมอบให้แก่ผู้บริจาคเพื่อเป็นหลักฐานแสดงความบริสุทธิ์ด้วยกันทุกฝ่าย แล้วต้องทำบัญชีงบดุลการเงินของวัดเมื่อสิ้นปีเพื่อเป็นการแสดงฐานะการเงินใช้จ่ายของวัดให้ถูกต้องเรียบร้อย พร้อมกับเขียนประกาศประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั้งหลายได้รับทราบด้วยเพื่อเป็นการแสดงความรู้สึกระหว่างการเงินของเจ้าอาวาสอีกด้วย

๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

การปกครอง คือ ศิษย์วัด คนงานวัด และคนที่มาพักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ประพฤติดีปฏิบัติชอบ คือ

๑. ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย
๒. ปฏิบัติตามกฎหมายมหาเถรสมาคม
๓. ปฏิบัติตามข้อบังคับมหาเถรสมาคม
๔. ปฏิบัติตามระเบียบมหาเถรสมาคม
๕. ปฏิบัติตามคำสั่งมหาเถรสมาคม

๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

การเป็นธุระ คือ การถือเป็นหน้าที่โดยตรง การเอาใจใส่โดยใกล้ชิด การไม่นิ่งดูดายการไม่ทอดธุระในการศึกษาอบรมพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ คือ การจัดการให้พระภิกษุสามเณรได้รับการศึกษาพระปริยัติธรรม กล่าวโดยย่อ คือ การจัดการศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ในการสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ คือ การดำเนินการสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่พระภิกษุสามเณร และการสั่งสอนศีลธรรมแก่คฤหัสถ์

๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

การช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนผู้มาติดต่อเกี่ยวกับการบำเพ็ญกุศลต่างๆ เช่น

๑. ให้ความสะดวกในการอาศัยใช้สถานที่ภายในวัด
๒. ให้ความสะดวกในการขอยืมใช้วัตถุสิ่งของต่างๆ
๓. ให้ความสะดวกในการจัดนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ไปฉลองศรัทธาชาวบ้าน
๔. ให้ความสะดวกในการช่วยแนะนำการจัดศาสนพิธี

๕. เมื่อยามที่ชาวบ้านเขาจัดงานทำบุญที่วัด หรือที่บ้าน ก็ช่วยอำนวยความสะดวกให้เขา

ตามสมควรโดยไม่แสดงความรังเกียจหรือโดยการแสดงตนเป็นคนเห็นแก่ได้ เช่น เขาต้องการจะยืมสิ่งของอะไรไปใช้ในงานก็ต้องเช่าทั้งนั้น เช่นนี้เป็นการไม่สมควรอย่างยิ่ง

๔.๒ วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามมาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เจ้าอาวาสมีอำนาจ^๒ ได้แก่ ๑) ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด ๒) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปจากวัด ๓) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือหรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ดังนี้

๑. ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด

ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัดในข้อนี้ ควรว่ากล่าว ตักเตือน เสนอแนวทางบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่ไม่ได้รับอนุญาตให้เข้ามาอยู่อาศัยในวัดออกไปเสียจากวัดด้วยเหตุผล ควรเน้นการบริหารจัดการโดยมีแนวทางในทางปฏิบัติการเกี่ยวกับอบรมประชาชนพระสงฆ์ภายในวัดเป็นที่ตั้ง โดยเน้นการทำกิจกรรมร่วมกันในการจัดการอบรม

การห้ามและการอนุญาตดังกล่าวมานี้ เป็นอำนาจโดยตรงของเจ้าอาวาส จึงถือว่าเจ้าอาวาสเป็นผู้คัดเลือกคนเข้าวัดคู่กับตำแหน่งพระอุปัชฌาย์ซึ่งเป็นตำแหน่งรับคนเข้าเป็นพระภิกษุสามเณรอันเป็นสมาชิกชั้นในแห่งพระพุทธศาสนา การรับหรือไม่รับบรรพชิตหรือคฤหัสถ์เข้าอยู่ในวัดเป็นอำนาจโดยตรงของเจ้าอาวาส ส่วนการรับหรือไม่รับคนเข้าเป็นบรรพชิตเป็นภาระโดยตรงของอุปัชฌาย์การที่สั่งฆมณฑลจะได้คนดีเข้าอยู่วัดหรือจะได้คนดีเข้าเป็นสมาชิกของพระพุทธศาสนา เป็นอำนาจและภาระของเจ้าอาวาสและพระอุปัชฌาย์โดยแท้

^๒อ้างแล้ว.

๒. สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปจากวัด

สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปจากวัดเป็นกระบวนการลงโทษด้วยการขับไล่ หากผู้วิญญูขอเสนอแนวทางการป้องกันให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดให้อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสด้วยการมีการอบรม เน้นการทำกิจกรรม ให้ความรู้และเชื่อมความสัมพันธ์ ตัวอย่าง เจ้าอาวาสมีอำนาจฟ้องขับไล่บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ออกจากวัด คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๙๔๗/๒๕๒๘ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ มาตรา ๓๘ (๒) เจ้าอาวาสมีอำนาจสั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาส ออกไปเสียจากวัดได้ตั้งนั้นเมื่อโจทก์อ้างว่าจำเลยไม่อยู่ในโอวาท ของเจ้าอาวาส โจทก์จึงมีอำนาจฟ้องจำเลยตามบทกฎหมายดังกล่าว กรณีหาใช่เป็นเรื่องที่จำเลยจะต้องรับนิคหกรรมเพราะการกระทำล่วงละเมิด พระธรรมวินัยซึ่งต้องดำเนินการตามหมวด ๔ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕

โจทก์ฟ้องว่าจำเลยเป็นพระภิกษุอาศัยอยู่ในวัดโจทก์ ได้ประพฤติตนฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าอาวาสและไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาส โจทก์ไม่ประสงค์จะให้จำเลยอาศัยอยู่ในวัดต่อไป ขอให้ขับไล่จำเลย

จำเลยให้การว่ามีได้ฝ่าฝืนคำสั่งเจ้าอาวาส จำเลยมิได้ประพฤติผิดวินัยอันจะทำให้จำเลยขาดจากพระภิกษุ มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ควบคุมพระภิกษุอยู่ซึ่งมีบทบัญญัติให้ตั้งอธิการ ตั้งกรรมการ หากพระภิกษุทำผิดขั้นร้ายแรงต้องลาสิกขาบทที่เท่ากับต้องออกจากวัด โจทก์มิได้ทำตามขั้นตอน การนำคดีฟ้องขับไล่พระเป็นการขัดกับศาสนาไม่มีกฎหมายสนับสนุน โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องขอให้ยกฟ้อง

ศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้อง

โจทก์อุทธรณ์

ศาลอุทธรณ์พิพากษาให้ยกคำพิพากษาศาลชั้นต้น ให้ศาลชั้นต้นดำเนินการชี้สองสถาน ฟังข้อเท็จจริงแล้วพิพากษาใหม่ตามรูปความ

จำเลยฎีกา

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า คดีนี้โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยอ้างว่าจำเลยไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาส ซึ่งตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๓๘(๒)เจ้าอาวาสมีอำนาจสั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัดได้ โจทก์จึงมีอำนาจฟ้องจำเลยตามบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวกรณีหาใช่เป็นเรื่องที่จำเลยจะต้องรับนิคหกรรมเพราะการกระทำล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ซึ่งต้องดำเนินการตามหมวด ๔ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และโจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยโดยอาศัยบทบัญญัติของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ มิใช่เป็นการฟ้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดังจำเลยฎีกาเมื่อโจทก์มีอำนาจฟ้องและจำเลยให้การต่อสู้คดีโจทก์ไว้หลายประเด็น จึงไม่ชอบที่ศาลชั้นต้นจะงดการชี้สองสถานและงดการสืบพยานแล้วพิพากษายกฟ้อง โจทก์โดยอ้างว่าโจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง ศาลฎีกาพิพากษายืน^๓

^๓ กองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา, สำนักงานทนายความชัยยะธิปัตย์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.chaiyathiput.com/2017/10/blog-post_75.html [๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๔]

๓. สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือหรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

อำนาจที่เจ้าอาวาสจะพึงสั่งลงโทษแก่บรรพชิต หรือคฤหัสถ์ในวัดผู้ประพฤติผิดคำสั่งของเจ้าอาวาสซึ่งเป็นโทษที่เบาและประมวลลงได้เป็น ๓ สถาน คือ ๑) ให้ทำงานภายในวัด ๒) ให้ทำทัณฑ์บน ๓) ให้ขอขมาโทษ

การลงโทษทั้ง ๓ สถานนี้เจ้าอาวาสจะสั่งลงโทษได้เฉพาะในกรณีที่ประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสและคำสั่งนั้นชอบด้วยพระธรรมวินัยกฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ถ้าคำสั่งเจ้าอาวาสไม่ชอบด้วยหลักดังกล่าวเจ้าอาวาสจะสั่งลงโทษมิได้เลยถ้าขึ้นสั่งลงโทษย่อมเป็นการใช้อำนาจโดยมิชอบและอาจจะต้องรับผิดชอบในฐานะเจ้าพนักงานกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ ตามประมวลกฎหมายอาญาเป็นข้อที่ควรระวังอย่างยิ่ง

แนวทางการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามมาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ซึ่งเป็นอำนาจของเจ้าอาวาสในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดโดยเป็นอำนาจรับคนเข้า อำนาจเอาคนออก อำนาจสั่งให้ช่วยงานและสั่งลงโทษ

สรุปแนวทางการปฏิบัติตามมาตราการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ โดยการปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมาย ได้แก่

(๑) ผลักดันแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔ ให้เป็นมาตรการทางกฎหมาย

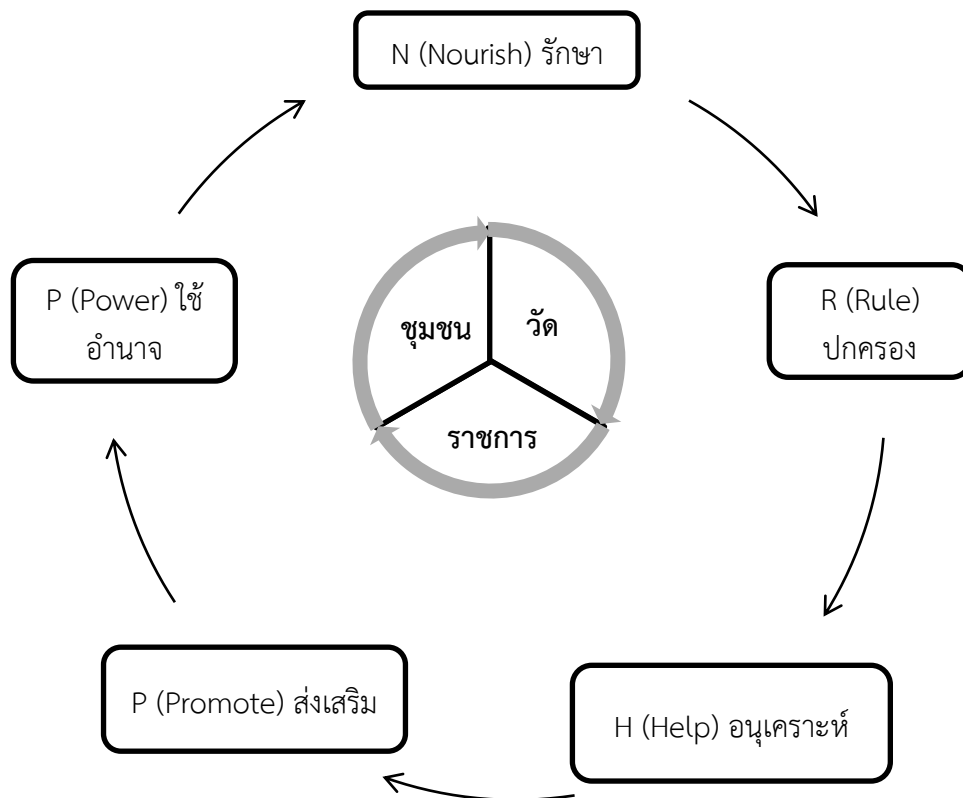
(๒) มีกระบวนการคัดกรองการเป็นผู้แทนของวัดของเจ้าอาวาสในการจัดการศาสนสมบัติของวัด

(๓) ควบคุมตรวจสอบและการถ่วงดุลย์อำนาจของผู้เกี่ยวข้อง

(๔) จัดการศาสนสมบัติของวัดตามวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

๔.๓ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่จากมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ดังภาพที่ ๔.๑

แผนภาพที่ ๔.๒ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

“NRH ๒ P Model”

ที่มา : พระมหาสมบัติ ธนปญโญ (ฉลองนิติ์กุล), ๒๕๖๔

คำอธิบายสัญลักษณ์

ภาพที่ ๔.๑ แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง “มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕” โดยผู้วิจัยสรุปได้เป็น “NRH ๒ P Model” ดังนี้

N หมายถึง Nourish บำรุงรักษาวัด การจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี คือการจัดการดูแลรักษาคุ้มครองป้องกันสมบัติของวัดและผลประโยชน์ของวัดไม่ให้เกิดความเสียหาย

R หมายถึง Rule ปกครองและสอดส่อง ให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

H หมายถึง Help อนุเคราะห์ ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล การช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนผู้มาติดต่อเกี่ยวกับการบำเพ็ญกุศลต่างๆ

P หมายถึง Promote ส่งเสริม การศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ การเอาใจใส่โดยใกล้ชิด การไม่นิ่งดูตายการไม่ทอดธุระในการศึกษาอบรมพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ คือ การจัดการให้พระภิกษุสามเณรได้รับการศึกษาพระปริยัติธรรม และการสั่งสอนศีลธรรมแก่คฤหัสถ์

P หมายถึง Power อำนาจ รับคนเข้า อำนาจเอาคนออก อำนาจสั่งให้ช่วยงานและสั่งลงโทษ ได้แก่ อำนาจรับคนเข้า ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด อำนาจเอาคนออก สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปจากวัด อำนาจสั่งให้ช่วยงานและสั่งลงโทษ สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือหรือพำนักอาศัยในวัดทำงานในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคมเพื่อให้การบริหารจัดการวัดเป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ให้พุทธศาสนาเจริญสืบต่อไป

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจ ๒) เพื่อวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจ ๓) เพื่อเสนอแนะแนวทางการปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาเนื้อหาตามหน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาสในมาตรา ๓๗ และ ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย การวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผู้วิจัยขอเสนอสรุปผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

๕.๑.๑ ผลการศึกษาศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ผลการวิจัยพบว่า มาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้^๑ ๑) บำรุงรักษา วัด จัดกิจการ และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล และมาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจ^๒ ได้แก่ ๑) ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด ๒) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปจากวัด ๓) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือหรือ

^๑พระวิสุทฐิภักทธาดา (ประสิทธิ์ พรหมศรี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๔.

^๒อ้างแล้ว.

พำนักอาศัยในวัด ทำงานในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติดิฉัยเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม โดยมีหน้าที่ของพระสงฆ์ที่พึงปฏิบัติ คือ รับผิดชอบต่อพุทธจักร มีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนา มีหน้าที่รักษาสังฆมณฑล มีหน้าที่ป้องกันความยากจน (ความอับจน) ของวัดวาอาราม โดยควรมีลักษณะ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) ดินอก คือ ประชาชนทั้งหลาย เลื่อมใสหรือศรัทธาจารย์วัตรเรียบร้อย นำเลื่อมใส ๒) ดีโน คือ พระภิกษุสงฆ์เลื่อมใสหรือ มีน้ำใจงามเป็น นักเสียสละ ๓) ยาวด้วย คือ เป็นผู้บวชนานหรือเป็นผู้เห็นการไกล

๕.๑.๒ วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ได้แก่ มาตรา ๓๗ เป็นหน้าที่ที่พึงปฏิบัติ และ มาตรา ๓๘ เป็นอำนาจที่ต้องปฏิบัติ โดยหน้าที่คือ การพัฒนาวัดให้เป็นอาราม การรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในวัดให้เป็นสถานที่น่ารื่นรมย์ใจของผู้ไปมาหาสู่ การจัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี การจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี จัดการดูแลรักษาคุ้มครองป้องกันสมบัติของวัดและผลประโยชน์ของวัดไม่ให้เกิดความเสียหาย การเป็นธุระ หน้าที่โดยตรง การเอาใจใส่โดยใกล้ชิด การไม่นิ่งดูดายการไม่ทอดธุระในการศึกษาอบรมพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ การช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนผู้มาติดต่อเกี่ยวกับการบำเพ็ญกุศลต่างๆ ถือเป็นหน้าที่สำคัญตามมาตราที่ ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ และการใช้อำนาจรับคนเข้า อำนาจเอาคนออก อำนาจสั่งให้ช่วยงานและสั่งลงโทษตามมาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ โดยผลการวิเคราะห์หน้าที่ของพระสังฆาธิการของคณะสงฆ์ในประเทศอังกฤษ ญี่ปุ่น และประเทศกัมพูชาส่วนที่เหมือนกันกับคณะสงฆ์ไทยคือการมีสิกขาบทหรือพระธรรมวินัยที่เหมือนกันแต่ในส่วนที่แตกต่างกัน คือ การบริหารงานระดับวัดที่ของต่างประเทศนั้นได้มีการกำหนดแบ่งแยกหน้าที่ในการจัดการอย่างชัดเจนในการมอบหมายให้รองเจ้าวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสนั้นมีภาระหน้าที่ต้องทำในการดำเนินกิจการของวัดแต่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้าอาวาส

๕.๑.๓ เสนอแนะแนวทางการปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ได้แก่ ๑) แนวทางการปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่มาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ โดยการปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมาย ได้แก่

(๑) ผลักดันแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔ ให้เป็นมาตรการทางกฎหมาย

(๒) มีกระบวนการคัดกรองการเป็นผู้แทนของวัดของเจ้าอาวาสในการจัดการศาสนสมบัติของวัด

(๓) ควบคุมตรวจสอบและการถ่วงดุลย์อำนาจของผู้เกี่ยวข้อง

(๔) จัดการศาสนสมบัติของวัดตามวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

๕.๒ การอภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ ผลการศึกษาศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ผลการวิจัยพบว่า มาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้^๓ ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล และมาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจ^๔ ได้แก่ ๑) ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตรองเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด ๒) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปจากวัด ๓) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม โดยมีหน้าที่ของพระสงฆ์ที่พึงปฏิบัติ คือ รับผิดชอบต่อพุทธจักร มีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนา มีหน้าที่รักษาสังฆมณฑล มีหน้าที่ป้องกันความยากจน (ความอับจน) ของวัดวาอาราม โดยควรมีลักษณะ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) ดินนอก คือ ประชาชนทั้งหลาย เลื่อมใสหรือศรัทธาจารย์วัตรเรียบร้อย น่าเลื่อมใส ๒) ดินใน คือ พระภิกษุสงฆ์เลื่อมใสหรือ มีน้ำใจงามเป็นนักเสียสละ ๓) ยาวด้วย คือ เป็นผู้บวชนานหรือเป็นผู้เห็นการไกล จากผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูธรรมศาสน์อุโฆษ (ธงไชยวัฒน์ อิสสรธมโม) ได้ศึกษาบทบาทการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและแนวทางในการบริหารการศึกษาดังกล่าวในอำเภอ นครชัยศรี พบว่า ต้องมีการร่วมกันใช้มากขึ้น มีการสนับสนุนจากพระสังฆาธิการในอำเภอต่อการศึกษสงเคราะห์ให้มาก มีแหล่งเงินทุนและบุคลากรในการบริหารงานอย่างเป็นระบบแล้วการบริหารงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ก็จะมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นทำให้งานส่วนนี้มีประสิทธิภาพมากขึ้นตามไปด้วยซึ่งด้านการศึกษสงเคราะห์นั้นควรบริหารงานตามภาระหน้าที่ของงานให้มีประสิทธิภาพ และส่งเสริมบุคลากรในการดำเนินการ ส่วนด้านการบริหารจัดการก็จะต้องมีการให้โอกาสในการมีส่วนร่วมและเปิดโอกาสแสดงความคิดเห็น ด้านการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลาง คือ เจ้าอาวาสต้องมีความพร้อมในการบริหารการจัดการ และให้เจ้าหน้าที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการตามกฎหมาย และ

^๓พระวิสุทธิกัฏฐธาดา (ประสิทธิ์ พรหมศรี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๔.

^๔อ้างแล้ว.

สุดท้ายทางด้านศึกษาสงเคราะห์ต่อผู้ที่ด้อยโอกาส ควรจัดหาทุนเพื่อสนับสนุนการศึกษาและจัดตั้งกองทุน^๕ และสอดคล้องกับ โซติ บติรัฐ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา” สรุปผลการศึกษาว่า เจ้าอาวาสควรมีวิธีการพัฒนาคนให้เก่ง มีความรู้ความสามารถ ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักพระศาสนาที่ถูกต้อง โดยวิธีการส่งเสริมให้พระสังฆาธิการมีการศึกษาและพัฒนาภาวะผู้นำ มีการพัฒนาสมรรถนะภาระงานด้านการบริหาร โดยอบรมให้พระสังฆาธิการให้เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาจิตใจ จริยธรรมคุณธรรมและให้มีความรู้และทักษะในเรื่องการป้องกันไม่ให้พุทธศาสนิกชนเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา และตั้งมั่นความเชื่อความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนต่อไป^๖

๕.๒.๒ วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ได้แก่ มาตรา ๑๕ ตรี มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
 - (๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
 - (๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
 - (๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
 - (๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น
- เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎมหาเถรสมาคมออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย ใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา ๑๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้ ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ มาตรา ๓๗ เป็นหน้าที่ที่พึงปฏิบัติ และ มาตรา ๓๘ เป็นอำนาจที่ต้องปฏิบัติ โดยหน้าที่คือ การพัฒนาวัดให้เป็นอาราม การรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในวัดให้เป็นสถานที่น่ารื่นรมย์ใจของผู้ไปมาหาสู่ การจัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี การจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี จัดการดูแลรักษาคุ้มครองป้องกันสมบัติของวัดและผลประโยชน์ของวัดไม่ให้เกิดความเสียหาย การเป็นธุระ หน้าที่โดยตรง การเอาใจใส่โดยใกล้ชิด การไม่นิ่งดูดายการไม่ทอดธุระในการศึกษาอบรมพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ การช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนผู้มาติดต่อเกี่ยวกับการบำเพ็ญกุศลต่างๆ ถือเป็นหน้าที่สำคัญตามมาตราที่ ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะ

^๕พระครูธรรมศาสน์อุโฆษ (ธงไชยวัฒน์ อิสสรโม), “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^๖โซติ บติรัฐ, “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

สงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ และการใช้อำนาจรับคนเข้า อำนาจเอาคนออก อำนาจสั่งให้ช่วยงานและ
สั่งลงโทษ ตามมาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ โดยผลการวิเคราะห์หน้าที่ของพระสังฆาธิการของ
คณะสงฆ์ในประเทศอังกฤษ ญี่ปุ่น และประเทศกัมพูชาส่วนที่เหมือนกันกับคณะสงฆ์ไทยคือการมี
สิกขาบทหรือพระธรรมวินัยที่เหมือนกันแต่ในส่วนที่แตกต่างกัน คือ การบริหารงานระดับวัดที่ของ
ต่างประเทศนั้นได้มีการกำหนดแบ่งแยกหน้าที่ในการจัดการอย่างชัดเจนในการมอบหมายให้รองเจ้า
วาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสนั้นมีภาระหน้าที่ต้องทำในการดำเนินกิจการของวัดแต่ต้องอยู่ภายใต้การ
ควบคุมของเจ้าอาวาส จากผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสุนันท์ สุนนโท ได้
วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า^๗
การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามกระบวนการจัดการ คือ
กระบวนการที่เจ้าอาวาสและคณะบุคคลจัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินตามขั้นตอนต่าง ๆ
โดยความร่วมมือร่วมใจของเจ้าอาวาสกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในองค์การ การตระหนักถึงความสามารถ
ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานการจัด
การศึกษาศาสนสมบัติของวัดตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และสอดคล้องกับ พระครูอดุลสัจจคยาธร
(แสงจันทร์เจริญคง) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในสังคมไทย
ปัจจุบัน” “สรุปผลการศึกษาว่า การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะในการบริหารจัดการวัดด้านการ
ปกครองในสังคมไทยปัจจุบันตามหลักสัปปายะ ๔ ดังนี้ อาวาสสัปปายะ มีความสะอาด ร่มรื่น สงบ มี
ความปลอดภัย อาหารสัปปายะฉันร่วมกันในที่แห่งเดียว แบ่งปันสังฆัต และกิจกรรมตามความ
เหมาะสมและทั่วถึง บุคคลสัปปายะ ขจัดบุคคลที่ก่อให้เกิดปัญหาออกไป ชักนำบุคคลที่เป็นมิตรเข้า
มา ธรรมมะสัปปายะ วัดเป็นสถานที่ประพฤติปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมแก่พระภิกษุและฆราวาสเป็น
การปกครองโดยไม่ต้องปกครอง

๕.๒.๓ เสนอแนะแนวทางการปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และ
อำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ได้แก่ ๑) แนวทางการปฏิบัติตามมาตรการทาง
กฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่มาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม
โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ โดยการปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมาย ได้แก่
(๑) ผลักดันแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔ ให้เป็น
มาตรการทางกฎหมาย

(๒) มีกระบวนการคัดกรองการเป็นผู้แทนของวัดของเจ้าอาวาสในการจัดการศาสนสมบัติ
ของวัด

^๗พระมหาสุนันท์ สุนนโท (รจิวทย์), “การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^๘พระครูอดุลสัจจคยาธร (แสงจันทร์เจริญคง), “บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดใน
สังคมไทยปัจจุบัน”, **วารสารมหาจุฬานาครทรรณ**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๖๓): ๑๐๒-๑๐๓.

(๓) ควบคุมตรวจสอบและการถ่วงดุลย์อำนาจของผู้เกี่ยวข้อง

(๔) จัดการศาสนสมบัติของวัดตามวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูอดุลสัจจคยาธร (แสงจันทร์เจริญคง) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในสังคมไทยปัจจุบัน” “สรุปผลการศึกษาว่า ๑) สภาพการการบริหารจัดการวัดในปัจจุบันเป็นหน้าที่โดยตรงของเจ้าอาวาสผู้ทำหน้าที่ปกครอง ดูแลวัด เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เจ้าอาวาสจึงต้องประยุกต์ใช้หลักการบริหารจัดการ วัดในมิติที่เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ๒) หลักสัปปายะในพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ สัปปายะภายในเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมของแต่ละบุคคล และสัปปายะภายนอกที่เหมาะสมต่อความเป็นอยู่ของหมู่คณะ ๓) การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะในการบริหารจัดการวัดด้านการปกครองในสังคมไทยปัจจุบันตามหลักสัปปายะ ๔ ดังนี้ ๓.๑) อาวาสสัปปายะ มีความสะอาด ร่มรื่น สงบ มีความปลอดภัย ๓.๒) อาหารสัปปายะฉันร่วมกันในที่แห่งเดียว แบ่งปันสังฆวัตถุ และกิจนิมนต์ตามความเหมาะสมและทั่วถึง ๓.๓) บุคคลสัปปายะ จัดบุคคลที่ก่อให้เกิดปัญหาออกไป ชักนำบุคคลที่เป็นมิตรเข้ามา ๓.๔) ธรรมะสัปปายะ วัดเป็นสถานที่ประพฤติปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมแก่พระภิกษุและฆราวาสเป็นการปกครองโดยไม่ต้องปกครอง

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยเสนอข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้โดยมีรายละเอียดดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะ

๑. ควรปรับแก้ไขกฎหมายและกฎหมายอาญาให้พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสมีหน้าที่และอำนาจในการทำงานตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔ ทั้ง ๖ ด้าน + ๑ ให้เป็นมาตรการทางกฎหมายในมาตราที่ ๓๗ และมาตรา ๓๘

๒. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการแก้ไขกฎหมายและกฎหมายอาญาให้เจ้าอาวาสมีอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายตามมาตรา ๓๗ และมาตรา ๓๘ เพื่อให้สอดคล้องกับกรอบงานของการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาไว้ ๖ ด้าน คือ ๑) ด้านการปกครอง ๒) ด้านการศึกษา ๓) ด้านการเผยแผ่ ๔) ด้านการสาธารณูปการ ๕) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และ ๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และอีก ๑ คือ การพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก

๓. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้เจ้าอาวาสมีความรู้ในมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

๔. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้พระสังฆาธิการทุกระดับชั้นได้ศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติ

“พระครูอดุลสัจจคยาธร (แสงจันทร์เจริญคง), “บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในสังคมไทยปัจจุบัน”, วารสารมหาจุฬานาครทรรค์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๖๓): ๑๐๒-๑๐๓.

คณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองสืบไป

๕. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้มีการประเมินตรวจสอบการปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

๖. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้มีการบริหารแบบมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด ราชการเพื่อให้เกิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมในมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรทำการศึกษาการปฏิบัติหน้าที่และการใช้อำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

๒. ควรศึกษากระบวนการส่งเสริมมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับปฏิบัติหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. วัดพัฒนา ๔๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๓.

_____. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐

_____. คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๕๔.

เฉลิมพล โสมอินทร์. ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, ๒๕๔๖.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). “หน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาส” คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๐.

_____. การคณะสงฆ์และการศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). พุทธวิธีการบริหาร. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระธรรมวรนายก. พระธรรมทูตสายต่างประเทศรุ่นที่ ๑๖. UNITED PRODUCTION PRESS Ltd .PART.

พระมหาชัย วิจิโต (สืบศรี). บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๕.

พระวิสุทธิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี). พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์การศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗.

พิภพ กาญจนะ. คู่มือการบริหารและการจัดการวัดแบบ ฉบับย่อ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๒.

สมพงศ์ เกษมสิน. การบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

(๒) วิทยานิพนธ์/งานวิจัย:

โชติ บดีรัฐ. “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๔.

ธงชัย สิงอุดม. “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘”.

วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต รัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

ประสาธ สุขเกษม. “บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในการขัดเกลากายทางสังคมแก่เยาวชน ศึกษากรณีค่าย
พระครูธรรมศาสน์อุโฆษ (ธงไชยวัฒน์ อัสสรโม). “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษา
สงเคราะห์ ในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระครูปลัดอาทิตย์ อตฺถเวที (ของดี). “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพ
โสภณ ประยูร ธรรมจิตโต”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธ
ศาสนา.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระครูสิริอาภากร อ่ำภา. “บทบาทเจ้าอาวาสด้านการปกครองและการเผยแผ่ศาสนาธรรม :
กรณีศึกษาเจ้าอาวาสในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ศิลป
ศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๐.

พระชนดล นาคสุวรรณโณ. “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระปลัดสัมฤทธิ์ เทวธมโม (เปจิตตัง). “บทบาทภารกิจพระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์ในจังหวัด ขอน
แก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
พระพุทธศาสนา.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาธฤติ วิโรจโน (รุ่งชัยวิฑูร). “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต รัฐประศาสนศาสตร์.**
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

สุริยา รักการศิลป์. “บทบาทพระสงฆ์กับพลวัตเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๕๓.

(๓) บทความ:

จักรพรรดิ วัฒนา. “คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของศึกษาธิการจังหวัดในทศวรรษหน้า ค.ศ. ๑๙๙๕-
๒๐๐๕”. **วารสารพระอาจารย์เผยแผ่.** ๒๖ ๕. (๒๕๓๘).

พระครูอดุลสามัคคยาธาร (แสงจันทร์ เจริญคง). “บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดใน
สังคมไทยปัจจุบัน”. **วารสารมหาจุฬานาครทรรค์.** ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม
๒๕๖๓): ๑๐๒-๑๐๓.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

วัดโมลีโลกยาราม. **หน้าที่และอำนาจของเจ้าอาวาส**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.Watmoli.com/wittaya-four/2448/> [๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓].

อำนาจเจ้าอาวาส.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.buddhism4.com/web/index.Php/2017-10-22-09-44-27/132-2018-02-15-08-33-21> [๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓].

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ พระมหาสมบัติ ธนปญโญ (ฉลองนิติติกุล)
 เกิด วันจันทร์ที่ ๒ กันยายน ๒๕๑๑
 สถานที่เกิด บ้านเลขที่ ๔๐/๑ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลกองดิน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง
 อุปสมบท ๒๐ มิถุนายน ๒๕๓๑ ณ วัดสุขไพโรวัน ตำบลกองดิน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง
 สังกัด วัดพระสมุทรเจดีย์ ตำบลปากคลองบางปลากด อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ

ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ

ประวัติการศึกษา

: น.ธ.เอก สำนักเรียนวัดสุขไพโรวัน จังหวัดระยอง พ.ศ.๒๕๓๓
 : ป.ธ.๔ สำนักเรียนวัดพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ พ.ศ.๒๕๓๗
 : หลักสูตร ป.บส. รุ่นที่ ๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๔๙
 : พุทธศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) รุ่นที่ ๕๕
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๕๓
 : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) รุ่นที่ ๔
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๕๔
 : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พุทธบริหารการศึกษา) รุ่นที่ ๑
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๕๗
 : นิติศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๖๒

ประวัติการทำงาน

ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี สำนักศาสนศึกษาวัดพระสมุทรเจดีย์ (๒๕๓๗-ปัจจุบัน)
 กรรมการตรวจสนามหลวงแผนกธรรม (พ.ศ.๒๕๓๘-ปัจจุบัน)
 ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระสมุทรเจดีย์ (พ.ศ.๒๕๔๔-ปัจจุบัน)
 อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา (พ.ศ.๒๕๖๐-ปัจจุบัน)

ผลงานทางวิชาการ

๑. งานวิจัย

พระมหาสมบัติ ธนปญโญ (ฉลองนิติติกุล), ดร. และคณะ. “วิปัสสนากรรมฐานกับการพัฒนาบุคลิกภาพนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระมหาสมปัติ ธนปญโญ (ฉลองนิตติ์กุล), ดร. และคณะ. “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนางานด้านการศึกษา” สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระมหาสมปัติ ธนปญโญ (ฉลองนิตติ์กุล), ดร. และคณะ, การพัฒนาแอปพลิเคชันบนอุปกรณ์แท็บเล็ต สารศาสนา ศิลธรรมและจริยธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.๒๕๕๑ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖, สถาบันวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๖๐. (อยู่ในระหว่างดำเนินการ)

พระมหาสมปัติ ธนปญโญ (ฉลองนิตติ์กุล), ดร. “THE BUDDHIST STRATEGIES FOR ADMINISTRATION IN PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOLS, GENERAL EDUCATION SECTION” Presented at International Conference for Education Harvard Medical School Harvard University, Boston, USA May 23, 2017 (อยู่ในระหว่างดำเนินการ)

๒. บทความทางวิชาการ

กลยุทธ์เชิงพุทธและการใช้กลเชิงพุทธตามหลักพุทธธรรมสำหรับผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา” ในนิตยสารบัณฑิตสาร รวมบทความวิชาการประจำโครงการสัมมนาวิชาการ นำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ประจำปี พุทธศักราช ๒๕๕๖.

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา: สภาพปัจจุบันสภาพปัจจุบันและปัญหากระบวนการบริหารจัดการ” วารสารศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖ – มีนาคม ๒๕๕๗.

รูปแบบยุทธศาสตร์เชิงพุทธตามหลักพุทธธรรมสำหรับผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา” วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๗ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสมปัติ ธนปญโญ (ฉลองนิตติ์กุล), ดร.และคณะ “ยุทธศาสตร์เชิงพุทธสำหรับผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๑, ฉบับที่ ๒, (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๗) : ๘๔-๙๒.

พระมหาสมปัติ ธนปญโญ (ฉลองนิตติ์กุล), ดร. และคณะ “การพัฒนาหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๓”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๒, ฉบับที่ ๒, (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๘) : ๕๐-๕๘.

พระมหาสมปัติ ธนปญโญ (ฉลองนิตติ์กุล), ดร. และคณะ “บทบาทพระสงฆ์กับการเผยแผ่ยุคปัจจุบัน”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๒, ฉบับที่ ๓, (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๘) : ๑๓๒-๑๓๘.

พระมหาสมปัติ ธนปญโญ (ฉลองนิตติ์กุล), ดร. “THE BUDDHIST STRATEGIES FOR ADMINISTRATION IN PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOLS, GENERAL EDUCATION SECTION” Presented at International Conference for Education Harvard Medical School Harvard University, Boston, USA May 23, 2017

ที่อยู่ปัจจุบัน สังกัดวัดพระสมุทรเจดีย์ ตำบลปากคลองบางปลากด อำเภอพระสมุทรเจดีย์
จังหวัดสมุทรปราการ
รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๙๐ โทร. ๐๒- ๘๑๙-๗๗๕๙, ๐๘-๙๑๔๒-๙๙๖๔